BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS
V

Sabin Adrian LUCA
Cristian ROMAN Dragoș DIACONESCU
Horia CIUGUDEAN
Georgeta EL SUSI Cornelia BELDIMAN

Cercetări arheologice în PEȘTERA CAUCE

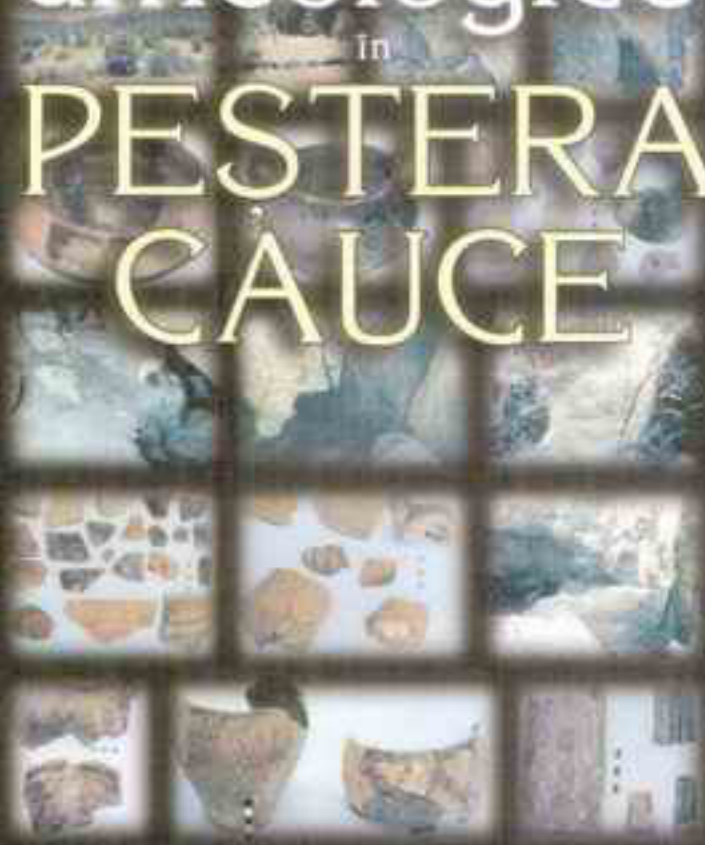

Volumul II

Editura Economică

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
INSTITUTUL PENTRU CERCETAREA ŞI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL TRANSILVĂNEAN ÎN CONTEXT EUROPEAN

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS

V

Sabin Adrian LUCA
Cristian ROMAN **Dragoş DIACONESCU**

Horia CIUGUDEAN
Georgeta EL SUSI **Corneliu BELDIMAN**

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN PEŞTERA *CAUCE* (II)

(sat Cerişor, comuna Lelese, judeţul Hunedoara)

Editor: Sabin Adrian LUCA

Cu contribuţii de:
Diana STANCZ

SIBIU, 2005

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Redactor: Dan Tudor MARINESCU

Corectură: Daniela Luiza MARINESCU

Coperta: Adriana POPESCU

Tehnoredactare computerizată: Sabin Adrian LUCA, Ioan Marian ȚIPLIC

Adresa pentru corespondență:

Sabin Adrian LUCA, Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, *Institutul pentru cercetarea şi valorificarea patrimoniului cultural transilvănean în context european*, B-dul Victoriei, nr. 5-7, Sibiu 550009; Tel. / Fax O269 / 214468; 0745 / 366606; e-mail: sabinadrianluca@hotmail.com sau sabinadrian.luca@ulbsibiu.ro

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

„LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY OF SIBIU
INSTITUTE FOR THE STUDY AND VALORIFICATION OF THE TRANSYVANIAN PATRIMONY IN EUROPEAN CONTEXT

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS

V

Sabin Adrian LUCA

Cristian ROMAN **Dragoş DIACONESCU**

Horia CIUGUDEAN
Georgeta EL SUSI **Corneliu BELDIMAN**

ARCHAEOLOGICAL STUDIES IN THE *CAUCE* CAVE (II)

(Village of Cerişor, Lelese Parrish, Hunedoara County)

Edited by: Sabin Adrian LUCA

Contributions by:

Diana STANCZ

Sibiu, 2005

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CUPRINS

Cuvânt înainte (S.A. Luca)…… 7

CAPITOLUL VI. Nivelul VI. Cultura Coţofeni (H. Ciugudean, C. Roman, D. Diaconescu, S.A. Luca)……. 9

Stratigrafia. Materialele arheologice. Consideraţii cronologice. Planşele I-XIII. Catalogul planşelor.

CAPITOLUL VII. Nivelul VII (H. Ciugudean, C. Roman, D. Diaconescu, S.A. Luca)…….. 41

Stratigrafia. Complexele. Materialele arheologice. Planşele XIV-XXXVIII. Catalogul planşelor. Bibliografia (capitolele VI-VII).

CAPITOLUL VIII. Cercetări arheozoologice (Georgeta El Susi). 97

Descrierea materialului osteologic pe epoci şi culturi. Dinamica speciilor pe niveluri. Summary. Lista figurilor. Bibliografie. Măsurători. Figuri.

CAPITOLUL IX. Industria preistorică a materiilor dure animale (Corneliu Beldiman, Diana Stancz)…….... 159

Obiective. Metodologie. Baza documentară. Repertoriu. Studiu tehnologic. Încadrarea culturală. Analogii. Concluzii. Lista abrevierilor. Lista tabelelor. Lista histogramelor. Lista figurilor. Résumé.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CUVÂNT ÎNAINTE

Activitatea de prelucrare a materialelor arheologice rezultate în urma campaniilor de cercetare sistematică a peşterii *Cauce* a durat mai mult decât ne aşteptam iniţial. Astfel că dacă cercetarea propriu-zisă nu a durat mai mult de două luni (puse cap la cap), prelucrarea complexă a artefactelor şi resturilor descoperite a durat mai bine de 4 ani. Rezultă o monografie complexă a unui sit de peşteră, poate una dintre cele mai sistematice abordări de până acum a unui astfel de sit arheologic. Spunem aceasta deoarece pe lângă analiza „clasică", arheologică – bazată în special pe cercetarea stratigrafiei orizontale şi verticale şi modului de formare a acesteia – s-au mai realizat şi studii pe ceramică (tipologie, stilistică, analize statistice şi de tehnologie), unelte de piatră cioplite (tipologie, surse de materii prime, mod de realizare) şi unelte din os şi corn (tipologie, materii prime, mod de realizare). Am mai realizat şi un studiu – complex spunem noi – asupra aşezării şi modului de formare a peşterii, dar şi a peşterilor din arealul de est a munţilor Poiana Ruscă. S-a analizat sedimentul din peşteră pentru a se realiza o scală sporo-polinică. Din păcate acest studiu a rămas, deocamdată, nepublicat. În sfârşit, s-a realizat o încadrare culturală şi cronologică completă şi complexă a celor şapte niveluri de depunere preistorică.

Credem că acest volum, al doilea dedicat peşterii *Cauce*, va crea o imagine şi mai complexă asupra cercetărilor pe care eu şi echipa cu care colaborez le realizează pentru cunoaşterea realităţilor etno-culturale din sud-vestul Transilvaniei în preistorie – şi nu numai.

Sibiu la 1 iunie 2005

Prof.univ.dr. Sabin Adrian LUCA

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CAPITOLUL VI
Nivelul VI: cultura Coțofeni

1. Stratigrafia.

Depunerile care pot fi atribuite culturii Coțofeni au fost reunite de către cercetătorii peşterii *Cauce* de la Cerişor sub denumirea generică de **nivelul VI**[1], ele având o grosime variind între 0,15-0,25 m.[2] Trebuie însă observat faptul că nivelul VI este format din mai multe depuneri (nr. 9-13 pe profil), unele dintre ele marcând orizonturi succesive de locuire. Pe de altă parte, din analiza materialului ceramic rezultă o relativă uniformitate a formelor şi decorului, ceea ce ar putea să indice că utilizare spațiului peşterii de către purtătorii culturii Coțofeni nu se extinde foarte mult în timp.

Prezența unor depuneri de locuire în peşteri nu reprezintă o noutate pentru cultura Coțofeni, acest tip de locuire, asociat formelor de relief muntoase, fiind prezent mai ales în defileuri sau chei: Băile Herculane-*Peştera Hoților*[3] şi *Peştera Oilor*[4], Românești-*Peştera cu apă*[5], Nandru-*Peştera Curată*[6]; Crăciuneşti-*Peştera cu trei intrări*[7], Vălişoara-*Peştera Puculea*[8]; Cheile Turzii – *peşterile Binder*[9], *Balica Mare*, *Balica Mică*, *Hornarilor*, *Ungurească*, *Morarilor*[10] etc. În anumite cazuri este vorba despre locuiri de scurtă durată, alteori există depozite consistente, semnificând o utilizare constantă a respectivei cavități naturale. Din păcate, până în prezent doar locuirea de la Băile Herculane a beneficiat de o publicare amănunțită, aici depunerile depăşind o jumătate de metru[11]. Recent a fost cercetată tot la Cerişor o altă peşteră care cuprindea un nivel de locuire aparținând aceleiaşi culturi[12]. Marea majoritate a materialelor ceramice publicate din aceste peşteri indică apartenența lor la fazele Coțofeni II şi III, nefiind cunoscute până în prezent locuiri Coțofeni timpurii din peşteri[13].

2. Materialele arheologice.

2.1. Ceramica.

---

[1] Luca şi colab. 2004, p. 47-48.
[2] *Ibidem*, fig. 1.
[3] Roman 1976, p. 79, pl. 63/18-20; Petrovszky şi Cădariu 1979, 68.
[4] Petrescu şi Popescu 1990; Petrescu 1993.
[5] Roman 1976, p. 43, 49, 84.
[6] Roman 1976, p. 83.
[7] Andriţoiu 1978.
[8] RepAlba, p. 205.
[9] Roman 1976, p. 80.
[10] RepCluj, p. 103-104.
[11] Roman 1976, pl. 7/1.
[12] Roman et al. 2000.
[13] Atribuirea nivelurilor eI-VII din Peştera Hoților fazei Coțofeni I (Roman 1976, p. 38) nu mai poate fi acceptată, în lumina recentei redefiniri a fazei II (Ciugudean 2000, p. 48).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Ca şi în cazul celorlalte niveluri din peştera *Cauce*, ceramica reprezintă principala categorie de artefacte descoperite în depunerile aparţinând culturii Coţofeni.

Formele ceramice includ mai ales vase de dimensiuni medii şi mari, fiind bine reprezentate îndeosebi oalele cu gura în formă de pâlnie şi corp uşor bombat (pl. I/6-7; IV/2, 5; VII/8-9; VIII/12; IX/2,4; XIII/5). Amforele sunt şi ele reprezentate prin câteva fragmente de mari dimensiuni din zona pântecului (pl. III/6, 9; IV/6; VI/1-2). Mai apar vase cu corp globular (pl. XIII/4) şi străchini, care sunt o formă mai rară, fiind prezente exemplarele sub formă de calotă (pl. I/1). Surprinde lipsa ceştilor şi cănilor cu fund rotund şi toarta supraînălţată, tipuri de vase caracteristic culturii Coţofeni începând cu faza II[14], deşi prezenţa acestora ar putea fi totuşi indirect atestată de câteva toarte în bandă, decorate (pl. V/11; VIII/10; XII/7). Repertoriul destul de redus de forme prezente în peştera de la Cerişor-*Cauce* se explică, cel puţin parţial, prin starea excesiv de fragmentară a materialului ceramic, care nu permite decât identificări limitate.

Repertoriul ornamental cuprinde unele tehnici şi motive de tradiţie mai veche, cum sunt inciziile late, dar această manieră decorativă apare cu totul sporadic în peştera *Cauce* (pl. III/5; VIII/11; IX/2; X/4, 9). Şi în alte aşezări Coţofeni din Transilvania această manieră decorativă se menţine până la începutul fazei II[15], pentru a dispare complet spre finalul ei. Inciziile înguste sunt o tehnică ornamentală larg utilizată la *Cauce*, existând tendinţa de acoperire a unei mari părţi din suprafaţa vaselor (pl. I/5,7; II/1-4, 6; IV/1-5 etc). Şirurile de impresiuni alveolare, dispuse de obicei orizontal sub buză, sunt prezente în număr mare pe ceramica de la *Cauce* (pl. I/4, 6, 8; II/5, 7; III/1, 8; VII/3, 8-9; IX/2, 4), cele dispuse vertical, de tradiţie mai veche, fiind mult mai rare (pl. IX/5). Benzile incizate înguste, haşurate oblic, dispuse orizontal şi mai ales unghiular, au fost definite drept unul dintre elementele de decor definitorii pentru faza Coţofeni II[16]. Acest tip de decor este bine reprezentat în locuirea Coţofeni de la *Cauce* (pl. I/3; IV/6; V/9; VI/1-2; VIII/5, 10; X/5; XIII/4), fiind deseori asociat cu aplicaţiile plastice de gen „boabe de linte" (III/4, 6, 9; V/9; XIII/2).

Un singur fragment de toartă este decorat în tehnica împunsăturilor succesive (pl. XII/7), din păcate lipsit de o poziţie stratigrafică precisă, fiind găsit în pământul căzut din profilul secţiunii. El ar putea indica totuşi faptul că ultimele depuneri aparţinând culturii Coţofeni din peştera *Cauce* ar putea aparţine unei etape finale a fazei II, reprezentată de materiale precum cele din groapa de la Limba-*În Coastă*[17]. De altfel, un vas probabil identic ca formă şi decor cu cel provenind din G 1 (pl. XIII/4) a fost descoperit tot la Limba[18]. Repertoriul lacunar al ceramicii de la *Cauce*, din care lipsesc câteva elemente tipice, precum deja amintita absenţă a

[14] Ciugudean 2000, pl. 50/1-2; 51/4-5.

[15] Ciugudean 2000, pl. 47/1-2; 52/6.

[16] Ciugudean 2000, p. 48, dispuse orizontal: pl. 48/2; 50/2; 51/3 sau unghiular: pl 49/3, 6; 50/5; 52/5; 54/2; 56/5; 57/7; 62/2.

[17] Ciută şi Gligor 1999, p. 62, pl. IX/4, 6.

[18] Ciută şi Gligor 1999, pl. II/2.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

ceştilor, ne permite să semnalăm prezenţa aici a unor elemente Coţofeni II timpurii, urmate sporadic şi de elemente II finale, neavând totuşi suficiente date pentru a afirma o folosire neîntreruptă a peşterii pe întreg parcursul fazei Coţofeni II.

Prin întregul său repertoriu de forme şi ornamente, ceramica Coţofeni din peştera *Cauce* se integrează în cadrul fazei a II-a din evoluţia sa. Această fază este în prezent mult mai bine documentată pe teritoriul Transilvaniei, comparativ cu situaţia consemnată de Petre Roman în momentul apariţiei monografiei sale, când a întâmpinat dificultăţi serioase în ilustrarea fazei respective[19]. Dintre siturile folosite de Roman pentru ilustrarea fazei Coţofeni II, doar două aveau observaţii stratigrafice clare, unul din Banat (Herculane-*Peştera Hoţilor*) şi celălalt din Oltenia (Brăneţ), amândouă din spaţiul extracarpatic. Pentru Transilvania, sunt citate săpături vechi (Corpadea, Nandru-*Peştera Curată*) sau situri cu materiale culese de la suprafaţă şi deci amestecate, cum este Gârbova de Sus, unde sunt incluse între materialele Coţofeni şi fragmente aparţinînd bronzului timpuriu[20]. Din păcate, chiar şi materialele stratigrafiate de la Herculane-*Peştera Hoţilor* au fost greşit încadrate, materialele caracteristice fazei II (nivelurile eI-VII) fiind coborâte în faza I[21], pe când cele atribuite fazei Coţofeni II (nivelurile f şi g) aparţineau în realitate fazei III[22]. Din acest motiv, la Roman decorul realizat prin împunsăturile succesive zise „de tip arhaic" sau impresiunile cu şnurul ocupă un loc important în definirea fazei Coţofeni II[23], nesesizându-se în schimb alte tehnici şi motive specifice.

O redefinire corectă a fazei Coţofeni II a fost făcută cu ocazia publicării monografiei noastre privind cultura Coţofeni în Transilvania şi Banat[24], când am utilizat cu precădere materiale din complexe închise, cum este bordeiul de la Unirea-*Dealul Cămării*[25] sau cel de la Sântimbru[26], dar şi din aşezări, precum cea de la Cicău[27]. Lor li se mai adăugau câteva complexe precum cele de la Aiud-*Cetăţuie*[28] sau cele de la Gilău,[29] ultimele atribuite eronat fazei I[30]. Groapa de la Limba-*În Coastă*[31] se înscrie printre cele mai târzii complexe Coţofeni II, în care apare sporadic şi ceramica decorată cu împunsături succesive[32].

---

[19] Roman *1976*, 42

[20] Roman 1976, p. 42, pl. 69/20-21. Ele au fost încadrate corect la Ciugudean 1996, p. 45.

[21] Roman 1976, pl. 64-65, 66/1-3.

[22] Roman 1976, pl. 73-80.

[23] Roman 1976, p. 40-42.

[24] Ciugudean 2000, p. 48-49.

[25] Ciugudean 2000, pl. 50-53.

[26] Ciugudean 2000, pl. 54-55.

[27] Ciugudean 2000, pl. 46-50.

[28] Ciugudean 2000, pl. 56-58.

[29] Ciugudean 2000, pl. 59-61.

[30] Kalmar 1980*,* 409, 416.

[31] Ciută şi Gligor 1999; Ciugudean 2000, pl. 62-64.

[32] Ciugudean 2000, pl. 64/4, 6.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

În ultimii ani au fost publicate noi cercetări, care documentează caracteristicile fazei Coţofeni II în nordul Transilvaniei şi ne referim aici la materialele de la Oarţa de Sus-*Măgură*[33], Arcalia-*Cetate*[34], Ciceu-Corabia-*Sub Cetate*[35], Fîntînița-*Vatra Satului*[36], Viişoara-*Livada intensivă*[37].

Pe valea Ampoiului, în Munţilor Apuseni, a fost surprinsă stratigrafic suprapunea unor complexele aparţinând fazei II de cel puţin trei nivele de locuire din faza a III-a în aşezarea de la Ampoiţa-*La Pietri*[38].

Pe teritoriul Banatului faza Coţofeni II continuă să rămână deocamdată slab documentată, în afara mai vechilor materiale de la Herculane-*Peştera Hoţilor*[39], aceleiaşi faze putându-i fi eventual atribuită şi aşezarea de la Prisian[40].

Locuirea Coţofeni din peştera *Cauce* este în linii mari contemporană cu cea din peştera nr. 1 (Peştera Mare) de la Cerişor[41], unde în nivelul superior au apărut de asemenea câteva fragmente decorate cu împunsături succesive realizate distanţat[42].

2. 2. Obiectele din piatră.

Comparativ cu nivelele eneolitice precedente, depunerile aparţinând culturii Coţofeni au furnizat puţine piese litice. Uneltele de piatră cioplită sunt reprezentate prin lame şi gratoare, la care se adaugă aşchii rezultate din procesul de prelucrare[43].

2. 3. Obiecte din os, corn, dinţi şi cochilii.

Categoria uneltelor include patru piese, dintre care două sunt vârfuri executate din fragmente de oase lungi, probabil ale unor erbivore, iar celelalte două sunt lucrate din corn de cerb: un vârf oblic şi un plantator / unealtă de săpat[44].

Categoria podoabelor este reprezentată prin două pandantive, lucrate din canini inferiori de câine sau de vulpe, perforaţi în zona rădăcinii[45]. Asemenea piese sunt cunoscute în aria culturii Coţofeni prin câteva exemplare descoperite la Băile Herculane-*Peştera Hoţilor*[46]. O piesă interesantă o reprezintă şi amuleta confecţionată dintr-o cochilie din specia *Conus*[47], fără analogii între materialele din mediul Coţofeni.

2. 4. Consideraţii cronologice.

---

[33] Pop 2000.
[34] Marinescu 1994, pl. I/1-6.
[35] Marinescu 1994, pl. IX/14-15, X/1-8.
[36] Marinescu 1994, pl. XII/4-13.
[37] Marinescu 1994, pl. XVI/4-6, XVII/1-8.
[38] Ciugudean 2000, p. 49; CCA Campania 2001, p. 39-41; CCA Campania 2002, p. 40.
[39] Roman 1976, p. 79, pl. 63/18-20, cu modificarea deja enunţată şi anume atribuind fazei II nivelul e de la Herculane.
[40] Petrovszky şi Cădariu 1979, pl. 7/10-13; 8.
[41] Roman et al. 2000, p. 11-14, pl. VI-XVIII.
[42] Roman et al. 2000, p. 13, pl. XVIII/1-8.
[43] Luca et al. 2004, p. 72, pl. II/5, 10; III/11.
[44] Luca et al. 2004, p. 76-77, pl. VIII/9.
[45] Luca et al. 2004, p. 78, pl. VII/7-8.
[46] Roman 1976, pl. 52/22, 38.
[47] Luca et al. 2004, p. 78, pl. VI/3.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Publicarea materialelor Coţofeni II din peştera *Cauce* ne oferă ocazia unei noi discuţii pe marginea cronologiei culturii Coţofeni, în ultimii ani propunându-se importante corecţii ca rezultat al apariţiei unor noi descoperiri sau reinterpretării celor vechi[48].

În urmă cu mai bine de trei decenii, plecând de la rezultatele cercetărilor din Banat (Herculane-*Peştera Hoţilor*), Oltenia (Locusteni) şi Transilvania (Cheile Turzii-*Peştera Binder*), Petre Roman afirmase următoarea succesiune: orizontul toartelor pastilate – Coţofeni Ia (parţial contemporan cu Cernavoda III şi Celei în zona Dunării)[49]. Tot el susţinuse o contemporaneitate a fazelor Coţofeni I-II cu Baden B-D, respectiv Coţofeni II şi parţial III, cu Kostolac[50].

În monografia sa dedicată culturii Petreşti, Iuliu Paul publică în 1992 un tabel în care cultura Bodrogkeresztúr şi faza finală a toartelor pastilate preced nemijlocit cultura Coţofeni[51]. Sabin Adrian Luca susţine şi el succesiunea Bodrogkeresztúr – toarte pastilate – Baden (implicit Coţofeni) în textul recentei sale lucrări consacrate culturii Bodrogkeresztúr[52], dar în aceeaşi lucrare publică şi un tabel cronologic în care toartele pastilate sunt urmate de un orizont Cernavoda III, care acoperă atât Banatul, cât şi Crişana şi Transilvania[53]. Logic, rezultă existenţa unor infiltrări de tip Cernavoda III – Boleràz şi în Transilvania, care ar participa nemijlocit la geneza culturii Coţofeni, fenomen afirmat de Petre Roman în cazul Olteniei sudice[54]. Din păcate situaţia de la Locusteni invocată de Roman, unde sunt semnalate complexe separate Cernavoda III, Celei şi Coţofeni[55], nu poate constitui un argument, în situaţia în care ceramica Coţofeni de aici aparţine de fapt fazei II şi nu I. Mai mult, analizând cu atenţie şi celelalte descoperiri atribuite fazei Coţofeni I din Muntenia şi chiar din Oltenia[56], vom constata că în realitate avem de-a face tot cu materiale ale fazei II, ceea ce impune o revizuire substanţială a hărţii de răspândire a elementelor Coţofeni timpurii.

Rediscutarea teritoriului ocupat de faza timpurie a culturii Coţofeni impune în prealabil şi o reconsiderare a problemei existenţei ceramicii canelate în complexele Coţofeni I. Atât Petre Roman[57], cât şi mai recent, Gheorghe Lazarovici şi Zoia Maxim-Kalmar[58], au remarcat absenţa din cadrul aşezărilor Coţofeni timpurii a materialelor canelate de tip Cernavoda III – Boleràz. Observaţiile lor sunt determinate de o anumită etapă a documentării şi nu de o realitate din teren, după

[48] Ciugudean 2000, p. 51-57.
[49] Roman 1971, p. 97-114; 1976, p. 59-60 şi fig. 9.
[50] Roman 1976, p. 51-54, fig. 8.
[51] Paul 1992, p. 207, tabel 2.
[52] Luca 1999, p. 47.
[53] Luca 1999, p. 94, tabel I.
[54] Roman 1976, p. 59.
[55] Roman 1976, p. 38, pl. 59-60.
[56] Roman 1976, p. 38; Schuster 1997, p. 154.
[57] Roman 1976, p. 30.
[58] Vlassa et al. *1995,* p. 578.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

cum am demonstrat-o recent, printr-o mai atentă cercetare a vechilor colecţii, dar şi prin interpretarea unor descoperiri recente[59].

Recentele cercetări de la Vinţu de Jos – Sibişeni, au evidenţiat, pe lângă complexe aparţinând toartelor pastilate şi o locuire considerată de autorii săpăturii drept Coţofeni I final, eventual II incipient, în care este frecvent „decorul canelat de tip Baden"[60]. Materialele se înscriu în limitele fazei I, în opinia noastră, cât priveşte străchinile canelate pe partea interioară a buzei de la Sibişeni dar şi cele de la Vinerea-*Tăbărâşte*[61], acestea au analogii apropiate în cultura Cernavoda III[62]. Vasele mici, probabil ceşti, cu corpurile bombate, de la Vinerea-*Tăbărîşte*[63], Miceşti-*Valea Luncii*[64], Archiud-*Casa Ignat*[65] sau Bistriţa-*Han*[66], acoperite de caneluri verticale paralele sau uşor oblice, se regăsesc şi ele în repertoriul Cernavoda III[67], Boleráz[68] sau Baden, fazele Ib-IIa[69].

Analogiilor amintite pentru ceramica canelată din aşezările Coţofeni timpurii trebuie să adăugăm şi pe cele pentru decorul realizat din şiruri multiple de brâuri alveolare[70], într-o manieră care-şi găseşte excelente paralele în mediul Cernavoda III[71], Boleráz[72] sau Baden[73]. Împreună, ele modifică considerabil problema raporturilor cronologice dintre orizontul Cernavoda III – Boleráz / Baden I şi faza Coţofeni I. Majoritatea cercetătorilor au susţinut o posterioritate completă a culturii Coţofeni faţă de etapa amintită[74]. Pe de altă parte, Petre Roman nu putea să nu remarce existenţa în aşezările Coţofeni Ia din Transilvania a unor „elemente….izbitor de asemănătoare cu Cernavoda III"[75], fără a se referi însă la ceramica canelată pe care o discutam mai sus.

Revenind acum la problema ariei de răspândire a fazei Coţofeni I, constatăm că de fapt acesta nu se suprapune decât într-o mică măsură cu descoperirile aparţinând orizontului Cernavoda III – Boleráz[76]. La răsărit de Olt nu există o prezenţă reală Coţofeni I, Muntenia aparţinând în întregime spaţiului ocupat de elementele

[59] Ciugudean 2000, p. 47, 52-53.
[60] CCA 1999, p. 106.
[61] Popa 1999, p. 58-59.
[62] Morintz şi Roman 1968, Abb. 29/5, 33/5, 34/4a-b, 35/35.
[63] Popa 1999, p. 59, pl. XI/5; XV/4; XXII/2; Ciugudean 2000, pl. 23/2, 4.
[64] Ciugudean 2000, pl. 26/1-3, 6.
[65] Marinescu 1994, pl. II/9.
[66] Marinescu 1994, pl. V/3.
[67] Morintz şi Roman 1968, Abb. 33/10, 35/5, 37/1-4, 12-13, 39/8, 14-16.
[68] Němejcová-Pavúcová 1977*,* fig. 4/1-4 ; *1979,* fig. 2/2, 7/7.
[69] Němejcová-Pavúcová 1968*,* fig. 20/1; *1991*, fig. 7/2-6.
[70] Ciugudean 2000, pl.20/1-2; 21/1; 22/1-3, 4; 33/46.
[71] Morintz şi Roman 1968, fig. 28/3, 6; 29/1-2; 30/25; 34/1-2; 36/4.
[72] Němejcová-Pavúcová 1973*,* fig. 4/10, 13 ; *1977,*fig. 5/20.
[73] Banner 1956, pl. 2/20; 20/22, 25.
[74] Neustupný 1959, 274-275; Roman 1976, 59-60, fig, 9, 70; 1983, 120-121şi harta 4; Němejcová-Pavúcová 1981, 264-265; Bogataja şi Manzura 1994, 72-78, fig. 4-5.
[75] Roman 1976, p. 70-71.
[76] Roman 1983, harta 4; Bogataja şi Manzura 1994, fig 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Cernavoda III[77]. Acestea ocupă, cel puţin o vreme şi sudul Olteniei şi Banatul[78]. Apariţia în Crişana a descoperirilor de la Carei-*Drumul Căminului*, considerate de tip Cernavoda III – Boleràz[79], care se adaugă celor mai vechi, nu face decât să întărească observaţia noastră. Prin urmare, va trebui luată în considerare la modul cel mai serios posibilitatea unei contemporaneităţi parţiale între faza Coţofeni I şi etapa finală Cernavoda III – Boleráz / Baden I.

Relaţiile Coţofeni – Baden au fost amănunţit analizate atât pentru zona de vest a ţării, cât şi pentru întreaga evoluţie a culturii Coţofeni[80], dar într-o etapă când o serie de materiale din zona transilvăneană nu erau încă cunoscute. Materialele de la Oradea-*Salca* (Gheţărie) pentru care se invocă analogii în faza veche Baden de tip Fonyód I[81], nu aparţin în realitate fazei Coţofeni I, ci mai curând începutului fazei II, aşa cum este aceasta redefinită în prezent[82]. Ca atare, analogiile citate ar indica un paralelism mai degrabă între faza Coţofeni II şi faza B Neustupnỳ, respectiv etapa IIa Němejková-Pavúková[83]. La Unimăt, unde apar materiale tipice Coţofeni II[84], ceramica Baden a fost atribuită fazei C, etapa Viss[85]. Apariţia în Transilvania a ceştilor cu fund rotunjit şi toartă supraînălţată, care apar din faza IIb[86], dar sunt caracteristice mai ales fazei Baden C după Neustupnỳ sau III, după Němejková-Pavúková[87], se produce începând tot din faza Coţofeni II.

Paralelismul Coţofeni II – Baden C redeschide posibilitatea unei contemporaneităţi parţiale între faza Baden D şi începutul fazei Coţofeni III, care fusese susţinută încă de K. Horedt[88]. În favoarea acestui sincronism poate fi invocată şi apariţia unor motive decorative de factură badenoidă târzie, cum ar fi butonii discoidali aplicaţi în partea superioară a toartelor, în aşezările Coţofeni III din Banat, de pildă la Româneşti[89] sau din Transilvania, la Câlnic[90], Căpud-

[77] Documentaţia privind prezenţe Coţofeni în Muntenia este total neconvingătoare, fiind vorba despre fragmente ceramice provenite în majoritatea cazurilor din descoperiri de suprafaţă (Roman 1976, p. 14 şi pl. 1; Schuster 1997, p. 154).

[78] Petre Roman (Roman 1976, p. 59; Roman şi Németi 1978, p. 44, fig. 8) susţine pe bună dreptate existenţa în Banat a unei etape Cernavoda III (documentată prin descoperiri precum cele de la Gornea, Cuina Turcului, Temeşeşti, Vršac), care precede primul strat Coţofeni de la Băile Herculane (doar că acesta aparţine de fapt fazei II şi nu Ic, cum afirma Roman).

[79] Németi şi Sălceanu 1995.

[80] Roman şi Németi 1978, Roman 1976, 61-62; Němejcová-Pavúcová 1981, 264-268.

[81] Roman şi Németi 1978, p. 42

[82] Ciugudean 2000, p. 48-49 şi pl. 47-64.

[83] Němejková-Pavúková 1981, p. 261.

[84] Roman şi Németi 1978, 48, 53 pl. 68-69.

[85] Roman 1976, 52-53; Roman şi Németi 1978, 49.

[86] Němejková-Pavúková 1981, fig. 4/G7.

[87] Němejková-Pavúková 1981, fig. 5/G3.

[88] Horedt 1949, p. 64.

[89] Roman 1976, pl. 35/15.

[90] Roman 1976, pl.35/17.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Măgură[91] sau Poiana Ampoiului[92]. Tot în aşezări Coţofeni III incipiente apar şi toartele cu multiple creste verticale[93], cu perfecte analogii în mediul Baden[94]. Contraargumentul prezenţei unei locuiri Coţofeni III la Oradea-*Salca*, adică într-o zonă în care sunt documentate şi aşezări Baden D[95], nu este decisiv, în măsura în care prezenţa buzelor cu „manşete" la Oradea[96] plasează locuirea Coţofeni de acolo la un orizont mai evoluat. În varianta în care prima parte a evoluţiei culturii Kostolac se produce simultan cu sfârşitul culturii Baden, după unii autori constituind chiar ultima etapă (E) a acesteia[97], contemporaneitatea parţială Coţofeni III – Baden D-E – Kostolac devine un fenomen credibil.

Având în vedere relaţiile evidenţiate mai sus, este cert că teza sincronismului între faza Coţofeni II şi cultura Kostolac[98] nu mai poate fi acceptată. Descoperirile Coţofeni II din peştera de la *Cauce* confirmă şi ele acest lucru, formele şi ornamentele atestate aici neoferind posibilitatea nici unei apropieri de repertoriul Kostolac. Prezenţa influenţelor Kostolac se face simţită în Banat începând din nivelele f şi g de la Herculane-*Peştera Hoţilor*, pentru a deveni marcantă în nivelele h-i, care sunt contemporane cu aşezarea de la Bocşa Montană-*Colţan*. Un punct de vedere asemănător privind poziţia cronologică a nivelelor f-g de la Herculane a exprimat de altfel şi Harald Parzinger, care le consideră contemporane cu aşezarea Coţofeni III de la Sebeş şi cultura Kostolac, toate fiind încadrate în al său orizont 12[99]. Descoperirile din sudul Banatului indică dezvoltarea unei variante regionale pe parcursul fazei Coţofeni III, puternic marcate de influenţele Kostolac[100]. Analizând recent descoperirile Coţofeni din Serbia, Nikola Tasić consideră că descoperirile în care decoraţia de tip „Furchenstich" predomină pot fi considerate drept „faza Coţofeni-Kostolac" şi paralelizează Coţofeni II cu Baden clasic iar Coţofeni III cu Kostolac şi Vučedol incipient[101]. Descoperirile Coţofeni precum cele de la Bretea Mureşană[102], Romăneşti[103] şi mai recent, Prihodişte[104] ne indică existenţa şi în sud-vestul Transilvaniei a unei variante regionale a culturii Coţofeni târzii, în care elementele Kostolac sunt masiv prezente.

O ultimă problemă pe care dorim să ne oprim este cea a existenţei culturii Coţofeni în sud-estul Transilvaniei şi pe parcursul fazei II. După cum se ştie, o

[91] Gligor 1999, pl. 10/4-5.
[92] Materiale inedite în colecţia Muzeului din Alba Iulia.
[93] Gligor 1999, fig. 10/8.
[94] Banner 1956, pl. 79/37, 83/8; Němejková-Pavúková 1968, fig.19/11.
[95] Roman 1976, 52.
[96] Roman 1976, pl. 117/12.
[97] Neustupný 1973, 326-328.
[98] Roman 1976, fig. 8.
[99] Parzinger 1993, 269-270.
[100] Roman 1976, p. 54.
[101] Tasić 1995, p. 68-69.
[102] Rotea 1981.
[103] Roman 1976, p. pl. 107-108.
[104] CCA Campania 2000, p. 200; CCA Campania 2002, p. 249; comunicare Cătălin Rişcuţa la Simpozionul de la Deva – mai 2004.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

asemenea prezență a fost respinsă în mod repetat de Petre Roman[105], teza fiind preluată şi de alți cercetători[106]. Încă din perioada interbelică H. Schroller publicase puține dar semnificative descoperiri de la Bod şi Mereşti-*Peştera Almaşului*[107]. Ulterior este publicată ceramica Coțofeni de la Feldioara, pe care Eugen Comşa o atribuie în mod corect fazei II[108], ca de altfel şi Nikolaus Boroffka, care publică recent noi materiale din acelaşi sit[109]. Acestor descoperiri li se adaugă cele de la Păuleni[110], dar mai ales aşezarea de la Arcuş-*Şanțul Militarului*[111], care dovedesc indubitabil faptul că zona sud-vestică a Transilvaniei a fost ocupată de purtătorii culturii Coțofeni până la sfârşitul fazei a II-a (la Arcuş este semnalată prezența unui fragment decorat cu împunsături succesive[112]). În concluzie, pătrunderea în această zonă a comunităților de tip Zăbala nu a putut avea loc decât cel mai curând începând cu faza Coțofeni III şi nicidecum la nivel de Coțofeni II, aşa cum s-a susținut până de curând[113], evoluția culturii Schneckenberg fiind ulterioară în cea mai mare parte culturii Coțofeni[114].

În ceea ce priveşte poziția cronologică absolută a fazei Coțofeni II nu dispunem până la ora actuală de datări radiocarbon pentru această etapă. Din păcate datările efectuate pentru şapte probe de la Băile Herculane şi Ostrovul Corbului nu precizează poziția stratigrafică şi natura probei, ele acoperind calibrate intervalul dintre 3300 – 2700 BC[115]. Datele obținute din aşezarea de la Ostrovul Corbului se plasează într-un interval corespunzător ultimei treimi a mileniul IV BC şi debutului mileniului III BC, ceea ce ar corespunde fazei clasice Baden[116]. În studiul lor consacrat eneoliticului târziu din sud-estul Europei, Bankoff şi Winter calibrează două dintre datele privind cultura Coțofeni şi paralelizează fazele Coțofeni II-III cu Baden, precedând Vučedol[117].

În urma cercetărilor din aşezarea de la Poiana Ampoiului-*Piatra Corbului*, au fost obținute primele datări radiocarbon pentru faza Coțofeni III din Transilvania, trei dintre ele fiind executate în laboratorul din Zürich, alte două la Berlin[118]. Ele se încadrează calibrate cu 1 σ între 2920 – 2074 BC, iar calibrate cu 2 σ între 2930 – 1985 BC[119] şi se plasează în general într-o perioadă corespunzătoare evoluției

[105] Roman 1976, p. 38.
[106] Székely 1997, p. 24, 34-35.
[107] Schroller 1933, pl. 31/3-4, 6, 9; 31/1-2, 5, 8.
[108] Comşa 1970, p. 10, fig. 2-3.
[109] Boroffka 2004, p. 19, fig. 14.
[110] Lazarovici et al. 2000, p. 108-109, pl. XV-XVIII..
[111] Meder 2004, pl. VII/2-8, 10-11; VIII-IX; X/1-4.
[112] Meder 2004, p. 39, pl. VIII/18.
[113] Roman 1986, p. 51, fig. 7; Székely 1997, p. 24, 34-35; Gumă 1997, p. 18;
[114] Machnik 1985; 1991, p. 98, tabelul III; Bogataja şi Manzura 1994, p. 84, Abb. 12; p. 140-141 şi fig. 96; Ciugudean 2000, p. 55 şi pl. 155.
[115] Forenbaher 1993, 246, fig. 5.
[116] Forenbaher 1993, 246, fig. 4.
[117] Bankoff şi Winter 1990, 186-189, tabelele 2 şi 3.
[118] Ciugudean 1996, p. 145-146.
[119] Ciugudean 2000, pl. 153.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

culturii Kostolac. Într-un studiu asupra cronologiei absolute a culturii Glina, R. Băjenaru a rediscutat şi poziţia cronologică a culturii Coţofeni, luând în considerare şi datele existente pentru culturile Baden, Kostolac şi Vučedol[120]. El plasează începutul culturii Coţofeni „nu mult după 3500", iar sfârşitul acesteia în jurul datei de 2800 BC, în cazul datelor de la Poiana Ampoiului optându-se, pe considerente neprecizate de autor, pentru intervalul mai ridicat, respectiv 2900 – 2800 BC, oferit de probele analizate la Berlin[121].

Importante sunt şi datările obţinute pentru nivelul IIIb de la Gomolava, cuprinzând materiale Kostolac târzii, care a fost datat la 4210 ± 60 BP[122], calibrat între 2910 – 2699 BC[123]. M. Primas a calibrat şi ea două dintre datele privind locuirea Kostolac de la Gomolava, obţinând intervalele 3108 – 2877 (94,4 %) şi 3146 – 2920 (59,7 %), în vreme ce pentru faciesul Kostolac de la Pivnica a obţinut data de 2910 – 2575 (100 %)[124].

Coroborând datele rezultate din analizele radiocarbon şi dendrocronologice, J. Maran a obţinut intervalul circa 3500 – 3100 / 3000 BC pentru perioada Baden timpuriu / Boleraz – Baden clasic, intervalul 3100 / 3000 – 2900 / 2800 BC pentru perioada Baden / Kostolac – Kostolac / Vučedol timpuriu şi intervalul 2900 / 2800 – 2500 pentru Vučedol clasic şi târziu[125].

Plecând de la datările menţionate mai sus şi acceptând faptul că faza Coţofeni II este anterioară culturii Kostolac, considerăm că ea nu poate fi plasată mai târziu de circa 3100 / 3000 BC, şi probabil nu mai repede de circa 3300 / 3200 BC.

[120] Băjenaru 1998.
[121] Băjenaru 1998, p. 6-10.
[122] Waterbolk 1988, p. 121.
[123] Durman şi Obelić 1989, p. 1004, tabelul 1.
[124] Primas 1996, p. 165-166.
[125] Maran 1996, p. 354, Taf. 82.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

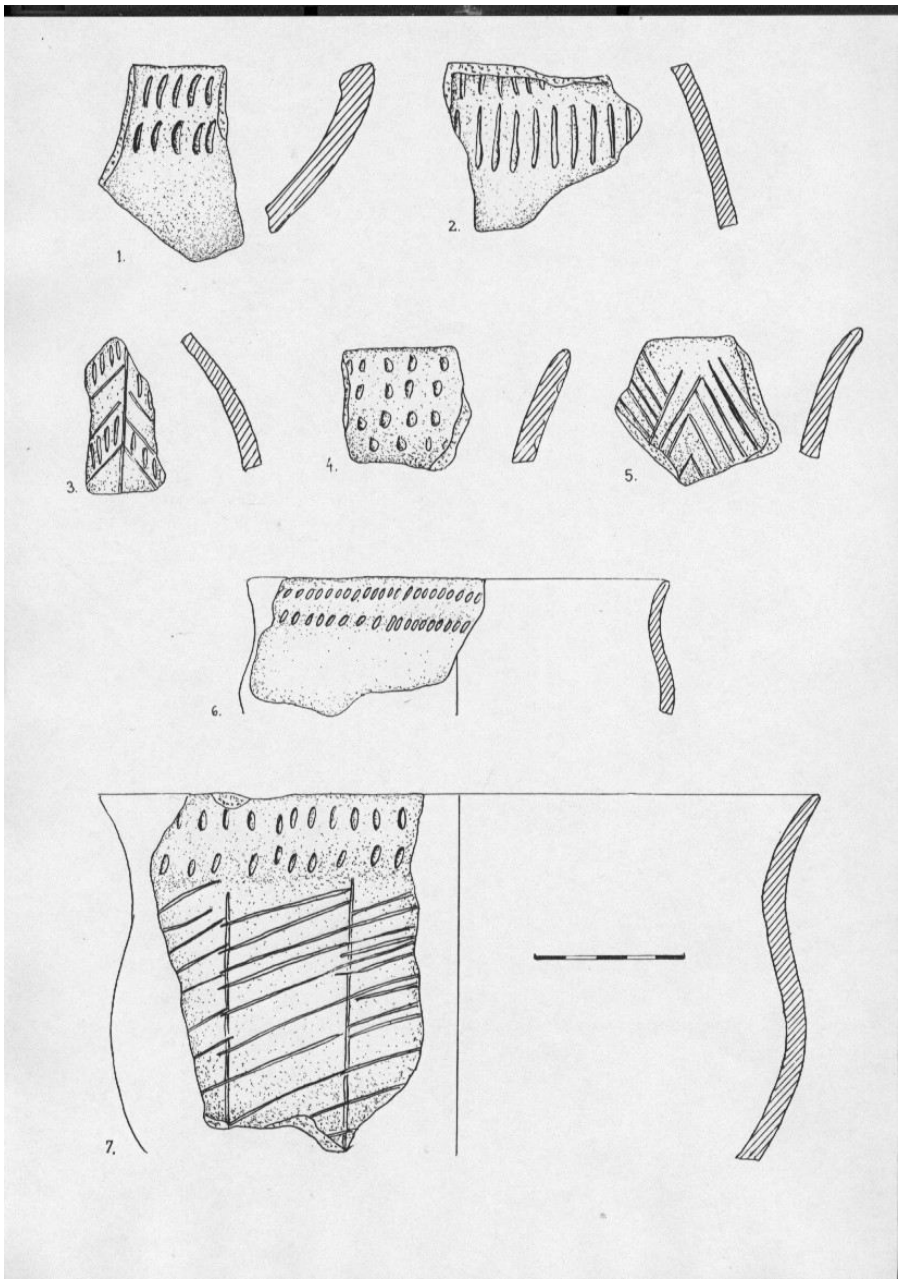

Planşa I.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

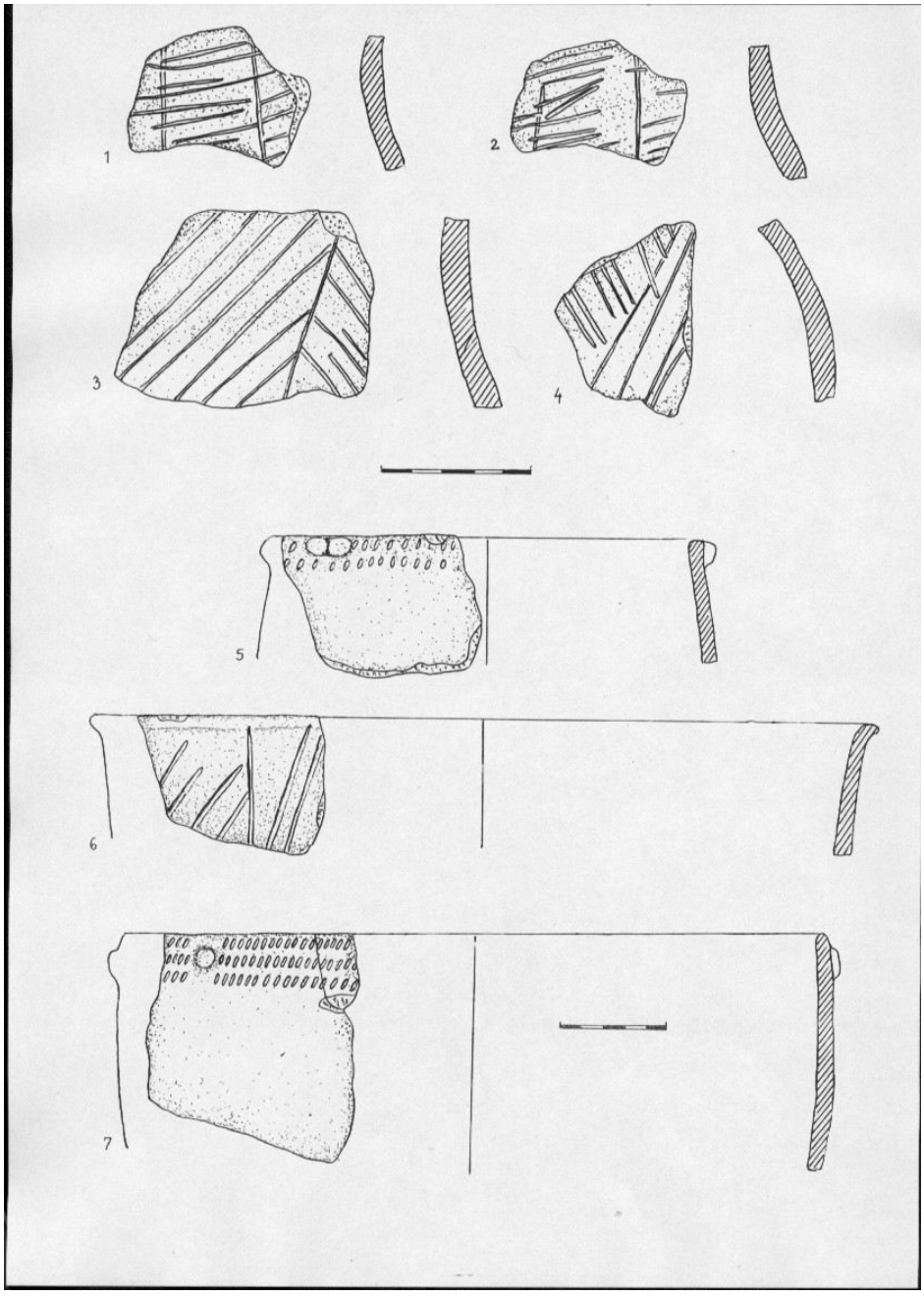

Planşa II.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

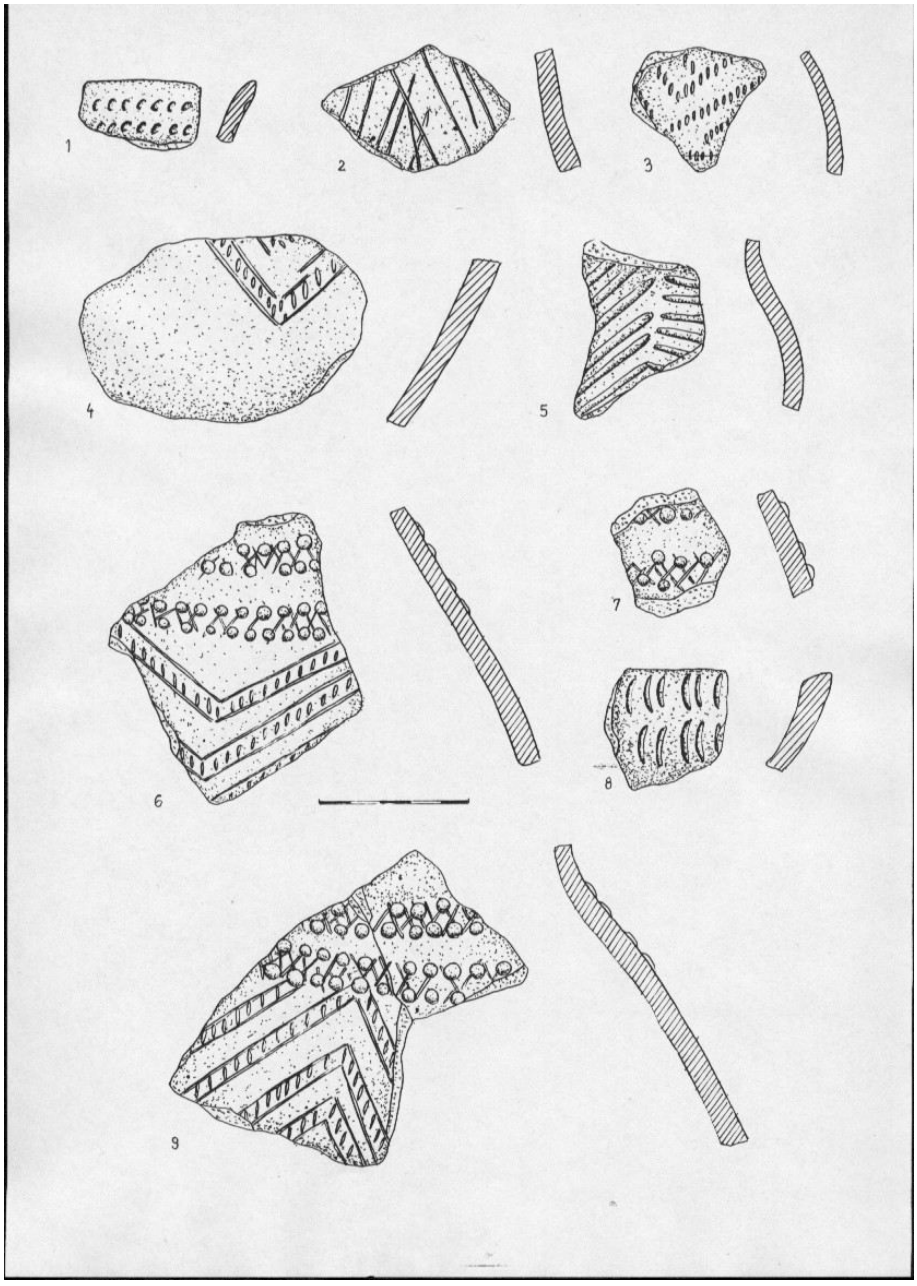

Planşa III.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

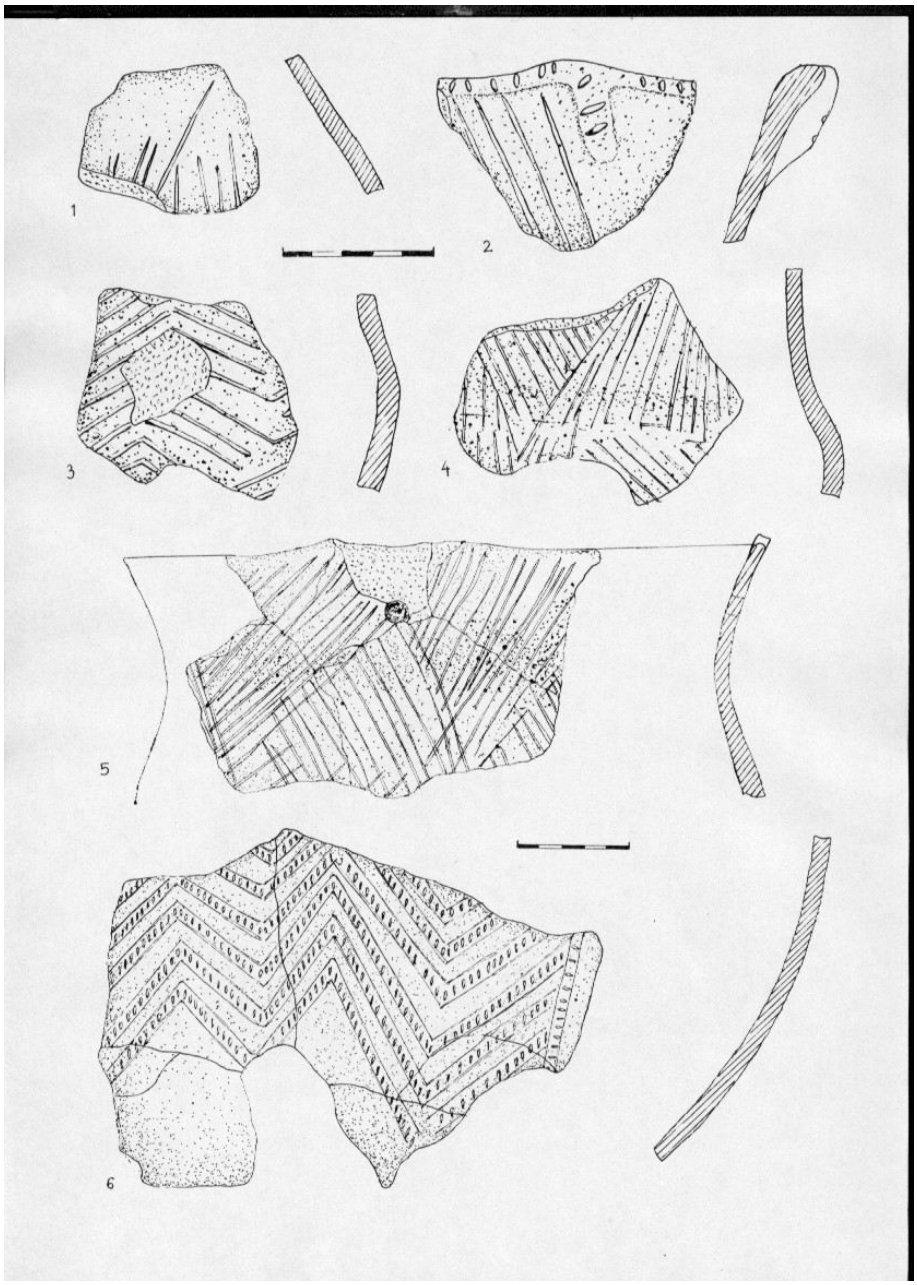

Planşa IV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

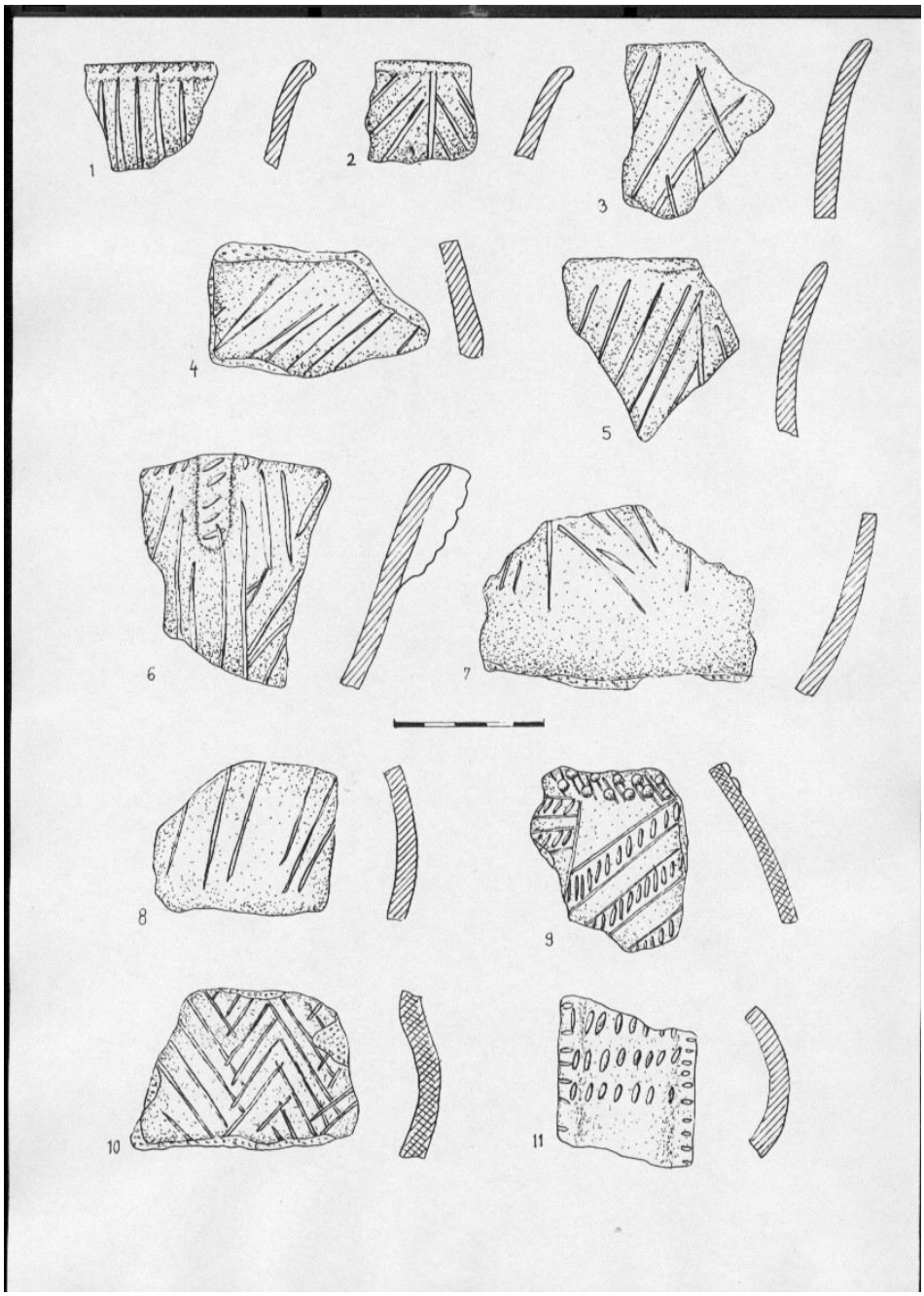

Planşa V.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

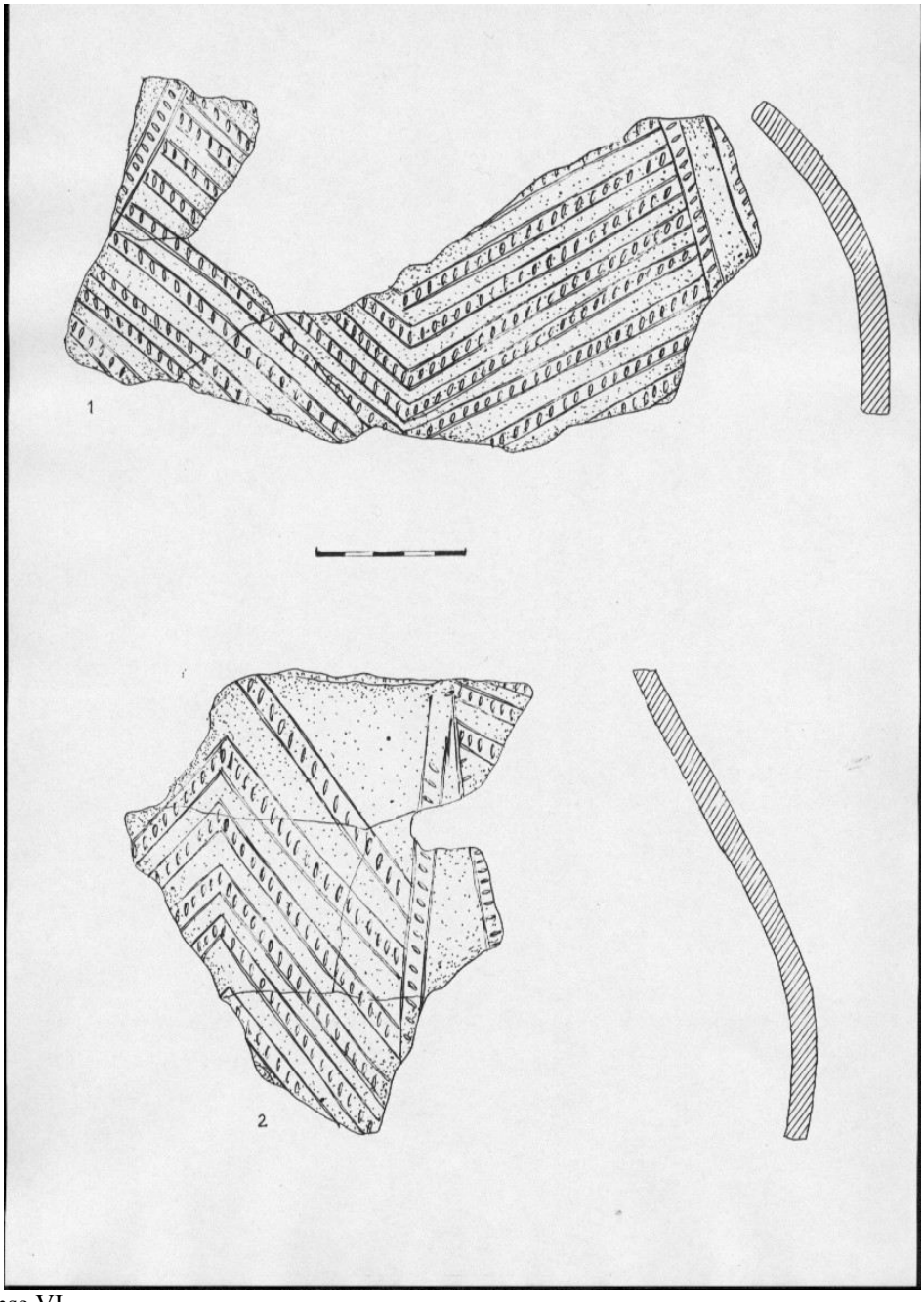

Planşa VI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

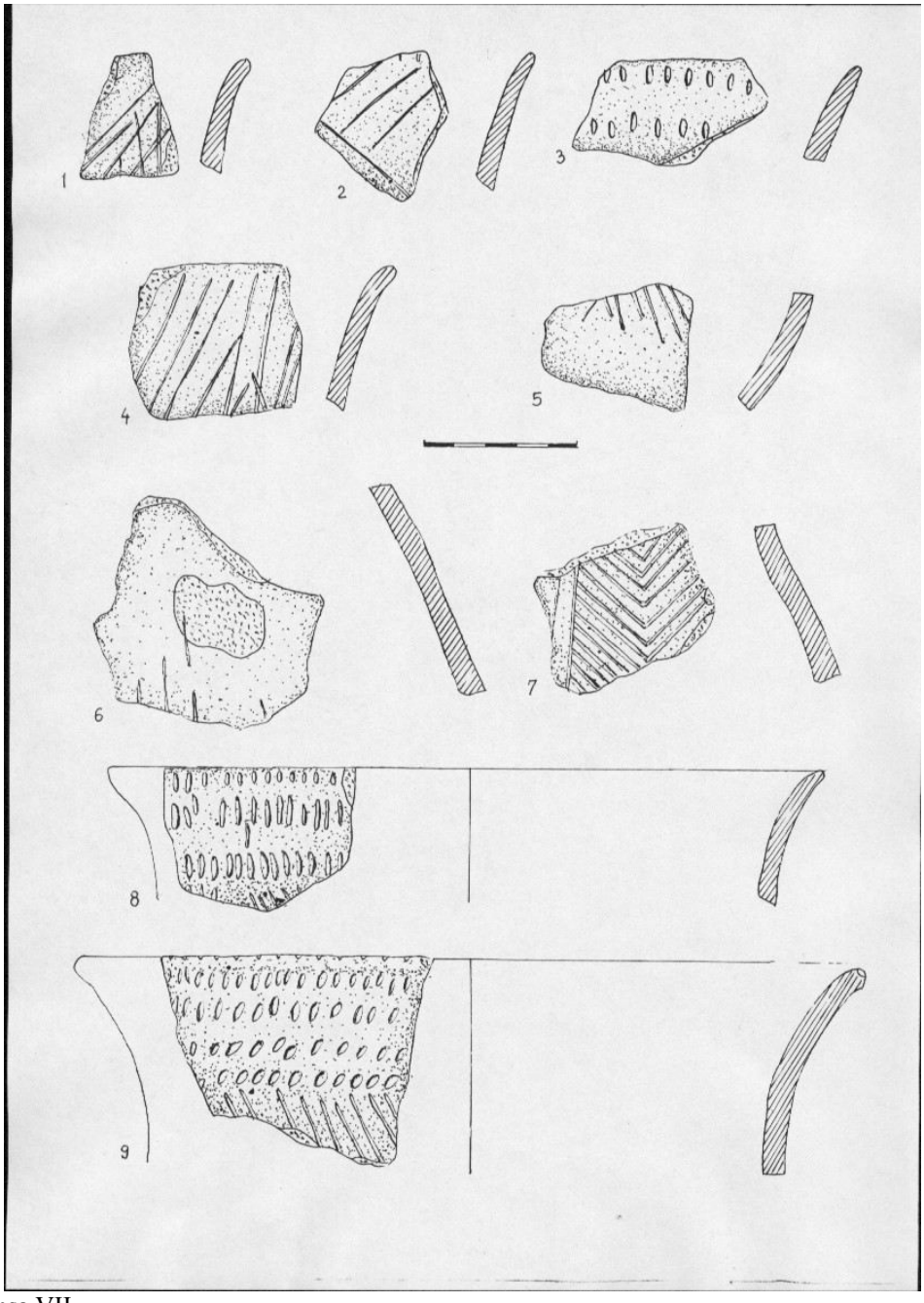

Planşa VII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

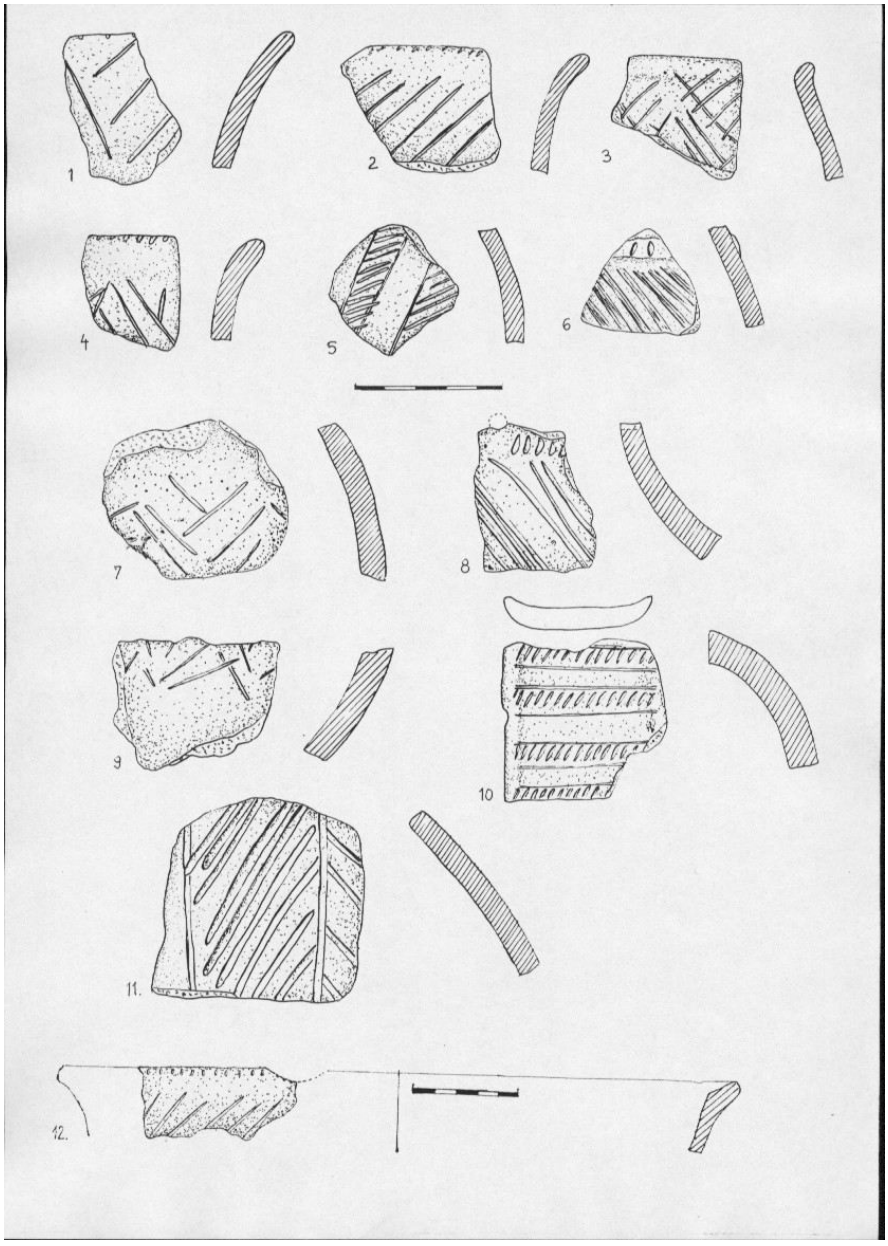

Planşa VIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

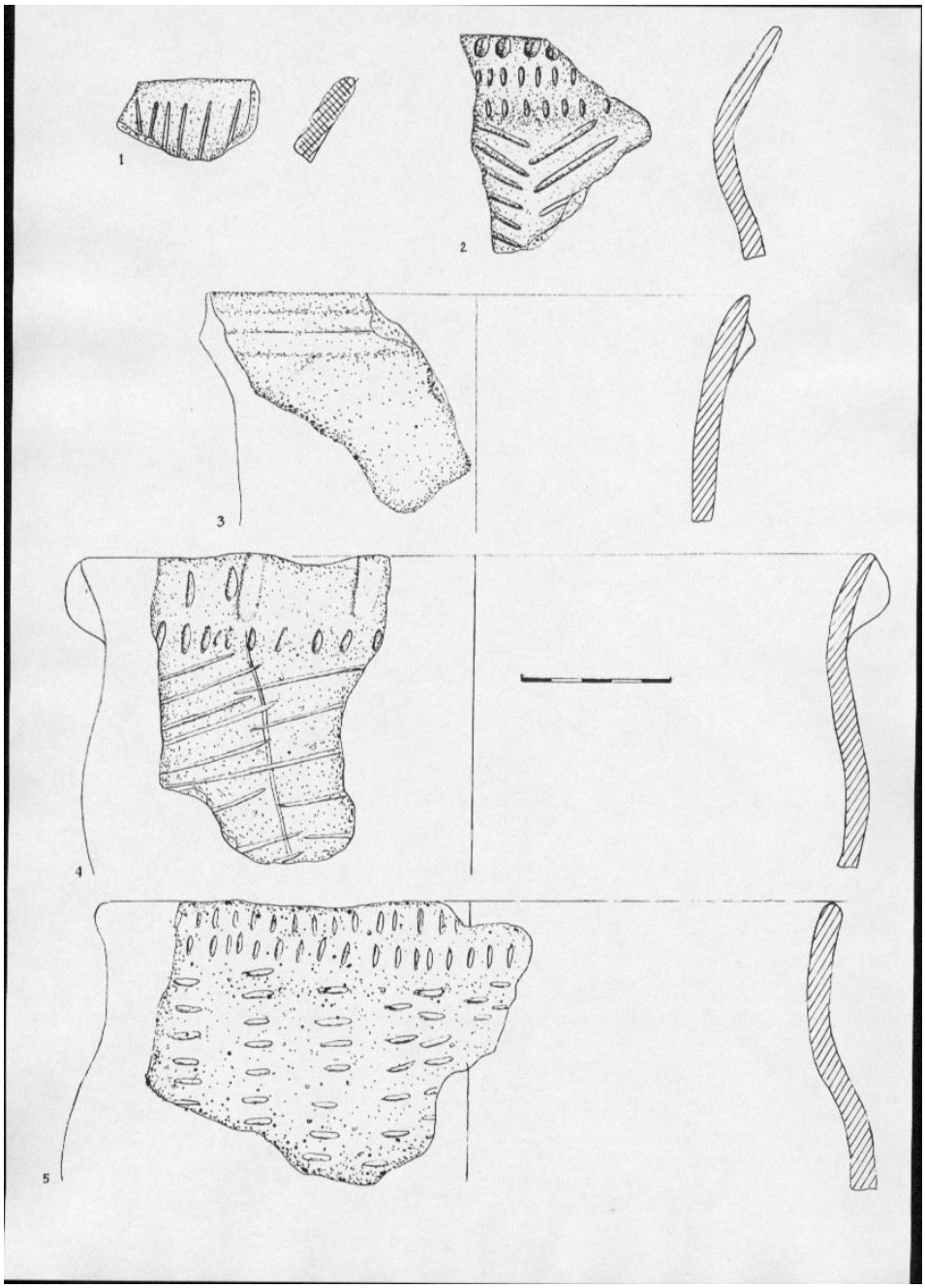

Planşa IX.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

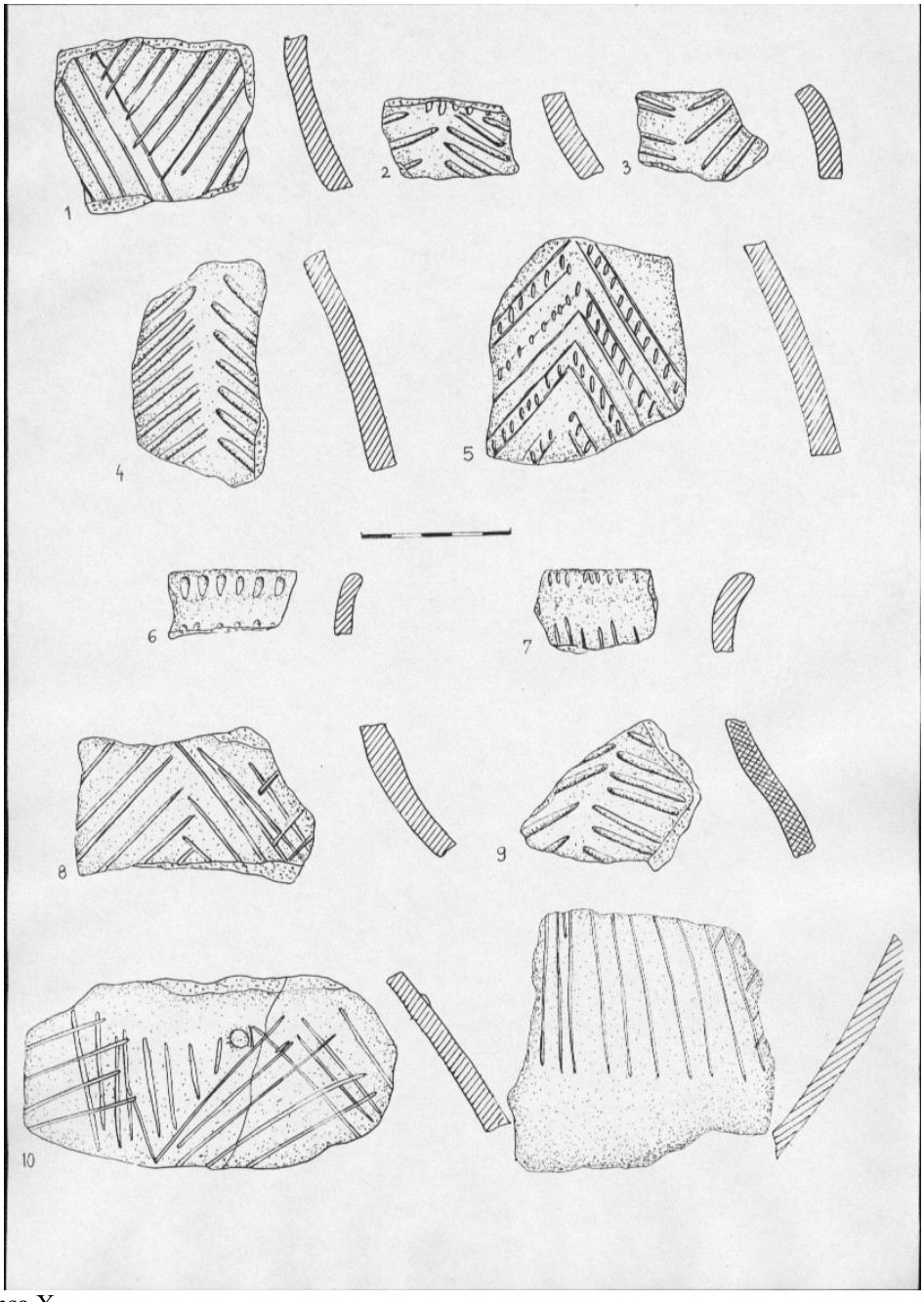

Planşa X.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

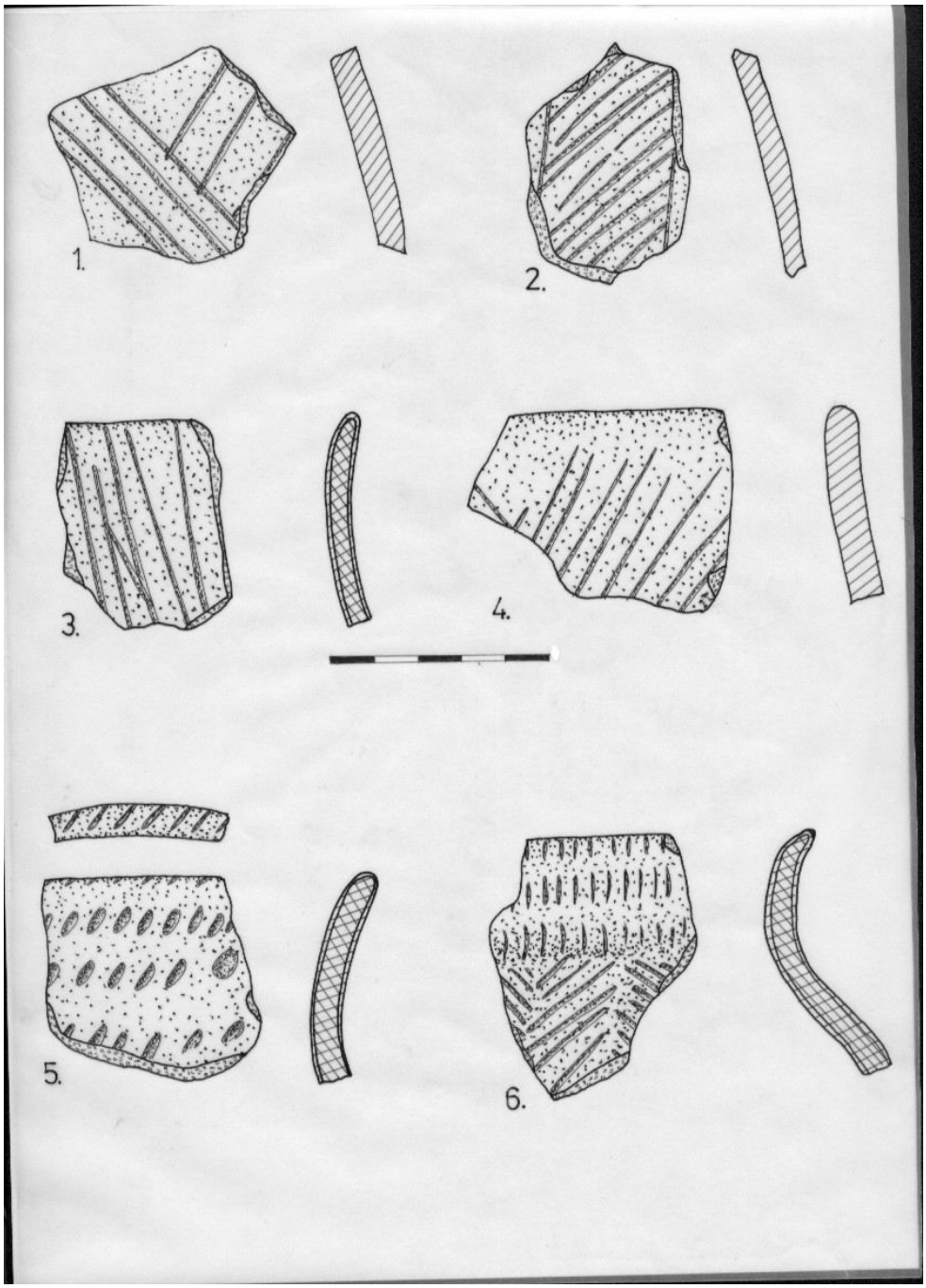

Planşa XI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

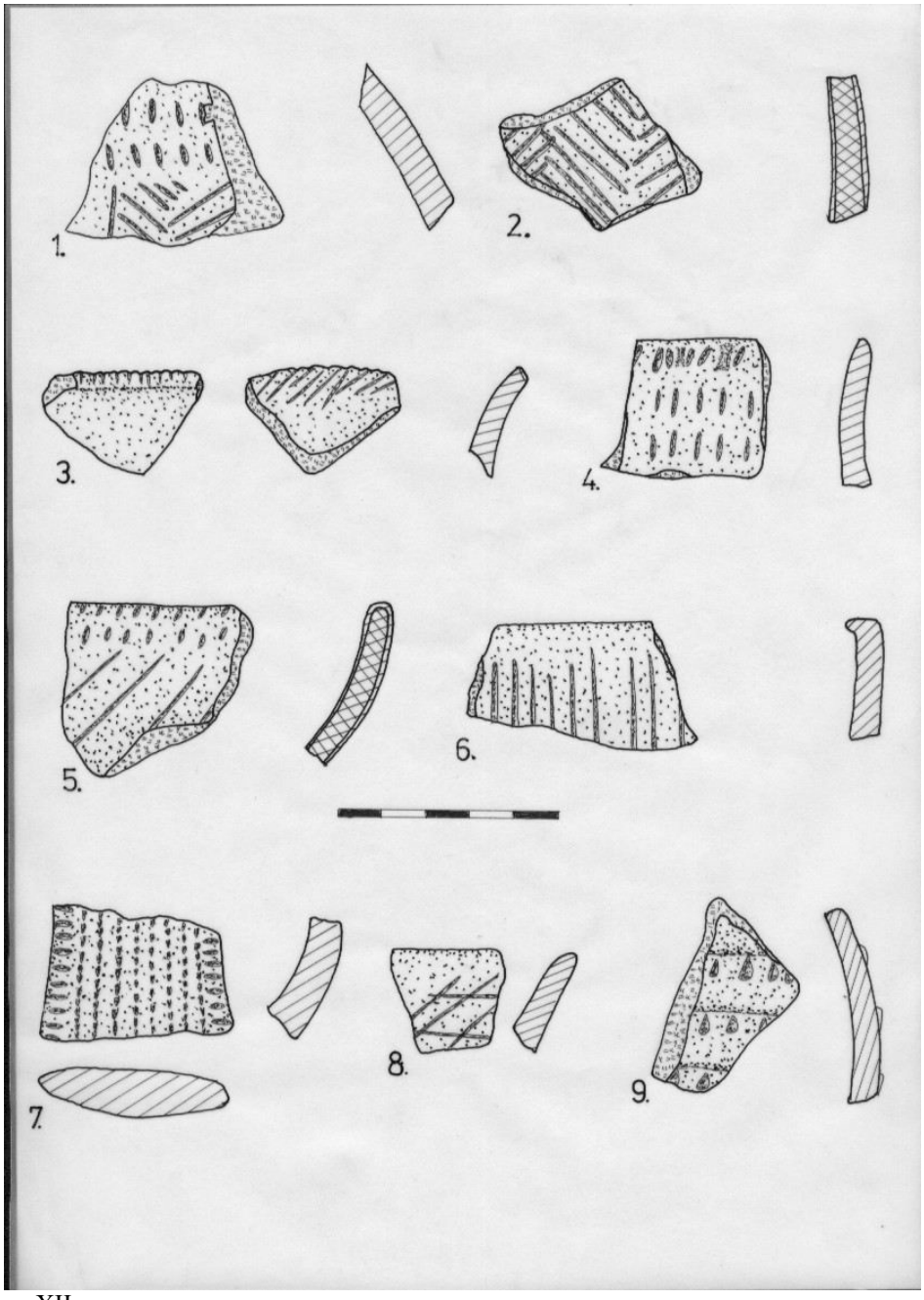

Planşa XII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

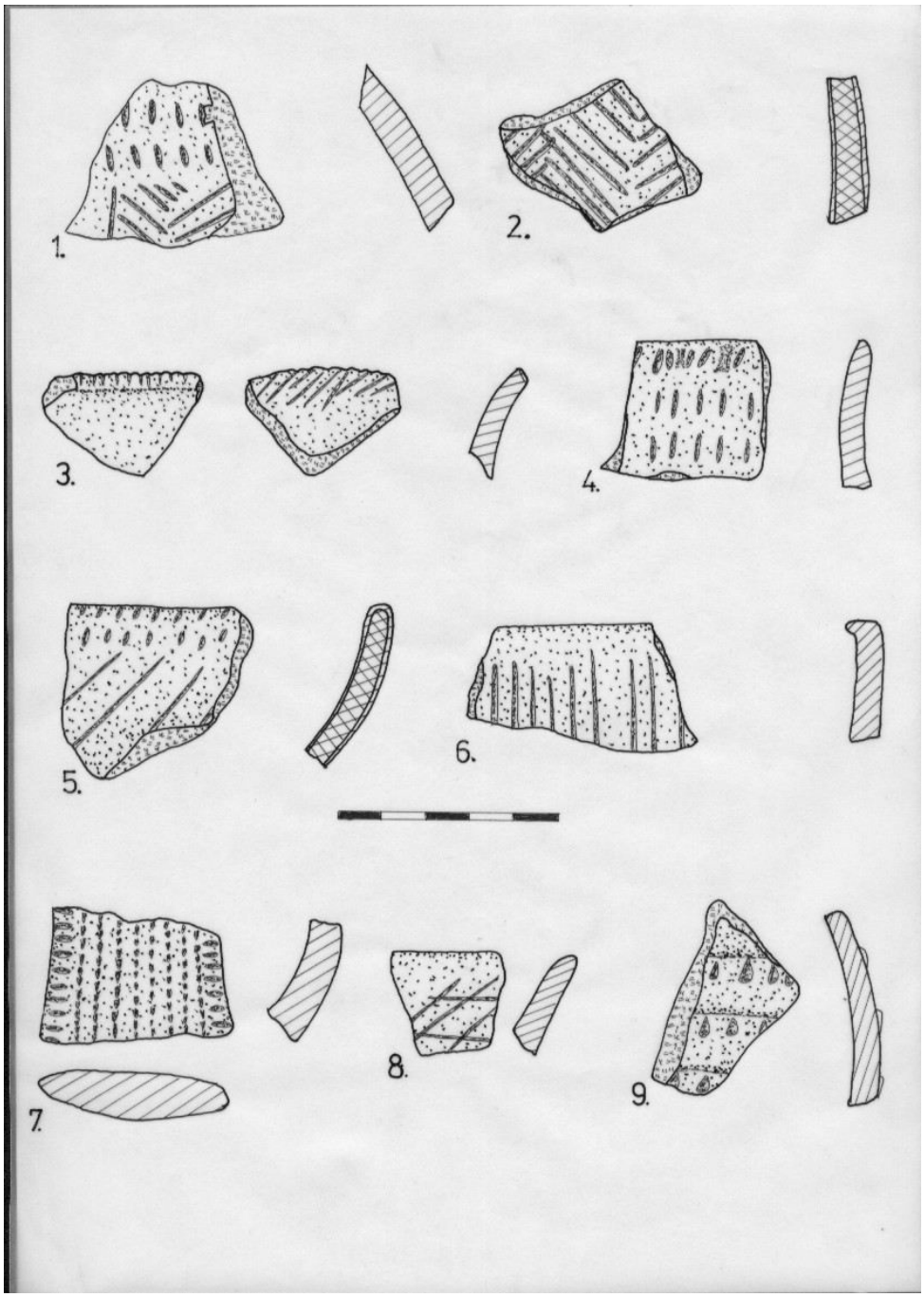

Planşa XIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CATALOGUL PLANŞELOR

Planşa I. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu deschis, degresant nisip, netezire bună (urme de lustru interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,70-0,80 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, netezire bună (urme de lustru interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,70-0,80 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cărămiziu (exterior), cenuşiu închis (interior), degresant nisip, netezire bună (interior urme de lustru), ardere bună, încrustaţie cu alb, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 1,20-1,30 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cărămiziu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5 adâncimea 1,30-1,40 m.

5 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea cărămiziu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (superficial la interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,95-1,10m.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (bună la interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 1,30-1,40 m.

7 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun (exterior), cenuşiu închis (exterior), degresant nisip cu pietricele şi mică, netezire bună (foarte bună la interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 1,40-1,50 m.

Planşa II. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu-gălbui (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu gălbui (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună (foarte bună interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

3- fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

4- fragment ceramic, specia fină, culoare brun-cenuşiu, degresant nisip fin, netezire bună (exterior), foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

5- fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 1,10-1,20 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

6- fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cărămiziu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

7- fragmente ceramice, specia semifină, culoare brun-cărămiziu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,95-1,10 m; caroul 6, adâncimea 1,10-1,20 m.

Planşa III. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, netezit (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,80-0,95 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cenuşiu, degresant nisip, netezit (exterior), urme de lustru (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,80-0,95 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoare cenuşiu (exterior), negru (interior), degresant nisip fin, lustru (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,80-0,95 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu-gălbui (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună (exterior), netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,80-0,95 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,80-0,95 m.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cărămiziu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere relativ bună (miez cenuşiu), S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

7 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip şi mică, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

8 - fragment ceramic, specia fină, culoare brun (exterior), brun-cărămiziu (interior), degresant nisip fin, netezire bună (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

9 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun deschis, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,95-1,10 m.

Planşa IV. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun-cărămiziu (exterior) (slip), cenuşiu (interior), degresant pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,70-0,80 m.

2 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun-cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,70-0,80 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun, degresant nisip cu granulaţie mare, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,80-0,95 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

4 - fragmente ceramice, specia semifină, culoare cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pleavă, netezire bună, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m; caroul 5, adâncimea 1,30-1,40 m

5 - fragmente ceramice, specia grosieră, culoare cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m; caroul 4, adâncimea 0,80-0,95 m; caroul 5, adâncimea 0,80-0,95 m.

6 - fragmente ceramice, specia semifină, culoare brun-cenuşiu (exterior), cenuşiu închis (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m; caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m; caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m; caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

Planşa V. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,60-0,70 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip cu granulaţie mare, netezire bună (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,60-0,70 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoare gălbui-cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m.

4 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu închis (exterior), cenuşiu deschis (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire slabă (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cărămiziu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m.

7 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu închis, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cenuşiu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi mică, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,70-0,80 m.

9 - fragment ceramic, specia fină, culoare brun, degresant nisip fin, netezire foarte bună, lustruit între benzile incizate, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m.

10 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m.

11 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m.

Planşa VI. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

1 - fragmente ceramice, specia semifină, culoare cenuşiu (exterior), negru (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere relativ bună (miez negru), S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m; caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m; caroul 5, adâncimea 0,70-0,80 m.

2 - fragmente ceramice, specia semifină, culoare brun-cenuşiu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m; caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m; caroul 6, adâncimea 0,60-0,70 m; caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m.

Planşa VII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun deschis, degresant nisip, netezire slabă, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,60-0,70 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun închis, degresant nisip şi mică, netezire bună (exterior), netezire cu urme de lustru (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu, degresant nisip, netezit (exterior), netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun închis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

5 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu, degresant nisip, netezire bună (exterior), lustruit interior, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoare brun (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip fin, slip lustruit (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

7 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cenuşiu (exterior), negru (interior), degresant nisip cu pietricele, netezire bună , ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun deschis, degresant nisip, netezire bună (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m.

9 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cenuşiu (exterior), brun-gălbui (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,60-0,70 m.

Planşa VIII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

2 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

4 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

5 - fragment ceramic, specia fină, culoare cărămiziu, degresant nisip fin, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,50-0,60 m.

7 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu deschis, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,50-0,60 m.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoare gălbui-cenuşiu, degresant nisip, netezire bună (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,50-0,60 m.

9 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun-cenuşiu (exterior), cenuşiu (interior), degresant pietricele, netezire slabă, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

10 - fragment ceramic, specia fină, culoare brun, degresant nisip fin, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

11 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu deschis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi mică, netezire bună (exterior), netezire foarte bună cu urme de lustru, ardere bună (interior), S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

12 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun (exterior), brun-cărămiziu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

Planşa IX. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun (exterior), cărămiziu (interior), degresant nisip, netezit, ardere slabă (miez cenuşiu), S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

2 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare gălbui-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun deschis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu (exterior), negru-cenuşiu (interior), degresant nisip, netezire slabă (exterior), netezire bună (interior) (urme de lustru), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

Planşa X. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare cenuşiu, degresant nisip, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,30-0,40 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cărămiziu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezit (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu, degresant nisip, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun-cenuşiu (exterior), cenuşiu-închis (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoare brun, degresant nisip fin, netezire bună (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m.

7- fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m.

8 - fragment ceramic, specia grosieră, culoare brun închis (exterior), brun deschis (interior), degresant pietricele, netezit (exterior), netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

9 - fragment ceramic, specia semifină, culoare brun, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună (miez cenuşiu), S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

10 - fragmente ceramice, specia semifină, culoare cenuşiu, degresant nisip şi mică, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

11 - fragment ceramic, specia semifină, culoare cenuşiu, degresant nisip, netezire bună (exterior), netezire cu urme de lustru (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

Planşa XI. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-albicios, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, 0,80-0,90 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu-gălbui, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,20-0,30 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0-0,20 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu cu flecuri brune, degresant pietricele şi nisip, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-albicios, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere relativ bună (miez negru-cenuşiu), S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere relativ bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa XII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun deschis, degresant nisip şi pietricele, netezire relativ bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cărămizie (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere relativ bună (miez cenuşiu), S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,70-0,80 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea gălbui, degresant nisip şi mâl (?) (aspect făinos), netezire relativ bună, ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,70-0,80 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-roşcat (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire relativ bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0-0,20 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere relativ bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,50-0,60 m.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

7 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip fin, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun închis, degresant nisip, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,70-0,80 m.

9 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun albicios (exterior), negru (interior), degresant nisip, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,70-0,80 m.

Planşa XIII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică Coţofeni.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea gălbui, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-roşcat, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,60-0,80 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi mică, netezire foarte bună (exterior), netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30-0,45 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun deschis, degresant nisip, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,70-0,80 m, 0,90-1 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CAPITOLUL VII
Nivelul VII. Epoca bronzului

1. Stratigrafia.

Depunerile aparţinând epocii bronzului au fost reunite cu ocazia descrierii stratigrafiei peşterii în cadrul nivelului VII, pe care autorii săpăturilor l-au atribuit în totalitate culturii Wietenberg[126]. Acesta este dominat de culori din gama brunului, subnivelurile având culoarea brună (nr. 3 pe plan), brun-roşcată (nr. 4 pe plan), gri (nr. 5 pe plan) şi roşcată (nr. 6 pe plan). Ultima depunere (nr. 2 pe plan), bine diferenţiată sub raport cromatic, este menţionată separat, deoarece ea cuprinde, după cum remarcă autorii săpăturii, „materiale ceramice care evoluează spre perioada bronzului târziu”[127]. Din păcate, stratul nr. 2 include în partea superioară nivelul actual de călcare din peşteră fiind, inevitabil, parţial deranjat, şi cuprinzând materiale amestecate. Vom reveni asupra acestei observaţii în discuţia privind încadrarea cultural-cronologică a materialelor aparţinând epocii bronzului din peştera de la Cerişor-*Cauce*.

2. Complexele. Epocii bronzului îi aparţin mai multe complexe, unele fiind interpretate ca posibile resturi ale unor locuinţe (deşi se acceptă şi eventualitatea unor destinaţii diferite pentru gropi), altele având un caracter funerar (M_1 şi M_2). Este menţionată şi existenţa unei vetre (desemnată cu sigla V_1 / 1999) aflată la adâncimea de 0,30 m. şi constând dintr-un strat de cenuşă, de până la 5 cm grosime, ocupând o suprafaţă circulară şi având în compoziţie şi fragmente ceramice de mici dimensiuni. O groapă de mari dimensiuni (având sigla G_1 = nr. 7 pe plan) aparţine, conform descoperitorilor, nivelului inferior Wietenberg, ea putând eventual reprezenta o locuinţă adâncită (?) în vreme ce alteia, de dimensiuni mai reduse (nr. 8 pe plan), nu i se poate preciza utilitatea.

Analizând cataloagele descoperirilor aparţinând epocii bronzului din Transilvania, se poate constata că în cadrul culturii Wietenberg nu lipsesc cazurile de utilizare ale unor peşteri, cum sunt cele de la Crăciuneşti, Geoagiu, Federi, Mereşti, Sănduleşti – Cheile Turzii, Vălişoara etc.[128]. Ele au fost sumar menţionate în cadrul discuţiilor privind tipurile de aşezări, remarcându-se numărul lor redus (sub 1 %), dar şi posibilitatea ca materialele descoperite să reprezinte şi altceva decât simple resturi de locuire[129]. Caracterul special al unor grote, utilizate fie ca spaţiu sacru de ceremonial, pentru depunerea de ofrande[130] sau în scopuri

[126] Luca şi colab. 2004, p. 48.

[127] *Ibidem*., p. 50.

[128] Andriţoiu 1992, p. 29, 121, nr. 35, p. 122, nr. 44 şi 48; Boroffka 1994, p. 100, p. 56, nr. 271, p. 71, nr. 365-366, p. 89, nr. 497, 500.

[129] Rotea 1993, p. 38.

[130] Soroceanu 1995 (a se vedea discuţia despre prezenţa unor depozite de bronzuri în peşteri de la p. 21-22)

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

funerare[131], ar trebui, credem noi, să determine o analiză şi interpretare mai nuanţată a descoperirilor de acest gen. Recent a fost cercetată tot la Cerişor o altă peşteră care cuprindea un nivel de locuire aparţinând culturii Wietenberg[132].

Un argument privind funcţionalitatea complexă a peşterii de la Cerişor-*Cauce* în perioada epocii bronzului este şi descoperirea celor două gropi cu depuneri de schelete umane, denumite M_1 şi M_2.

M_1 / 1998 a fost descoperit în S I / 1998-1999, caroul 2, la adâncimea de 1,00 m faţă de nivelul actual de călcare[133]. Groapa, al cărui contur a putut fi bine observat şi delimitat, avea în secţiune o formă circulară ce nu depăşea diametrul de 0,65 m. Ea pornea din stratul nr. 7 şi penetra depunerile purtătorilor culturilor Coţofeni şi Tiszapolgár, săparea şi umplerea acesteia antrenând materiale Wietenberg, Coţofeni şi Tiszapolgár, ceramica abundând în umplutura inferioară a gropii.

Conform observaţiilor descoperitorilor, decedatul era aşezat în poziţie chircită accentuată, culcat pe partea dreaptă, cu privirea spre est[134]. Analizând planul şi dimensiunile reduse ale gropii[135], credem că este greu de admis plasarea oaselor în conexiune anatomică. Examinând ulterior şi materialul osteologic provenit din groapă (pl. XXXVII) am putut constata că nu erau prezente decât craniul şi câteva oase din schelet (pl. XXXVII). Fundul gropii era marcat de un pat de dolomită şi fragmente ceramice de mici dimensiuni, inventarul propriu-zis al mormântului constând din două pandantive confecţionate din cochilii ale scoicii *Dentalium* (pl. XXXV/7-8)[136]. Nu au fost sesizate alte elemente complementare de ritual.

M_2 / 1998 a fost descoperit odată cu excavarea casetei C_2 / 1998, la 0,52 m adâncime de la nivelul actual de călcare şi a fost deranjat, până la adâncimea de 0,40 m, de o groapă recentă. Această situaţie nu a permis sesizarea formei gropii şi a nivelului iniţial de săpare, ea fiind practicată în nivelul aferent culturii Wietenberg.

Poziţia primară a oaselor şi a inventarului (?) pare să fi fost deranjată încă din preistorie, conform supoziţiilor descoperitorilor, argumentul acestora fiind aflarea unui humerus uman în zona craniului, fără vreo relaţie anatomică cu acesta. Cercetarea integrală a secţiunii S I / 1998-1999 nu a furnizat alte elemente conexe în ceea ce priveşte acest mormânt. Examinând materialul osteologic provenit din groapă, s-a putu constata că el nu era reprezentat decât de o calotă fragmentară şi un humerus (pl. XXXVIII). Contextul general al descoperirii ar putea sugera ideea unei depuneri rituale, această practică funerară coexistând cu înhumarea propriu-zisă.

---

[131] Sunt cunoscute cazurile unor peşteri din zona Crişanei, unde se practicau depuneri de schelete şi ofrande încă din perioada timpurie a bronzului (Halasi şi Emödi 1985) sau din nord-estul Banatului (Rogozea 1994, p. 115)

[132] Roman et al. 2000.

[133] Luca şi colab. 2004, p. 48, planul 7.

[134] Luca şi colab 2004, p. 49.

[135] Luca şi colab 2004, p. 48, planul 7.

[136] Luca şi colab 2004, pl. VI/1-2.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Interpretate de descoperitori drept morminte, cele două gropi cu depuneri de schelete umane din peştera *Cauce* prezintă unele elemente care le individualizează în contextul funerar al epocii bronzului. Unele antecedente pentru situaţia întâlnită la Cerişor-*Cauce* pot fi citate din perioada bronzului timpuriu, în cadrul grupului Roşia[137], aici însă lipsind orice urme de locuire a peşterii. În cadrul culturii Wietenberg sunt atestate, în afara necropolelor şi grupe mici de morminte precum şi destul de numeroase cazuri de înmormântări în cadrul unor aşezări[138]. Există însă doar un singur caz şi acela nesigur, de înmormântare într-o peşteră (Mereşti-*Peştera Almaş*)[139]. Analizând descoperirea de la *Cauce* din punctul de vedere al ritului funerar, ea se înscrie în grupul minoritar al mormintelor de inhumaţie, care reprezintă doar puţin peste 7 % din totalul mormintelor cunoscute în arealul culturii Wietenberg, incineraţia dominând net[140]. Trebuie însă remarcat faptul că nici unul dintre cele două schelete nu pare a se fi aflat depus cu oasele în conexiune anatomică, acest lucru fiind evident mai ales în cazul lui M_2. Nu credem că poate fi vorba despre o deranjare a conţinutului gropii încă din preistorie, aşa cum au presupus iniţial descoperitorii[141], ci ne aflăm mai degrabă în situaţia unei depuneri iniţiale de oase umane fără conexiune anatomică. Practica depunerii de schelete dezarticulate a fost larg utilizată în Transilvania în tumulii aparţinând bronzului timpuriu[142], ea reflectând probabil obiceiul descompunerii corpurilor înainte de înmormântare, urmată apoi de îngroparea, completă sau doar parţială, a oaselor. Deşi extrem de rare, asemenea cazuri sunt atestate în cadrul culturii Wietenberg, în cimitirul de la Sibişeni, unde mormântul 40 (biritual) conţinea un schelet de adolescent, despre care se afirmă că ar fi fost depus incomplet, cu oasele fără conexiune anatomică[143]. Oase umane au mai fost descoperite şi în gropile B - E aparţinând complexului de la Oarţa de Sus, aici însă fiind vorba despre un loc de cult şi nu despre o arie funerară[144]. Pentru perioada Bronzului târziu poate fi amintită descoperirea celor două gropi cu oase umane din peştera de la Românești, atribuite unei faze finale a grupului Balta Sărată[145].

În ceea ce priveşte inventarul funerar, el este bine precizat doar în cazul lui M_1, fiind vorba despre un colier format din două cochilii ale scoicii *Dentalium.* Nouă asemenea piese sunt semnalate în inventarul mormântului 5 de la Derşida, altele fiind găsite în număr mare (circa 150-200 bucăţi) în cuprinsul aceleiaşi aşezări aparţinând culturii Wietenberg[146]. Recent au fost descoperite în peştera nr. 1

[137] Halasi şi Emödi 1985.
[138] Andriţoiu 1992, p. 32; Boroffka 1994, p. 106.
[139] Boroffka 1994, p. 56, nr. 271.
[140] Boroffka 1994, p. 107, Tab. 2.
[141] Luca şi colab. 2004, p. 49; ipoteza este însă dublată şi de posibilitatea „unei depuneri rituale", luată în calcul de autorii cercetării.
[142] Ciugudean 1996, p. 132-133.
[143] Andriţoiu 1992, p. 34**.**
[144] Boroffka 1994, p. 109.
[145] Rogozea 1984, p. 155, 163.
[146] Chidioşan 1980, p. 24, pl. 7/12, 39/43; Boroffka 1994 p. 225; Jurscsák 1984.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

(Peştera Mare) de la Cerişor alte două podoabe lucrate din *Dentalium*, într-un nivel atribuit tot culturii Wietenberg[147]. Mărgele confecţionate din *Dentalium* sunt utilizate încă din perioada neolitică, ele fiind apoi atestate în bazinul carpatic în mediul Baden şi apoi în culturile bronzului timpuriu şi mijlociu (Nitra, Unetice, Otomani)[148]. O problemă neclarificată pe deplin o constituie însă proveniența cochiliilor, acestea putând fi sau exemplare fosile, prezente în depozite precum cel de la Buituri, lângă Cluj, sau Râpa, în Bihor sau dimpotrivă, moluşte din zona mediteraneană, aşa cum înclină să creadă T. Jurscsák, plecând de la gradul redus de fosilizare al exemplarelor de la Derşida, pe care le consideră contemporane cu vârsta staţiunii[149]. Desigur că o asemenea aserţiune, care implică existența unor relații de schimb cu aria mediteraneană, rămâne să mai fie verificată şi prin alte metode. Dorim să menționăm totuşi faptul că în apropierea peşterilor de la Cerişor se află punctul fosilifer de la Roşcani, unde sunt atestate cochiliile de *Dentalium sp*.[150]

3. Materialele arheologice.

3. 1. Ceramica. Depunerile aparținând epocii bronzului din peştera de la *Cauce* au furnizat un bogat material ceramic, aflat în majoritatea sa în stare fragmentară, dar care a permis în unele cazuri reconstituirea parțială a unor vase. Trebuie remarcat faptul că fragmentele vaselor întregite provin din carouri şi de la adâncimi diferite, ceea ce indică existența unor intervenții care au deranjat parțial depunerile epocii bronzului. Unele dintre ele au fost ocazionate de săparea şi apoi umplerea gropii lui M_1, fragmente ale unor vase provenind din interiorul gropii întregindu-se cu altele aflate în stratul de cultură (pl. VIII/4, XI/6, XII/2). După cum va rezulta din analiza formelor şi decorului, ceramica din peştera *Cauce* nu aparține unei singure culturi a epocii bronzului, dar observațiile stratigrafice făcute nu permit separarea clară a materialelor pe niveluri.

Ceramica Wietenberg domină net din punct de vedere cantitativ, mai ales în cadrul stratului inferior de locuire, la adâncimi variind între 0,40-0,60 m. Acelaşi lucru se poate spune şi despre conținutul gropii G_1, care pleacă din stratul inferior şi conține în umplutură doar ceramică Wietenberg (pl. XXXIII).

Sunt reprezentate următoarele forme, cunoscute în marea lor majoritate din repertoriul culturii Wietenberg[151]:

1. Oalele (TA) cuprind mai multe variante:

- TA_{1b} (pl. XX/2) este atestată la Chintelnic[152], Ciceu-Corabia[153] sau Moreşti[154];

[147] Roman et al 2000, p. 14, pl. IV/8, 10.

[148] Bóna 1975, p. 268; Chidioşan 1980, p. 24; Bátora 2000, p. 343, 368, Taf. 26/14-22, 36/1, 49/4.

[149] Jurscsák 1984, p. 113.

[150] Luca 2004, p. 17-18, grupaj 4.

[151] Am folosit sistemul de clasificare elaborat de Nikolaus Boroffka (1994, p. 115-170, typentafel 1-6).

[152] Boroffka 1994, Taf. 25/13; 27/5.

[153] Boroffka 1994, Taf. 57/3.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

- TA_{1c} (pl. XXIV/3, XXVII/1) intră între variantele comune mediului Wietenberg, analogii existând în mai toate aşezările mai bine cercetate, cum ar fi Derşida[155] sau Sighişoara[156];
- TA_{2a} (pl. XX/3, XXV/1, XXVI/5, 7; XXIX/2, 4-5; XXX/2-3) este una dintre variantele cele mai răspândite de oale din repertoriul Wietenberg, analogii existând în aşezările de la Caşva[157], Deva[158], în cimitirele de la Ocna Sibiului[159], Oiejdea[160] şi Sighişoara-*Herţeş*[161];
- TA_{3b} (pl. XX/1) este o formă mai rară, apartenenţa sa la repertoriul culturii Wietenberg putând fi susţinută prin analogiile de la Derşida[162];
- TA_{4c} (pl. XIX/1; XXIX/3) apare în aşezările de la Derşida[163], Bonţ[164], Chintelnic[165] şi Sighişoara[166];
- TA_{4f} (pl. XXVIII/2) este o formă rară şi probabil târzie, singura analogie oarecum apropiată fiind un vas de la Craiva[167], a cărui apartenenţă la mediul Wietenberg nu este însă sigură;
- TA_{4g} (pl. XXXI/5) este atestată printr-un singur exemplar, analogiile cele mai apropiate fiind de găsit în necropola de la Deva[168];
- TA_{4r} (pl. XXX/1) apare în aşezările de la Ghirbom[169], Deva[170], în cimitirele de la Ocna Sibiului[171] şi Sibişeni[172].

2. Ceştile (TC) cuprind două variante:
- TC_{1a} (PL. XXVI/2);
- TC_{3a} (pl. XXXII/2) care apare în aşezările de la Braşov[173], Sf. Gheorghe[174] sau Sebeş[175].

3. Străchinile (TD) cuprind mai multe variante:

---

[154] Boroffka 1994, Taf. 93/4.
[155] Chidioşan 1980, pl. 9/4.
[156] Andriţoiu şi Rustoiu 1997, fig. 4/3, 6/1, 3.
[157] Boroffka 1994, Taf. 21/2.
[158] Boroffka 1994, Taf. 69/5.
[159] Boroffka 1994, Taf. 104/5.
[160] Boroffka 1994, Taf. 107/9.
[161] Boroffka 1994, Taf. 129/7-8.
[162] Chidioşan 1980, pl. 13/1.
[163] Chidioşan 1980, pl. 9/5.
[164] Boroffka 1994, Taf. 15/1.
[165] Boroffka 1994, Taf. 35/8;
[166] Andriţoiu şi Rustoiu 1997, fig. 6/12.
[167] Boroffka 1994, Taf. 66/7.
[168] Andriţoiu 1992, pl. 37/4.
[169] Boroffka 1994, Taf. 81/3.
[170] Andriţoiu 1992, pl. 38/15.
[171] Boroffka 1994, Taf. 103/4.
[172] Boroffka 1994, Taf. 122/3,5.
[173] Boroffka 1994, Taf. 16/1.
[174] Boroffka 1994, Taf. 118/4
[175] Andriţoiu 1992, pl. 33/4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

- TD_{2a} (pl. XXI/1);
- TD_{2c} (pl. XXI/2-3) este o variantă cu analogii la Feldioara[176] şi Mereşti[177];
- TD_{3b} (pl. XVII/2-3; XXV/2; XXVI/3; XXXIII/5) este o variantă târzie, atestată în aşezările Wietenberg de la Chintelnic[178], Feldioara[179], sau în cimitirul de la Sibişeni[180];
- TD_{3c} (pl. XXVIII/1; XXIX/1) este o variantă cu bune analogii în aşezările de la Cicău[181], Braşov[182], Sighişoara[183] sau Derşida[184];
- TD_{3d} (pl. XXI/4) este o variantă cu analogii în aşezarea de la Sardu[185].

4. Străchini cu gura lobată (TE) cuprind următoarele variante:
- TE_{1a} (pl. XVIII/3; XXVII/5; XXXII/8) este o variantă comună de strachină lobată care îşi găseşte analogii în aşezarea de la Chintelnic[186], Sebeş[187] şi Derşida[188];
- TE_{1b} (pl. XV/9) este o formă inclusă de Boroffka în repertoriul Wietenberg, pentru ea existând analogii în aşezarea târzie de la Gârbău[189] şi într-un posibil mormânt (?) de la Diviciorii Mari[190].

5. Castroane (TF)
- TF_{1a} (pl. XV/1, 7; XVII/1; XXVI/4) apare în aşezările de la Cicău[191], Ciceu-*Corabia*[192], Corpadea[193], Nicula[194];
- TF_{2b} (pl. XXXI/3).

6. Farfurii (TG) sunt reprezentate printr-o unică variantă:
- TG_{2a} (pl. XXXI/3), cu analogii la Derşida[195].

7. Capacele (TH) sunt reprezentate printr-un unic exemplar miniatural, prevăzut cu patru perforaţii, dintre care doar două complete (pl. XXXV/1), având bune analogii la Derşida[196], Alba Iulia[197].

---

[176] Boroffka 1994, Taf. 77/4, 7.
[177] Boroffka 1994, Taf. 95/7.
[178] Boroffka 1994, Taf. 29/4.
[179] Boroffka 1994, Taf. 77/7.
[180] Boroffka 1994, Taf. 121/5.
[181] Boroffka 1994, Taf. 49/6, 10; 50/5, 12).
[182] Boroffka 1994, Taf. 19/1 (aici şi cu o toartă !).
[183] Boroffka 1994, Taf. 133/10; 134/1.
[184] Chidioşan 1980, pl. 18/1, 3.
[185] Boroffka 1994, Taf. 116/7.
[186] Boroffka 1994, Taf. 34/2.
[187] Boroffka 1994, Taf. 117/5.
[188] Chidioşan 1980, pl. 21/8-9.
[189] Boroffka 1994, Taf. 82/9.
[190] Boroffka 1994, I, p. 40, nr. 175 (mediu Noua ?), II, Taf. 66/9
[191] Boroffka 1994, Taf. 44/3-4; 45/8.
[192] Boroffka 1994, Taf. 58/1
[193] Boroffka 1994, Taf. 63/11.
[194] Boroffka 1994, Taf. 99/1.
[195] Chidioşan 1980, pl. 16/7-8.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Ceramica Balta Sărată reprezintă şi ea un lot destul de numeros în cadrul materialelor aparţinând epocii bronzului de la *Cauce*. Din punct de vedere stratigrafic, observaţiile făcute de descoperitori nu ne permit decât să afirmăm că ea apare în număr mai mare în depunerile superioare aparţinând epocii bronzului, fără a lipsi cu totul însă nici de la adâncimi mai mari,.

Se remarcă o strachină fragmentară, cu umărul bine marcat şi buza uşor evazată, prevăzută cu proeminenţe împinse din interior şi decorată cu ghirlande de caneluri înguste între care apare un motiv realizat prim imprimarea cu o unealtă dinţată (pl. XIV/7).

Mai multe fragmente de castroane sau străchini, cărora le lipseşte gura, sunt decorate cu aceleaşi ghirlande de caneluri înguste (pl. XVIII/4-6).

O altă variantă de castron, are gâtul înalt, în formă de pâlnie, demarcat de corp printr-un umăr bine marcat, pe care apar grupuri de incizii (pl. XXXIV/6). Fundul unei străchini este decorat cu un motiv cruciform realizat din linii duble incizate (pl. XIV/5).

Dintr-un vas de formă bitronconică se păstrează partea superioară, cu buza uşor răsfrântă şi decorat cu linii arcuite (pl. XXXIV/5).

Alte fragmente provenind de la vase de formă neprecizată sunt decorate cu caracteristice grupuri de şănţuleţe dispuse în căpriori (pl. XV/2; XVI/12).

Apariţia ceramicii de tip Balta Sărată în arealul Wietenberg a fost semnalată în repetate rânduri[198], nefiind însă totdeauna precizat dacă avem de a face cu importuri în mediu Wietenberg sau despre locuiri Balta Sărată propriu-zise în zonele de contact ale celor două culturi, cum este cazul zonei Tării Haţegului. Recent au fost publicate noi materiale ceramice Balta Sărată de la Hăşdat[199], Peştişu Mare[200] şi din peştera nr. 1 de la Cerişor[201]. Ele vin să documenteze o zonă de puternice influenţe Balta Sărată în zona Hunedoarei, inclusiv probabil penetrări ale unor comunităţi de acest tip, fără ca palierul cronologic la care se produc şi raporturile cu mediul Wietenberg să fie mai bine precizate.

Ceramica de tip Vatina (-Verbicioara?) reprezintă probabil cea mai insolită prezenţă culturală din acest sit, ea fiind reprezentată prin câteva fragmente cu decor format din triunghiuri alungite dispuse cu vârful în sus şi având interiorul fin haşurat (pl. XV/6; XVI/1). Motivul este cunoscut din aşezarea Verbicioara de la Dubova-*Adăpostul lui Climente*[202], din staţiunea eponimă[203], dar mai ales din mediul Vatina de la Moldova Veche-*Ostrov*[204], Vatin[205].

---

[196] Chidioşan 1980, pl. 22/13-14.

[197] Andriţoiu 1992, pl. 29/3.

[198] Andriţoiu 1992, p. 48, pl. 36/14, 16-20; Boroffka 1994, I, p. 265, II, Taf. 117/2, 135/2.

[199] Roman şi Diaconescu 2000, pl. V/3, 6-7, 9; VI/3-4; VII/1, 3; VIII/2-5

[200] Roman şi Diaconescu 2000, pl. XVI; XVII/7, 9 (atribuite însă eronat culturii Wietenberg)

[201] Roman et al. 2000, pl. XX; XXI/1; XXII/5, XXIV/2; XXVI/2 (atribuite însă eronat culturii Wietenberg).

[202] Gumă 1997, pl. XLV/12

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Ceramica Noua este reprezentată printr-un caracteristic fragment de ceaşcă cu toartă cu buton (pl. XIV/2), pentru care analogiile nu mai sunt necesare. Apariţia sa în nivelul superior de depuneri aparţinând epocii bronzului confirmă prelungirea acestuia până la nivelul bronzului târziu. Urmărind harta de răspândire a materialelor de tip Noua din Transilvania[206], constatăm că fragmentul de ceaşcă de la Cerişor-Cauce constituie cea mai sudică apariţie de acest gen din vestul Transilvaniei.

3. 2. Obiecte din piatră şi lut.

Comparativ cu nivelele aparţinând perioadei neolitice sau eneolitice, în nivelurile epocii bronzului de la *Cauce* s-au descoperit puţine unelte din piatră. Uneltele din piatră cioplită includ şi unele piese mai vechi, refolosite[207]. Raritatea pieselor cioplite se încadrează într-un fenomen mai general, constatat în majoritatea aşezărilor aparţinând epocii bronzului[208].

Obiectele din piatră şlefuită sunt şi ele reduse numeric, dar sunt mai diversificate din punct de vedere tipologic. A fost descoperit un topor perforat din piatră, aflat în stare fragmentară[209], căruia i se adaugă un frecător sferic[210], ambele unelte aparţinând unor categorii de piese cu largă utilizare în epoca bronzului, care nu permit consideraţii tipologice sau cronologice mai circumstanţiale.

O situaţie aparte o reprezintă în schimb un număr de trei obiecte din piatra, care se grupează în categoria uneltelor utilizate în metalurgia bronzului. Este vorba despre două tipare din gresie şi un ciocan de granit.[211]

Tiparul nr. 1 a fost descoperit fragmentat în două piese. Partea de turnare a tiparului (superioară) a fost descoperită cu ocazia cercetării de suprafaţă din primăvara anului 1998. Partea inferioară a piesei a rezultat în urma excavării casetei C_2 / 1998 şi a fost descoperită la adâncimea de 0,40 m de la nivelul actual de călcare, în cadrul depunerilor aparţinând epocii bronzului. Piesa s-a fracturat, după toate aparenţele, încă din preistorie, posibil chiar în momentul utilizării sale, având în vedere că piatra nu prezintă urme de ardere intensă sau calcinare.

Piesa aparţine unui tipar bivalv, pe una din feţe fiind săpată forma unei lame triunghiulare, cu orificiul de turnare spre mâner, pe aceeaşi faţă mai apărând şi formele a două sule (pl. XXXVI/1a). Pe faţa opusă este săpată o altă formă, reproducând o piesă plată, trapezoidală (pl. XXXVI/1b), posibil o lamă de brici (?), care comunică şi ea cu un orificiu de turnare, situat pe partea laterală a tiparului[212].

---

[203] Berciu 1961, Abb. 5/3-5.
[204] Gumă 1997, pl. XLIX/5.
[205] Bona 1975, Taf. 202/14.
[206] Andriţoiu şi Vasiliev 1993.
[207] Luca şi colab. 2004, p. 73-74, pl. II/16.
[208] Chidioşan 1980, p. 61; Andriţoiu 1992, p. 44; Boroffka 1994, p. 215.
[209] Luca şi colab. 2004, p. 75, pl. VI/8.
[210] Luca şi colab. 2004, pl. V/2.
[211] Luca şi colab. 2004, foto 39-40.
[212] Boroffka 1997; între piesele sau tiparele reunite în acest studiu nu există însă o analogie apropiată de piesa noastră.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Tiparul Nr. 2 provine dintr-o albiere surprinsă la baza nivelului aparţinând culturii Wietenberg, în caroul 2 al secţiunii S I / 1998-1999. Alături de acesta erau şi fragmente ceramice Coţofeni, care par a fi ajuns aici întâmplător.

Pe una dintre feţe, sunt săpate formele unei dăltiţe şi a unei sule (pl. XXXVI/2a), în vreme ce pe cealaltă faţă sunt redate trei piese, o daltă, o sulă şi probabil, un pumnal miniatural (pl. XXXVI/2b).

Fără îndoială că dintre piesele figurate pe tiparele de la *Cauce*, lama triunghiulară de pe tiparul nr. 1 este cea mai interesantă, ea putând fi interpretată cel mai probabil drept pumnal. Lama reprodusă pe tipar are lungimea de 14,4 cm, dar trebuie avut în vedere că o parte a vârfului lipseşte, lăţimea maximă a lamei este de 4,2 cm.

Descoperirile de tipare pentru pumnale sunt relativ rare, în întreg bazinul carpatic fiind cunoscute 20 de asemenea piese[213]. Pe teritoriul Transilvaniei sunt semnalate două exemplare din piatră, de la Hălchiu şi Oşorhei[214] Ele reproduc piese cu lama foliformă, cel de la Oşorhei fiind cu limbă la mâner şi datează din perioada bronzului târziu.

Din Banat cunoaştem două tipare, unul de piatră de la Pecica[215] şi un altul din lut, de la Satu Mare[216]. Valva de tipar din piatră care provine din nivelul X al aşezării de la Pecica-*Sanţul Mare* reproduce un pumnal cu lama triunghiulară, nervură mediană puternic marcată şi partea superioară cu laturile arcuite. Din acest punct de vedere, ea diferă de forma lamei reprodusă pe tiparul de la *Cauce*, care are partea superioară dreaptă. Tiparul de la Satu Mare este fragmentar, păstrându-se doar o parte a lamei cu nervură mediană şi de aceea nu se poate preciza nici tipul de pumnal care se turna în el, nici datarea.

Cât priveşte descoperirile de pumnale din aria culturii Wietenberg, până acum sunt cunoscute două exemplare, unul provenind din aşezarea de la Sighişoara-*Wietenberg*[217] iar celălalt din aşezarea de la Ardeu[218]. Piesa de la Sighişoara este prevăzută cu limbă la mâner, fiind datată la nivel de bronz mijlociu[219], mai recent propunându-se încadrarea ei în categoria pumnalelor de tip răsăritean[220]. Pumnalul de la Ardeu aparţine tipului cu nervură mediană, umeri rotunjiţi şi nituri de fixare la mâner, tip atestat şi în aria culturii Otomani[221], unde sunt cunoscute însă şi

[213] Wanzek 1991, p. 24-25 (lista cuprinde 19 descoperiri, tiparul de la Satu Mare nefiindu-i cunoscut autorului la acea dată), Abb. 11.

[214] Petrescu-Dîmboviţa 1977, pl. 49/2; 57/1; 1978, pl. 41/A2.

[215] Soroceanu 1991, p. 89; Gogâltan 1999, p. 148, fig. 20/4.

[216] Gogâltan 1999, p. 106, nr. 42, p. 149 şi fig. 20/6

[217] Horedt 1960, Abb. 13/4 -5; Boroffka 1994, p. 235, typentafel 32/35, Taf. 130/1; Andriţoiu şi Rustoiu 1997, p. 32, fig. 21/1

[218] Andriţoiu 1992, p. 82, pl. 72/52.

[219] Boroffka 1994, p. 241-242.

[220] Popa 1999, p. 18-19; 2002, p. 81, pl. II/11; Tiberiu Bader însă nu include exemplarul de la Sighişoara în lista pumnalelor din categoria „orientalischer Typ" (Bader 1996, p. 275-276, nota 53).

[221] Bader 1977, pl. LXXXIII/9; LXXXVIII/27.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

pumnale cu limbă la mâner[222]. Din păcate nici unul dintre ele nu oferă analogii apropiate pentru exemplarul redat pe tiparul de la *Cauce*.

Urmărind evoluția pumnalelor din regiunea bazinului carpatic se poate remarca faptul că exemplarele cu lamă triunghiulară şi placă de înmănuşare dreaptă, sunt în general caracteristice perioadei timpurii şi începutului celei mijlocii a epocii bronzului[223], piesele cu limbă la mâner fiind de obicei forme mai târzii. În zona egeeană, pumnalele cu placa de înmănuşare dreaptă sunt destul de longevive, ele apărând încă din Helladicul timpuriu I şi continuând până în Helladicul mijlociu[224].

Dintre celelalte piese reproduse în negativ pe tipare, se remarcă dălțițele de pe tiparul nr. 2, care aparțin atât variantei cu corp paralelipipedic, având un singur cap ascuțit (pl. XXXVI/2b). cât şi celei cu tăişul trapezoidal (pl. XXXVI/2a). Tiberiu Bader a stabilit două categorii principale în cadrul celor 21 de exemplare din epoca bronzului descoperite în Câmpia Someşului: a) dălți simple, din bară metalică, cu secțiunea rotundă sau dreptunghiulară şi b) dălți cu gaură de înmănuşare[225]. Conform acestei clasificări, ambele exemplare reproduse pe tiparele din peştera *Cauce* aparțin primei categorii, care este tipologic şi cea mai veche, apărând din eneolitic şi continuând să fie utilizată apoi şi în perioada bronzului timpuriu[226]. Cea de-a doua categorie, care include dălțile cu gaură de înmănuşare, apare doar începând din bronzul mijlociu, continuând să fie folosită până în bronzul târziu[227]. Din aria culturii Wietenberg sunt cunoscute ambele categorii[228], pentru varianta cu tăişul puternic lățit existând o analogie în aşezarea de la Derşida, exemplarul de aici având însă şi capătul opus ascuțit[229].

O altă piesă din piatră şlefuită care poate fi atribuită epocii bronzului, deşi a fost descoperită accidental, cu ocazia cercetărilor de suprafață efectuate de echipa de speologi, este un mic ciocan de piatră, de formă paralelipipedică, prevăzut cu un şanț de fixare la unul din capete (pl. XXXVI/3). O asemenea piesă era utilizată în procesul de fabricare a obiectelor din metal, ea precedând apariția ciocanelor din metal, larg utilizate începând cu perioada bronzului târziu[230]. Reprezentând deocamdată un unicat pentru Transilvania, ciocanul de la *Cauce* aparține unei categorii de piese frecvent atestate în aşa numitele „morminte de meşteri – metalurgi", alături de alte unelte (tipare, duze, pietre de polizat etc.) utilizate în procesul fabricării obiectelor din metal[231].

---

[222] Bader 1996, p. 275, Abb. 4/8.
[223] Schalk 1998, p. 66-70.
[224] Branigan 1974.
[225] Bader 1978, p. 87.
[226] Schalk 1998, p. 59-61.
[227] Bader 1978, p. 87.
[228] Boroffka 1994, p. 234-235.
[229] Chidioşan 1984, p. 60, pl. 38/13.
[230] Gogâltan 2002.
[231] Bátora 2003, p. 179-207, fig. 9/10, 11/2; 15/7; 19/1-2, 20/3; Butler şi van der Waals 1967, fig. 14/7506, 15.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

O piesă utilizată tot în metalurgia bronzului este şi **duza din lut** ars de formă conică, cu o perforaţie transversală şi decorată cu impresiuni alveolare (pl. XXXV/4). descoperită din păcate în aceleaşi condiţii ca şi ciocanul de piatră, dar care poate fi atribuită cu deplină îndreptăţire tot epocii bronzului. Duzele din lut se fixau la capătul foalelor care introduceau un curent de aer în cuptorul unde se topea minereul. Ele reprezintă o categorie de piese larg răspândite pe întreg teritoriul Europei începând cu epoca timpurie a bronzului[232]. Asemenea piese sunt cunoscute şi în aşezări din Transilvania, aparţinând perioadei timpurii[233] şi mijlocii a epocii bronzului[234], ele păstrându-şi nealterată forma până în Hallstattul timpuriu[235].

Descoperirea a mai multor piese legate de fabricarea obiectelor de bronz (două tipare, duza şi ciocanul de piatră) în peştera Cerişor-*Cauce* poate indica prezenţa în această cavitate a unui meşter metalurg, dacă nu cumva obiectele fac parte din inventarul funerar al vreunui mormânt deranjat, asemenea asociaţii de piese fiind caracteristice mormintelor de meşteri descoperite în diverse regiuni ale Europei[236].

Alte obiecte din lut sunt aşa-numitele „**capete de băţ**", în peştera *Cauce* fiind descoperite trei exemplare (pl. XXXV/2, 5-6). Asemenea piese sunt cunoscute mai ales din mediul Wietenberg[237], dar sunt semnalate şi în culturile Tei, Monteoru, Noua, Verbicioara, Vatina sau Otomani[238].

Mai trebuie semnalată şi o **fusaiolă** din lut de formă tronconică, decorată cu motive incizate dispuse radial şi cu mici impresiuni pe circumferinţa bazei (pl. XXXV/3).

3. 3. Obiecte din os şi corn.

Din depunerile aparţinând epocii bronzului provin mai multe unelte din os şi corn, unele finite, cu urme de intensă folosire, altele în curs de prelucrare. Dintre piesele finite de os fac parte două vârfuri lucrate din fragmente de oase lungi, rotunjite şi puternic lustruite ca urmare a utilizării lor intense, în timpul căreia s-a produs probabil şi fracturarea unuia dintre ele. Lor li se adaugă un fragment de os lung, prelevat ca eboşă pentru confecţionarea unui alt vârf, a cărui prelucrare a fost întreruptă însă în faza debitajului[239].

Cât priveşte piesele din corn de cerb, acestea cuprind o săpăligă cu orificiu de fixare a cozii şi un vârf, cu porţiuni fracturate şi lipsă, datorită folosirii sale probabile ca pană pentru despicarea lemnului cozii[240].

Piesele descoperite în peştera *Cauce* aparţin în majoritatea lor unor categorii atipice, larg utilizate în diverse culturi ale epocii bronzului din Transilvania.

---

[232] Jockenhövel 1985; Harding 2000, p. 220-222, fig. 6.9.

[233] Dumitraşcu 1989, p. 120-121, pl. I-II.

[234] Bader 1978, pl. XXXV/30-31; Chidioşan 1980, pl. 23/37; Dumitraşcu 1989, pl. X-XIII.

[235] Vasiliev et al. 1991, p. 49, fig. 40/16.

[236] Bátora 2003, fig. 4, 6, 8-9, 11, 14-15.

[237] Boroffka 1994, p. 170-172, typentafel 7/1-15;Rustoiu 1995.

[238] Rustoiu 1995, p. 63 şi notele 10-13.

[239] Luca şi colab 2004, p. 76-77, pl. VI/10; XI/2.

[240] Luca şi colab 2004, p. 76-77, pl. VI/10; XI/2.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Săpăligi din corn de cerb au fost descoperite în aşezări ale culturii Wietenberg, cum sunt cele de la Derşida[241], Boiu[242] sau Livezile[243], sau în mediul Otomani, la Carei-Bobald şi Săcuieni[244].

[241] Chidioşan 1980, pl. 39/10-13.
[242] Andriţoiu 1992, pl. 40/6-7.
[243] Boroffka 1994, Taf. 148/18
[244] Bader 1978, pl. XXXV/14-15.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

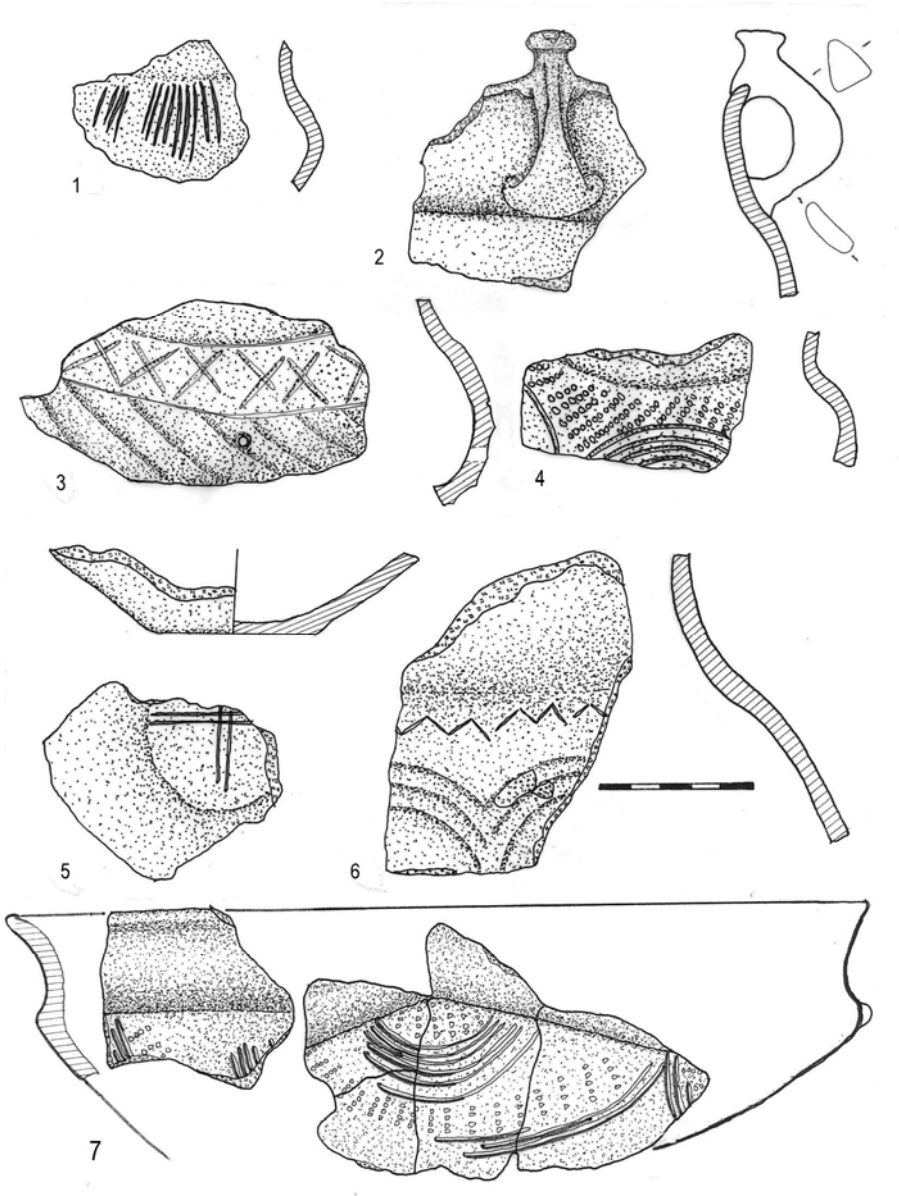

Planşa XIV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

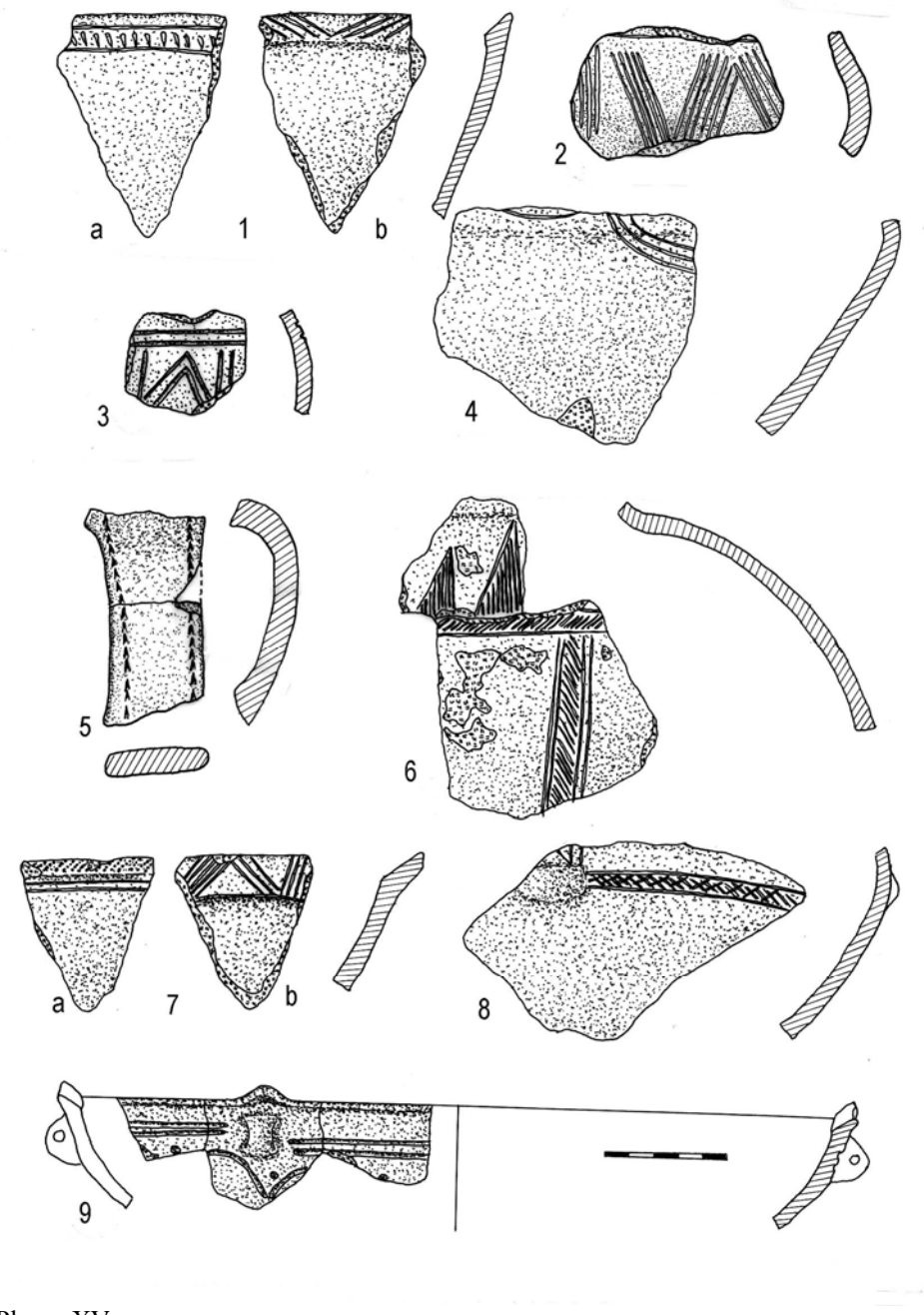

Planşa XV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

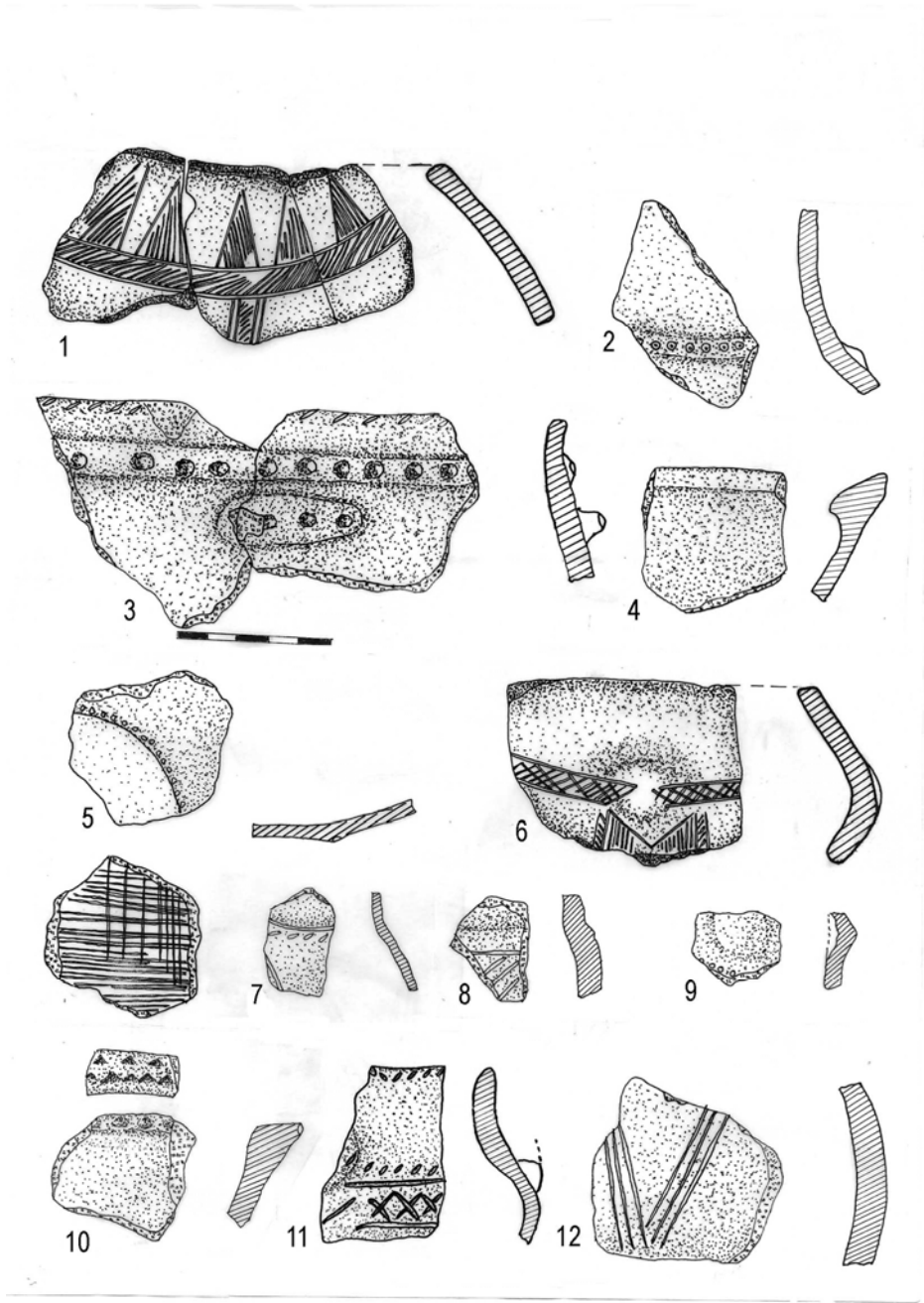

Planşa XVI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

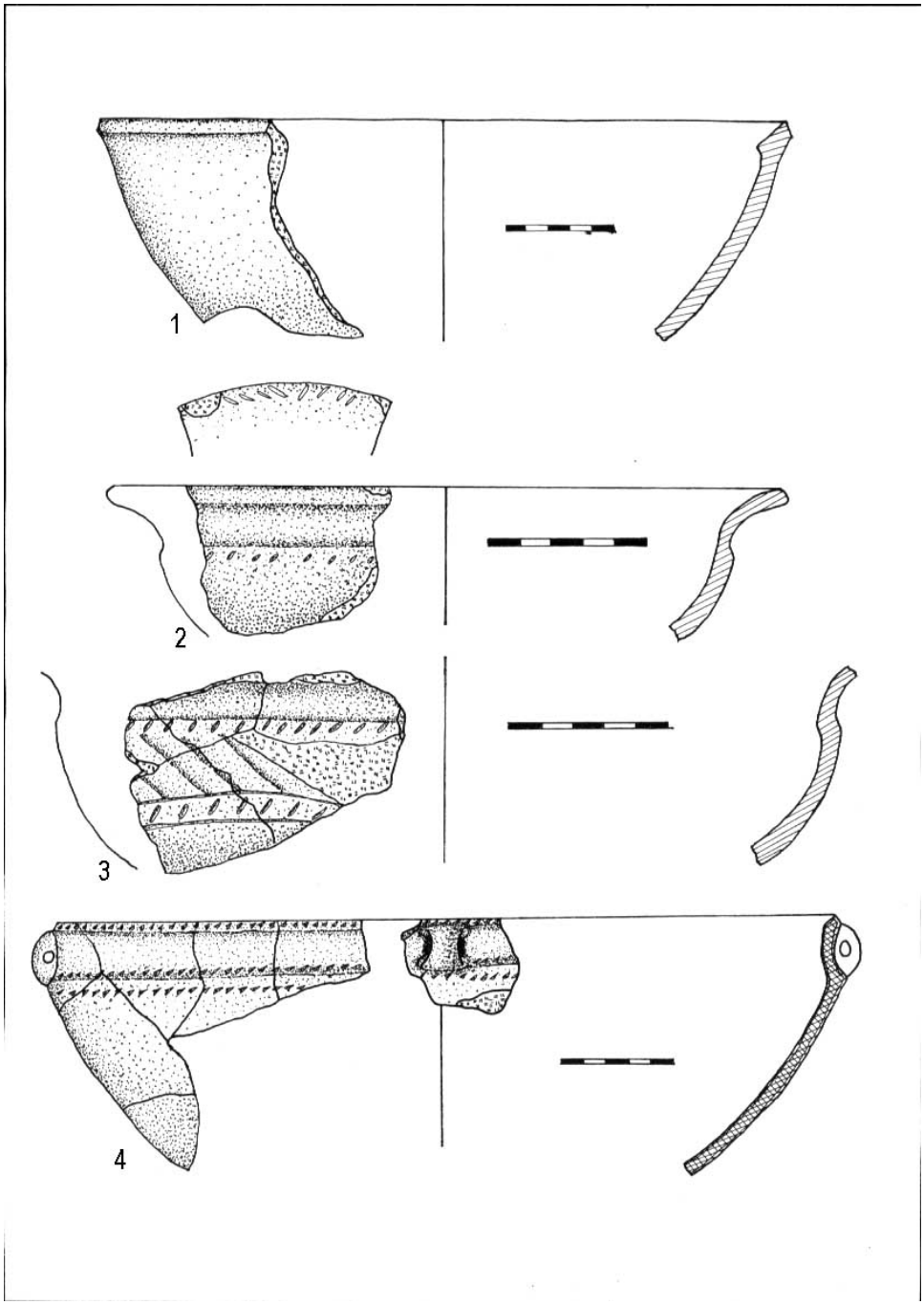

Planşa XVII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

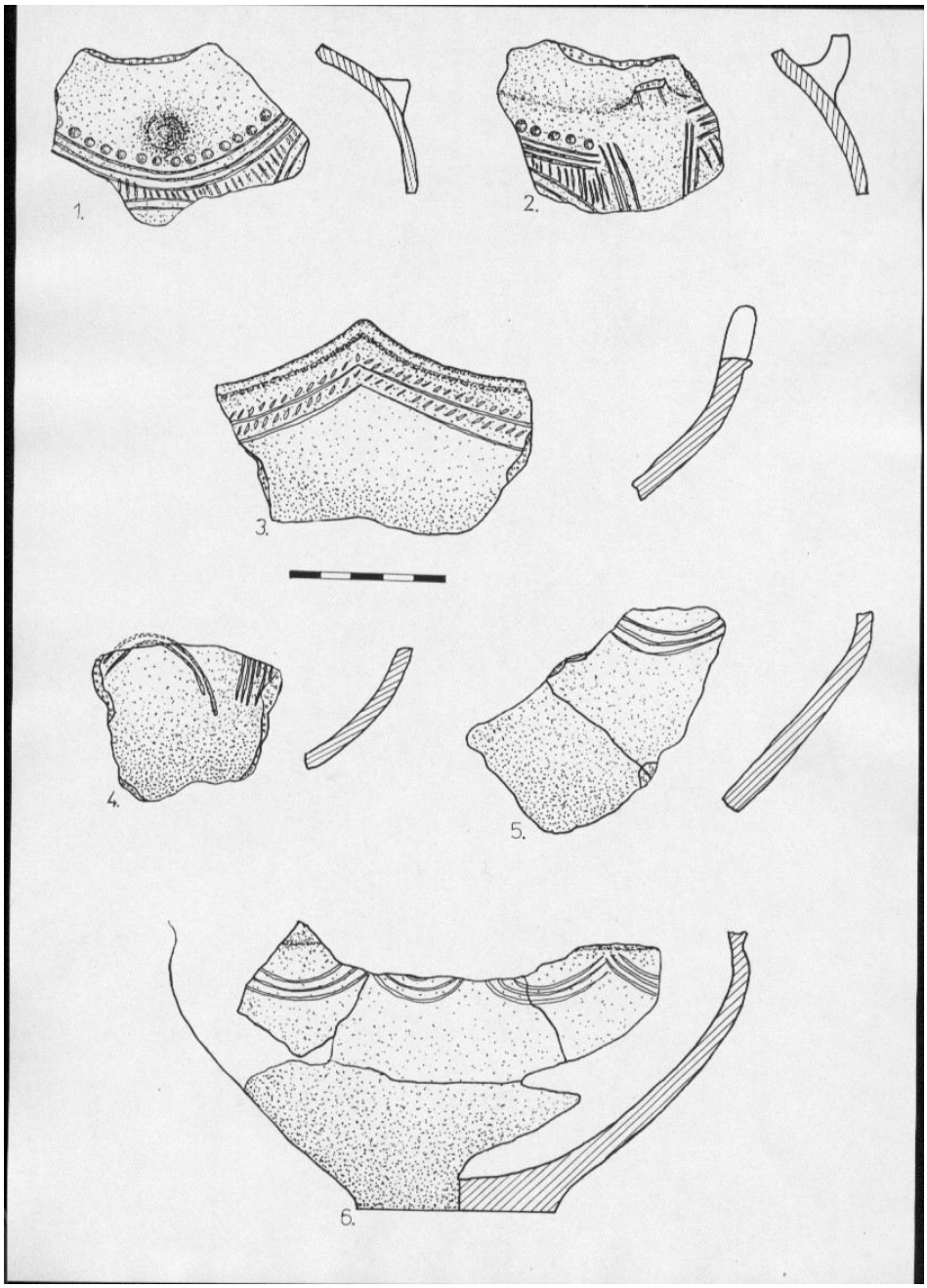

Planşa XVIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

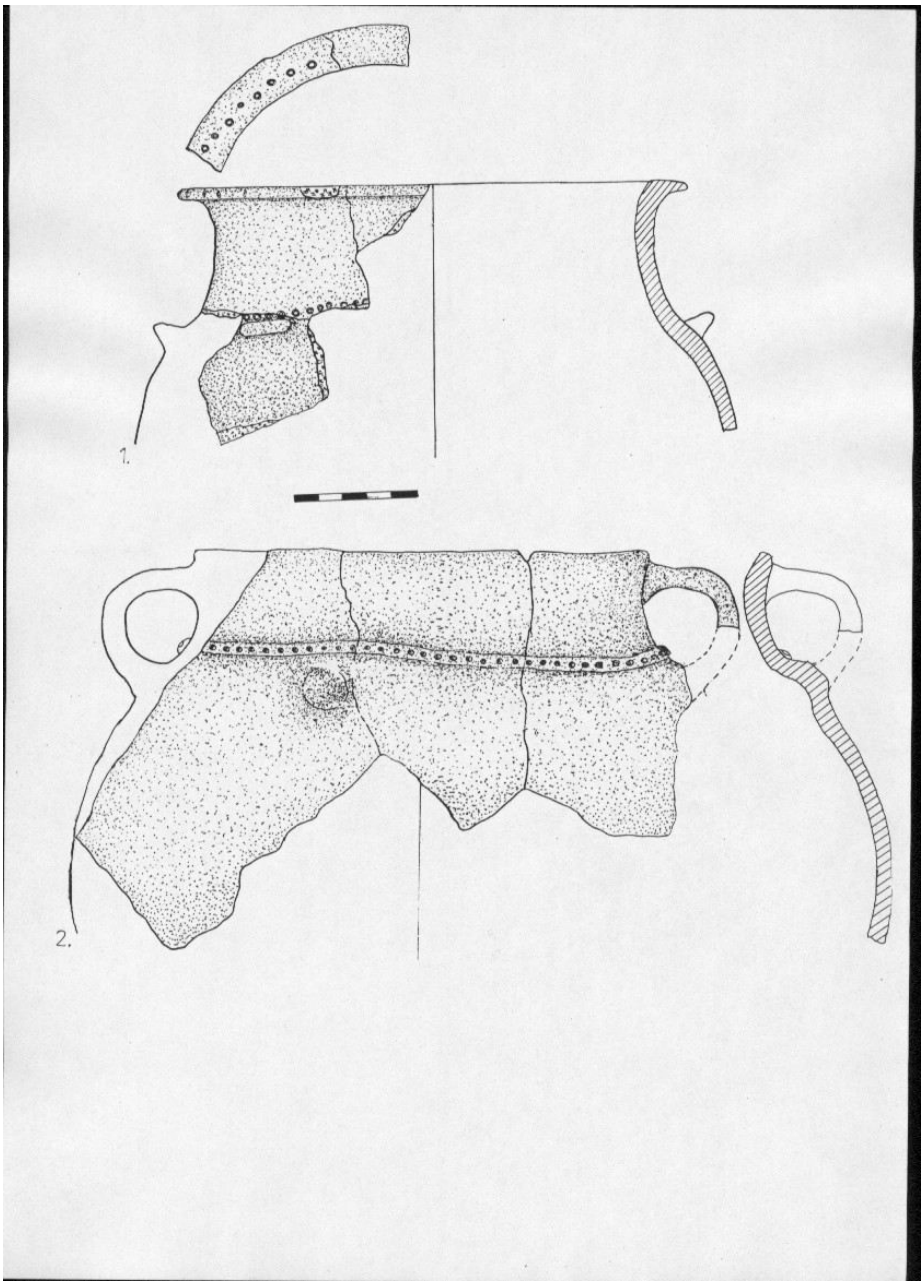

Planşa XIX.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

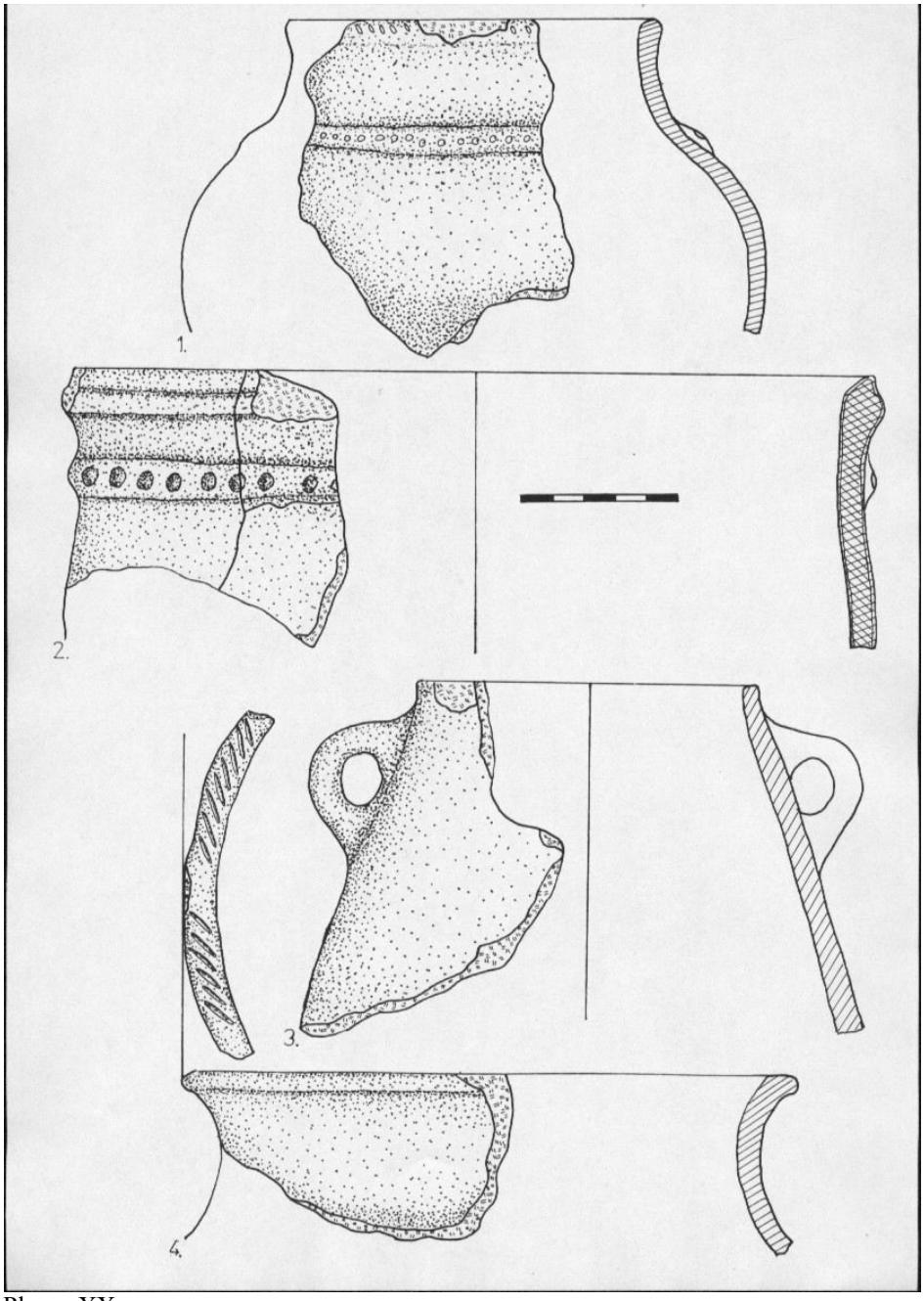

Planşa XX.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

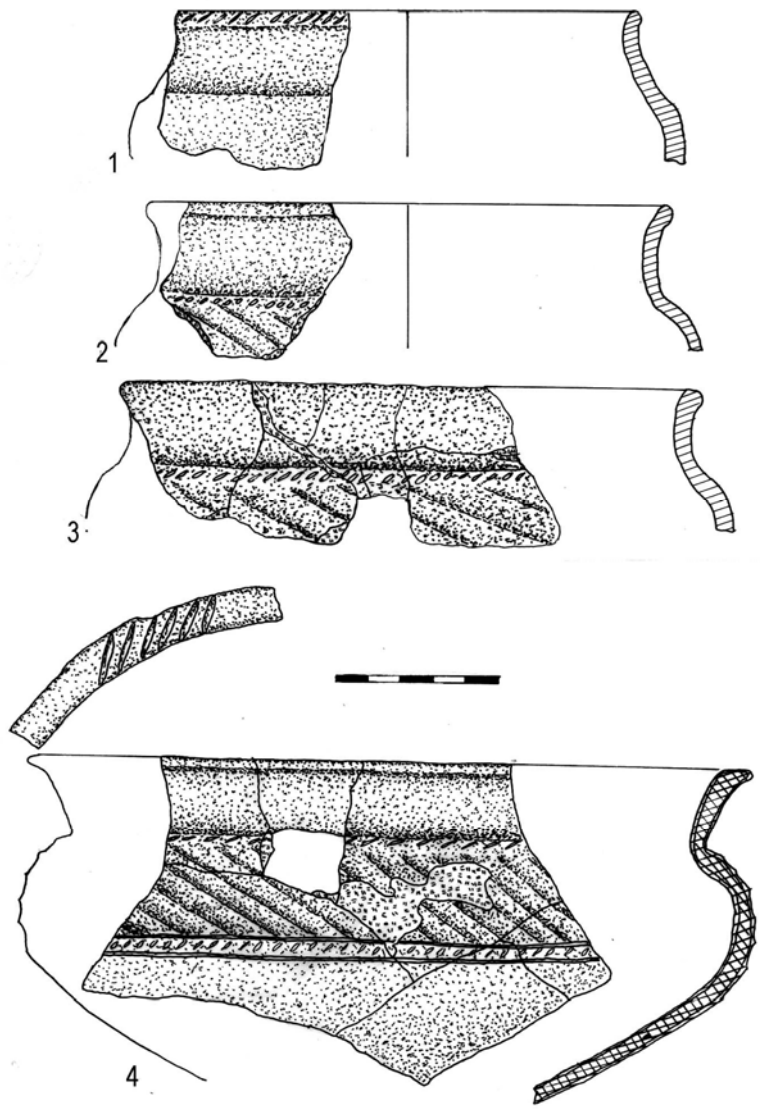

Planşa XXI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

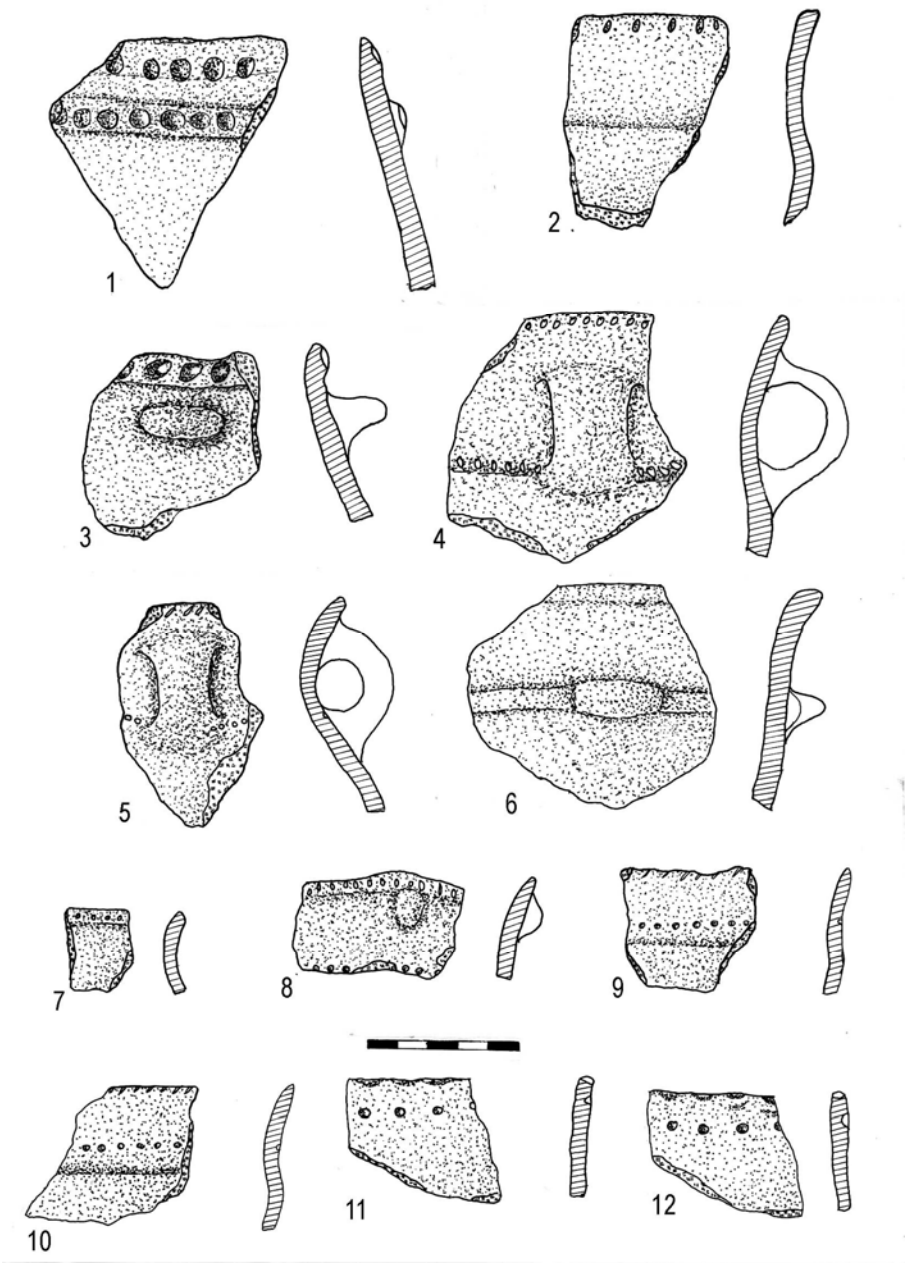

Planşa XXII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

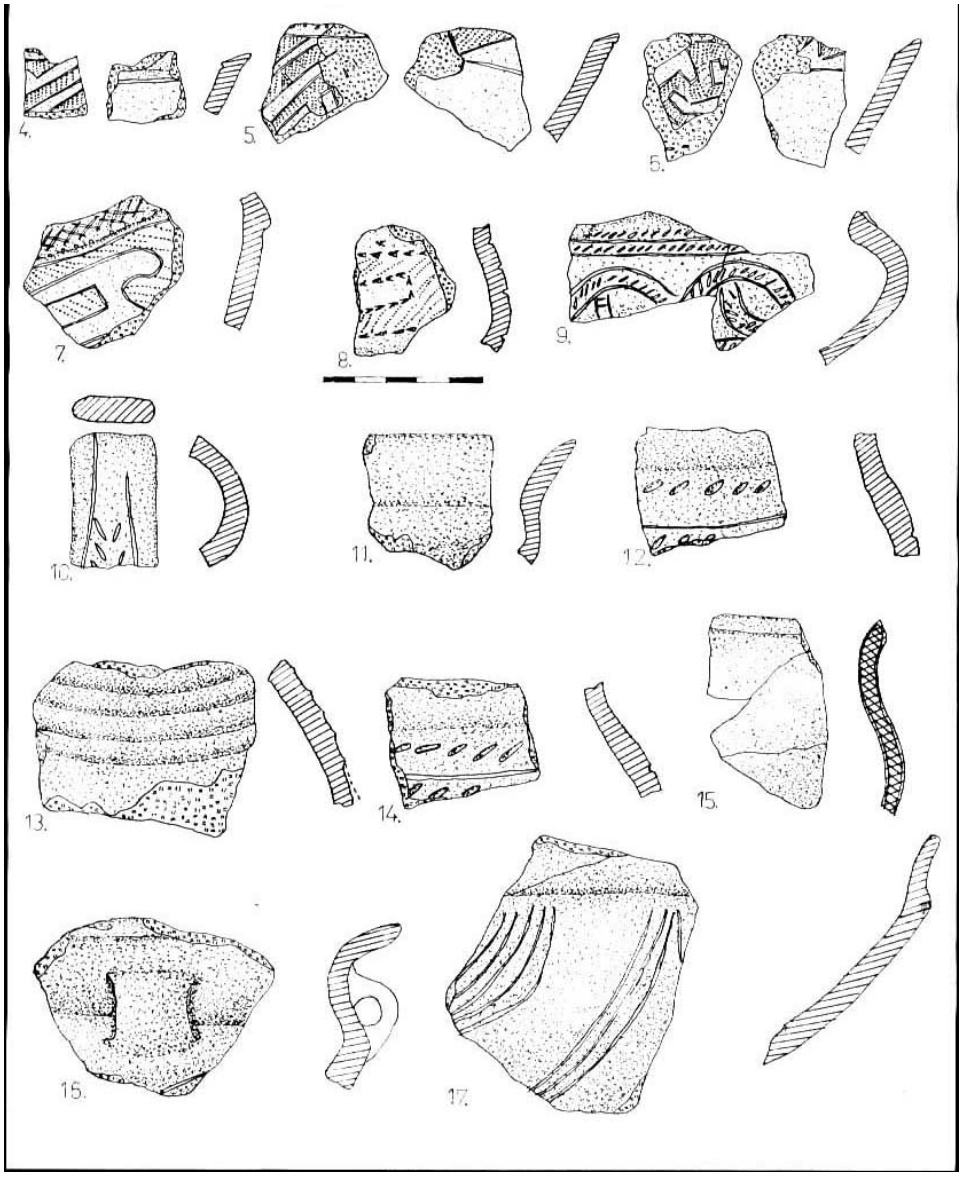

Planşa XXIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

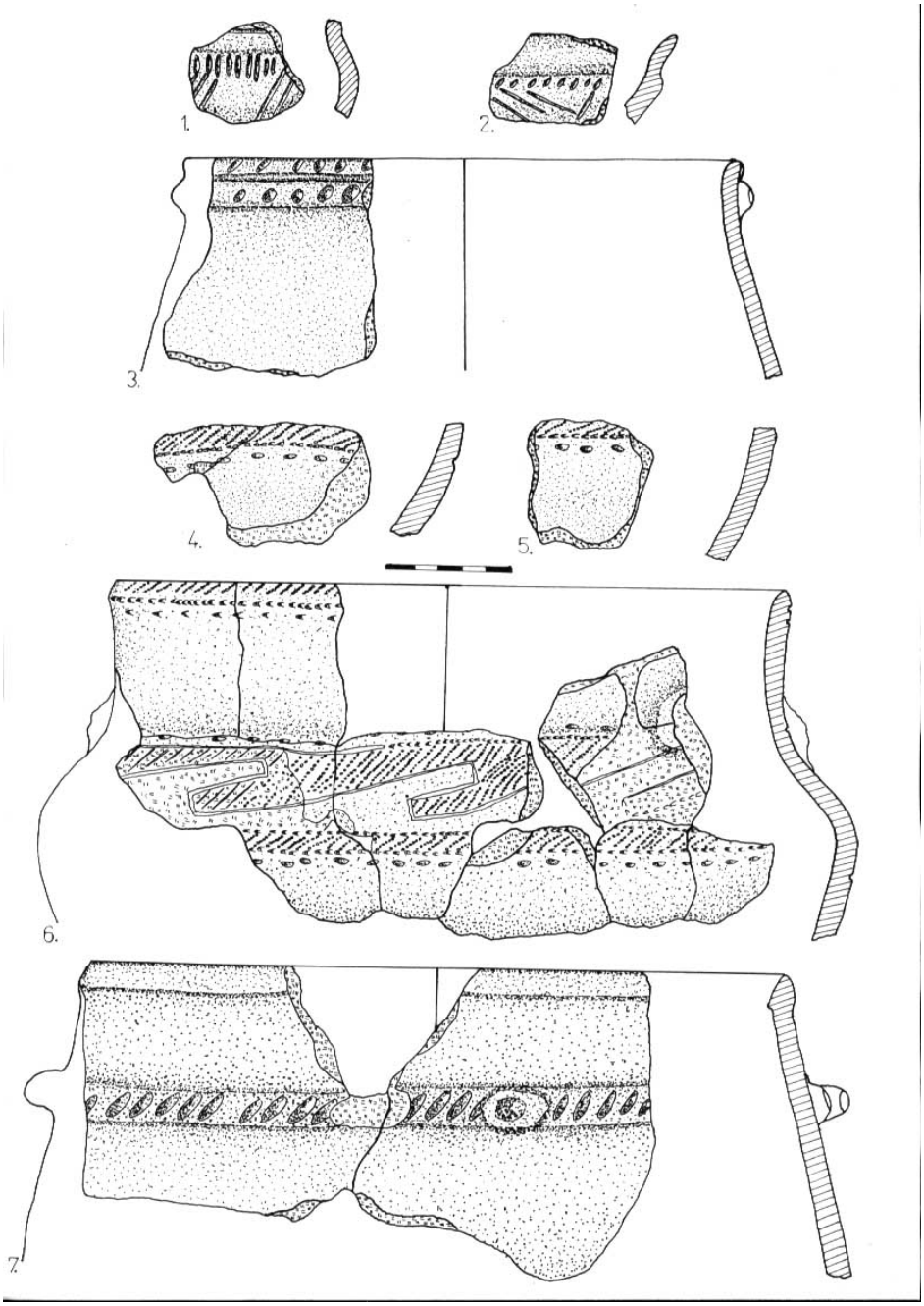

Planşa XXIV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

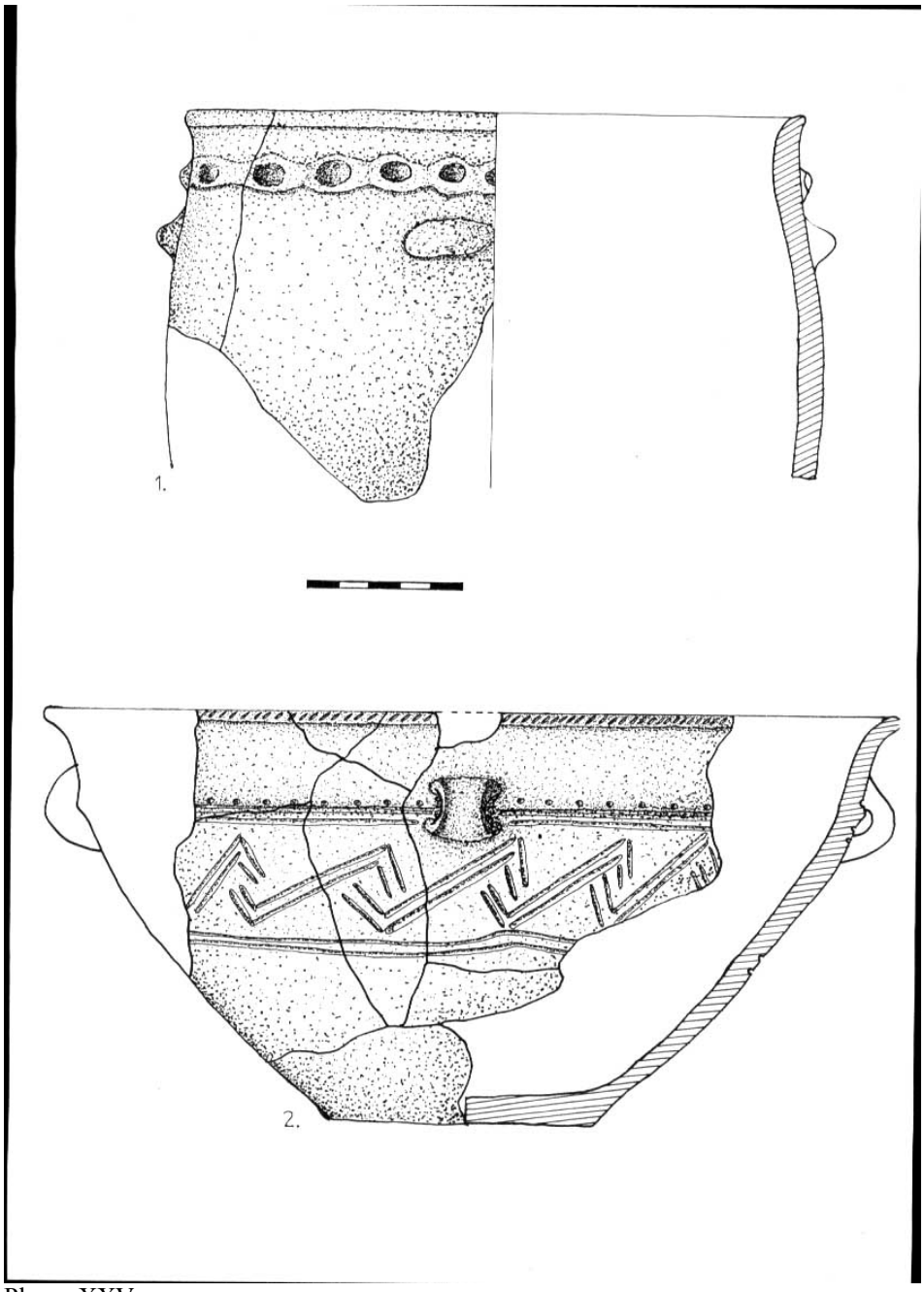

Planşa XXV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

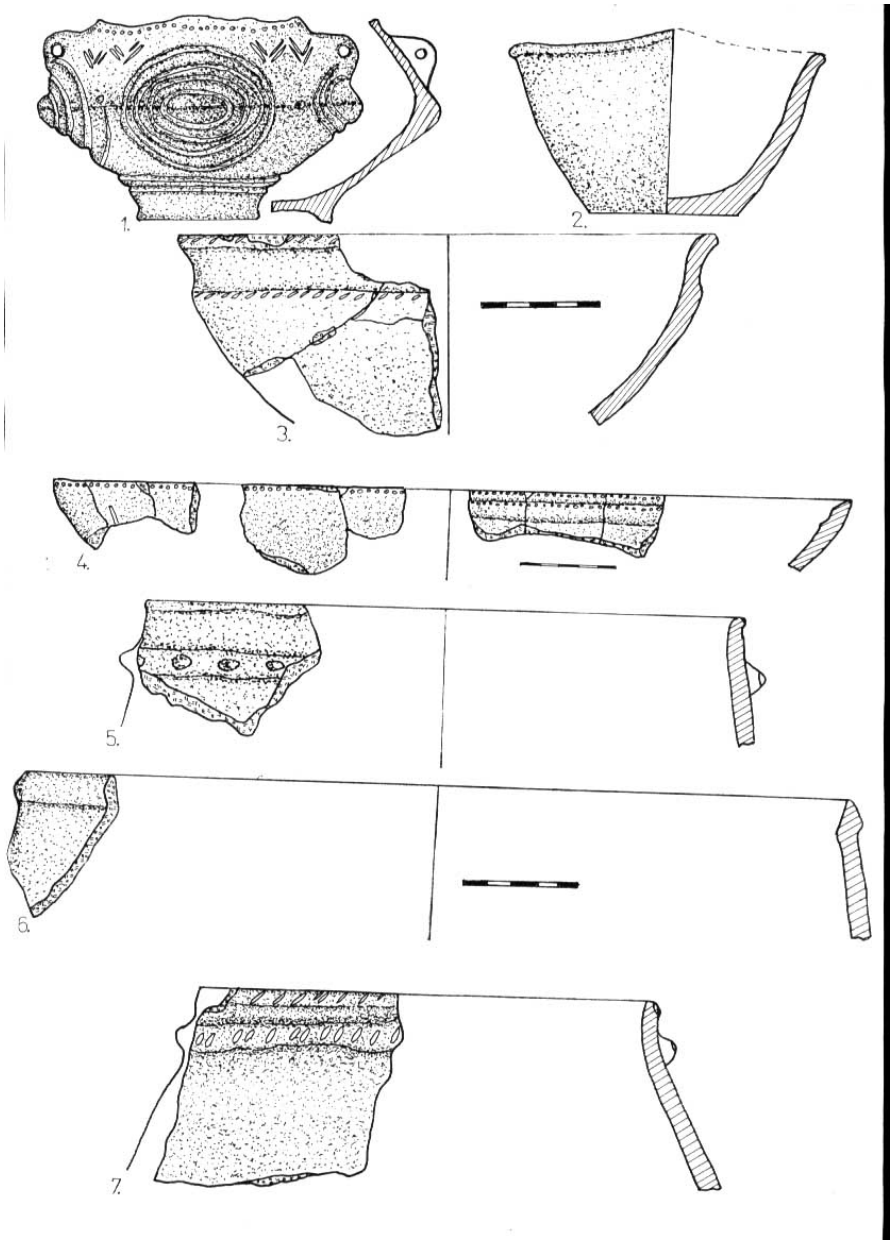

Planşa XXVI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

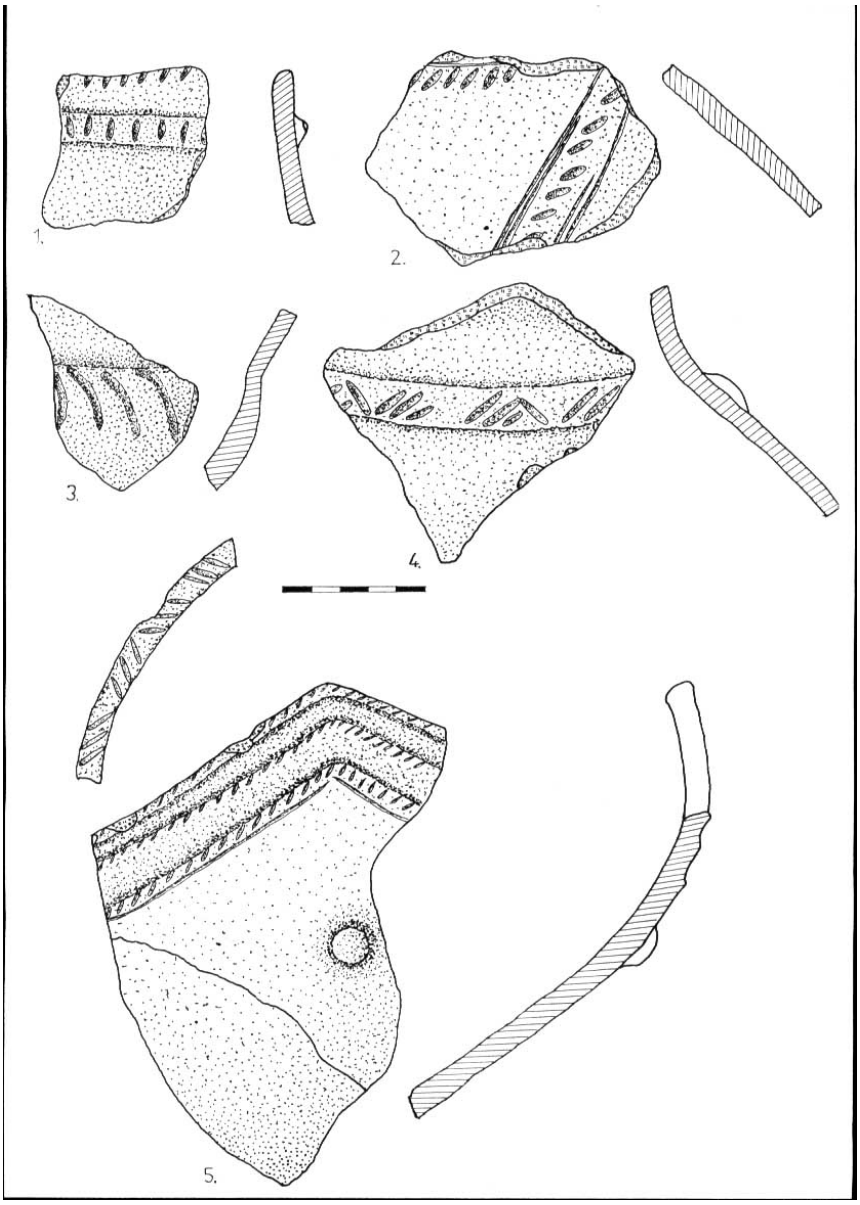

Planşa XXVII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

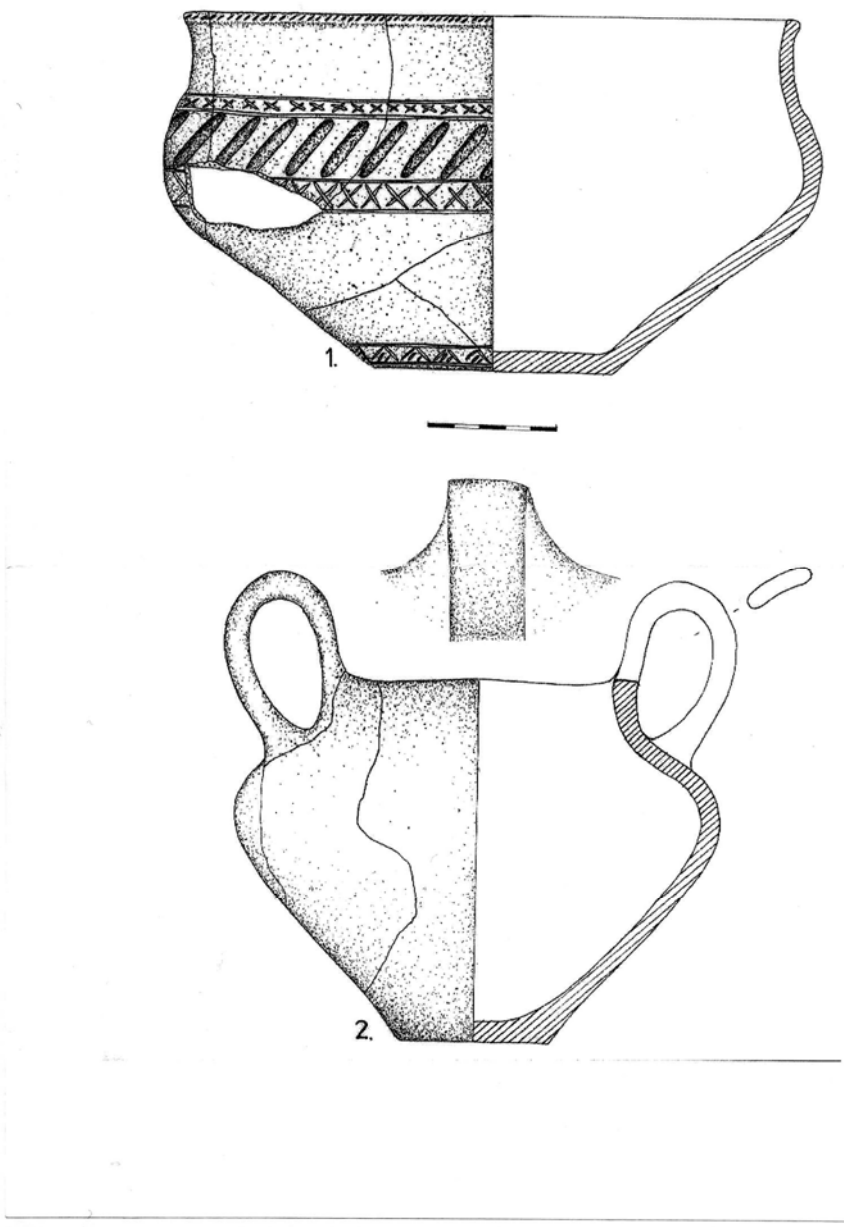

Planşa XXVIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

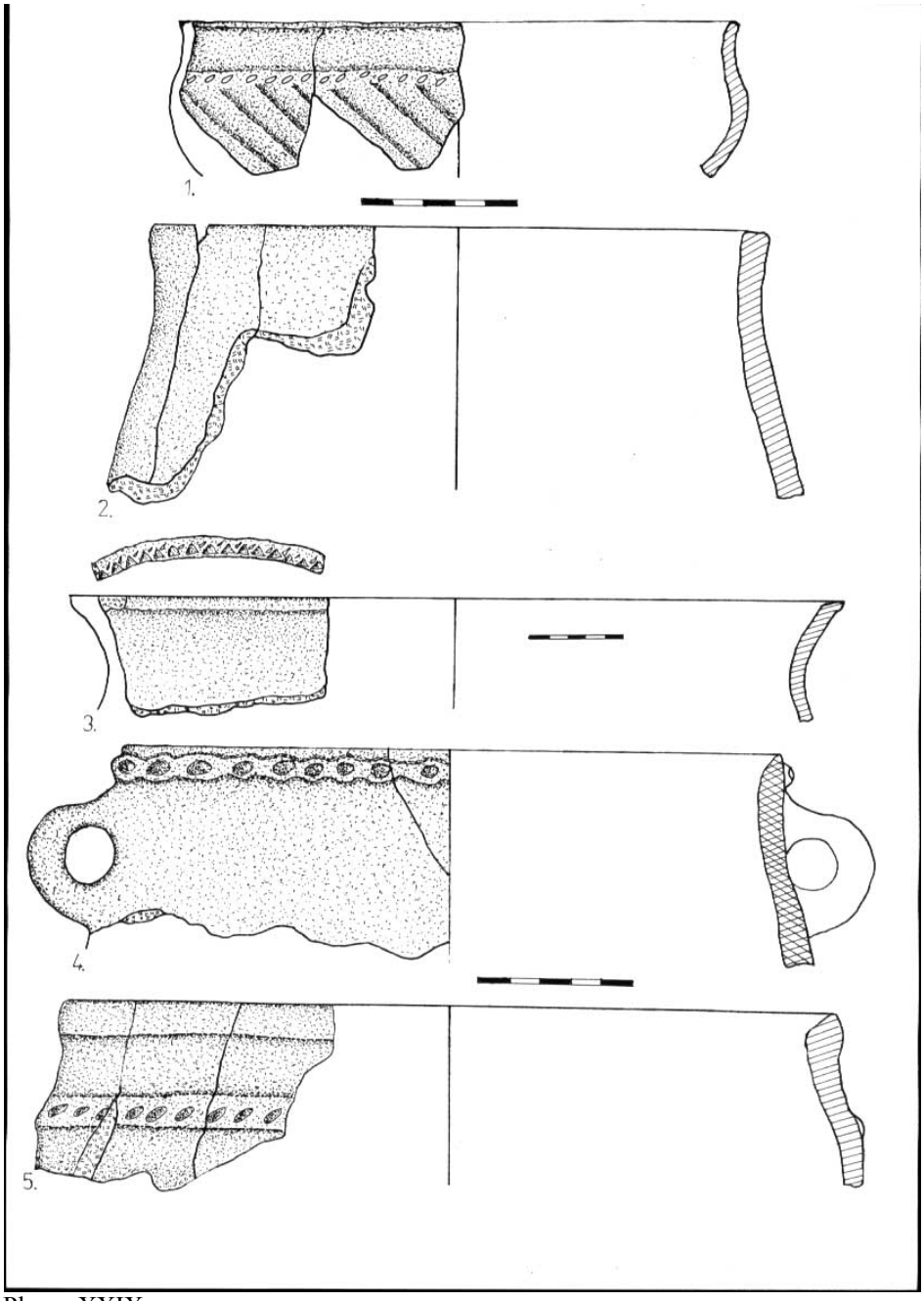

Planşa XXIX.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

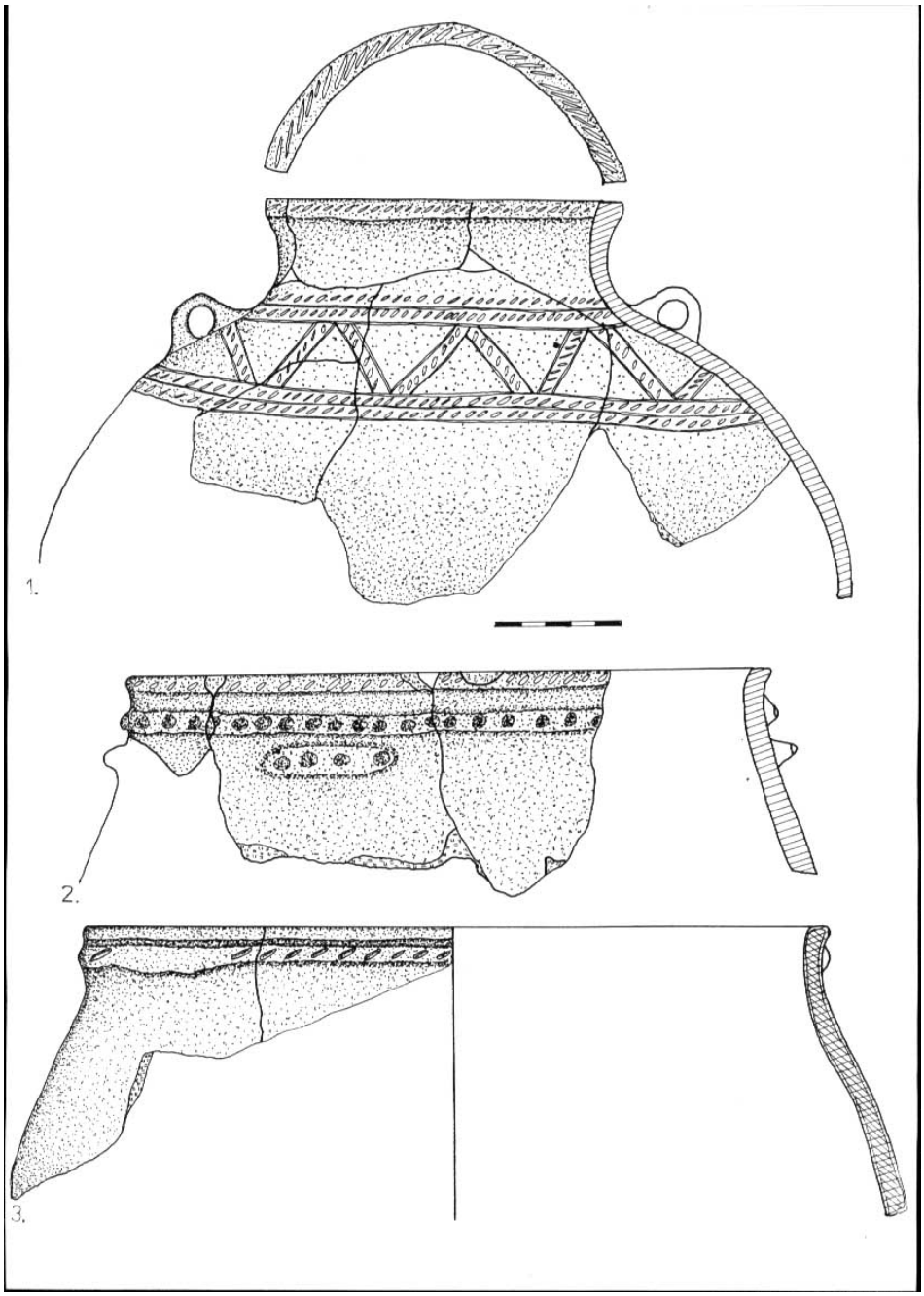

Planşa XXX.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

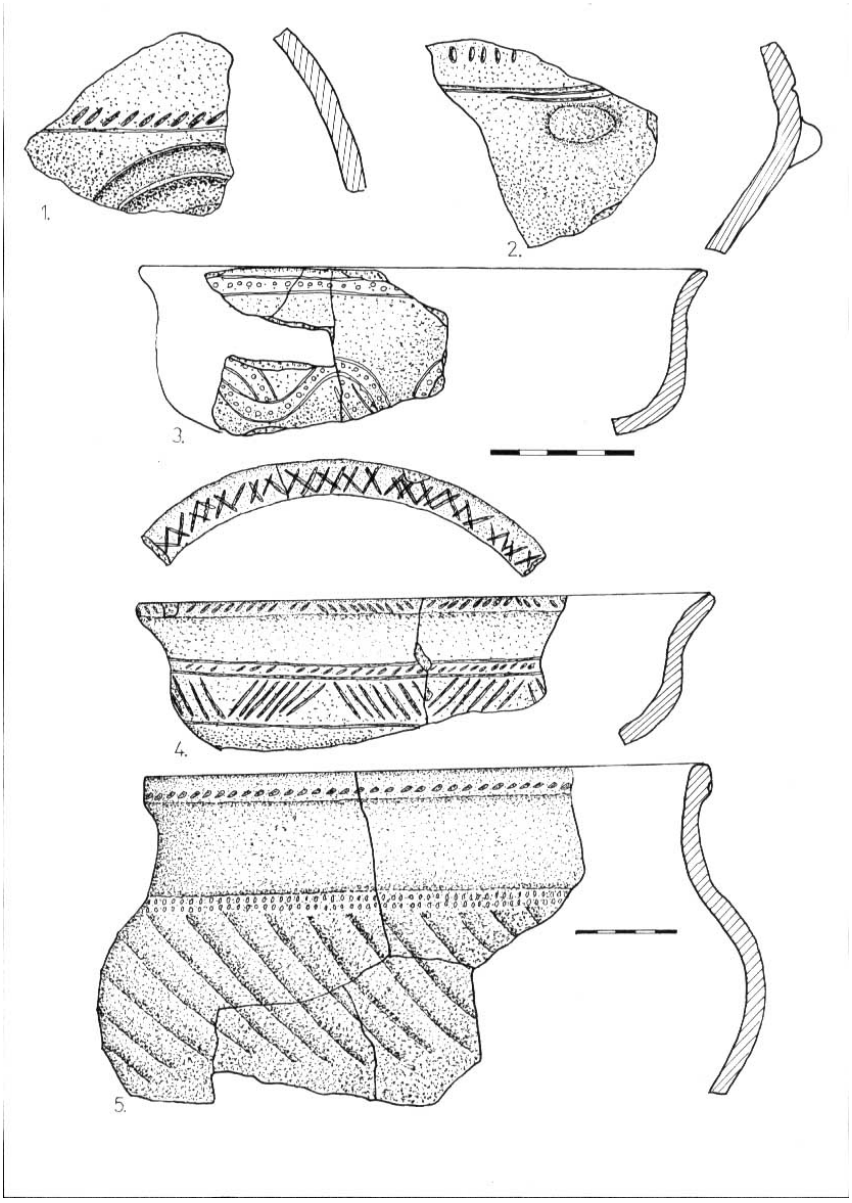

Planşa XXXI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

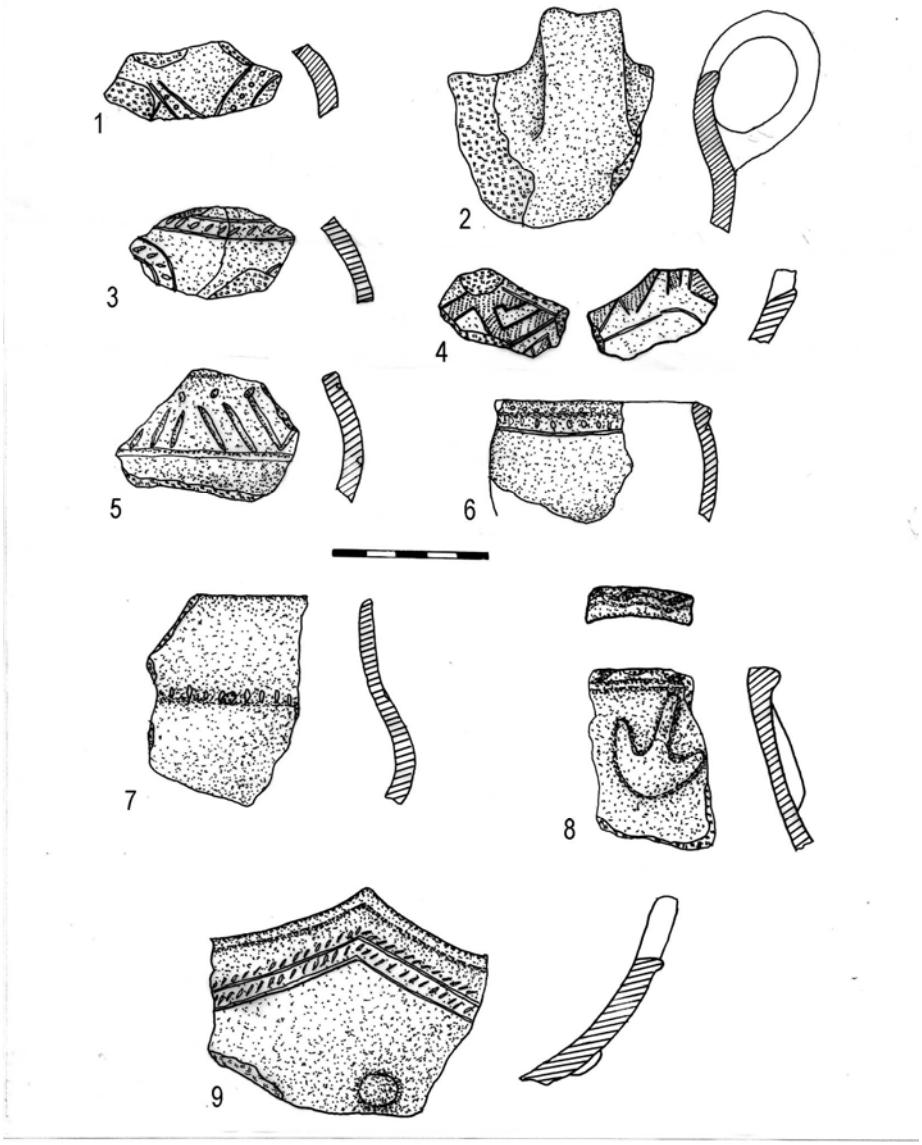

Planşa XXXII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

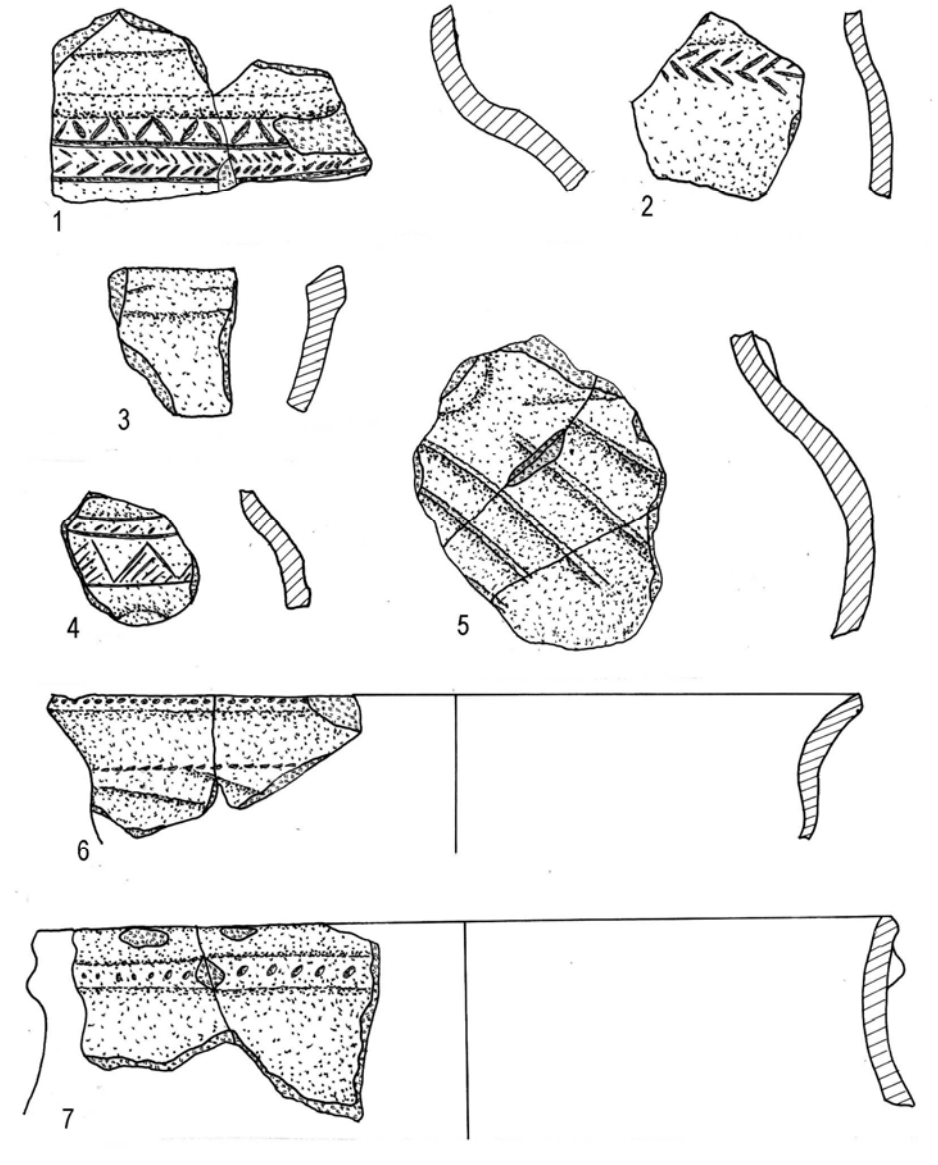

Planşa XXXIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

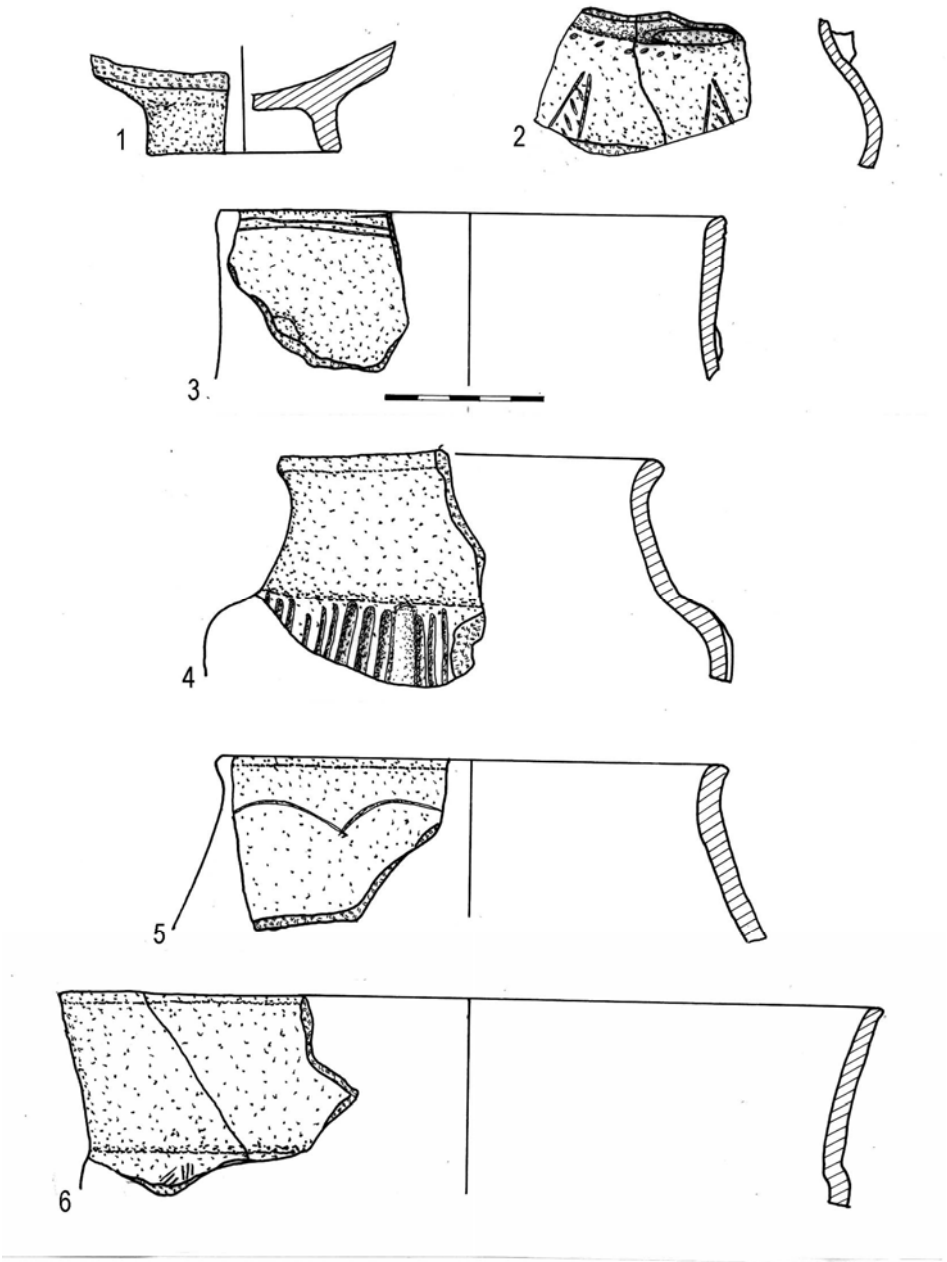

Planşa XXXIV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

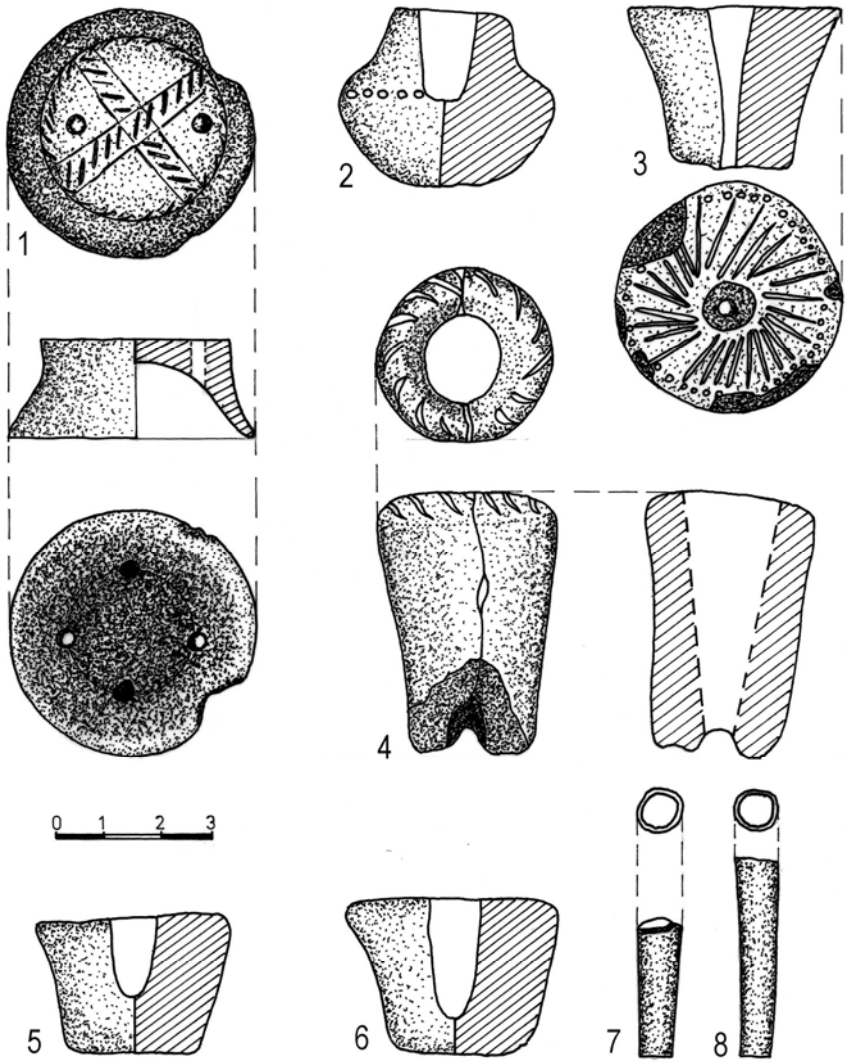

Planşa XXXV.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

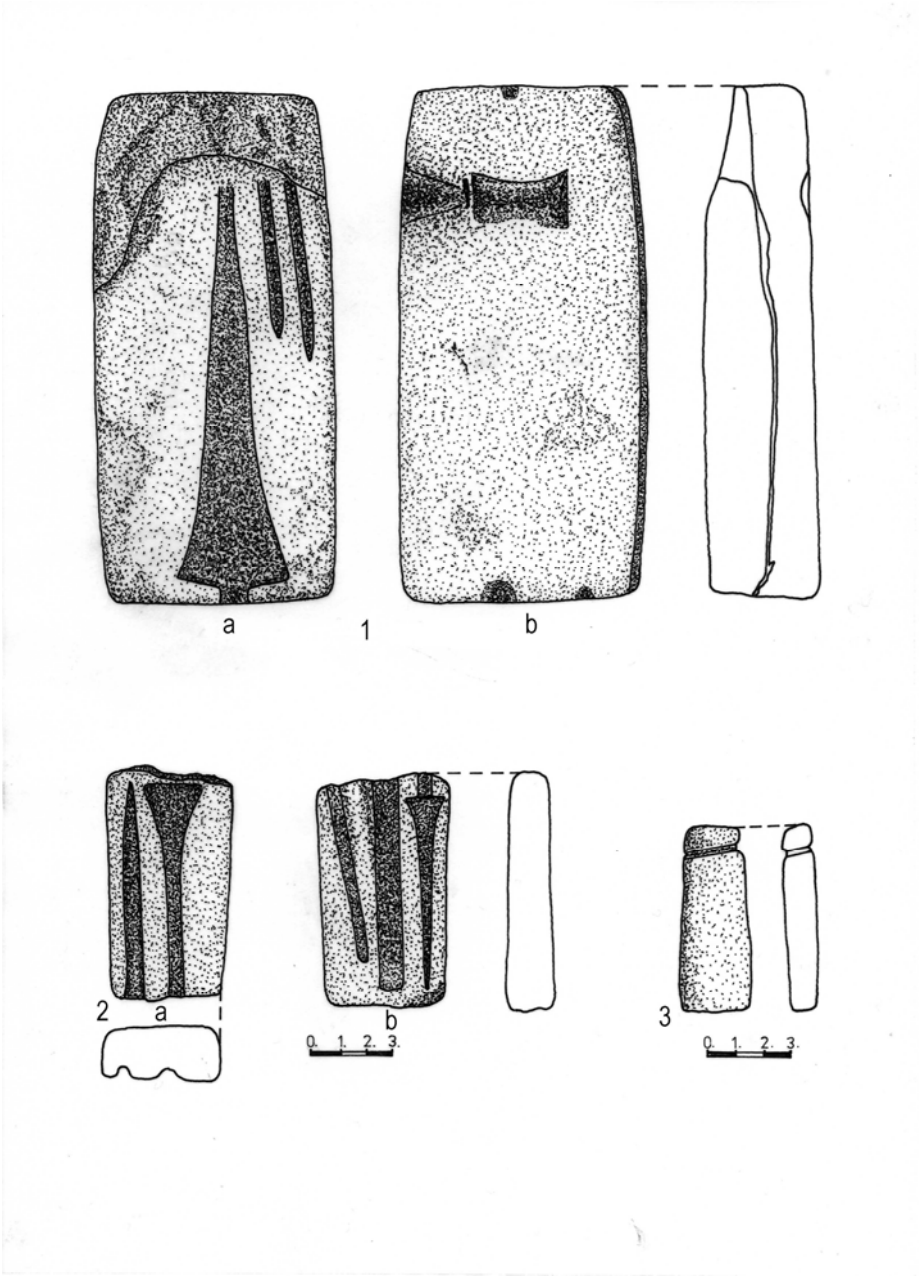

Planşa XXXVI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa XXXVII.

Planşa XXXVIII.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CATALOGUL PLANŞELOR

Planşa XIV. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,20-0,30 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu (exterior), cenuşiu-gălbui (interior), degresant nisip cu granulaţie mare şi mică, netezire bună, ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0-0,20 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip, lustru exterior, netezire foarte bună interior, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0-0,20 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu gălbui, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0-0,20 m.

5 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (exterior), netezire superficială (interior), ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,20-0,30 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun deschis, degresant nisip fin, lustru, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,20-0,30 m.

7 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru cu flecuri brune (exterior), negru (interior), degresant nisip fin, lustru (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,20-0,30 m, S I / 1998-1999, carourile 5-6, adâncimea 0-0,20 m; caroul 5, adâncimea 0,20-0,30 m.

Planşa XV. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip fin, netezire foarte bună, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 6 adâncimea 0,30-0,40 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi mică, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,20-0,30 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun, degresant nisip fin, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,20-0,30 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu cu flecuri gălbui exterior, brun închis interior, degresant nisip fin şi rar pietricele, netezire foarte bună, ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,20-0,30 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0-0,10 m (partea inferioară), 0,40-0,50 m (partea superioară).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

7 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip fin, netezire foarte bună, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 6 adâncimea 0,30-0,40 m.

8 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip fin, lustruit pe ambele suprafețe, ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

9 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-negricios, degresant nisip şi pietricele, lustru pe ambele suprafețe, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, carourile 5-6, adâncimea 0,30-0,40 m.

Planşa XVI. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 -fragment ceramic, specia fina, culoarea neagra, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte buna, C_1 / 1998, adâncimea 0,40-0,50 m.

2- fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună (spatulare), ardere foarte bună, tehnica, C_1 / 1998, adâncimea 0-0,10 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun, degresant nisip, netezire foarte bună exterior, netezire bună interior, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m.

5 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte bună, „ornamente" lustruite (interior), C_1 / 1998, caroul 2, adâncimea 0,40-0,50 m.

6 - -fragment ceramic, specia fina, culoarea neagra, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte buna, C_1 / 1998, adâncimea 0,40-0,50 m.

7 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30 m, vatra V_1.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30 m, vatra V_1.

9 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru, degresant nisip, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30 m, vatra V_1.

10 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru, degresant nisip, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30 m, vatra V_1.

11 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip, netezit (exterior), lustruit (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30 m, vatra V_1.

12 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip, pietricele şi mică netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0,30 m, vatra V_1.

Planşa XVII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun, degresant nisip, netezire foarte bună, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

2- fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşie, degresant nisip şi pietricele, lustruit (slip în parte căzut), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru (exterior), brun-cenuşiu (interior), degresant nisip fin şi pietricele, lustru (exterior) (slip), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, carourile 4-5, adâncimea 0,40-0,50 m.

Planşa XVIII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip, lustru (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

2 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip fin, lustru (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0-0,10 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip, netezire foarte bună, ardere foarte bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pleavă, netezit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

5 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun închis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, lustru (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun închis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, lustru exterior, netezire foarte bună interior, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

Planşa XIX. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragmente ceramice, specia semifină, culoarea brun-cărămiziu cu flecuri cenuşii (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună (exterior), netezire bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragmente ceramice, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

Planşa XX. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip fin, lustru (exterior), netezire foarte bună (interior) (spatulare), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragmente ceramice, specia grosieră, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cărămiziu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

Planşa XXI. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun cu flecuri negre, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragmente ceramice, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m, plus caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun, degresant nisip şi mică, lustruit (slip), ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m; groapă M 1, adâncimea 0,80-0,95 m; groapă M 1, adâncimea 0,95-1,10 m.

Planşa XXII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire relativ bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun, degresant nisip şi pietricele, netezire superficială, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun deschis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, C_1 / 1998, adâncimea 0,30-0,40 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu cu flecuri brune, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

6 - fragment ceramic, specia semifin, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m.

7 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brună (exterior), brun-negricios (interior), degresant nisip, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

9 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun, degresant nisip fin, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 2, adâncimea 0,30-0,40 m.

10 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun, degresant nisip fin, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 2, adâncimea 0,30-0,40 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

11 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun (exterior), negru (interior), degresant nisip, pietricele şi mică, netezire slabă, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 2, adâncimea 0,30-0,40 m.

12 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun (exterior), negru (interior), degresant nisip, netezire slabă, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 2, adâncimea 0,30-0,40 m.

Planşa XXII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun negru, degresant nisip, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,30-0,40 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

5 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, lustruit (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

7 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, netezire slabă, ardere bună, C_1 / 1998, caroul 1, adâncimea 0,10-0,20 m.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

9 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu, degresant nisip fin, netezire excelentă, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

10 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

11 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun-cărămiziu, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

12 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu (exterior), brun deschis (interior), degresant nisip cu granulaţie mare, netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

13 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

14 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

15 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun deschis (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip fin, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

16 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

17 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru-cenuşiu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

Planşa XXIV. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun deschis, degresant nisip fin, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun, degresant nisip fin, netezire foarte bună, ardere bună, C_1 / 1998, caroul 1, adâncimea 0,50-0,60 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea cenuşiu (exterior), brun (interior), degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, C_1 / 1998, caroul 1, adâncimea 0,30-0,40 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi mică, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

6 – fragmente ceramice, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, pietricele şi mică, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0-0,20 m; caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m; caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 6, adâncimea 0,50-0,60 m; groapă M 1, adâncimea 0,70-0,80 m; groapă M 1, adâncimea 0,95-1,10 m.

7 - fragmente ceramice, specia grosieră, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m

Planşa XXV. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, C 1 / 1998, caroul 2, adâncimea 0,30-0,40 m.

2 - fragmente ceramice, specia fină, culoarea brun negricios (exterior), brun (interior), degresant nisip granulaţie mare, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m; caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m; groapă M 1, adâncimea 1,10-1,20 m.

Planşa XXVI. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip granulaţie mare, netezire excelentă (exterior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

2 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip granulaţie mare, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip fin şi mică, lustruit (exterior), netezire excelentă (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m; caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

5 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-cenuşiu, degresant pietricele şi nisip, netezit, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

6 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere slabă, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m.

7 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea cenuşiu (exterior), brun-roşcat (interior), degresant pietricele şi nisip, netezit, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

Planşa XXVII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-roşcat, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea gălbui cu flecuri cenuşii, degresant nisip, netezire foarte bună, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,50-0,60 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu (parte superioară), brun (parte inferioară), degresant nisip fin, lustruit (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele rare, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

5 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun-negricios (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip granulaţie mare, lustruit (exterior), netezire excelentă (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 5, adâncimea 0,50-0,60.

PL. XXVIII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - vas, categoria fină, culoare brun închis cu flecuri gălbui (exterior), brun deschis interior, lustruit, ardere bună, incizii şi caneluri, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m, caroul 4, adâncimea 1,10-1,20 m, caroul 5, adâncimea 1,10-1,20 m.

2 - vas, categoria fină, culoare brun închis, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,60-0,70 m, caroul 6, adâncimea 0,60-0,70 m, caroul 6, adâncimea 0,95-1,00 m.

Planşa XXIX. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu închis, degresant nisip, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

2 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere slabă, C_1 / 1998, caroul 2, adâncimea 0,40-0,50 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

4 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere relativ bună, C_1 / 1998, caroul 1, adâncimea 0,40-0,50 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, C_1 / 1998, caroul 2, adâncimea 0,40-0,50 m.

Planşa XXX. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, lustruit (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 4, adâncimea 0-0,20 m; caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m; caroul 4, adâncimea 0,40-0,50 m, caroul 6, adâncimea 0,40-0,50 m, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m; caroul 6, adâncimea 0,50-0,60 m; caroul 5, adâncimea 0,95-1 m.

2 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun, degresant pietricele şi nisip, netezire relativ bună, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m; caroul 6, adâncimea 0,50-0,60 m.

3 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun, degresant nisip şi pietricele, rar pleavă, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m.

Planşa XXXI. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu cu flecuri cărămizii, degresant nisip şi pietricele, netezire bună, ardere bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun, degresant nisip cu granulaţie mare, netezire bună, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip şi rar pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m; groapă M_1, adâncimea 0,95-1,10 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip fin şi mică, lustru foarte bun, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

5 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun-negricios (exterior), negru (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire excelentă (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m; caroul 5, adâncimea 0,40-0,50 m; caroul 5, adâncimea 0,50-0,60 m; groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m; groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m; groapă M_1, adâncimea 0,70-0,80 m; groapă M_1, adâncimea 0,95-1,10 m.

Planşa XXXII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip şi rar pietricele, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cenuşiu, degresant nisip, netezire foarte bună, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun cu flecuri negre, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, caroul 6, adâncimea 0,30-0,40 m; groapă M_1, adâncimea 0,80-0,95 m.

1 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip fin, lustruit, ardere foarte bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,95-1,10 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun cu flecuri cărămizii, degresant nisip, lustruit (exterior), netezit (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,70-0,80 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire slabă, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,80-0,95 m.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea brun-cărămiziu (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip, lustruit, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,80-0,95 m.

7 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea brun-roşcat, degresant nisip şi pietricele, netezit, ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 8, adâncimea 0,60-0,70 m.

8 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu închis (exterior), negru (interior), degresant nisip şi pietricele, netezire excelentă (exterior), netezire bună (interior), ardere foarte bună, S I / 1998-1999, groapă M_1, adâncimea 0,80-0,95 m.

Planşa XXXIII. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant pietricele şi nisip, netezire foarte bună (exterior), netezire bună (urme de spatulare) (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,90-1 m.

2 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună (exterior), netezire bună (urme de spatulare) (interior) ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,90-1 m.

3 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru-cenuşiu, degresant nisip, netezire foarte bună, ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,90-1 m.

4 - fragment ceramic, specia fină, culoarea gălbui (exterior), cenuşiu (interior), degresant nisip şi mâl (?) (aspect făinos), netezire excelentă (exterior), netezit (interior). ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,50-0,60 m.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea gălbui-cenuşiu (exterior), cenuşiu (interior), degresant pietricele, nisip şi mică, netezire excelentă (exterior), netezire bună (urme de spatulare) (interior), ardere relativ bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,50-0,60 m.

6 - fragment ceramic, specia fină, culoarea brun-cenuşiu cu flecuri cenuşiu închis, degresant nisip, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 0,60-0,70 m.

7 - fragment ceramic, specia grosieră, culoarea negru-cenuşiu, degresant pietricele şi nisip, netezire foarte bună, ardere relativ bună, S I / 1998-1999, G_1, adâncimea 1,60-1,70 m.

Planşa XXXIV. Cerişor-*Cauce*. Ceramică din epoca bronzului.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

1 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, lustruit (exterior), netezire bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0-0,20 m.

2 - fragment ceramic, specia fină, culoarea cenuşiu, degresant nisip fin şi mâl, netezire excelentă (exterior), netezit (interior), ardere relativ bună, S I / 1998-1999, caroul 7, adâncimea 0-0,20 m.

3 - fragment ceramic, specia fină, culoarea negru, degresant nisip fin, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

4 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu, degresant nisip şi pietricele, netezire foarte bună (exterior), netezire (urme de spatulare) (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

5 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea negru, degresant nisip, pietricele şi mică, netezire excelentă (exterior), netezire foarte bună (interior), ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

6 - fragment ceramic, specia semifină, culoarea cenuşiu cu flecuri brun-roşcate, degresant nisip şi pietricele, lustruit, ardere bună, S I / 1998-1999, prăbuşire profil.

Planşa XXXV. Cerişor-*Cauce*. Obiecte din lut şi scoici. Duză din lut pentru foale.

1. – Capac din lut ; **2**, **5-6.** – capete de băţ ; **3.** – fusaiolă ; **4.** – duză (suflantă) din lut ; **7-8.** – podoabe din *Dentalium*.

Planşa XXXVI. Cerişor-*Cauce*.

1a-b, 2. – tipare din piatră pentru turnat obiecte din bronz.; **3.** – ciocan din piatră.

Planşa XXXVII. Cerişor-*Cauce*. Oase umane şi de animale găsite în groapa lui M_1.

Planşa XXXVIII. Cerişor-*Cauce*. Craniu fragmentar şi humerus din M_2.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOGRAFIA

Abrevierile bibliografice sunt cele folosite în volumul I.[245]

Alexandrov 1994 — S. Alexandrov, The Prehistoric Site of Radomir-Vahovo: Some Problems of the Early Bronze Age in South-Western Bulgaria (Northern Connections). În: *RTIH*, p. 117-129.

Andriţoiu 1978 — I. Andriţoiu, Descoperiri arheologice la Crăciuneşti (com. Băiţa, jud. Hunedoara). În: *Apulum* 16, 1978, p. 55-71.

Andriţoiu 1992 — I. Andriţoiu, Civilizaţia tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului. În: *BT* 2, Bucureşti 1992.

Andriţoiu şi Rustoiu 1997 — I. Andriţoiu, A. Rustoiu, Sighişoara-Wietenberg. Descoperirile preistorice şi aşezarea dacică. În: *BT* 23, Bucureşti 1997.

Andriţoiu şi Vasiliev 1993a — I. Andriţoiu, V. Vasiliev, Câteva consideraţii privind cultura Noua în Transilvania. În: *Apulum* 27-30, 1992, p. 121-146.

Bader 1978 — T. Bader, Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică şi tracică. Bucureşti 1978.

Bader 1996 — T. Bader, Neue Bronzefunde in Nordwestrumänien. În: T. Kovács (hrgs), Studien zur Mettalindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburstag, Budapest 1996, p.265-301.

Banner 1956 — J. Banner, Die Peceler Kultur. *ArchHung* 35, Budapest 1956.

Bankoff şi Winter 1990 — H. A. Bankoff, F. A. Winter, The Later Aeneolithic in South-Eastern Europe. În: *American Journal of Archaeology* 94, 1990, p. 184-189.

Bátora 2000 — J. Bátora, Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. În: *PAS* 16, Teil 1-2, Kiel 2000.

Bátora 2003 — J. Bátora, Contribution to the problem of „crafsmen" graves at the and of Aeneolithic and in the Early Bronze Age in central, western and eastern Europe, În: *SlovArch* 50, 2 (2002), 2003, p.179-224.

Băjenaru 1998 — R. Băjenaru, Discuţii privind cronologia absolută a culturii Glina. În: *SCIVA* 1, 49, 1998, p. 3-22.

Berciu 1961 — D. Berciu, Die Verbicioara-Kultur. În: *Dacia NS*, V, 1961, p. 123-161.

Berciu 1966 — D. Berciu, Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre, Bucureşti

[245] Luca şi colab. 2004, p. 181-184.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

1966.

Bogataja şi Manzura 1974

Bóna 1975 I. Bóna, Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre Südöstlichen Beziehungen. Budapest 1975.

Boroffka 1994 N. G. O. Boroffka, Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa. Teil 1-2. Bonn 1994.

Boroffka 1997 N. G. O. Boroffka, Rasiermesser der Bronze- und Hallstattzeit aus Rumänien. În: *Beiträge zur Prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel.* Verlag Marie Leidorf GmbH-Espelkamp 1997, p. 563-576.

Boroffka (R) 2004 R. Boroffka, Cultura Coţofeni. În: A. Ioniţă, D. Căpăţînă, N. Boroffka, R. Boroffka, A. Popescu, În: *Feldioara – Marienburg. Contribuţii arheologice la istoria Tării Bârsei*. Bucureşti 2004, p. 19.

Branigan 1974 K. Branigan, Aegean Metalwork of the Early and Middle Bronze Age. Oxford 1974.

Breunig 1987 P. Breunig, ^{14}C-Chronologie des Vorderasiatischen, Südost– und Mitteleuropäischen Neolithikums. Fundamenta. Monographien zur Urgeschichte, reihe A, bd. 13, Köln – Wien 1987.

Butler şi van der Waals 1967 J.Butler, J.D. van der Waals, Bell-Beakers and Early Metal-Working in the Netherlands. În: *Palaeohistoria* XII, 1966 (1967), p. 41-139.

Cavruc et al. 2000

Chidioşan 1980 N. Chidioşan, Contribuţii la istoria tracilor din nord-vestul României. Aşezarea Wietenberg de la Derşida. Oradea 1980.

Ciugudean 1996 H. Ciugudean, Epoca timpurie a bronzului în centrul şi sud-vestul Transilvaniei. În: *BT* 13, Bucureşti 1996.

Ciugudean 1999 H. Ciugudean, Betrachtungen zum Ende der Wietenberg-Kultur. În: *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur Älteren Geschichte des Südöstlichen Mitteleuropa (hrgs. Von Nikolaus Boroffka und Tudor Soroceanu)*. Internationale Archäologie. Bd. 7, Verlag Marie Leidorf Gmbh – Rahden / Westf. 1999, p.107-131.

Ciugudean 2000 H. Ciugudean, Eneoliticul final în Transilvania şi Banat: cultura Coţofeni. În: *BHAB* 26, Timişoara 2000.

Ciută şi Gligor 1999 M. Ciută, A. Gligor, O descoperire aparţinând culturii Coţofeni în situl arheologic de la Limba – În coastă (jud. Alba). În: *Apulum* 36, 1999, p. 55-80.

Comşa 1970 E. Comşa, Unele date referitoare la cultura Coţofeni în sud-

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

estul Transilvaniei. În: *Cumidava* 4, 1970, p. 3-16.

Dumitraşcu 1989 — S. Dumitraşcu, Contribuţii la cunoaşterea tehnologiei metalurgiei din epoca bronzului în judeţul Bihor. În: *Crisia* 19, 1989, p. 119-168.

Durman şi Obelić 1989 — A. Durman, B. Obelić, Radiocarbon Dating of the Vučedol Complex. 13th International Radiocarbon Conference, June 20-25 1988, Dubrovnik, Yugoslavia. În: *Radiocarbon* 31, 1989, p. 1003-1009.

Emödi 1984 — I. Emödi, Descoperiri ale culturilor Coţofeni şi Baden în peşterile Igriţa şi Izbândiş. În: *ActaMN* 21, 1984, p. 405-431.

Forenbaher 1993 — S. Forenbaher, Radiocarbon dates and absolute chronology of the central European Early Bronze Age. În: *Antiquity* 67, 1993, p. 218-256.

Gligor 1999 — A. Gligor, Materiale arheologice aparţinând culturii Coţofeni din aşezarea Măgura Căpudului (jud. Alba). În: *BCŞS* 5, 1999, p. 63-81.

Geisslinger 1967 — H. Geisslinger, *Horte als Geschichtsquelle.* Neumünster 1967.

Georgiev et al. 1979 — G. I. Georgiev, N. Merpert, R. V. Katincarov, G. D. Dimitrov, Ezero. Rannobronzovoto seliste. Sofia 1979.

Gogâltan 1999 — F. Gogâltan, Bronzul timpuriu şi mijlociu în Banatul românesc şi pe cursul inferior al Mureşului. În: *BHAB* 23, Timişoara 1999.

Gogâltan 2001 — F. Gogâltan, The settlement of Căşeiu and some problems concerning the late bronze Age in the center and northern Transylvania. În: C. Kacsó (hrgs), *Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit*. Baia Mare 2001, p. 191-214.

Gogâltan 2002 — F. Gogâltan, Aspecte privind metalurgia bronzului în bazinul carpatic. Ciocanele şi nicovalele cu toc de înmănuşare din România. În: *Ephemeris Napocensis* IX-X /1999-2000, (2002), p. 5-60.

Gumă 1993 — M. Gumă, Civilizaţia primei epoci a fierului în sud-vestul Transilvaniei, Bucureşti 1993,

Gumă 1997 — M. Gumă, Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice şi manifestări culturale. În: *BHAB* 5, Timişoara 1997.

Halasi şi Emödi 1985 — G. Halasi, I.Emödi, Descoperire arheologică în peştera Izbucul Topliţei. În: *SCIVA* 36, 1985, p. 232-234.

Hansen 1991 — S. Hansen, Studien zu den Metalldeponierungen während der Urnenfelderzeit im Rhein-Main-Gebiet. Bonn 1991.

Hansen 1992 — S. Hansen, Depozite ca ofrandă: o contribuţie la interpretarea descoperirilor de depozite din perioada timpurie a UFZ. În: *SCIVA* 43, 1992, p. 371-392.

Hänsel 1968 — B. Hänsel, Beiträge zur Chronologie der mittleren

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Bronzezeit im Karpatenbecken. Bonn 1968.

Harding 2000 — A.F. Harding, European Societies in the Bronze Age. În: *Cambridge World Archaeology*. Cambridge University Press 2000.

Horedt 1949 — K. Horedt, Săpături privitoare la epoca neo- şi eneolitică. În: *Apulum* 3, 1949, p. 44-69.

Horedt 1960 — K. Horedt, Die Wietenbergkultur. În: *DaciaNS* 1960, p. 107-137.

Jockenhövel 1985 — A. Jockenhövel, Bemerkungen zur Verbreitung der Älterbronzezeitlichen Tondüsen in Mitteleuropa. În: *Frühbronzezeitliche Befestigte Siedlungen in Mitteleuropa.* Materialien der Internationalen Arbeitstagung vom 20. Bis 22. September 1983 in Krakow. Warsaw University 1985, p. 196-205.

Jurscsák 1984 — T. Jurscsák, Obiecte de podoabă de origine sudică în aşezarea de epoca bronzului de la Derşida (jud. Sălaj). În: *ActaMP* 8, 1984, p. 111-119.

Kacsó 1990 — C. Kacsó, Bronzul târziu în nord-vestul României. În: *Symp Thrac* 8, 1990, p. p. 41-50.

Kacsó 1997 — C. Kacsó, Faza finala a culturii Otomani şi evoluția culturală ulterioară acesteia în nord-vestul României. În: *StComSM* 14, 1997, p. 85-110.

Kalmar 1980 — Z. Kalmar, Descoperiri eneolitice la Gilău. În: *ActaMN* 17, 1980, p. 393-416.

Kalmar-Maxim 1993 — Z. Kalmar-Maxim, Prelucrarea datelor arheologice de la Piatra Ilişovei cu ajutorul calculatorului. În: *Ziridava* 18, 1993, p. 11-20.

Katinčarov 1974 — R. Katinčarov, Periodizația i ccharakteristika na kulturata prez bronzovata epocha v Južna Bulgaria. În: *Arheologija Sofia* 16, 1, p. 1-24.

Kemenczei 1984 — T. Kemenczei, Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984.

Lazarovici şi Săcărin 1979 — Gh. Lazarovici, C. Săcărin, Epoca bronzului în „Clisura Dunării". În: *Banatica* 5, 1979, p. p. 71-105.

Linick 1979 — T. W. Linick, La Jolla Natural Radiocarbon Measurments VIII. În: *Radiocarbon* 21, 2, 1979, p.186-202.

Luca 1999 — S. A. Luca, Sfârşitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României – Cultura Bodrogkeresztúr. În: *BMA* 11, Alba Iulia 1999.

Luca 2004 — S. A. Luca, Roşcani. Cercetări arheologice. Deva 2004.

Luca şi colab. 2004 — S. A. Luca, C. Roman, D. Diaconescu, Cercetări arheologice în peştera Cauce (I). În: *BS* 4, Sibiu 2004.

Maran 1998 — J. Maran, Kulturwandel auf dem griechischen Festland und den Kykladen im späten 3. Jt. v. Chr. În:

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 53, band 1-2, Bonn 1998.

Marinescu 1994 — G. Marinescu, Cercetări şi descoperiri arheologice aparţinând bronzului timpuriu (cultura Coţofeni) în nord-estul României. În: *Revista Bistriţei* 8, 1994, p. 9-40.

Meder 2004 — L. Meder, Ceramica culturii Coţofeni din valea Oltului superior şi a Rîului Negru. În: *BCŞS* 10, 2004, p. 35-51.

Morintz şi Roman 1968 — S. Morintz, P. Roman, Aspekte der Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau. În: *DaciaNS* 12, 1968, p. 45-128.

Němejcová-Pavúcová 1964 — V.Němejcová-Pavúková, Sidlisko bolerázskeho typu v nitrianskom hrádku. În: *SlovArch* 12, 1, 1964, p. 163-268.

Němejcová-Pavúcová 1968 — V. Němejcová-Pavúková, Äneolithische siedlung und stratigraphie in Iža. În: *SlovArch* 16, 2, 1968, p. 353-433.

Němejcová-Pavúcová 1973 — V. Němejcová-Pavúková, Zu Ursprung und Chronologie der Boleráz-Gruppe, În: *Symposium Baden*, 1973, p. 297-316.

Němejcová-Pavúcová 1979 — V. Němejcová-Pavúcová, Počiatky Bolerázskej skupiny na Slovensku. În: *SlovArch* 17, 1 1979, p. 17-55.

Němejcová-Pavúcová 1982 — V. Němejcová-Pavúcová, Periodisierung der Badener Kultur und ihre chronologischen Beziehungen zu Südosteuropa. În: *Thracia Praehistorica, Sup\plementum Pulpudeva* 3, 1982, p. 150-176.

Němejcová-Pavúcová 1991 — V. Němejcová-Pavúcová, Typologische Fragen der Relativen und Absoluten Chronologie der Badener Kultur. În: *SlovArch* 39, 1991, p. 59-90.

Németi şi Sălceanu 1995 — I. Németi, I. Sălceanu, Sondaje arheologice în zona Careiului (1992). În: *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*. I, 1995, p. 55-58.

Neustupný 1959 — E. Neustupný, Zur Entstehung der Kultur mit kannelierter Keramik. În: *SlovArch* 7, 2, 1959, 260-284.

Neustupný 1973 — E. Neustupný, Die Badener Kultur. În: *Symposium Baden*, 317-352.

Parzinger 1993 — H. Parzinger, Studien zur Chronologie und Kulturgeschichte der Jungstein, Kupfer- und Frühbronzezeit zwischen Karpaten und Mittlerem Taurus. În: *Römisch-Germanische Forschungen* 52, Mainz am Rhein 1993.

Paul 1992 — I. Paul, Cultura Petreşti. Bucureşti 1992.

Pădureanu 1990 — E. D. Pădureanu, Noi descoperiri arheologice în aşezarea fortificată de la Păuliş – Dealul Bătrân, jud. Arad. În: *ThD* 11, 1990, p. 157-192.

Petrescu 1993 — S. M. Petrescu, Cercetări de arheologie speologică în valea Cernei (II). În: *Tibiscum* 8, 1993, p. 5-25.

Petrescu şi Popescu 1990 — M.S. Petrescu, O. Popescu, Cercetări de arheologie speologică în valea Cernei (I). În: *Banatica* 10, 1990, p. 59-

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

80.

Petrescu-Dîmboviţa 1977 — M. Petrescu-Dîmboviţa, Depozitele de bronzuri din România, Bucureşti 1977.

Petrescu-Dîmboviţa 1978 — M. Petrescu-Dîmboviţa, Die Sicheln aus Rumänien. În: *PBF* 18/1, München 1978.

Petrovszky şi Gumă 1979 — R. Petrovszky, M. Gumă, Un nou grup cultural al epocii bronzului în sud-vestul României – Descoperirile de tip Balta Sărată. În: *StComCar* 3, 1979, p. 53-110.

Petrovszky şi Cădariu 1979 — R. Petrovszky, St. Cădariu, Aşezări ale culturii Coţofeni în judeţul Caraş-Severin. În: *Banatica* 5, 1979, p. 35-68.

Pop 2000 — D. Pop, Die Coţofeni Siedlung von Oarţa de Sus „Măgura". În: *Angustia* 5, 2000, p. 73-84.

Popa 1999 — C.I. Popa, Contribuţii la cunoaşterea perioadei de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului în bazinul Cugirului (II). În: *Sargetia* 27, 1, 1997-1998 (1999), p. 51-101.

Popa 1999a — C. I. Popa, Un pumnal de tip răsăritean de la Cut. În: *Carpica* 28, 1999, p.17-30.

Popa 2002 — C. I .Popa, Un poignard de bronze de Cut (dép. Alba). Considérations concernant les poignards orientaux du territoire de la Roumanie. În: *Ephemeris Napocensis* 9-10 / 1999-2000 (2002), p. 61-87.

Popa şi Boroffka 1994 — D. Popa, N. Boroffka, Consideraţii privind cultura Noua. Aşezarea de la Ţichindeal, jud. Sibiu. În: *SCIVA* 1, 47, 1996, p. 51-61.

Primas 1996 — M. Primas, Velika Gruda I. Hügelgräber des frühen 3. Jahrtausends v. Chr. im Adriagebiet – Velika Gruda, Mala Gruda und ihr Kontext, În: *UPA* 32, Bonn 1996.

Renfrew et al. 1986 — Excavations at Sitagroi. A Prehistoric Village in Northeast Greece. I. Edited by C.Renfrew, M.Gimbutas, E.S.Elster. În: *Monumenta Archaeologica* 13. Los Angeles 1986.

Roman 1971 — P. I. Roman, Strukturänderungen des Endäneolithikums im Donau-Karpaten-Raum. În: *Dacia NS* 15, 1971, p. 31-169.

Roman 1976 — P. I. Roman, Cultura Coţofeni. Bucureşti 1976.

Roman 1982 — P. I. Roman, Constituirea noilor grupe etno-culturale de la începutul epoci bronzului. În: *Carpica* 14, 1982, p. 39-49.

Roman 1986 — P. I. Roman, Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României. În: *SCIVA* 37, 1986, p. 29-55.

Roman şi Németi 1976 — P. I. Roman, I. Németi, Cultura Baden în România. Bucureşti 1976.

Roman et al. 1992 — P. I. Roman, A. Dodd-Oprişescu, P. Janos, Beiträge zur Problematik der Schnurverzierten Keramik Südosteuropas. În: *Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Monographien* III. Mainz am Rhein 1992.

Roman şi — C. Roman, D. Diaconescu, Contribuţii la repertoriul

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Diaconescu 2000 — arheologic al judeţului Hunedoara (I). În: *Sargetia* 28-29, 1, 1999-2000 (2000), p. 97-127.

Roman et al. 2000 — C. Roman, D. Diaconescu, S. A. Luca, Cercetări arheologice în Peştera nr. 1 (Peştera Mare) de la Cerişor (com. Lelese, jud. Hunedoara). În: *Corviniana* 6, 2000, p. 7-59.

Rotea 1993 — M. Rotea, Aşezările culturii Wietenberg. În: *Ephemeris Napocensis* 3, 1993, p. 25-41.

Sava 2002 — E. Sava, Die Bestattungen der Noua-Kultur. În: *PAS* 19, Kiel 2002.

Schalk 1998 — E. Schalk, Die Entwicklung de prähistorischen Metallurgie im nördischen Karpatenbecken. Internationale Archäologie. În: *Naturwisscenschaft und Technologie* 1. Rahden/Westf. 1998.

Schroller 1933 — H. Schroller, Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens. Berlin 1933.

Séfériadès 1983 — M. Séfériadès, Dikili Tash: Introduction à la préhistoire de la Macedoine Orientale. În: *Bulletin de Correspondance Héllénique* 107, 1983, p. 635-677.

Séfériadès 1985 — M. Séfériadès, Troie I: Materiaux pour l'étude des sociétés du Nord-Est Egéen au début du Bronze Ancien. Paris 1985.

Soroceanu 1992 — T. Soroceanu, Studien zur Mureş-Kultur. În: *Internationale Archäologie* 7, Buch am Erlbach 1992.

Soroceanu 1995 — T. Soroceanu, Die Fundumstände bronzezeitlicher Deponierungen - Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten. În: *Bronzefunde aus Rumänien* (bearbeitet und redigiert T. Soroceanu), *PAS* 10, Berlin 1995, 15-80.

Székely 1997 — Zs. Székely, Perioada timpurie şi începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei. În: *BT* 21, 1997.

Şandor-Chicideanu 2003 — M. Şandor-Chicideanu, Cultura Žuto-Brdo – Gârla Mare. Contribuţii la cunoaşterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie şi Inferioară. Vol. I-II, Cluj-Napoca 2003.

Tatu et al. 1991 — H. Tatu, O. Popa, Z. Kalmar, Contribuţii la repertoriul arheologic al Tării Haţegului (judeţul Hunedoara). În: *Sargetia* 21-24, 1988-1991 (1991), p. 93-119.

Vlassa et al. 1995 — N. Vlassa, Z. Maxim, G. Lazarovici, Descoperiri arheologice la Bernadea (I). În: *ActaMN* 32, 1, 1995, p. 575-586.

Vulpe 1970 — Al. Vulpe, Die Äxte und Beile in Rumänien. I, În: *PBF* IX/2, München, 1970.

Wanzek 1991 — B. Wanzek, Ein Gussmodel für einen Dolch mykenischen Typs von der unteren Donau. În: *ZfA.Z.Archäol.* 25, 1991 p. 1-28.

Waterbolk 1988 — H. T. Waterbolk, C^{14}-Datirungen von Gomolava. În: *Gomolava. Chronologie und Stratigraphie der*

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Vorgeschichtlichen und Antiken Kulturen der Donauniederung und Südosteuropas. Internationales Symposium Ruma 1986 (Hrgs. N. Tasić und J. Petrović), Novi Sad 1988, p.120-121.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CAPITOLUL VIII

Cercetări arheozoologice

Peştera *Cauce* se găseşte în vestul Munţilor Poiana Ruscă, la 1,5 km NNE (distanţă aeriană) de satul Cerişor, com. Lelese, pe versantul existent în dreapta văii Runcului[246], formaţiunea dezvoltându-se în calcare dolomitice. Climatul local blând, datorită influenţelor submediteraneene, alături de o floră şi o faună diversificate au favorizat locuirea peşterii încă din cele mai vechi timpuri. Cercetările complexe desfăşurate între anii 1998-1999 au evidenţiat bogate sedimente holocene, nederanjate de intervenţii antropice. Vestigiile de locuire preistorică sunt atribuite culturilor Starčevo-Criş, Turdaş, Petreşti, Tiszapolgár, Bodgogkeresztúr, Coţofeni şi Wietenberg[247]. Materialul osteologic ce ne-a parvenit spre analiză este bogat, totalizând 4.153 resturi de faună, a căror distribuţie procentuală pe culturi este redată în tabelele 1 şi 2 şi fig. 1, 2. Mai trebuie precizat că sedimentul din peşteră a fost dat la sită, metodă ce a permis colectarea integrală a oaselor, inclusiv a celor de dimensiuni foarte mici, aparţinând speciilor de talie mică, sacrificate în primele luni de viaţă. Într-un cuvânt, la nivel de studiu arheozoologic s-au putut face estimări cantitative cu o marjă de eroare destul de mică. De asemenea, materialul ce provine din strat de cultură amestecat a fost eliminat din statistici, cu riscul de a reduce numericeşte eşantionul faunistic, dar de a ne întemeia concluziile pe loturi sigure. Oasele determinate sunt deşeuri menajere, rezultate din activităţile de consum ale comunităţilor respective, cu excepţia unor piese ce provin din scheletele unor carnivore mici.

Descrierea materialului osteologic pe epoci şi culturi.

Neoliticul.

Nivelul I aparţine culturii Starčevo-Criş timpuriu, datat la nivel de IC-IIA[248]. Materialul faunistic atribuit cu exactitate nivelului însumează 727 resturi şi a fost în cea mai mare parte colectat din S I / 1998-1999, carourile 3-6 şi 10[249]. Dintre cele 727 fragmente doar 631 au fost determinate până la gen şi specie, restul provin, fie de la animale de talie mică, porc / ovicaprine, 16 resturi[250], fie sunt spărturi de oase imposibil de determinat. Materialul provine de la patru specii domestice (oaie, capră, porc, vită) şi de la cinci mamifere vânate (cerb, mistreţ, căprior, iepure şi urs).

[246] Prezentarea detaliată a amplasamentului biogeografic cât şi a condiţiilor geologice în care s-a dezvoltat peştera este realizată în volumul monografic, Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 9-10, 29-32.

[247] *Idem*, p. 13-14.

[248] *Idem*, p. 45.

[249] *Ibidem*.

[250] Aceste specii au şi cel mai bogat material.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Tabelul 1 – Frecvența speciilor pe număr de resturi la Cauce

	Starčevo-Criş		Turdaş		Tiszapolgár	
	Frgm.	%	Frgm.	%	Frgm.	%
Ovis / Capra	473	75	352	63.5	276	37
Sus domesticus	75	11.9	110	19.9	166	22.3
Bos taurus	22	3.5	26	4.7	82	11
Canis familiaris			3	0.5	3	0.3
Domestice	570	90.4	491	88.6	527	70.6
Cervus elaphus	24	3.8	19	3.4	100	13.4
Sus ferrus	7	1.1	14	2.5	48	6.4
Capreolus c.	13	2.1	24	4.3	38	5.1
Bos primigenius			2	0.4	6	0.8
Lepus sp.	13	2.1	2	0.4	19	2.5
Ursus arctos	4	0.5	1	0.2	6	0.8
Meles m.			1	0.2		
Vulpes v.						
Carnivora					2	0.3
Sălbatice	61	9.6	63	11.4	219	29.4
DETERMINATE	631	100	554	100	746	100
Bt / Cervus			27		136	
Sus sp.					30	
Ovic / Sus	16		36			
Aşchii	79		187		145	
Total mamifere	726		804		1057	
Aves			5			
Testudo			1			
Unio	1		2		1	
Total eşantion	727		812		1058	

Tabel 1 continuare	Coţofeni		Wietenberg	
	Frgm.	%	Frgm.	%
Ovis / Capra	239	44.2	192	40.7
Sus domesticus	151	27.9	138	29.2
Bos taurus	49	9.1	41	8.7
Canis familiaris	16	2.9	20	4.2
Domestice	455	84.1	391	82.8
Cervus elaphus	63	11.6	32	6.8
Sus ferrus	10	1.8	10	2.1
Capreolus c.	6	1.1	2	0.4
Bos primigenius				
Lepus sp.	3	0.6	35	7.4
Ursus arctos	3	0.6		

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Meles m.			1	0.2
Vulpes v.	1	0.2		
Carnivora			1	0.2
Sălbatice	86	15.9	81	17.2
DETERMINATE	541		472	100
Bt / Cervus	68		11	
Sus sp.			22	
Ovic / Sus	85		123	
Aşchii	122		108	
Total mamifere	816		736	
Aves			2	
Testudo	1		1	
Unio				
Total esantion	817		739	

Ovicaprinele totalizează 473 oase (75 %) provenind de la 45 indivizi (63,4 %). Distribuţia materialului pe regiuni corporale semnalează un procent de 41,6 % oase provenind din scheletul coloanei (vertebre şi coaste), 31,7 % din craniu, 18,8 % din părţile distale ale membrelor (slab carnate) şi doar 7,9 % din centuri şi părţile cărnoase ale membrelor. Practic, în eşantion prevalează elementele oasele fără prea mare importanţă alimentară. În mare parte oasele din ultima categorie (humerus, radius, femur, tibie, coxal, omoplat) provin de la animale ce au atins maturitatea corporală şi deci, au creşterea definitivă încheiată. Probabil, fiind ceva mai mari au fost aruncate în afara abri-ului din motive igieno-sanitare, „rătăcindu-se" în sediment cele mai mici (coaste fragmentate, vertebre, dentiţie, falange, carpiene, tarsiene etc). De la capră s-au identificat doar 15 resturi provenind de la minimum 3 exemplare care au atins stadiul adult. Puţinele măsurători indică exemplare de mărime medie. Ovinelor le-au fost atribuite 71 resturi provenind de la 14 oi.

Tabelul 2 – Frecvenţele speciilor pe NMI (număr minim indivizi) la Cauce

	Starčevo-Criş		Turdaş		Tiszapolgár	
	NMI	%	NMI	%	NMI	%
Ovis / Capra	45	63.4	61	57	27	28.1
Sus domesticus	10	14.1	18	16.8	23	24
Bos taurus	5	7	6	5.6	12	12.5
Canis familiaris			2	1.9	2	2.1
Domestice	60	84.5	87	81.3	64	66.7
Cervus elaphus	4	5.6	5	4.7	9	9.4
Sus ferrus	2	2.8	4	3.7	7	7.3
Capreolus c.	2	2.8	7	6.6	5	5.2
Bos primigenius			1	0.9	2	2.1
Lepus sp.	1	1.5	1	0.9	5	5.2
Ursus arctos	2	2.8	1	0.9	2	2.1

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Meles m.			1	0.9		
Vulpes v.						
Carnivora					2	2.1
Sălbatice	11	15.5	20	18.7	32	33.4
DETERMINATE	71	100	107	100	96	100

Tabel 2 continuare	Coţofeni		Wietenberg	
	NMI	%	NMI	%
Ovis / Capra	21	35	19	29.2
Sus domesticus	17	28.3	21	32.3
Bos taurus	8	13.3	7	10.8
Canis familiaris	2	3.3	3	4.6
Domestice	48	80	50	76.9
Cervus elaphus	5	8.2	5	7.7
Sus ferrus	2	3.3	2	3.1
Capreolus c.	1	1.7	1	1.5
Bos primigenius				
Lepus sp.	1	1.7	5	7.7
Ursus arctos	1	1.7		
Meles m.			1	1.5
Vulpes v.	1	1.7		
Carnivora	1	1.7	1	1.5
Sălbatice	12	20	15	23.1
DETERMINATE	60	100	65	100

Dintre acestea, două animale s-au tăiat sub 12 luni, trei între 1-2 ani, patru între 2-4 ani şi cinci peste această limită. Procentul de tineret este foarte mic în comparaţie cu datele oferite de statistica generală a vârstelor de tăiere la ovicaprine, întrucât este greu să stabileşti exact genul (oaie, capră) pe oasele animalelor tinere. Având în vedere unele elemente furnizate de coarne, coxale, atlasuri, la ovine s-a stabilit un raport femele / masculi de 5 / 1. Se pare că femelele ovinelor purtau coarne mici, de tip „caprin" aşa cum o relevă un fragment de frontal cornut găsit în strat şi aparţinând unei oi. De la un berbec s-a păstrat un corn fragmentat, ce nu permite evaluări metrice şi ale morfologiei sale. În privinţa taliei ovinelor de la *Cauce*, o serie de piese întregi, mai ales calcanee şi astragale au dus la următoarele estimări.

Separat[251], pe astragale şi calcanee s-a obţinut o medie de 55 cm, cu o variaţie de 51-57,5 cm (n = 13). Pe două scapule cu lg. 114 mm, 129 mm şi un metacarp de

[251] Contribuţia lor dimesională la estimarea taliei poate genera variaţii mai mari decât oasele lungi, cf. Von den Driesch, Boessneck, 1973, p. 339. În cazul nostru nu există mari diferenţe între talia pe oasele lungi şi tarsiene.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

111,5 mm s-au estimat valori ale grebănului de 48,1; 54,4 şi 54,5 cm (Teichert). Ultimele două oase pot proveni de la acelaşi îndivíd.

În ansamblu, se apreciază că ovinele din neoliticul timpuriu de la *Cauce* aparţineau unui tip primitiv (cu femele cornute), de talie mică mici şi cu un schelet gracil (vezi măsurătorile anexate). Aceeaşi rasă de ovine este comună aşezărilor timpurii din Câmpia Banatului, de la Foeni-*Gaz* (talii de 56,9 cm, 59,8 cm)[252], Dudeştii Vechi (talii de 50,2 cm, 58,6 cm, 61,1 cm)[253], din siturile transilvănene cu analize osteologice, de la Şeuşa-*La cărarea morii*[254] (63,2 cm[255]), Gura Baciului (58,9 cm)[256].

Tabelul 3 – Sacrificările sezoniere la ovicaprine în nivelele Starčevo-Criş

	primăvară	Vară	toamnă-iarnă	Total	%
I an de viaţă	13	1	3	17	48.6
II-lea an de viaţă	3	1	6	10	28.6
III-lea an de viaţă		1	1	2	5.7
IV-lea an de viaţă	4		2	6	17.1
Total	20	3	12	35	100
%	57.1	8.6	34.3	100	

Întrucât cea mai mare parte a materialului provine de la exemplare foarte tinere şi subadulte s-au putut realiza detalieri ale vârstelor de sacrificare, chiar pe luni şi sezoane (fig. 8). Menţionăm că aceste estimări s-au făcut pentru doar 35 animale, dintre cele 45 prezumate, acolo unde oasele au oferit criterii certe (eroziune dentară, epifizări ale oaselor). Conform datelor tabelului 3, cel mai mare procent de animale s-a tăiat în primul an de viaţă, cca 48,6 %, mai ales înainte de atingerea maturităţii sexuale (un procent de 40 %). Dintre rumegătoarele mici tăiate până în 12 luni, prevalează cele tăiate la începutul primăverii (13 indivizi), doar unul vara şi trei toamna-iarna. În anul doi de viaţă se reduce cota sacrificărilor la 28,6 %, scăzând la 5,7 % în anul trei şi 17,1 % în anul următor. În ansamblu, pe sezoane situaţia se prezintă astfel: un procent de 57,1 % îl reprezintă animalele tăiate de la sfârşitul iernii, pe durata primăverii, foarte puţine animale sunt tăiate vara (8,6 %) şi cam 34,3 % pe durata toamneii şi iernii (fig. 3). Ce putem deduce din aceste date: peştera e locuită cam tot anul (se confirmă observaţiile arheologice)[257],

[252] El Susi, 2001, 16.

[253] *Idem*, p. 20.

[254] El Susi, 2000, p. 20.

[255] Valoare crescută având în vedere faptul că s-a estimat pe baza unui calcaneu ce ar fi provenit de la berbec)[255].

[256] El Susi, Rusu, 1995, p 185

[257] Datele arheologice indică faptul că e vorba de o locuire permanentă, Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 99

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

începând de toamna, pe durata iernii, a primăverii şi vara mai puţin[258]. De asemenea, scăderea în timp a procentului de animale ce tind către stadiul adult (mai ales anii 3 şi 4 de viaţă) trebuie corelată cu păstrarea animalelor pentru reproducere, lactaţie, deci pentru exploatarea produselor secundare. Introducând şi celelalte date culese pe oasele animalelor ce au atins şi depăşit maturitatea corporală se obţine următoarea statistică: în ansamblu, din cele 45 animale doar un procent de 33,3 % îl reprezintă indivizii ce au atins şi depăşit maturitatea corporală, restul de 76 % sunt tineretul si sub-adulţii (tocmai am detaliat sacrificarea acestui segment de vârstă). Mai trebuie precizat că nu există animale foarte mature, bătrâne.

Tabelul 4 – Vârstele de sacrificare la ovicaprine în nivelele de la Cauce

Culturi	infans	juvenil	Subadult	adult-matur
Starčevo-Criş	28.9	26.7	11.1	33.3
Turdaş	50.8	29.5	3.3	16.4
Tiszapolgár	37	37	11.1	14.8
Coţofeni	23.8	23.8	23.8	28.6
Wietenberg	21.1	26.3	26.3	26.3

Porcinele se plasează pe locul secund cu un număr de 75 resturi (11,9 %) provenind de la 10 animale (14,1 %). Distribuţia pe regiuni corporale indică absenţa oaselor din partea distală a membrelor, cât şi prevalenţa elementelor de coloană (vertebre şi coaste), în procent de 61,3 %. Resturile de craniu totalizează doar 2,7 % iar părţile cu importanţă alimentară 36,5 %. Probabil, ponderea mică a elementelor de craniu a generat un procent mai mic de indivizi, şi implicit o frecvenţă mai mică, a porcului în alimentaţia comunităţilor respective. Din cei 10 indivizi presupuşi, 60 % au fost tăiaţi până la 8 luni şi 40 % între 2-3,5 ani. Peste aceste limite nu există sacrificări (tabelul 5, fig. 4). Probabil că aceste momente de sacrificare la porcine să coincidă cu locuirea mai intensă a peşterii în anumite anotimpuri ale anului. Pe de altă parte, absenţa exemplarelor tăiate după atingerea maturităţii sexuale şi pe durata gestaţiei, fătării sugerează preocupări pentru gestionarea corectă a efectivului suin. Evident sunt ipoteze de lucru, având în vedere cele mai sus menţionate, referitoare la absenţa unor elemente scheletice.

Bovinelor le sunt atribuite doar 22 oase (3,5 %) provenind de la 5 animale (7 %). Sunt prezente elemente din toate regiunile corpului, mai ales falange, fragmente de coaste, oase mici de la exemplare tinere. De la o vită provine un corn mic, gracil, curbat, cu vârful orientat anterior şi sus, semioval pe secţiune, aparţinând tipului „brahyceros”. Puţinele date metrice sugerează animale robuste,

[258] Din sugestiile colegului Fl. Draşoveanu, problema locuirii într-o peşteră se pune vara, când temperaturile sunt în interior scăzute comparative cu exteriorul şi nu iarna (cum ne gândisem noi), când e mai frig afară şi adăpostul peşterii oferă condiţii cât de cât acceptabile unei locuiri de durată.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

aşa cum le găsim în neoliticul timpuriu din aşezările amintite în text. Din cele cinci exemplare, două au fost tăiate până la un an, două între unul şi doi ani şi unul pe la 3-3,5 ani (fig. 5, tabelul 6).

Tabelul 5 – Vârstele de sacrificare la porcine în nivelele de la Cauce

Culturi	infans	juvenil	subadult	adult-matur
Starčevo-Criş	50	10	30	10
Turdaş	50	27.8	11.1	11.1
Tiszapolgár	30.4	34.8	21.7	13
Coţofeni	23.5	23.5	29.5	23.5
Wietenberg	19	23.8	38.1	19

Tabelul 6 – Vârstele de sacrificare la bovine în nivelele de la Cauce

Culturi	infans	juvenil	subadult	adult-matur
Starčevo-Criş	20	40	20	20
Turdaş		66.6	16.7	16.7
Tiszapolgár		8.3	33.3	58.4
Coţofeni		12.5	50	37.5
Wietenberg	14.3	14.3	14.3	57.1

Dintre speciile vânate, **cerbul** se plasează pe primul loc cu 24 resturi (3,8 %), aparţinând la 4 animale (5,6 %). Un procent de 46 % îl reprezintă oasele ce ilustrează regiunile bogate în carne, craniul, coloana reprezentând împreună 20,8 % iar extremităţile distale ale membrelor 33,2 %. Ne întrebăm, dacă nu cumva în unele cazuri, după vânare animalele erau tranşate pe loc, aducându-se părţile mai importante din corpul respectiv. Sau, au consumat părţi din animalul vânat în altă parte, păstrând ca rezervă pentru adăpost doar părţile semnificative sub raport alimentar. E vorba desigur de exemplarele adulte. În cazul animalelor juvenile, posibil să le fi adus întregi, dovadă oase şi din craniu, coloană de la exemplare tinere. Dintre cele patru animale, unul a fost vânat între 6-12 luni (început de iarnă-primăvara) şi trei peste 4 ani. Dintre cele trei animale unul este o femelă (ilustrat de un fragment de frontal) şi restul par masculi.

De la **căprior** s-au determinat 13 oase (2,1 %) provenind de la două (2,8 %) exemplare adulte. Cu acelaşi număr de resturi este cotat şi iepurele, 13 oase (2,1 %) provenind din scheletul unui singur exemplar. Cu excepţia unui fragment de omoplat, în depunere au ajuns coaste, vertebre şi metapodii. De la mistreţ provin 7 oase (1,1 %) aparţinând la doi indivizi (2,8 %), un imatur şi un matur. Un metacarp III cu lg. 90,5 mm a sugerat o talie de 97 cm. **Ursului** revin 4 oase (0,5 %) şi anume două atlase fragmentare (sugerează două animale), un metapod şi un humerus neepifizat proximal, provenit de la un imatur corporal. Cu siguranţă nu e vorba de oase de „spelaeus" ci de cel actual. Cu siguranţă oasele mari au fost

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

aruncate în afara adăpostului de nu apar în strat. De la scoica de râu provine o singură valvă.

Exploatarea animalelor în nivelul Starčevo-Criş.

Observând statisticile, se constată că ponderea speciilor domestice în alimentaţia locuitorilor peşterii este majoritară, de 90,4 % pe resturi şi 84,5 % pe indivizi. Deşi avem de-a face cu o locuire de peşteră, ce s-a dezvoltat în cu totul alte condiţii ambientale, comparativ cu o locuire de suprafaţă, remarcăm totuşi, că la nivel de neolitic timpuriu ovicaprinele domină spectrul faunistic. Acestea reprezentau cu certitudine animalele de bază ale sectorului alimentar şi utilitar al comunităţilor respective. Astfel caprinele, ce găseau condiţii bune de hrană pe stâncăriile zonei peşterii, erau crescute mai ales pentru lapte. Ovinele asigurau baza alimentaţiei carnate şi în subsidiar a produselor lactate, pieilor şi materiei osoase necesară obţinerii uneltelor[259]. Porcinele se plasează în plan secund sub raport alimentar (aşa o arată procentajele), deşi noi credem că importanţa lor va fi fost mai mare. Vitele reprezintă o componentă modestă (sub 10 %) a alimentaţiei; probabil nici ambientul nu oferea condiţii tocmai bune de creştere şi menţinere a unor stocuri numeroase, acesta fiind propice ovicaprinelor, porcinelor şi unei faune spontane diversificate. În general, la nivel de neolitic timpuriu doar unele aşezări (de suprafaţă) aveau comunităţi specializate în creşterea vitelor, care apar majoritare[260] în eşantioanele de faună, restul exploatau ovicaprine. În general speciile vânate nu au ponderi crescute, ca număr de indivizi, cerbul are o frecvenţă ceva mai mare de 5,6 %, în rest, celelalte nu depăşesc 3 %. Nu ştim dacă putem corela frecvenţele reduse ale vânatului cu densitatea mai mică în zonă a unor mamifere (în speţă a celor de pădure: cerb, mistreţ, urs, carnivore mici – ce lipsesc din eşantion) sau poate e vorba doar de un interes scăzut pentru vânat. Şi-n ultimă instanţă, nu toate oasele animalelor consumate vor fi ajuns în depunerea arheologică. Vânătoarea avea un scop pregnant alimentar (toate speciile erau furnizoare de carne) şi utilitar – blană (ursul şi iepurele), piei, materie cornoasă şi osoasă (cervidele).

Din păcate, la ora actuală nu prea există peşteri cu urme de locuire care să beneficieze de date sistematice de faună, aşa că şansele noastre de a realiza corelaţii sunt reduse. Amintim doar de rezultatele obţinute pe material Starčevo-Criş timpuriu, din *peştera Lesiana*, plasată la poalele versantului dinspre NE al munţilor Pădurea Craiului (jud. Bihor)[261]. Deşi eşantionul este redus, au fost identificate doar oase de porc, deci animale de talie mică. Altă peşteră cu urme de locuire (într-un areal mult mai îndepărtat) este *Peştera lui Climente* (Valea Dunării), unde în stratul Starčevo-Criş s-a evidenţiat o faună de climă temperată, relativ asemănătoare cu cea actuală. Această listă cuprinde: şoarecele de câmp (*Microtus arvalis*), şoarecele roşcat (*Clethrionomys glarcolus*), orbetele (*Spalax*

[259] Vezi articolul dedicat oaselor prelucrate.
[260] Vezi subcapitolul dedicate economiei în Starčevo Crişul timpuriu.
[261] Haimovici, 1989, p. 393.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

leucodon), ursul, oaia, capra[262]. Alte peşteri cu date de faună pentru neoliticul timpuriu nu cunoaştem.

Problemele pe care le implică exploatarea animalelor de către comunităţile neolitice timpurii în sud-estul Europei au fost dezbătute, reluate şi completate ori de câte ori un nou sit a fost cercetat arheozoologic, elaborându-se numeroase sinteze în acest sens[263]. Din păcate, siturile cu analize faunistice nu sunt tot atât de numeroase ca cele săpate, fapt valabil şi pentru România, deşi în ultima vreme lista lor s-a îmbogăţit substanţial. Pentru a nu repeta ceea ce se cunoaşte deja asupra acestei problematici, vom insista doar asupra unor date mai noi, încercând să le corelăm cu cele existente. Informaţii asupra exploatării animalelor în cele mai timpurii nivele ale culturii Starčevo-Criş din Banatul românesc de câmpie sunt oferite de eşantioanele de faună de la Foeni-*Sălaş*[264], Foeni-*Gaz*[265], Parţa-*tell II*[266] şi Dudeştii Vechi[267]. În primul rând, în toate se exploatau resursele acvatice, aprecierea cantitativă fiind influenţată de cât material osteologic s-a păstrat şi colectat. Aşa că prezenţa în număr mai mare sau mai mic a acestuia nu reprezintă neapărat, un factor puternic individualizant[268]. În ciuda condiţiilor de mediu şi a resurselor naturale aproape identice, există totuşi, trăsături definitorii pentru fiecare sit în parte, ele putând fi grupate în două categorii distincte.

1. Siturile de la Dudeştii Vechi şi Parţa-*tell II*, niv. I, pentru care vânătoarea reprezintă un segment bine definit în economia animalieră, totalizând în jur de 46 %. În sectorul domestic, prevalează fie ovicaprinele, fie bovinele, diferenţele dintre ele nefiind foarte mari. Astfel la Dudeştii Vechi ovicaprinele surclasează bovinele cu cca 12 %, iar la Parţa bovinele surclasează ovicaprinele cu numai 4 %. Nu putem vorbi de dominanţa netă a uneia sau alteia dintre specii. Porcinele sunt puţin exploatate.

2. Situri cu o economie axată net componenta domestică, vânatul totalizând în jur de 10-20 %. Este cazul Foeniului cu punctele *Sălaş* şi *Gaz*. Apar totuşi două subvariante, fie prevalenţa netă a bovinelor, la Foeni-*Sălaş* (52 %), fie cea a ovicaprinelor, la Foeni-*Gaz* (40,4 %). Porcinele au în toate cazurile frecvenţe mici, sub 10 %, deşi împrejurimile cu multe ape şi vegetaţie specifică favorizau o densitate mai mare (tabelul 7, fig. 12).

Aceeaşi „oscilaţie" legată de prevalenţa, ovicaprinelor sau a bovinelor a fost surprinsă şi în alte aşezării din areale vecine şi legate cultural. La Gura Baciului situaţia este următoarea: în nivelul I, ca număr de resturi ovicaprinele înregistrează doar 33,2 % faţă de bovine cu 41,8 %. De-a lungul locuirii, există mici fluctuaţii dar raporturile interspecifice se menţin. Ca număr de indivizi, ovicaprinele domină

[262] Terzea, 1979, p. 109-109.
[263] Bökönyi, 1974, Vörös, 1980.
[264] Greenfield, Draşovean, 1994, p. 70.
[265] El Susi, 2001, p. 15-18.
[266] El Susi, date personale.
[267] El Susi, 2001, p. 18-21.
[268] Am încercat o astfel de departajare, dar ne-am dat seama că nu jută prea mult, vezi, El Susi, 2001, p. 15-40.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

în nivelele timpurii cu 35,6 % (niv. I), față de 27,3 %, bovine[269]. Tot în Transilvania, într-o locuință de la Șeușa, prevalența rumegătoarelor mici este clară, 57,1 %, urmată de vite, cu 30,8 %. Ponderea vânatului este nesemnificativă.

Tabelul 7 – Frecvențele speciilor domestice în situri neolitice timpurii din Banat şi Transilvania (Frgm.)

	Foeni-*Gaz*	Foeni-*Sălaş*	Parța-*tell II*-niv I	Dudeştii Vechi	Gura Baciului-niv I	Șeușa	*Cauce*
Ovicaprine	40.4	25	20	29.2	33,2	57.1	75
Bovine	34.4	52	24.5	17	41,8	30.8	3,5
Porcine	5.1	3	8	5.7	2,7	7.1	11,9
Domestice	89.4	80	54.1	53.3	76,5	95.2	90,4
Sălbatice	10.6	20	45.9	46.7	23,4	4.7	9,6

Dacă aruncăm o privire asupra unor aşezări timpurii de pe malurile Dunării vom configura următoarea imagine: comunitățile de la Lepenski Vir (III)[270] au vânat o faună diversificată ce cumulează 74,5 % din totalul eşantionului. Dintre speciile domestice, vitele aveau o oarecare importanță în subzistență (15,8 %), restul animalelor domestice având contribuții nesemnificative. Fauna de la Padina[271] este, de asemenea dominată de componenta sălbatică, ce reprezintă 92,6 %, dintre speciile domestice doar câinele având o oarecare importanță (6,2 %). În schimb, fauna de la Mihajlovac-*Knjepište*[272] relevă prevalența oii şi caprei în procent de 51,3 %, față de 30,4 % bovine, alături de o rată de numai 18 % a vân Cladovei[273] indic , pentru momen lo ă rselor acvatice, tre spe d omestice, prevaleaz nele cu 400 oase, urmate v e c cu 6 fragmente. Dintre mamiferele vânate rata cea mai mare o are cerbul cu 230 fragmente, bouru ăpriorul, m streț avân sub 60 oase.

În Serbia, la Donja Branjevina oaia şi capra reprezintă cca 50 %, bovinele doar 15,3 % iar porcul, 0,98 %. În ansamblu vânatul re un pr cent mare e cc % [275]. Bukovačka česma este o altă zare timpurie (6100-5100 BC pl centrul Balcanilor şi care a beneficiat de date faunistice. Conform a mamiferelor vânate este prevalentă (cca 62 %), cel mai frecvent animal este cerbul. Dintre mamiferele domestice vitele au o frecvență importantă, 25,5 %, porcinele

[269] El Susi, Rusu, 1995, fig. 1.
[270] Bökönyi, 1970, p. 1702-1703.
[271] Clason, 1980, p. 148-149.
[272] Bökönyi, 1992, p. 77-87.
[273] Bartosiewicz, Boroneanț, Bonsall, Stallibrass, 2001, p. 15-21.
[274] În lipsa unor procentaje am dat nr. de resturi pe fiecare specie, cf. Bartosiewicz, Boroneanț, Bonsall, Stallibrass, 2001, p. 17.
[275] Blažić, 1992, p. 66.
[276] Greenfield, 1992-1993, p. 103-113.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

7,7 % iar ovicaprinele au o participare redusă, de 4,7 %. Distribuția resturilor de faună e mai apropiată de cea din nivelele mezolitice din adăposturile (peşterile) de la Porțile de Fier, decât de cea exploatată de comunitățile neoliticului timpuriu din aceeaşi zonă[277]. Probabil mediul bogat împădurit, cu cursuri de apă a influențat acest mod de exploatare al faunei locale. În ce priveşte fauna de la Starčevo[278], aceasta indică clar prevalența bovinelor (69,6 %), dar materialul nu poate fi folosit întrucât există amestecuri de oase. La Divostin I, prevalența bovinelor (47 %) a fost considerată inițial ca rezultat al „unui început timpuriu de domesticire pe scară largă a vitei în cultura Starčevo, ce se leagă de frecvența înaltă a bourului"[279]. Apoi s-a considerat că „problema a fost legată de colectarea improprie a oaselor, rezultând o suprareprezentare a oaselor mari de vită şi o subreprezentare a celor de ovicaprine"[280], prin urmare materialul nu poate fi utilizat în comparații. În schimb, în siturile Criş de la Nosa şi Ludaš-*Budzak* (plasate la vest de Banatul sârbesc, într-un areal nu prea îndepărtat) este clară prevalența ovicaprinelor față de bovine şi de restul spectrului de mamifere[281]. Deşi majoritatea siturilor sârbeşti, aduse în discuție sunt plasate în regiuni joase cu condiții relativ asemănătoare de mediu, e clar că factorul mediu nu poate fi singurul implicat. Rata înaltă a vitei şi descreşterea numărului de ovicaprine în unele cazuri a fost considerată drept consecință a unei puternice împăduriri a arealului. Dar nu pare o explicație completă, întrucât vita ajunge să domine spectrele faunistice doar spre finele culturii Starčevo-Criş şi mai puțin la început[282]. Evident, e nevoie în continuare de date noi, mult mai bogate, furnizate de eşantioane corect prelevate, pentru a lămuri lucrurile.

Conform celor mai sus-expuse se pot contura unele ipoteze legate de modul de exploatare al animalelor de către comunitățile neolitice timpurii (Cultura Starčevo-Criş / Körös) din aşezările amintite. Fazele timpurii ale culturii erau caracterizate în general, printr-un mod de existență bazat pe exploatarea în special a ovicaprinelor şi în secundar a bovinelor. Ovicaprinele nu ating procentaje mari ca în siturile din Grecia: Achilleion[283] Argissa Magula, Nea Nicomedea[284] iar suinele domestice aveau o pondere redusă. Exploatarea mamiferelor domestice era asociată cu o vânătoare intensă, un pescuit, cules de moluşte active. În alte situri bovinele erau majoritare, urmate de ovicaprine, alături de o exploatare la fel de redusă a porcinelor. Probabil în Banat şi în Transilvania, ca şi în alte regiuni nord-balcanice primele comunități neolitice au introdus un tip de economie animalieră de tip sudic, bazat pe ovicaprine, dar în timp s-a dezvoltat unul de „tip nordic"[285], mult mai bine

[277] Greenfield, 1992-1993, p. 111.
[278] Clason, 1980, p. 142-171; Lazic, 1988, p. 27.
[279] Bökönyi, 1988, p. 430.
[280] Bökönyi, 1992, p. 78.
[281] Bökönyi, 1984, p. 31.
[282] Bökönyi, 1992, p. 78.
[283] Bökönyi, 1989, p. 316.
[284] Bökönyi, 1977, p. 5.
[285] Bökönyi, 1992, p. 79.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

adaptat noilor condiţii ambientale. Acest tip, deşi s-a axat în principal pe gospodărirea ovicaprinelor, bovinele reprezentau o componentă semnificativă a resurselor alimentare, alături de exploatarea unor bogate resurse de mediu. Înspre fazele finale ale neoliticului timpuriu exploatarea ovicaprinelor devenind mai puţin rentabilă, va fi înlocuită cu cea a bovinelor, alături de ovicaprine şi suine (cu o pondere mai mare în dietă), economia adoptând tot mai mult calea pe care o va urma în fazele următoare[286]. Astfel putem explica de ce aşezările Starčevo-Criş târzii din sudul Banatului (Valea Dunării), de la Gornea-*Locurile Lungi*, Moldova Veche-*Rât*, Pojejena-*Nucet*[287] şi nivelurile târzii de la Gura Baciului aveau ca predominat exploatarea vitelor.

Nivelul II. Depunerea ţine de neoliticul târziu, de cultura Turdaş şi a furnizat 812 resturi faunistice, dintre care 554 determinabile. Un număr de 36 oase, provin de la animale de talie mică, ovicaprine sau porcine. Cca 27 fragmente sugerează specii de talie mai mare, vită ori cerb. Întrucât o bună parte din eşantion provine de la animale (indiferent de specie) tinere, cât şi datorită gradului mare de fragmentare a lor, s-a obţinut o cantitate însemnată de oase nedeterminate, incluse în categoria „aşchii" (187). Pe lista mamiferelor apar în plus, faţă de nivelul anterior câinele, bourul şi bursucul. De asemenea, au fost identificate oase de la specii sălbatice de păsări, broască ţestoasă şi scoică de râu.

Dintre speciile domestice, cotate cu 88,6 (pe resturi), cel mai bogat material revine **ovicaprinelor**. Este vorba de 352 oase (63,5 %) provenind de la 61 animale (57 %). Distribuţia pe regiuni scheletice indică proporţii echilibrate şi anume, 36,1 % oase din părţile carnate ale membrelor şi centurilor, 32,4 % elemente de coloană, 19 % oase din părţile distale ale membrelor şi doar 12,5 % fragmente de craniu. De la capră s-au determina ov i te s aspect alim epţia unui lg. 130,5 m pe baza lui esti -se o t e 69,6). Este o valoare, evident raportat la d ovinelo 7 res două exempl dulte. Cu sig au ex i capr ul juv mare de oase provenite de la nsă în st caz posibi e de atribuire tă sunt m de reduse. De la ovine s-au identificat oase de la animale sacr peste i, deci ând s ai pot face departajări pe sch Pentru le atribuite animalelor t iate între 0-6 luni departajarea pe genuri (oaie/capră) st impo secinţă cantitatea de resturi faunistice înc e în ca ia „ovi e foarte ma 2 fragmente e 33 resturi de ovine provi la 14 a e astfe şase între 6-12 luni, trei între 1-2 ani, unul pe .5 ani ş a mai târz male cu d foarte erod i momentul sacrificării oilor nu depăşeşte 5-6 ani (credem). D aniul u i cornu o piesă cu lg. de 106 mm. Cranii acornute nu s-au identificat nici în acest nivel.

Pe baza a două metacarpe cu lungimi de 111 şi 113,5 mm s-au estimat înălţimi de 54,2 şi 55,5 cm. Trei calcanee întregi au furnizat valori de 50,7 şi 54,1 cm,

[286] Dumitrescu, Bolomey, Mogoşanu, 1982, p. 151.
[287] El Susi, 1996, p. 228, tab, 1.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

cifre apropiate de estimările pe metapodii. Atât aceste date cât şi măsurătorile pe lăţimile oaselor evidenţiază existenţa în cultura Turdaş a unei rase de ovine mici şi gracile, cu o talie de 50-55 cm. Aceste date nu diferă de cele prelevate pe materialul similar de la Turdaş-*Luncă*[288].

Ocupându-ne în continuare de sacrificările la ovicaprine, se constată că, cel mai mare procent îl deţin animalele tăiate în primul an de viaţă (73,2 %), acesta scăzând la 17,9 % în anul doi şi la 8,9 % în anul trei de viaţă. Evident se făcea tăieri şi după aceea, dar nu le putem surprinde sezonier. Este cert că rumegătoarele mici asigurau baza alimentaţiei – carne şi produse lactate, de regulă caprele fiind ţinute mai mulţi ani (pentru lapte). Pentru 56 exemplare din cele 61 prezumate s-au putut stabili momentele de tăiere sezonieră (tabelul 8, fig. 9). Astfel, cel mai mare procent s-a sacrificat primăvara (75 %), toamna 12,5 %, puţin vara (8,9 %) şi iarna (3,6 %). Desigur structura pe vârste a oaselor ovicaprinelor (şi a altor specii, cum vom vedea mai târziu) indică sacrificări intense mai ales primăvara şi sporadic în restul anotimpului. Să existe totuşi o locuire intensă a adăpostului doar în anumite perioade de timp, primăvara ? Din punct de vedere al inventarului arheologic şi stratigrafiei, cercetătorii sedimentelor din peşteră estimează că „depunerile au caracter ritualic”[289], „aici a funcţionat – măcar într-o etapă distinctă – un loc de cult.”[290], deşi nu se exclude că„purtătorii culturii Turdaş au folosit pentru locuire (temporar sau pentru anumite ritualuri ?) şi peşterile”[291]. Concluzionăm că peştera a fost utilizată pentru locuire, de către comunităţile turdăşene, o bună perioadă din an, începând de la finele verii – până în primăvară. Posibil şi pe durata verii să fi existat activităţi în zona ei.

Tabelul 8 – Sacrificările sezoniere la ovicaprine în nivelele Turdaş

	iarnă	primăvară	vară	toamnă	Total	%
I an de viaţă	2	29	5	5	41	73,2
II-lea an de viaţă		8		2	10	17,9
III-lea an de viaţă	De la finele iernii-primăvara – 5				5	8,9
Total	2	42	5	7	56	100
%	3,6	75	8,9	12,5	100	

Porcinele totalizează 110 fragmente (19,9 %) aparţinând la 18 animale (16,8 %). În cazul lor predomină oasele din coloană (56,4 %) şi părţile cărnoase ale centurilor şi membrelor (34,4 %), craniul şi părţil seci ale membrelor totalizând doar 8,8 %. Un singur astragal dimensionabil, cu lg. 44 mm a permis estimarea unei înălţimi la grebăn de 78,7 cm, valoare ce ar putea sugera un exemplar rezultat

[288] Date personale, în curs de publicare.
[289] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 103.
[290] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 45.
[291] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 103.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

al unui metisaj cu mistreţul. Din cele 18 exemplare, 50 % au fost tăiate până la 6 luni, 27,8 % între 6-12 luni, 22,2 % între 1-2 ani şi 22,2 % între 2.5-3 ani. Probabil că tăieri se făceau cam tot anul dar erau intense, mai ales din martie/ aprilie până prin august / septembrie.

Bovinele au pondere mică, de 4,7 % pe resturi (26 oase) şi 5,6 % pe cei 6 indivizi. S-au găsit resturi din toate părţile scheletice, inclusiv spărturi mici din pereţii coarnelor, metapodii fragmentate, falange, oase ce ilustrează regiuni corporale fără importanţă alimentară. Materialul provine în cea mai mare parte de la animale tinere şi subadulte, un singur exemplar a fost tăiat pe la 4,5-5 ani. În consecinţă, nu există date metrice şi posibilităţi de a face aprecieri asupra c orpora .

Lista speciilor domestice include şi **câinele**. De la acesta s-au identificat un h fr entate ale unui anim ce abia a atins 15-18 luni bie (l . / diam. dist. – 20,5 / 15 mm) a unui adult. To e oasele sunt fragmentate, ba m ulna are urme de contact cu focul. Ne întrebăm dacă nu cum sele provin de exemplare consumat

Dintre speciile sălbatice, **căpriorul** are cel mai numeros material, e vorba de 24 resturi (4,3 %) provenind de la 7 exemplare (6,6 %). Sunt prezente oase mai ales din părţile nesemnificative sub raport alimentar (craniu, metapodii, falange), zonele bogate în carne reprezentând cca 21 %. Două frontale drepte putătoare de coarne (la unul s-au îndepărtat deasupra rozetei) provin de la doi masculi vânaţi în intervalul mai-început de octombrie. Dintre cele 7 exemplare, unul s-a vânat pe la 8-10 luni (iarnă-început de primăvară şi două pe la 12-14 luni (vara). Celelalte patru exemplare au atins şi depăşit stadiul adult. De la **cerb** provin 19 resturi faunistice (3,4 %) distribuite la 5 exemplare (4,7 %). S-au identificat doar trei oase (bazioccipital spart, premolari superiori, o apofiză mandibulară) din craniul unui cerb. Sunt singurele elemente craniene din eşantion. Probabil regiunea frontalelor a fost îndepărtată, iar coarnele dacă au existat s-au utilizat la obţinerea unor unelte. Prevalează elementele osoase provenite din regiuni fără importanţă alimentară, falange, metapodii (42 %). Printre oasele scheletului apendicular se remarcă o pereche de radiusuri, extremitatea proximală, cu lţ. de 64 mm provenind de la un animal robust (probabil un mascul). Materialul cerbului, puţin dimensionabil provine de la doi subadulţi, un adult tânăr şi doi adulţi avansaţi.

De la **mistreţ** s-au determinat 14 oase (2,5 %) aparţinând la 4 animale (3,7 %). Reprezentarea pe părţi scheletice este aleatorie, prevalând totuşi elementele părţilor seci ale corpului. Un calcaneu cu lg. 106 mm a furnizat o talie de 99 cm, probabil un mascul, având în vedere caninul găsit în acelaşi context stratigrafic. Dintre cele 4 exemplare vânate doar unul era subadult. De la **bour** s-au identificat o falangă medie şi un astragal ce par a aparţine unei femele. Cu acelaşi procent pe resturi (0,4 %) şi indivizi (0,9 %) este cotat şi **iepurele**. Acestuia îi aparţin o mandibulă şi o tibie distală, fragmentate. De la un **bursuc** provine un craniu fragmentat, din care s-a păstrat doar regiunea botului. De la un **urs** adult provine o maxilă fragmentată, nedimensionabilă, păstrându-se doar regiunea boltei palatine, cu alveola parţială a lui P4,

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Exploatatea animalelor în nivelul Turdaş.

Potrivit statisticilor ovicaprinele înregistrează ponderea cea mai mare în alimentaţia comunităţilor turdăşene de la Cauce. Indiferent de evaluarea luată în calcul resturile şi indivizii apreciaţi depăşesc 50 % din total. Porcinele au o cotă mai redusă, de 19,9/ 16,8 % (fragmente/ indivizi), dar mult mai mare decât a vitelor, ce nu depăşesc 6 %. Deşi acestea aveau o talie specifică cu mult mai mare în comparaţie cu o oaie, un porc, se pare că în regiunea respectivă nu existau condiţii propice de întreţinere a unui efectiv sporit. Cu siguranţă oile, caprele şi porcii, animale cu ciclu reproductiv scurt şi prolificitate mai mare puteau asigura necesarul minim de carne, produse lactate, grăsime în cea mai mare parte a anului. Cu siguranţă, în perimetrul văii Runcului (unde este amplasată peştera), cu înălţimi de 600-800 m şi versanţi abrupţi, acoperiţi de o vegetaţie arborescentă compusă din fag, carpen, ulm, stejar, gorun, în trecut, bovinele nu vor fi găsit condiţii favorabile de dezvoltare. Mai potrivite erau ovicaprinele şi porcinele. Ca şi în locuirile precedente, condiţiile ambientale vor fi favorizat o economie alimentară profilată pe specii de talie mică, rumegătoare mici şi porc. Componenta speciilor domestice este prevalentă. Vânătoarea se făcea sporadic, fiind prinse accidental diverse specii de mamifere: unele pentru blană, bursuc, urs (şi carne), altele pentru carne, cerb, mistreţ, căprior, bour. Desigur, nu trebuie neglijată materia cornoasă pentru obţinerea uneltelor. Practic, nu se poate vorbi de preferinţa pentru vânarea unei anumite specii, de exemplu cerbul, care este animalul preponderent în culturile

Tabelul 9 – Frecvenţa speciilor (pe resturi) în situri Turdaş din Transilvania

	Turdaş-niv II superior	Orăştie-Dealul Pemilor	Zau de Câmpie	Cauce
Bos taurus	71.7	56	69.5	4,7
Ovis / Capra	7	1.9	3.7	63,5
Sus domesticus	4.4	3.1	3.5	19,9
Canis familiaris	0.7	0.3	0.3	0.5
Cervus elaphus	10.1	34.7	14.8	3.4
Bos primigenius	4.6	1.1	4.7	0.4
Capreolus c.	0.8	0.1	1.6	4.3
Sus ferrus	0.7	2.3	1.5	2.5
Alte sp.		0.5		0.8
Domestice	83.8	61.3	77	88.6
Sălbatice	16.2	38.7	22.7	11.4

neolitice. Evident, mediul împădurit a favorizat o anume densitate a cerbului, bourului, mistreţului, dar eşantionul nostru nu lasă să se întrevadă acest fapt. Dacă vom recurge la comparaţii cu loturi de faună din situri turdăşene, mai mult sau mai puţin contemporane (tabelul 9, fig. 13), vom constata că cel de la Cauce se diferenţiază net. Luând în considerare tipul de locuire dezvoltat în condiţii cu totul

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

aparte față de restul așezărilor, atunci datele obținute se justifică. Ca titlu informativ, în continuare, evidențiem datele de faună pe care le deținem în situri Turdaș din Transilvania. Așadar în toate așezările de suprafață, plasate în regiunile joase ale unor cursuri de apă, Mureș (Turdaș-*Luncă*) , Orăștie-*Dealul Pemilor, punctul* X_2[293], Pârâul de Câmpie, afluent al Mureșului (Zau de Câmpie)[294] au existat condiții propice pentru creșterea vitelor. Comunitățile turdășene erau în primul rând crescătoare de vite; procentele mari înregistrate peste tot (între 56-71 %), o confirmă. Exploatarea lor viza producția de carne, lapte, cât și forța de muncă în agricultură (animale castrate s-au evidențiat cam peste tot). Erau vite de talie mare, peste 1,20 m, cu o conformație robustă, de multe ori parametrii corporali indicând unele mixaje cu bourul. În general, vitele gospodărite de comunitățile turdășene se mențin masive pe toată durata culturii, fiind apropiate de bouri ca parametrii corporali. Nu excludem unele încrucișări cu bourul, posibil sub control uman. Ovicaprinele înregistrează procente mult mai mici, ca resturi, de 1,9-7 %. Evident ca MNI (număr minim de indivizi) ele ating frecvențe de 23,2 % în nivelul II superior de la Turdaș, 13,7 % la Zau de Câmpie și doar 2,2 % la Orăștie. E posibil ca în fazele târzii ale culturii Turdaș să intervină unele modificări în economie, ovicaprinelor dându-li-se o mai mare importanță. Porcinele nu par să fi fost preferate în dieta comunităților respective, deși condiții bune de creștere liberă vor fi existat. Ele ating doar 3-4 % pe resturi și 4-13,8 % pe indivizi. Atât ovicaprinele cât și porcinele aparțineau unor primitive de talie mică. Importanța câinelui este nesemnificativă în plan alimentar. În general, în comunitățile turdășene vânătoarea își avea locul ei bine definit în plan ocupațional. Lista speciilor vânate se rezumă la cele de talie mare, cerb, bour, cu importanță în plan alimentar și utilitar (piei, materie pentru unelte). O situație aparte o semnalăm la Orăștie-*Dealul Pemilor* unde cota mamiferelor vânate atinge 38,7 % pe resturi și 45 % pe indivizi. Cerbul are ponderea cea mai mare, de 34,7 % la Orăștie și doar 10-14,8 % în rest. Bourul înregistrează o fluctuație ascendentă pe durata locurilor Turdaș, fiind cotat cu 4,7 % la Zau de Câmpie și Turdaș, iar la Orăștie cu 1 % Ca număr de indivizi el înregistrează peste tot între 4,4-9,5 %. Se pare că în acel segment temporal specia avea o densitate relativ sporită în arealul de vânătoare al comunităților turdășene. Posibil ca unele modificări de biotop, în sensul extinderii spațiilor deschise (generate de defrișări) să fi favorizat sporirea densității sale. Mistrețul și căpriorul completează lista faunei vânate având ponderi de 1-3 %. Alături de vânătoare, exploatarea unor resurse acvatice, pești, moluște se facea sporadic și sezonier.

Eneolitic.

Nivelul IV. Depunerea din peșteră atribuită culturii Tiszapolgár aparține unei faze târzii[295]. Nivelul cuprinde resturile unor vetre de foc deschise, constând din ceramică, oase, cărbune și cenușă. Depunerile aparțin unei locuiri**,** având

[292] Date personale.
[293] El Susi, 1995-1996, p. 169-177.
[294] Haimovici, Man, 1992, p. 21-27.
[295] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 114.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

caracteristicile pentru a defini resturi de locuințe şi construcții[296]. Materialul faunistic atribuit nivelului totalizează 1.058 resturi de faună, dintre care 1.057 aparțin mamiferelor, iar o valvă scoicii de râu. Dintre mamiferele domestice cotate cu 70,6 %, **ovicaprinele** domină spectrul faunistic, cu o pondere de 37 % pe resturi şi 28,1 % pe indivizi. Cea mai mare parte a oaselor provin din coloana verte) şi părți ase a ui ape).

T rifică le Tiszapolgár de la Cauc

	Iarnă	primăvară	vară	toamnă	Total	%
I an de viață		7	9		16	69.6
II-lea an de viață	1	2	1	3	7	30.4
Total	1	9	10	3	23	100
%	4.3	39.1	43.5	13.1	100	

Capul reprezintă doar 6 % iar părțile distale ale membrelor 9,4 %. Fiind vorba de o locuire sezonieră[297], aşa cum o justifică materialul arheologic, posibil că locuitorii vor fi adus în adăpost doar părțile cu valoare alimentară din animalele sacrificate în altă parte (în aşezarea-mamă). Sau, în ultimă instanță, oasele respective nu au ajuns în depunerea arheologică fiind aruncate în afara adăpostului. De la capră s-au determinat doar 7 resturi provenind de la un subadult şi un adult. De la oaie s-au determinat doar 12 resturi, de la 6 oi (patru tinere şi subadulte, şi două adulte). Pe baza unor vertebre cervicale s-au identificat două femele şi trei masculi. Chiar dacă raportul nu reflectă distribuția reală pe sexe, el sugerează faptul că erau preferați masculii pentru tăiere, femelele fiind ținute pentru lapte. O tibie cu lg. 176 mm a permis estimarea unei talii de 52,9 cm (Teichert). O talie estimată pe un calcaneu dă o valoare de 57 cm. Puținele dimensionări sugerează că nici nici oaia crescută de purtătorii culturii Tiszapolgár din zonă nu avea o talie mare sau o conformație robustă. E vorba de acelaşi tip primitiv din neolitic. Capra este ceva mai robustă. Din cele 27 animale estimate, 23 au fost sacrificate în primii doi ani de viață (tabelul 10). Potrivit datelor avansate, un procent de 69,6 % dintre animale au fost tăiate în primul an de viață şi doar 30,4 % în al doilea. Cele mai multe animale s-au sacrificat primăvara şi vara, toamna doar 13,1 % şi iarna 4.3 %. Animalele tăiate iarna şi toamna, aveau peste un an, deci puteau fi sacrificate în aşezarea stabilă şi aduse la peşteră în anul următor, conservate. Deci, vrem să sugerăm că iarna în nici un caz nu s-a folosit adăpostul, şi cu mare probabilitatea nic
27 animale estimate, o constituie indivizii sacrificați, la 3-3,5 ani (unul) şi trei peste

[296] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 47.
[297] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 114

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

această limită. Nici în acest caz nu s-au identificat animale tăiate într-un stadiu de matur avansat sau bătrâne (fig. 10).

Porcinele au o pondere de 22,3 % pe resturi şi 24 % pe indivizi. Puţinele date metrice evidenţiază animale de talie mică. Cele mai multe exemplare au fost sacrificate în stadiile de tineret şi subadulţi (87 %) şi doar 13 % în stadiul adult.

Vitele au o pondere ceva mai mare faţă de nivelele anterioare, de 11 % pe fragmente şi 12,5 % pe indivizi. Din cele 12 exemplare identificate pe baza materialului, 58,4 % au fost tăiate în stadiile adult şi matur (ţinute pentru lapte, fiind sacrificate după ce le-a scăzut randamentul economic), restul de 41,6 % fiind tineret şi subadulţi. Este o distribuţie ce reflectă utilizarea speciei pentru carne, folosirea animalelor fiind ceva mai raţională vis-a-vis de epocile anterioare. Puţinele măsurători indică animale de mărime medie. Faţă de epocile anterioare se manifestă o uşoară tendinţă de scădere a unor parametrii corporali, mai ales faţă de Starcevo-Criş. Chiar şi în cultura Turdaş vitele se menţin încă robuste[298], în siturile din sud-vestul Transilvaniei.

De la **câine** provin un metapod, o mandibulă şi o maxilă fragmentate, aparţinând la două animale, dintre care unul, avea 4-5 luni când a murit. Maxila are pete de ardere, dar e greu de spus dacă specia a fost consumată sau nu.

Dintre speciile sălbatice, **cerbul** este cotat cu 13,4 % pe resturi şi 9,4 % pe indivizi. Distribuţia pe regiuni corporale arată o prevalenţă de 41 % a metapodiilor şi falangelor, o slabă reprezentare a craniului, 12 %, coloana reprezentând 23 % iar părţile bogat carnate ale corpului, 24 %. Animalele vânate au fost tranşate probabil în perimetrul adăpostului. Lipsa coarnelor, a frontalelor deşi fragmente de craniu s-au găsit (mai ales viscerocraniu) poate fi interpretată astfel: dacă animalele erau vânate în sezonul cald, multe dintre ele nu le aveau încă crescute, sau printre exemplarele prinse există multe femele. Dintre cei 9 indivizi vânaţi, doar unul avea în jur 2-2,5 ani, restul au atins şi depăşit stadiul adult. Au fost identificate chiar două animale bătrâne.

Mistreţul ocupă locul locul secund în lista speciilor vânate, cu o pondere de 6,4 % pe fragmente şi 7.3 % pe indivizi. Dintre cei 7 indivizi, 3 sunt imaturi şi 4 maturi corporali. Pentru un mascul robust s-a estimat o înălţime la grebăn de 103,8 cm.

Căpriorul figurează cu 38 resturi (5,1 %) aparţinând la 5 animale (5,2 %). Distribuţia pe regiuni corporale este similară celei a cerbului. Doar trei fragmente maxilare provin din craniu, cel mai numeros fiind materialul ce ilustrează scheletul membrelor. Dintre cele 5 exemplare vânate, unul a fost prins pe la 12-14 luni (vara) şi restul sunt animale mature. Datele metrice prelevate indică exemplare de mărime medie. De la **iepure** provin 17 oase (2,5 %) de la 5 animale (5,2 %). Sunt prezente elemente din toate părţile corpului, prevalând totuşi fragmentele din scheletul membrelor. Populaţia pare omogenă sub raport al parametrilor corporali, astfel pe humerusul distal s-a estimat o variaţie a lăţimii de 12,5-13 mm, media = 12,6 mm. Un singur exemplar prins este subadult, restul au atins stadiul. De la **urs** provin 5

[298] Date în curs de publicare.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

metapodii şi un molar superior. Unul dintre animalele vânate era subadult. **Bourul** este prezent cu 6 resturi, provenite exclusiv din scheletul apendicular. Măsurătorile indică două exemplare de mărime medie (posibil femele)

Exploatatea animalelor în nivelul Tiszapolgár.

Analizând repartiţia procentuală a speciilor cât şi raporturile dintre ele se pot preciza următoarele. Mamiferele domestice reprezintă în continuare baza alimentaţiei celor ce au locuit temporar adăpostul. Ponderea cea mai mare o aveau ovicaprinele, deşi valorile înregistrate, fie pe resturi, fie pe indivizi sunt sensibil scăzute, la 27 / 28 % faţă de neolitic. Erau exploatate prevalent pentru carne. Porcinele au procentaje mult mai mari, 22 / 24 %. Vitele înregistrează şi ele creşteri semnificative de procent, atingând deja 11 / 12 %. Mamiferele sălbatice înregistrează 29,5 / 33 %, deci cu 10 / 13 % mai mult decât în neolitic. Cerbul, mistreţul şi căpriorul continuă să fie speciile prevalente, fiecare în parte totalizând procente mult sporite (aproape cu o treime mai mult) faţă de neolitic. Iepurele pare să fie mai mult vânat decât în epocile anterioare. Aşadar se vânau animale pentru blană (ursul, iepurele), pentru carne (cerbul, căpriorul, mistreţul, bourul), piei, etc. Alături de vânătoare se prindeau unele păsări sălbatice; din păcate nu am avut posibilitatea în intervalul scurt de timp afectat redactării articolului să obţinem determinarea acestora. Rata sporită a vânătorii nu o legăm exclusiv de o anume abundenţă a vânatului în împrejurimi, ori de un mediu favorizant, ci ţine şi de anumite caracteristici definitorii ale comunităţilor Tiszapolgár. Probabil acestea erau specializate în vânătoare, pe care o practicau pe scară largă. Deşi este o locuire, fie ea şi temporară a unui habitat de peşteră, implicând alţi factori ambientali decât o locuire de suprafaţă, se manifestă totuşi, unele caractere specifice comunităţilor Tiszapolgár; specializarea în vânătoare fiind unul. De asemenea, o mai bună gestionare a animalelor, mai ales a vitelor, acestea fiind tăiate în proporţie mai mare, după ce ieşeau „din uzul economic" şi nu înainte, în raport cu neoliticul (vezi tabelul 6). Mai trebuie precizat că speciile de animale domestice exploatate erau de talie medie (vitele) sau mică (ovinele şi porcinele).

Din păcate, există puţine date faunistice întemeiate pe eşantioane consistente referitoare la modul de exploatare a animalelor pe durata acestei culturi. Pentru Banat există doar două analize de faună, cea de la Uivar[299] şi cea pentru nivelul 4 de la Parţa-*tell I*[300]. Nici în ultimul caz eşantionul nu e prea numeros, totalizând cca 236 fragmente. În lumina datelor preliminare, ce se poate presupune: vânătoarea se practica pe scară largă, resturile speciilor sălbatice atingând procente mari, de 47 % la Uivar şi 54 % la Parţa. Cerbul era specia vânată cu predilecţie, procentajele sale apropiindu-se de cele ale vitelor (tabelul 11, fig. 14). Purtătorii acestei culturi practicau şi creşterea animalelor, a bovinelor mai ales, însă frecvenţele lor nu sunt foarte mari, ca de pildă în unele culturi ale neoliticului dezvoltat. În subsidiar se gospodăreau ovine şi porcine. Suinele înregistrează creşteri semnificative în

[299] Avansăm doar date preliminare; situl e în curs de săpare, oasele din acest nivel sunt puţine până în prezent, sub 1.000.

[300] El Susi, 1995, p. 25.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

această cultură față de epocile anterioare, în schimb, oile şi caprele îsi reduc procentajele.

Tabelul 11 – Distribuția speciilor în situri Tiszapolgár

	Uivar	Parța tell I	Peştera Cauce
Bos taurus	28.9	20.3	11
Sus domesticus	12.2	15.6	22.3
Ovis / Capra	10	10.1	37
Canis familiaris	1.8		0.3
Cervus elaphus	23.5	24.5	13.4
Sus ferrus	9.9	16.1	6.4
Bos primigenius	2.7	2.9	0.8
Capreolus c.	10	8.4	5.1
Alte sp.	1	2.1	3.7
Domestice	52.9	46	70.6
Sălbatice	47.1	54	29.4

Să fie vorba de unele deteriorări climatice ce survin la nivel de eneolitic[301] mai puțin favorizante pentru bovine şi ovicaprine, şi potrivite pentru porcine şi vânătoare ? E greu de spus, în lipsa unor date consistente de faună.

Nivelul VI ține de cutura Coțofeni iar depunerile aparțin unor resturi de locuințe şi structuri de locuire[302]. Din strat provin 817 resturi, dintre care 541 determinabile ca gen şi specie. 68 resturi pot proveni de la vită sau cerb (de regulă coastele au fost incluse aci) şi 85 de la animale mici, porc / ovicaprin. Materialul **ovicaprinelor** domină spectrul faunistic cu 239 resturi (44,2 %) provenind de la cel puțin 21 animale (35 %). Repartiția oaselor pe părți corporale indică o pondere mică a elementelor de coloană, 7 %, restul zonelor fiind echilibrat reprezentate. Ponderea mică a coloanei se datorează numărului mare de coaste imposibil de diferențiat de cele de porc (pentru indivizii tineri) şi pe care le-am inclus în categoria indeterminabilă „sus / ovic". Doar 7 oase s-au identificat de la capră şi 12 de la oaie. Oasele de caprine provin de la trei animale, dintre care unul este subadult. Materialul ovinelor provine de la patru exemplare, dintre care unul a fost tăiat pe la 18 luni, un altul pe la doi ani şi restul peste trei ani. Un metacarp cu lg. 106 mm a permis estimarea unei talii de 51,8 cm. Se pare că nici restul datelor metrice nu sugerează modificări majore ale parametrilor corporali față de epocile anterioare , nefiind evidențiate exemplare robuste, de talie mare, aşa cum ne-am fi aşteptat în perioada de tranziție la epoca bronzului[304].

În privința vârstelor de sacrificare, există unele schimbări în „strategia" de exploatate a rumegătoarelor mici față de epocile anterioare. În primul rând scade

[301] Bartosiewicz, 1995, p. 316-318.
[302] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 48.
[303] El Susi, 1996, p. 298-302.
[304] Haimovici, 1979, p. 18.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

sensibil procentul de animale sacrificate, mai ales în primele luni de viaţă. Astfel, până la cinci luni au fost tăiate doar trei exemplare şi două între 6-12 luni. Apoi, între 1-1,5 ani s-au sacrificat încă 5 exemplare. Încă 5 animale au fost tăiate între 21-24 luni (M3 în fază de erupţie). Între 2-3 ani nu am depistat tăieri. Începând cu 3,5 ani şi ceva peste s-au tăiat 6 exemplare. Aşadar, există un procent de 28,6 % animale adulte, 23,8 % subadulte şi 47,6 % tineret şi juvenili. Ce rezultă din cifrele menţionate. Ovicaprinele continuă să reprezinte baza alimentaţiei carnate a locuitorilor respectivi. Exista o grijă mai mare de gestionare a stocului, tăierile în primul an de viaţă fiind reduse, neexecutându-se în anumite intervale de timp, vitale pentru reproducere, fătare şi alăptarea mieilor. În privinţa sacrificării sezoniere, datele sunt puţine, disparate şi nu pot oferii informaţii detaliate. Se poate preciza că, grupa de vârstă 0-5 luni (slab reprezentată în eşantion) include animale sacrificate mai ales primăvara, cel târziu până la începutul verii. Apoi tăierile devin sporadice, toamna şi iarna intensificându-se. Cu siguranţă adăpostul a fost locuit din toamnă până la finele primăverii. Vara, fie că ovicaprinele erau ţinute în altă parte, fie comunitatea nu locuiau adăpostul.

Porcinele totalizează 151 oase (27,9 %) aparţinând la 17 exemplare (28,3 %). Ponderea mare a speciei pe indivizi se datorează într-un fel şi cantităţii importante de resturi maxilare (cam 30 %) păstrate. Potrivit datelor furnizate de acestea se constată, din nou, că n n n ile se u. Astf luni a ăiate 4 le, î 7 luni nu avem anim ăiate. De la 7-12 luni s-au sacrificat 4 anim nul pe l -16 lu se între ani şi do ă limit parã exista i o anu sezonalitate şi o respectare a unor moment ortan ciclul r roductiv uinelor. Posibil ca u istreţul xista avem pre lte d demos cest fa şi la o extremitat tală de hu us, a lăţime, de 40 mm se ap ile

Bovinele înregistrează o pondere de 9,1 pe resturi şi 13,3 % pe indivizi. Cele 49 fragmente (în realitat fi mai având în vedere rialul nede clus în ria / C) ilustr inegal regiunile corp reprezin %, co 4,1 ulte coa apar în grupa „Bos / Cer alând sche apend r cu . Cele eva dimen ri pe lăţimile oaselor indică exemplare mai puţin robuste comparativ cu neoliticul zonei (în special faţă čevo-Criş şi Turdaş), încadrându-se în limitele dimensionale

Printre animalele sacrificate prevalează subadulţii cu 50 %, maturii (animale între 6-9 ani) cu 37,5 % iar tineretul cu 12,5 %. Este o gestionare mai bună a bovinelor faţă de epocile anterioare, acestea fiind sacrificate mult mai târziu. Este clară componenta utilitară pe lângă cea de bază (carnea).

Resturile de **câine** sunt destul de numeroase, e vorba de 16 oase provenind din toate părţile scheletului. Cu excepţia a două oase găsite întregi restul materialului este spart. Inclusiv, dintr-un craniu s-au păstrat doar regiunea occipitală şi o

[305] Haimovici, 1994, 402.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

maxilă, restul lipsind. În acest context e greu de precizat dacă specia era utilizată sau nu în consum. O ulnă cu lg 184 mm şi o tibie cu lg. 127 mm au estimat talii de 49,1 şi 37,2 cm.

Printre speciile sălbatice, **cerbul** are un material mai bogat. E vorba de 63 resturi (11,6) de la 5 animale (8,2 %). Sunt aproape egal reprezentate toate regiunile corpului. Şi de data aceasta din scheletul cefalic există doar resturi de maxilare, părţi de frontal fără coarne. Cele câteva date metrice indică faptul că animalele vânate erau robuste (probabil masculi), unele date fiind apropiate de cele ale vitelor. Dintre cele 5 animale, unul este tânăr (a fost vânat probabil spre toamnă), unul e subadult, altul avea spre 30 luni (cam tot în toamnă a fost vânat), doi sunt maturi, dintre care unul a fost prins pe la 6-8 ani.

Pe locul secund, printre animalele vânate se plasează **mistreţul**, cu 10 fragmente (1,8 %) aparţinând la două animale (3,3 %). Materialul provine din sheletul postcefalic, oase din craniu neexistând. Este prea material atribuit suinelor sălbatice pentru a trage vreo concluzie asupra semnificaţiei repartiţiei eşantionului pe regiuni scheletice. Un astragal cu lg. laterală 51 mm a permis estimarea unei înălţimi de 91,3 cm, ce ar sugera o femelă adultă. Celălalt individ presupus este un imatur corporal.

Căpriorul este notat cu 6 oase, aparţinând unui imatur corporal. De la **urs** provin două falange distale şi un metapod ce ar fi putut ajunge odată cu blana unui animal vânat. De la **iepure** provin un fragment de mandibulă, omoplat, femur aparţinând unui exemplar subadult. De la o **vulpe** s-a identificat o extremitate proximală de tibie, cu lţ. prox. / diam. proximal de 22 / 26 mm, provenind de la un matur corporal. De la chelonieni (broască ţestoasă) provine un fragment de carapace.

Exploatarea mamiferelor în nivelul Coţofeni.

Repetăm, specificul condiţiilor din zona adăpostului va fi favorizat gospodărirea şi exploatarea pe durata locuirii Coţofeni a unor specii de animale domestice de talie mică, facil de întreţinut, cu ciclu reproductiv mai scurt, multipare; ori ovicaprinele şi suinele îndeplineau aceste condiţii. Aşadar, în cadrul mamiferelor domestice, ovicaprinele continuă să rămână componenta de bază a economiei alimentare, chiar dacă talia lor specifică era mult mai mică decât a unei vite. Creşterea lor era, cu siguranţă avantajată de şi condiţiile ambientale, probabil d ogate în p xploatarea lor viza, în prim aprovizionarea cu carne (un procent însemnat de ani ale au st sacrific s badult), odusele s ndare fiind e loatate scară mai mică. Potrivit vârstelor de sacrificare, vara, fi ă ovicaprinele erau ţinute în altă parte, fie locuitorii nu locuiau adăpos l. Porcin reprezentau rsa de şi grăs la înde i uşor de gospo ărit în pă cresc a tineretului şi adulţilor indic ă mente de vârf în expl rea spec e la o vârstă juvenilă, fie mult mai târziu, după atingerea maturităţii corporale. Un procent de 23,5 % stoc reproductiv era suficient a asigura un spor natural populaţiei de suine. La bovine se constată o exploatare centrată pe carne, procentul de 62,5 % tineret-subadulţi fiind sugestiv. Totuşi, faţă de neolitic se constată o creştere a

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

procentului de animale mature, la 37,5 %. Raportul specii domestice / sălbatice de 84,1/15,9 % pe resturi şi de 80/20 % pe NMI exprimă ponderea importantă a vânătorii în viaţa comunităţii. Vânătoarea era axată pe exploatarea în principal a cerbului (11,6 % pe resturi şi 8,2 % pe NMI), atât în scopuri alimentare cât şi utilitare (piei, os, corn pentru unelte). Multe exemplare de cerb erau vânate înspre finele verii, toamna, când comunităţile reveneau la adăpost. Tot în scop alimentar erau vânaţi, mistreţul, căpriorul, ursul şi iepurele. Pentru blană erau vânaţi, iepurele, ursul, vulpea.

Încercăm în cele ce urmează să facem unele corelaţii între datele faunistice înregistrate de noi şi cele din literatura de specialitate, în funcţie de informaţiile existente. La ora actuală există puţine date de faună obţinute din eşantioane Coţofeni în Transilvania, mai ales din peşteri. Cele 299 resturile osteologice din nivelele Coţofeni din *Peştera Bolii* (com. Bănița, jud. Hunedoara)[306] au furnizat date sumare asupra specilor exploatate. Potrivit lor bovinele sunt prevalente cu 98 piese, urmate de porc cu 49 oase şi ovicaprine. S-au găsit şi resturi de cal, probabil sălbatic. Speciile vânate reprezintă 22,07 %. Aceeaşi prevalenţă a vitelor, de peste 50 % este notată în aşezarea de suprafaţă de la Ghida[307], ovicaprinele şi porcinele contând puţin în economia aşezării. O cotă încă sporită a bovinelor (37,7 %), alături de o exploatare susţinută a ovicaprinelor (30,3 %) şi una redusă a porcului (9,2 %), sunt notele dominante ale eşantionului de la Şincai[308]. În planul vânătorii se subliniază cota sporită a bourului, 11,3 % faţă de mistreţ, cerb. Scăderea puternică a cotei vitelor până la 17-19 % este surprinsă pe eşantioanele de la Poiana Ampoiului[309] şi Livezile[310], în paralel cu intensificarea exploatării ovicaprinelor, ce ating 54-64 %. Cota speciilor vânate este nesemnificativă, de 5-6 % în ambele situri (tabelul 12, fig. 15). Probabil şi condiţiile ambientale (ambele aşezări fiind plasate la altitudini de peste 300 m) au determinat orientarea economiei animaliere înspre creşterea ovicaprinelor (ca bază a alimentaţiei) şi mai puţin a vitelor, utilizate mai ales în scopuri secundare. Mai amintim o peşteră cu determinări de faună Coţofeni, este *Peştera Oilor*, plasată în Munţii Banatului. Potrivit datelor de faună[311], oviaprinele prevalează cu 33,3 %, urmate de bovine cu 16,7 % şi porcine cu doar 5,6 %. Speciile vânate ating procente mari, de 44,5 %. Se vâna cerbul (16,6 %), mistreţul (11,1 %), lupul, ursul, căpriorul, fiecare cu câte 5,6 %.

În general, purtătorii culturii Coţofeni, în funcţie de mediul în care-şi amplasau aşezarea dezvoltau un tip de economie animalieră bine adaptată ambientului şi resurselor oferite de acesta. De pildă, comunităţile ce locuiau ostroave ale Dunării (fauna de la Ostrovul Corbului[312] şi Moldova Veche-*Ostrov*[313]) erau crescători de

[306] Burnaz, 1989, p. 235.
[307] Haimovici, 1994, p. 404.
[308] Becker, 1999, p. 93.
[309] *Ibidem*.
[310] El Susi, 1997.
[311] Date personale.
[312] Date personale.
[313] El Susi, 1993, p. 35.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

ovicaprine şi porcine pentru carne şi bovine pentru produse secundare. Vânătoarea reprezenta un segment bine circumscris activităţilor cotidiene. Astfel în cele două situri ovicaprinele ating 18-19 %, porcinele 19-21 % iar vitele 26-27 %, deci procente cu mult reduse faţă de neoliticul regiunii. Vânătoarea este cotată cu 30-33 %. Cu siguranţă, în condiţiile de mediu de pe cele două ostroave, gospodărirea ovicaprinelor şi suinelor pare să fi fost facilă şi avantajoasă, permiţând reorientarea economiilor alimentare pe exploatarea lor. În aşezările amplasate pe înălţimi (siturile de la Livezile, Poiana Ampoiului, în plus Bocşa-*Colţan*) repetăm, erau crescute mai ales oi, capre şi în subsidiar vite şi / sau porci. Deşi par ilogic, vânătoarea conta foarte puţin în plan alimentar. Economia alimentară a comunităţilor ce locuiau peşterile viza exploatarea prevalentă a ovicaprinelor, porcinelor pentru carne şi a vitelor pentru produse secundare. Vânătoarea avea o pondere importantă în domeniul alimentar şi utilitar. Amintim aci fauna de la *Cauce* şi *Peştera Oilor*. Evident, aceste încercări de sistematizare a unor informaţii existente au un caracter preliminar, atâta timp cât datele de faună acoperă sporadic aria culturii Coţofeni, iar eşantioane foarte bogată nu s-au publicat.

Tabelul 12 – Ponderea unor specii în aşezări Coţofeni din Transilvania şi Bihor

	Ghida (Bihor)	Poiana Ampoiului	Şincai	Livezile	Cauce
Bos taurus	50.88	17.8	37.7	19.6	9.1
Sus domesticus	8.77	17.8	9.2	10.1	27.9
Ovis / Capra	8.77	54	30.3	64	44.2
Canis familiaris	1.76	3.9		1.3	2.9
Cervus elaphus	7.01	3.6	7.9	0.6	11.6
Sus ferrus	8.77	0.6	2.3	0.5	1.8
Capreolus c.	12.28	0.6		2.5	1.1
Bos primigenius	1.76	0.1	11.3	0.5	
Alte sp.		1.5		0.9	1.4
Domestice	70.2	93.7	78.5	95	84.1
Sălbatice	29.8	6.3	21.5	5	15.9

Epoca bronzului.

Nivelul VII, depunerile ţin de cultura Wietenberg, furnizând un bogat material. Depunerile de aci reprezintă resturi ale unor locuinţe adâncite (surprinse sub forma unor gropi) sau la suprafaţă. Gropile par a fi contemporane cu înmormântările (reprezintă primul nivel de epoca bronzului), iar locuinţele de suprafaţă aparţin altui nivel ce-l suprapune pe primul. În acest nivel s-au găsit două morminte şi o vatră[314]. Din nivel s-au determinat 739 oase, aparţinând în cea mai mare parte mamiferelor (736), două resturi provin de la păsări şi unul de la broasca ţestoasă. Din nou se constată o mare cantitate de oase indeterminabile (108) sau cu determinare aproximativă, 123 fragmente aparţinând, fie porcului, fie

[314] Luca, Roman, Diaconescu, 2004, p. 48.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

ovicaprinelor. O mare parte din material provine dintr-o groapă mare (Gr. 1), fiind vorba de 290 oase. Din zona unei vetrei (V_1 / 1999) s-au colectat 36 resturi, cele mai multe fiind de porc (15 oase) provenind de la minim patru 4, unul de o lună, un altul de 7-9 luni, un altul de 16-18 luni şi ultimul de 3,5-4 ani. Materialul este disparat, nu există conexiuni anatomice, oasele purtând urme de arsură. De la ovicaprine s-au identificat 9 resturi provenind de la un animal sacrificat sub 8 luni şi altul peste. În cea mai mare parte e vorba de vertebre şi coaste. Tot din zona vetrei s-au mai determinat 5 oase din scheletul unui cerb matur, o vertebră de câine, un os de pasăre, 3 oase de vită, o falangă de mistreţ şi două aşchii nedeterminabile. Mai bine de 28 % dintre oasele acestui nivel au o pigmentaţie roşcată, pete negre, unele fiind arse complet.

Ovicaprinele reprezintă grupul majoritar de specii cu cel mai numeros material; e vorba de 192 oase (40,7 %) aparţinând la 19 animale (29,2 %). De la capră s-a determinat un singur metacarp fragmentat iar de la oaie doar 11 resturi provenind de la un animal de 18-21 luni şi un altul de 3 ani. Cele câteva măsurători executate nu par a indica valori prea crescute, aşa cum ne-am aştepta să existe la ovinele epocii bronzului. Ele par a se situa spre limitele inferioare de variaţie pentru epoca respectivă[315]. Un singur calcaneu cu lg. maximă de 60,5 mm a permis estimarea unei talii de 68,9 cm. Oricum e o valoare cu cel puţin 10 cm mai mare decât a celor din nivelele neolitice. De pildă, oile din siturile Otomani din NV Transilvaniei au talii de 64,9 cm la Carei-*Bobald*[316], 61,4-69,3 cm la Otomani[317] şi 58,7-71,4 cm la Zoltan, cultura Noua, sud-estul Transilvaniei[318]. Din păcate, pentru oile exploatate de comunităţile Wietenberg nu prea există date în acest sens. Vârstele de sacrificare ale rumegătoarelor mici de la *Cauce* indică o pondere de 36,8 % a animalelor tăiate până la 6-7 luni. Între 12-18 luni există un procent de numai 10,5 %. Între 18-24 luni s-a sacrificat 15,8 %. Între 2-3 ani nu am surprins animale tăiate. Apoi între 3-3,5 ani există 21 % şi peste 15,8 %. Oricum stocul utilitar este redus. Absenţa sacrificărilor în anumite perioade (7-12 luni, 2-3 ani) coincide cu momentele legate de reproducere, fătare, alăptare, sugerând că, exista o anumită preocupare de a exploata raţional turma, inclusiv pentru produse

Tabelul 13 – Sacrificări sezoniere la ovicaprine în nivelul Wietenberg

	iarnă	primăvară	vară	toamnă	Total
I an de viaţă		4		3	7
II-lea an de viaţă		2		3	5
III-lea an de viaţă		3			3
Total		9		6	15
%		60		40	100

[315] Haimovici, 1968, p. 190.
[316] El Susi, 2002, p. 348.
[317] Haimovici, 1987, p. 49.
[318] El Susi, 2002, p. 156.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

lactate. Detaliind sacrificările pe sezoane (tabelul 13, fig. 11) se observă lipsa acestora iarna şi vara, când peştera nu era locuită, iar turmele erau ţinute în altă parte. Deci este vorba de o aşezare sezonieră legată de exploatarea unor resurse din zonă toamna şi primăvara.

Porcinele au 151 oase (27,9 %) aparţinând la 21 animale (32,3). Practic, ca NMI porcinele surclasează ovicaprinele. Sunt ilustrate în mod egal toate părţile corporale. Din cei 21 indivizi, până la 10 luni s-a sacrificat un procent de 33,3 % apoi, între 10-16 luni nu există animale tăiate. De la 16 luni la 21 luni exită tăieri de 19 %, între 21-24 luni nu există animale tăiate. Între 2-3 ani s-a sacrificat un procent de 23,8 %, 14,3 % între 3-4 ani şi doar 9,6 % peste 4 ani. Din păcate, datele furnizate de sacrificările porcinelor nu prea pot fi folosite în a surprinde momentele de ocuparea a peşterii. Cert este că se sacrificau numeroase animale tinere; probabil lipsa unor categorii de vârstă să coincidă cu momentele de neocupare a adăpostului. Măsurătorile executate pe unele oase întregi au permis estimări de înălţime la grebăn. Potrivit datelor furnizate s-au obţinut valori de 69,3, 78,4 şi 78,7 cm. Ultimele două date pot sugera exemplare metise, dovada unor condiţii de creştere liberă a porcinelor în pădurile din apropierea peşterii.

Bovinele continuă să aibă pondere mică în alimentaţia locuitorilor peşterii, înregistrându-se un procent de 8,7 % pe resturi şi 10,8 % pe indivizi. Dintre animalele sacrificate, două au fost tăiate sub 12 luni, trei între 2-2,5 ani, unul pe la 3-4 ani, doi între 7-9 ani şi unul mai târziu. Aşadar, adulţii/maturii constituie un procent semnificativ, 57,1 %, faţă de 42,9 % tineret şi subadulţi. Tăierea lor pentru carne se făcea, fie când erau tinere, fie mult mai târziu după ce le scădea randamentul economic. Nu putem spune nimic despre talia şi conformaţia corporală, cele câteva date provin de la animale de talie nu prea mare.

Câinele este reprezentat printr-un numeros material, frecvenţa sa fiind de 4,2 % pe resturi şi 4,6 % pe indivizi. 35 % o reprezintă resturile maxilare, 35 % vertebrele iar restul oase din scheletul apendicular. Materialul este spart, patru oase sunt arse, dar urme de tăiere nu există. E greu de spus dacă a fost folosit în alimentaţie, înclinăm să credem că nu. Există un omoplat cu lţ. min. col. / lg.cap artic. de 26,5 / 31 mm ce ar proveni, prin comparaţie cu material similar de la un exemplar de talie mare, pe la 57-58 cm; un humerus cu lţ. dist. / diam. dist. 28,5 / 21,5 mm ar sugera un alt animal de talie destul de mare. Pe baza a două serii jugale de 75 şi 63 mm s-au estimat două valori ale lungimii bazale Dahr de 173,5 şi 138,7 ce corespund unor animale de talie supramedie şi mică. Aşadar, dintre cele trei exemplare unul avea o talie mică iar celelalte două talii medie şi mare.

Resturile mamiferelor sălbatice totalizează 81 resturi (17,2 %) provenind de la următoarele specii: cerb, mistreţ, căprior, iepure, bursuc şi o specie de carnivor. De la **cerb** provin 32 resturi (6,8 %) de la 5 animale (7,7 %). Unul a fost vânat în stadiul juvenil, un altul în stadiul subadult, unul fiind adult tânăr iar doi, maturi. De la adultul tânăr provine şi un frontal cu lg. pivotului de 53 mm şi diam. de 25 mm. Probabil, animalul a fost vânat spre finele toamnei. De la **iepure** s-au determinat 35 fragmente (7,2 %) aparţinând la 5 exemplare (6,2 %), doi adulţi, doi subadulţi şi

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

un juvenil. În materialul său predomină metapodiile, vertebrele şi coastele. **Mistreţul** prezintă 10 fragmente (2,1 %) aparţinând la două exemplare, dintre care unul mascul de peste 3,5 ani. **Căpriorului** îi sunt atribuite două falange proximale ale unui individ adult. De la **bursuc** s-a determinat un omoplat fragmentar iar de la o specie de carnivor de talie mică provine un fragment de radius.

Exploatarea animalelor în nivelul Wietenberg.

Pe datele actuale de faună putem preciza că exploatarea altor resurse alimentare, provenite din prinderea păsărilor şi a broaştelor ţestoase se va fi practicat pe scară redusă. În schimb, mamiferele reprezentau segmentul de bază în satisfacerea nevoilor comunitare. Printre speciile domestice, ovicaprinele prevalează doar ca număr de resturi, ca număr de indivizi prevalează porcinele. Faţă de neo-eneoliticul zonei, procentajul ovicaprinelor este mai redus, sub 30 %. Acestea erau exploatate în principal pentru carne şi lapte. Porcinele înregistrează o creştere semnificativă de procent, atingând în jur de 32 %, comparativ cu neoliticul, când frecvenţa maximă, pe NMI era de 17 %. Această creştere a ratei porcinelor este sesizată şi în alte situri aparţinând altor culturi (învecinate), aflate la acelaşi palier cronologic[319]. Sub raport paleoclimatic locuirea, fie ea şi sezonieră de la *Cauce* s-a dezvoltat pe fondul climatului Subborealului (2250-700 BC) sau al fazei molidului cu carpen[320]. Se cunoaşte faptul că, de-a lungul perioadei de tranziţie de la Atlantic la Subboreal, climatul blând al Atlanticului se deteriorează treptat, până spre finele acestei perioade pădurea atinge maximum de extensie. Spre 2600 BC temperatura înregistrează valori foarte mici, urmând ca spre începutul epocii bronzului valorile să crească uşor. Începutul epocii bronzului coincide cu instalarea unui climat rece şi uscat, zona înălţimilor mijlocii fiind dominată de răspândirea carpenului, ca element de vegetaţie tipic Subborealului[321]. De-a lungul epocii bronzului, spre fazele sale finale are loc o nouă răcire, numită „late Subboreal cooling"[322]. Aceste modificări de climă şi vegetaţie (implicit) au indus unele schimbări la nivel de faună şi comportament uman în relaţiile cu aceasta. Se pare că alterările climatice din bronz au defavorizat creşterea ovicaprinelor în favoarea porcului, specie avantajată de un habitat umed şi împădurit. Nici siturile de la noi nu fac excepţie de la regulă, aşa cum o relevă procentajele sporite ale porcinelor. În acest context se poate oferi o explicaţie pentru rata descrescătoare a ovicaprinelor (pe MNI) cât şi cota mare a porcinelor. Din păcate, resturile reduse de cerb, mistreţ, deci a unor mamifere favorizate de un mediu împădurit, fie el şi parţial nu aduce argumente în plus. Bovinele se menţin la o cotă modestă, de 9-11 %, fiind exploatate atât pentru carne cât şi pentru lapte. Din lista faunei domestice caracteristică epocii bronzului lipseşte calul, fapt ce nu trebuie să surprindă. Nici în aşezările de suprafaţă, plasate în zonele mai joase el nu atinge frecvenţe mari; indiferent de cultură, în aşezările bronzului timpuriu creşterea sa se făcea pentru carne, acest fenomen neobişnuit se constată chiar şi spre finele bronzului timpuriu. Abia mai târziu apar schimbări

[319] El Susi, 2002, p. 244 şi blibliografia aferentă studiului.
[320] Cârciumaru, 1996, p. 10.
[321] Cârciumaru, 1996, p.143.
[322] Choyke, Bartosiewicz, 1999, p. 245-246.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

semnificative în exploatarea speciei, caii fiind sacrificați pentru carne abia după ce înceta rolul lor utilitar[323].

În ansamblu, cota speciilor domestice este însemnată, de 82,8 % pe fragmente şi 76,9 % pe indivizi. Cota speciilor vânate este substanțială, de 17,2 % pe fragmente şi 23,1 % pe indivizi, subliniind importanța vânătorii printre membrii comunității. Aceasta satisfăcea, pe lângă nevoile alimentare şi altele precum, obținerea pieilor, blănurilor, a materiei prime pentru unelte. Lista mamiferelor sălbatice include cerbul, mistrețul, iepurele, căpriorul şi bursucul. Printre speciile vânate, iepurele şi cerbul au ponderi asemănătoare, în jur de 7-8 %, urmate de mistreț, căprior, bursuc cu cote reduse. Posibil ca frecvențele, în creştere pentru iepure şi în scădere pentru cerb față de epocile anterioare să fie legată de exinderea defrişărilor. Din păcate nu prea există studii de faună Wietenberg întemeiate pe eşantioane consistente. Unele date amintite[324] pentru bronzul târziu de la Boiu evidențiază rata mare a vitelor, de 64,2 % şi de numai 17,8 % a ovicaprinelor şi porcinelor. Pentru nivelele medievale nu deținem resturi de faună.

Dinamica speciilor pe niveluri.

Urmărind fluctuațiile frecvențelor speciilor de-a lungul diverselor epoci constatăm la prima vedere, o anume „uniformitate" în exploatarea unor mamifere, generată de condiții similare de habitat. Este de fapt prima impresie pe care o lasă simpla citire a datelor din tabelele 1 şi 2. Evident deosebirile apar la o detaliere a statisticilor, constatându-se că fiecărui tip de locuire îi este caracteristic, un anumit mod de a gospodării animalele. Astfel pe durata locuirilor, principalele specii de mamifere cu pondere majoritară în consum sunt oile şi caprele. Dacă în neoliticul timpuriu resturile lor reprezintă 75 %, în nivelurile Turdaş suferă o reducere cu peste 10 % (ating 63%). Cota se diminuează progresiv, atingând doar 37 % în nivelul Tiszapolgár, rata stabilizându-se în jurul valorii de 44 % în Coțofeni şi 40 % în bronz. Şi statisticile pe NMI evidențiază curba descendentă în timp a ratei ovicaprinelor. În paralel, rata porcinelor creşte progresiv cu câteva procente de la o epocă la alta, pornind de la valori de 11,9 % (Starčevo-Criş), 19,9 % (Turdaş), 22,3 % (Tiszapolgár), 27,9 % (Coțofeni) şi 29,2 % în epoca bronzului. Tendința este aceeaşi şi pe estimările numărului de indivizi. Practic oile, caprele şi porcii au reprezentat principale sursă de carne în toate epocile, facil de obținut şi la îndemână. Bovinele erau o componentă secundară în alimentație, fiind exploatate pentru produse lactate, începând cu eneoliticul şi în epoca brozului. Contribuția lor procentuală nu depăşeşte 3-4 % în nivelele neolitice, crescând la 11 % în Tiszapolgár. În epocile următoare nu depăşesc 10 %. Deşi comunitățile neolitice sunt crescătoare de bovine (mai puțin cele neolitice timpurii) regula nu se aplică şi-n cazul locuirii de la *Cauce*, unde tocmai în aceste nivele (Turdaş) vitele au frecvențe modeste. Câinele este un mamifer fără importanță economică directă, absența sa fiind constatată în Starčevo-Criş. Nici utilizarea sa în consum de-a lungul preistoriei nu e certă, deşi oasele sunt sparte, au urme de contact cu focul dar nu poartă urme de tăiere.

[323] Choyke, Bartosiewicz, 1999, p. 245
[324] Andrițoiu, 1992, p. 132, anexa 3

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Ponderea vânătorii este diferită pe durata locuirilor. Procentul de specii sălbatice este mic în Starčevo-Criş, de 9,6 %, crescând uşor la 11,4 % în Turdaş. Vânătoarea revine în forţă pe durata locuirii Tiszapolgár, devenind trăsătura dominantă a acesteia. În epocile următoare mamiferele sălbatice înregistrează 16-17 %. Practic nici una dintre speciile sălbatice n-a suscitat o vânare susţinută. Poate doar cerbul a avut o oarecare însemnătate în planul vânătorii, pe durata locuirilor Tiszapolgár şi Coţofeni. Lista în specii sălbatice este puţin diversificată, conţinând doar mamifere cu importanţă alimentară (cerb, mistreţ, căprior, urs) şi utilitară: blană (urs, vulpe, bursuc, alte carnivore mici neidentificate, iepure) şi materie cornoasă (cervide). Cu excepţia bourului, toate celelalte specii se regăsesc în fauna actuală a regiunii. Cerbul pare să aibă actualmente un areal mult restrâns înspre zona montană din sud-estul judeţului Hunedoara comparativ cu epocile străvechi când era o prezenţă comună în arealul peşterii de la *Cauce*[325].

În privinţa modului de utilizare a principalelor specii domestice, există oscilaţii mai mult sau mai puţin semnificative de-a lungul locuirilor. Pentru ovicaprine, distribuţia pe vârste de tăiere indică o prevalenţă a exemplarelor tinere şi subadulte în toate nivelele arheologice. Astfel în neoliticul timpuriu se înregistrează o pondere de 66,7 % a animalelor imature corporal, doar 33,3 % fiind adulte, acestea fiind exploatate mai mulţi ani, dar nu prea târziu. Cea mai mare pondere a juvenililor şi subadulţilor se înregistrează, de fapt în locuirea Turdaş, în jur de 83,6 %, adulţii reprezentând doar 16,4 %. Aceeaşi pondere crescută în rândul animalelor tinere şi subadulte se constată şi în nivelul Tiszapolgár, de 85,1 % faţă de numai 14,8 % animale adulte. Procentele se menţin cam aceleaşi în locuirea Coţofeni, cu o rată mai mare a adulţilor, de 28,6 % faţă de nivelele precedente. Şi în locuirea Wietenberg există acelaşi procent mic de exemplare adulte (şi mature), de 26,3 %, faţă de 73,7 % tineretul şi subadulţii. Practic, de-alungul locuirilor nu se manifestă schimbări puternice în modul de exploatare al ovicaprinelor, deşi avem de-a face cu comunităţi aparţinând unor culturi diferite. Interesant că în neoliticul timpuriu se înregistrează totuşi, cel mai mare procent de adulţi, 33,3 %; probabil într-o economie centrată pe rumegătoare mici existau preocupări pentru o exploatare cât de cât raţională a turmei pentru a menţine totuşi un efectiv sporit de animale aşa cum o arată ponderea grupului. Doar în nivelele Coţofeni şi Wietenberg mai avem procente importante de adulţi, 28-26 %, sugerând preocupări pentru o exploatare şi a produselor lactate. Întrucât animalele erau exploatate prevalent pentru carne iar adăpostul era locuit cu intensitate în anumite perioade ale anului, fie că vorbim de o locuire permanentă ori temporară, este normal ca să existe o anume „uniformitate" pe durata locuirilor în ceea ce priveşte exploatarea ovicaprinelor. Nici în cazul porcinelor nu intervin schimbări majore în gospodărirea lor pe durata locuirilor. În toate cazurile predomină animalele tăiate în stadiile de tineret şi subadulţi, în procent de 76-90 %. Există totuşi preocupări de exploatare raţională a stocului în nivelele neolitice timpurii şi Coţofeni. În privinţa exploatării bovinelor se manifestă unele oscilaţii semnificative ale grupelor de vârstă de-a lungul fazelor

[325] Colectiv, p. 1982, p. 521.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

de locuire a sitului. Astfel vita a fost folosită în bună parte ca furnizoare de carne în locuirile neolitice, ponderea tineretului şi subadulţilor fiind de 80-83 %, faţă de numai 20-17 % a animalelor adulte. Începând cu nivelul Tiszapolgár se înregistrează cea mai mare cotă de exemplare adulte şi mature, de 58,4 %, ceea ce sugerează utilizarea produselor lactate, animalele fiind tăiate după ce le-a diminuat randamentul economic. Aceeaşi exploatare raţională se manifestă în locuirea de epoca bronzului. Şi în acest caz, rata animalelor exploatate mai mulţi ani (implicit pentru lapte) fiind de 57,1 %. În privinţa speciilor sălbatice nu se constată o vânare selectivă vizând anumite grupe de vârstă, ci mai degrabă de ceea ce prindeau în zonă. Corelarea vârstelor de sacrificare ale speciilor domestice şi sălbatice indică locuiri sezoniere ale peşterii de către comunităţile Tiszapolgar şi Wietenberg. Datele acestea sugerează locuirea permanentă a peşterii, sau mai bine spus, pe cea mai mare parte a anului de către comunităţile Starčevo-Criş şi Coţofeni. Cu mare probabilitate, peştera a fost utilizată pentru locuire, de către comunităţile turdăşene, o bună perioadă din an, începând de la finele verii – până în primăvară. Posibil şi pe durata verii să fi existat activităţi în zona ei.

Materialul relativ numeros al **ovicaprinelor** (1532 fragmente) a permis unele dimensionări şi estimări de talii. Conform datelor obţinute, în neoliticul timpuriu de la Cauce se exploata o rasă de ovine cu schelet gracil şi o talie mică ce oscila între 51-57,5 cm. Aceeaşi rasă de ovine mici şi gracile se regăseşte în locuirea Turdaş, talia fiind în jur de 50-55 cm. Valori de 52-57 cm se înregistrează pe materialul din nivelele Tiszapolgár. Pentru nivelul Coţofeni nu avem decât de o singură valoare de 51,8 cm. Nici restul datelor nu sugerează modificări majore ale parametrilor corporali faţă de epocile anterioare, nefiind evidenţiate exemplare robuste, de talie mare, aşa cum ne-am fi aşteptat în perioada de tranziţie la epoca bronzului[326]. Pentru ovinele crescute de purtătorii culturii Wietenberg deţinem puţine date şi o singură valoare a taliei, de 68,9 cm. Se pare că populaţia de ovine era cu mult mai robustă şi înaltă faţă de cele anterioare. În aşezările epocii bronzului de la noi talia ovinelor este mult mai mare iar conformaţia mai robustă, faţă de neolitic[327]. Se ştie că oile din bronz aparţin unei rase mai mari, introdusă odată cu mişcările de populaţie din arealul nord-pontic[328]. Caprinele aveau conformaţia mai robustă decât a oilor în locuirile neolitice, păstrându-se la fel şi în epocile următoare. Pentru locuirea Turdaş s-a estimat o talie de 69,6 cm.

În privinţa tipului de **suine** exploatat, pe baza datelor metrice se apreciază că în locuirile neo-eneolitice se exploata un porc gracil, cu randament economic redus. Chiar dacă uneori s-au obţinut valori crescute ale înălţimii la grebăn ele se datorează încrucişărilor cu mistreţul, destul frecvente, având în vedere creşterea liberă a porcinelor. Pentru Turdaş am obţinut o talie de 78,7 cm. Acelaşi grebăn înalt îl au şi porcinele din nivelele Wietenberg, 69,3-78,7 cm. În plus, unele valori pe lăţimea oaselor par mai mari. Faptul că porcinele din aşezările epocii bronzului din România sunt mai crescute faţă de epocile anterioare s-ar explica prin

[326] Haimovici, 1979, p. 18.
[327] Haimovici, 1968, p. 190.
[328] Bökönyi, 1977, p. 67.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

pătrunderea dinspre est a unei populații mai robuste, odată cu migrațiile umane de la finele neoliticului. Nu este exclusă o nouă domesticire având la bază mistrețul autohton, de talie mai mare decât cel central-european[329].

Prea multe nu se pot spune despre talia şi conformația corporală a **taurinelor** exploatate de-a lungul timpului de comunitățile de la Cauce, eşantionul fiind deficitar. Prin comparații cu materiale contemporane pentru fiecare nivel, putem presupune că bovinele nivelelor neolitice timpurii au parametrii crescuți, menținându-se la fel şi pe durata locuirii turdăşene. Din păcate nivelele Petreşti şi Bodrogkeresztur nu ne-au furnizat oase, deci nu putem şti cum a evoluat conformația corporală a vitelor de-a lungul acestor culturi. Datele pe care le avem din nivelele petreştene de la Turdaş[330] indică parametri corporali crescuți, uneori la limita cu bourul. Aceleaşi valori ridicate sunt surprinse şi pe materialul din *Peştera Ungurească* din Cheile Turzii, cu specificarea că „acestea sunt uşor mai ridicate în perioada orizontului cu toarte pastilate față de cele din cultura Petreşti”[331]. Personal, nu credem că au existat bovine mai mari în orizontul torților pastilate comparativ cu Petreştiul. Deşi există unele deosebiri valorice între datele metrice avansate în articolul citat la nota 80, acestea se pot datora şi unei prevalențe crescute a masculilor de bovine în nivelul torților pastilate, cât şi unei erori de atribuire de material[332]. După cum se cunoaşte din literatura de specialitate[333], talia bovinelor scade de-a lungul epocilor următoare, fapt mai puțin evidențiat de eşantionul nostru. Despre **câine** de poate spune doar că în nivelele neo-eneolitice predomină animalele de talie mică, în locuirea Wietenberg prevalând animalele de talie medie şi mare.

[329] Haimovici, 1991, p. 161.

[330] Date personale în curs de publicare.

[331] Bindea, Sângerean, 1996, p. 492.

[332] În tab. 13, p. 498, din Bindea, Sângerean, 1996, un metacarp (piesa notată "P142881c”) cu lț. prox. / diam. prox de 71,7 / 42,2 mm pare, mai degrabă, a proveni de la o femelă de bour, sau în cel mai rău caz de la un metis decât de la o vită domestică.

[333] Haimovici, 1968, p. 188-189.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

ARCHAEOZOOLOGICAL RESEARCHES IN THE CAUCE CAVE

Summary

Cauce cave is located in western part of the Poiana Rusca Mountains, on the right side of the rivulet Runcu valley, at 1.5 km nord-nord-west distance from Cerişor village. The gentle local climate due to Mediterranean influences, aside a diversified flora and fauna favoured a long habitation of the cave during prehistory and history times. The archaeological researches performed between 1998-1999 emphasised reach Holocene sediments, not upturned by human activities. The faunal remains total 4,153 bones and belong to the next cultural layers: Starčevo-Criş, Turdaş, Tiszapolgár, Coţofeni and Wietenberg, cf. tab. 1, 2. Also we add that the faunal remains were collected by sieving method; consequently the small bones deriving from new born animals were entirely collected.

The Ist level belong to Early Starčevo-Criş (IC-IIA) and furnished 727 bones. Among them caprovines dominate the sample with 473 fragments (75 %) originating in 45 individuals (63.4 %). Some complete bones brought information concerning their withers height. On talus and calcaneus a mean of 55 cm was appreciated (51-57.5 cm, n=13). Two scapula of 114 and 129 mm and a metacarpus of 111.5 mm gave value of 48.1; 54.4 and 54.5 cm (Teichert). All told, the sheep bred by the community was of small size and belonged to a delicate type, with horned females. The most part of the sample belong to young and sub-adult animals, for that reason, a detailed evaluation of killings during the seasons were made. According to data summarized in table 3, the greatest quota of animals was killed during the first year, 48.6 %, mostly before reaching the sexual maturity. Among them are in the majority the animals killed at the beginning of spring (13 individuals), one during summer and three in autumn-winter. Just 28.6 % was killed in the second year, 5.7 % in the third year and 17.1 % afterwards. Overall, 57.1 % of animals were slaughtered from the ending of winter – for the period of the spring; few animals were killed in summer, 8.6 % and 34.3 % throughout the autumn and winter. So the cave was inhabited all year round (the archaeological observations are confirmed), but in a lesser measure, for the duration of the summer. Also, the decreasing of 3-4 old years' animals' quota suggest their keeping for reproduction, milking, implying the exploitation for by-products. The pig ranks the second with 75 bones (11.9 %) of 10 animals (14.1 %). 60 % were killed up to 8 months and 40 % between 2-3.5 years (table 5). Perhaps these moments coincide with a seasonal occupation of the cave. 22 bones originate in seven cattle showing a lesser percent as fragments (3.5 %). The few measurements suggest robust exemplars typical for Early Neolithic Four animals were killed as juveniles/ sub-adults and one as young adult. The quota of the game is reduced, totalling just 9.6 % as fragments; among them the red deer had some importance, 5.6 %., the others ones reached below 3 %.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

The IInd level belong to Late Neolithic, Turdaş Culture and provided 812 bone remains. Caprovines dominate the assemblage with 352 bones (63.5 %) from 61 animals (57 %). Two metacarpals of 111 and 113.5 mm estimated tall of 54.2 and 55.5 cm. Three calcaneii furnished closed values of 50.7 and 54.1 cm. The same small sheep type was farmed by Turdaş communities. As for the kill-off patterns, 73.2 % of animals were slaughtered in the first year, just 17.9 % in the second year and 8.9 % in the third year. Of 61 animals, the killings on seasons were detailed for 56 (table 8). As a result, 75 % of small ruminants were killed in spring, 12.5 % in autumn, fewest in winter (3.6 %) and in summer (8.9 %). For certain, the cave was inhabited mostly in spring and sporadically in other seasons. The specialists agree that the archaeological deposits have "a ritual character"; "here, maybe functioned a cult place at a time"; they don't exclude that the Turdaş communities used the caverns for habitation (temporary or for some rituals"). Pig have 110 fragments (19.9 %) of 18 animals (16.8 %). 50 % were killed up to 6 months, 27.8 % between 6-12 months, 22.2 % between 1-2 years and 22.2 % between 2.5-3 years. Maybe killings were carrying out all year round but intensified from March/ April to August/ September. Cattle have a small contribution in diet; they reach 4.7 % on fragments and 5.6 % on individuals. Identical to previous epoch, the local conditions favoured an animal economy sustained by small size animal exploitation, as, sheep, goat and pig. Among hunted mammals, roe deer was most exploited (4.3 %), aside red deer (3.4 %), wild boar (2.5 %), aurochs, brown bear, hare and badger.

The IVth level belongs to Eneolithic - Tiszapolgár Culture and furnished 1,058 fragments. The small ruminants dominate the faunal assemblage with 37 % as fragments and 28.1 % as individuals. Two withers heights of 52.9 cm (Teichert) and 57 cm, aside other measurements suggest that the Eneolithic sheep was not robust and taller. According to statistics, 69.6 % of animals were killed in their first year and 30.4 % in the second. Few animals were slaughtered at an adult stage (table 4). The great part of the flock was slaughtered in spring and in summer, 82.6 %; 13.1 % in autumn and 4.3 % in winter. The animals died in autumn and winter were old than one year and would be killed in other part, maybe in the "mother" settlement and brought to temporary habitat in the next year, conserved. In that way we want to bring to mind that the shelter wasn't inhabited in winter, no ways. At the end of autumn the community retired some were. Pig is quoted with 22.3 % as fragments and 24 % as individuals. The fewer measurements suggest small sized-animals. Great part of them were killed in juvenile and sub-adult stages (87 %) and 13 % in adult stage. A rising of cattle frequency is observed as compare to previous epochs; they total 11 % as fragments and 12.5 % as individuals. Of 12 exemplars, 58.4 % were culled in adult and mature stages (used for diary products, killed after the economic output diminished) and 41.6 % as juveniles and sub-adults. It's a more rational exploitation versus Neolithic, obviously emphasizing the augmented importance of milk cattle in diet. Several measurements attest animals of medium size. Whenever, a slight decreasing of values was observed. Pig is quoted with 22.3 % as fragments and 24 % as individuals. Animals of small size

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

were presumed. Most part of them was killed as juveniles and sub-adults (87 %), just 13 % as adults.

The VIth level contains remains of the Coțofeni Culture; about 817 bones were collected, of which 239 (44.2 %) belong to caprovines. A tall of 51.8 cm was estimated for a sheep. Robust exemplars were not found even if in other sites belonging to same epoch exist. In broad lines, some changes in the exploitation strategy were observed. In that way, the percent of animals killed in the first months slightly decreases: just three animals were killed between 0-5 months and two between 6-10 months. Five exemplars were slaughtered between 1-1.5 years and the same number between 21-24 months. No animal killed between 2-3 years were found. Over 3.5 years 6 exemplars were found. Downright, the small ruminants were the main source of meat supplying of the inhabitants (see their increased frequency), but a better employment of the flock was established. 151 remains originate in pig (27.9 %) of 17 exemplars (28.3 %). The kill-off patterns suggest that their killing intensified in some period of the years. Hence, four animals were culled between 0-3 months, anyone between 3-7 months. Four animals were found between 7-16 months, six between 2-2.5 years and two 3 years hence. Cattle rank the third with 9.1 % as fragments and 13.3 % as individuals. In this level heighten the quota of matures at 37.5 %, but the young and sub-adult exemplars prevail (62.5 %). A foregone conclusion, diary products were not neglected, though the meat supplying prevailed. A lot of dog remains were found (16 bones), among them, two complete ulna and tibia, appreciating statures of 49.1 and 37.2 cm. The bones of hunted mammals are quoted with 15.9 %, an increased value as MNI is obtained (20 %). In evidence, by the side of farming, the hunting supplemented the food resources and procured the raw materials for tools (see the article with worked bones), fur. Red deer was the most hunted animal (11.6 % as fragments, 8.2 % as individuals), especially in autumn. Wild boar, roe deer, brown bear, hare and fox complete the list of the game. It seems that the Coțofeni community inhabited the cave most part of the year, inclusively during winter. The summer occupation is not clearly emphasised by the archaeological materials (also bones).

739 faunal remains of The Bronze Age, Wietenberg Culture were found in the **VIIth level**. Also, caprovines dominate the statistics with 192 bones (40.7 %). As individuals they record just 29.2 %, ranking the second after pig. A withers height of 68.9 cm was estimated considering one complete calcaneus. Of 19 animals, 36.8 % were killed up to 6-7 months, just 10.5 % between 12-18 months and 15.8 % between 18-24 months. Animals of 2-3 old years were not found. 21 % were slaughtered between 3-3.5 years and 15.8 % later. The missing of individuals culled between 7-12 months and 2-3 years match up with reproduction, yeaning, milking time, suggesting a rational exploitation of the flock. A foregoing conclusion, the dairying products were used, beside mutton. A detailed description of the material (table 13) point up that the cave was not inhabited in summer and in winter (table 13) by the community. Also, the archaeological evidences underline this fact. 151 fragments (27.9 %) come from pig, originating in 21 exemplars (32.3

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

%). The kill-off patterns indicate 33.3 % animals sacrificed up to ten months, 19 % between 16-20 months, 23.8 % between 2-3 years and 9.4 % as recently as 4 years. Possibly, the missing of some age classes would be tied with the seasonal occupation of the site. According to measurements, a taller pig of 69.3, 78.4 and 78.7 cm was presumed. Excepting the first value, the other ones characterise transitional forms. The climatic changes during the Bronze Age were inadequate for small ruminants farming and propitiously for pig. In this context would explain the higher quota of pig in the Bronze Age level. Cattle have a lesser participation in the meat supplying; they record 8.7 % as fragments and 10.8 % as individuals. Merely two cattle were slaughtered earlier than 12 months, three between 2-2.5 years, one around 3-4 years, two between 7-9 years and one later. Accordingly, adults and matures represent 57.1 %, and 42.9 % the juveniles and sub-adults. For certain, their killing for beef was made, either as juveniles/sub-adults, or as matures, after their economic productivity reduced. The dog material is numerous totalling 4.2 % as fragments and 4.6 % as individuals. Big and medium sized-exemplars were found. The quota of hunted species is substantial, 17.2 % as fragments and 23.1 % as presumed individuals. The wild mammal list includes red deer, wild boar, hare, roe deer and badger. Among them hare and red deer have identical frequencies, 7.7 % as MNI.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Lista figurilor / Figures explanation

Fig. 1 Ponderea speciilor pe fragmente la *Cauce* / The species frequencie as fragments at *Cauce*
Fig. 2 Ponderea speciilor pe indivizi la *Cauce* / The species frequencie as individuals at *Cauce*
Fig. 3 Vârstele de sacrificare la ovicaprine / Kill-off patterns of caprovines
Fig. 4 Vârstele de sacrificare la porcine / Kill-off patterns of suids
Fig. 5 Vârstele de sacrificare la bovine / Kill-off patterns of cattle
Fig. 6 Fluctuația speciilor pe niveluri / The species oscillations throughout levels
Fig. 7 Rata sp. domestice / sălbatice la *Cauce* (pe indivizi) / Domestic / wild species ratio at *Cauce* (as individuals)
Fig. 8 Sacrificări sezoniere la ovicaprine în Starčevo-Criş / Seasonal killings at caprovines in Starčevo-Criş level
Fig. 9 Sacrificări sezoniere la ovicaprine în Turdaş / Seasonal killings at caprovines in Turdaş level
Fig. 10 Sacrificări sezoniere la ovicaprine în Tiszapolgár / Seasonal killings at caprovines in Tiszapolgár level
Fig. 11 Sacrificări sezoniere la ovicaprine în Wietenberg / Seasonal killings at caprovines in Wietenberg level
Fig. 12 Frecvența speciilor în aşezări Starčevo-Criş din Banat şi Transilvania / The species frequencies in Starčevo-Criş sites from Banat and Transilvania
Fig. 13 Frecvența speciilor în aşezări Turdaş din Transilvania / The species frequencies in Turdaş sites from Transilvania
Fig. 14 Frecvența speciilor în aşezări Tiszapolgár din Banat şi Transilvania / The species frequencies in Tiszapolgár sites from Banat and Transilvania
Fig. 15 Frecvența speciilor în aşezări Coțofeni din Transilvania / The species frequencies in Coțofeni sites from Transilvania
Fig. 16 Oase de animale din nivelul Starčevo-Criş / Animal bones from Starčevo-Criş level
Fig. 17 Oase de animale din nivelul Turdaş / Animal bones from Turdaş level
Fig. 18 Oase de animale din nivelul Tiszapolgár / Animal bones from Tiszapolgár level
Fig. 19 Oase de animale din nivelul Coțofeni / Animal bones from Coțofeni level
Fig. 20 Oase de animale din nivelul Wietenberg / Animal bones from Wietenberg level

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOGRAFIE

Andriţoiu, 1992 – Andriţoiu Ion, Civilizaţia tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului. În: Bibliotheca Thracologica, II, Bucureşti, 1992.

Bartosiewicz, 1995 – Bartosiewicz Laszlo, Archaeozoological studies from the Hahót Basin, SW Hungary, in B. Szöke ed., Archaeology and settlement history in the Hahót Basin, South-West Hungary, Antaeus, 22, 1995, p. 307-367.

Bartosiewicz, Boroneanţ, Bonsall, Stallibrass, 2001 – Bartosiewicz Laszlo, Boroneanţ Vasile, Bonsall Clive, Stallibrass Sue, *New Data on the Prehistoric Fauna of the Iron Gates; a Case Study from Schela Cladovei, Romania*, in Kertesz Robert, Makkay Janos (eds), *From the Mesolithic to the Neolithic, seria Archaeolingua*, Budapest, 2001, p. 15-21.

Becker, 1999 – Becker Cornelia**,** Domesticated and wild animals as evidence in the Eneolithic-Bronze Age Cultures Coţofeni and Monteoru, Romania, in Benecke N. (ed.), The Holocene History of the European Vertebrate Fauna. Modern Aspects of Research, Archäologie in Eurasien, 6, 1999, p. 91-105.

Bindea, Sângerean, 1996 - Bindea Diana, Sângerean Cristina, Câteva observaţii asupra materialului faunistic de la Cheile Turzii – „Peştera Ungurească", Acta Musei Napocensis, 33/I, 1996, p. 477-507.

Blazić, 1992 – Blazić Svetlana, *Fauna Donje Branjevine*, *Arheologija i prirodne nauke*, *Naučni srupovi*, LXIV, 21, Beograd, 1992, p. 65-67.

Bökönyi, 1970 – Bökönyi Sandor, *Animal Remains from Lepenki Vir*, *Science*, vol 167, 3926, 1970, p. 1702-1704.

Bökönyi, 1977 – Bökönyi Sandor, The introduction of sheep breeding in Europe, Les débuts de l'élévage du mouton, Ethnozootechnie, 21, 1977, p. 65-69.

Bökönyi, 1977 – Bökönyi Sandor, Délkelet-Európa korai állattartásának kialakulása és közel-keleti kapcsolatai, Agrártörténeti Szemle, 1-2, Szamabol, 1977, p. 1-23.

Bökönyi, 1984 – Bökönyi Sandor, Die Frűhneolitischen Wirbeltiernfauna von Nosza, *Acta Archaeologica Hungarica*, 30, 1984, p. 29-41.

Bökönyi, 1988 – Bökönyi Sandor, *The Neolithic Fauna of Divostin*, Mc. Phe Srejović (eds), , *vostin* Divostin *and the Late Neolithic of Central Serbia*, 10, Pittsb 419-446.

Bökönyi, 1989 – Bökönyi Sandor, *Animal Remains*, in Gimbutas M, Winn.- Sh-Shimabuku, D., *Achilleion. A neolithic settlement in Thessaly, Greece, 6400-5600 B.C. Monumenta Archaeologica*, 14, University of California, Los Angeles, 1989, p. 315-332.

Bökönyi, 1992 – Bökönyi Sandor, Animal Remains of Mihajlovac-Knjepište; an Early Neolithic Settlement of the Iron Gate Gorge, Balcanica, 23, 1992, p. 77-87.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Burnaz 1989 – Burnaz Silvia, *Analiza materialului osteologic descoperit în aşezarea de tip Coţofeni din Peştera Bolii (Comuna Baniţa, judeţul Hunedoara)*, rezumat în *Symposia Thracologica*, 7, Tulcea, 1989, p. 235.

Cârciumaru, 1996 – Cârciumaru Marin, *Paleoetnobotanica*, Editura Glasul Bucovinei, Iaşi, 1996.

Clason, 1980 – Clason A. T., Padina and Starčevo: Game, Fish and Cattle, Paleohistoria, XXII, 1980, p. 142-173.

Choyke, Bartosiewicz, 1999 - A. M. Choyke, Alice M., Bartosiewicz László, *Bronze Age animal exploitation in western Hungary*, in *Archaeology of the Bronze and Iron Age*, 1999, p. 239-249.

Colectiv, 1982 – Posea Grigore (ed.), *Enciclopedia Geografică a României*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.

Dumitrescu, Bolomey, Mogoşanu, 1982 – Dumitrescu Vladimir, Bolomey Alexandra, Mogoşanu Florea, *Esquisse d'une prehistoire de la Roumanie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

El Susi, 1993 – El Susi Georgeta, Studiul resturilor de faună din aşezarea Coţofeni de la Moldova Veche-Ostrov, jud. Caraş-Severin, Tibiscum, 8, 1993, p. 35-41.

El Susi, Rusu, 1995 – El Susi Georgeta, Rusu Diana, Raport preliminar asupra materialului faunistic din aşezarea neolitică timpurie de la Gura Baciului (Jud. Cluj), Acta Musei Napocensis, 32/I, 1995, p. 181-189.

El Susi, 1995 – El Susi Georgeta, Economia animalieră a comunităţilor neo-eneolitice de la Parţa, jud. Timiş, Banatica, 13/1, , 1995, p. 23-51.

El Susi, 1995-1996 – El Susi Georgeta, A survey on animal husbandry of Turdaş community from Orăştie, "Dealul Pemilor" (X2), Hunedoara County, Sargeţia, 26/1, 1995-1996, p. 53-55.

El Susi, 1996 – El Susi Georgeta, Vânători, pescari şi crescători de animale în Banatul mileniilor VI î. Chr. I d. Chr. Studii arheozoologice, Bibliotheca Historica et Arheologica, T 3, Timişoara, 1996, Editura Mirton, 440 p.

El Susi, 1996 – El Susi Georgeta, Analiza resturilor faunistice din aşezarea de la Livezile, jud. Alba, in H. Ciugudeanu, Cercetări privind epoca bronzului şi prima vârstă a fierului în Transilvania, Alba Iulia, Bibliotheca Musei Apulensis, VII, 1997,p. 45-65.

El Susi, 2000 – El Susi Georgeta, Determinarea resturilor faunistice dintr-o locuinţă neolitică timpurie de la Şeuşa – „La cărarea morii" (Jud. Alba), Banatica, 15, 2000, p. 49-57.

El Susi, 2001 – El Susi Georgeta, Cercetări arheozoologice preliminare în situri Starčevo-Criş timpurii din Câmpia Banatului. Fauna de la Foeni-Gaz şi Dudeştii Vechi (Jud. Timiş), Analele Banatului, 2001, p. 15-40.

El Susi, 2002 – El Susi Georgeta, *Cercetări arheozoologice în aşezarea de epoca bronzului de la Carei-Bobald (Judeţul Satu-Mare)*, *Thraco-Dacica,*1-2, T23, 2002, p. 243-265.

El Susi, 2002 – El Susi Georgeta, Cercetări arheozoologice în aşezarea de epoca bronzului (Cultura Noua) de la Zoltan (Jud. Covasna), Angustia, 7, 2002,

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

153-174.

El Susi, 2003 - El Susi Georgeta, Analogii şi diferenţe între economiile animaliere ale comunităţilor Vinča C şi grupul Foeni din Banat, Banatica, 16/1, 2003, p. 135-151.

Greenfield, Draşovean, 1994 – Greenfield Haskel John, Draşovean Florin, Preliminary Report on the 1992 Excavations at Foeni-Sălaş: an Early Neolithic Starčevo-Criş Settlement in the Romanian Banat, Analele Banatului, 3, 1994, p. 45-86.

Greenfield, 1992-1993 - Greenfield Haskel John, Faunal Remains from the Early Neolithic Starcevo Settlement at Bucovačka Česma, Starinar, XLIII-XLIV, 1992/1993, p. 103-113.

Haimovici, 1968 Haimovici Sergiu, *Caracteristicile mamiferelor domestice descoperite în staţiunile arheologice din epoca bronzului de pe teritoriul României*, *ASU*, s. II, T. 14, 1968, f.1, p. 185-198.

Haimovici, 1979 – Haimovici Sergiu, Caracteristicile paleofaunei din aşezările perioadei de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului în Moldova, SCIVA, T. 30, 1, p. 11-20.

Haimovici, 1987 Haimovici Sergiu, Studiul paleofaunei din aşezarea eponinmă a culturii Otomani, Crisia, 17, 1987, p. 37-54.

Haimovici, 1989 – Haimovici Sergiu, Studiul materialului paleofaunistic descoperit în două nivele arheologice dim peştera Lesiana (Com. Şuncuiuş, jud. Bihor), Crisia, XIX, 1989, p. 393-394.

Haimovici, 1991 – Haimovici Sergiu, Materialul faunistic de la Gârbovăţ. Studiu arheozoologic, Arheologia Moldovei, 14, 1991, p. 153-166.

Haimovici, Man, **1992** – Haimovici Sergiu, Man Valeria, Studiul preliminar al faunei aparţinând culturii neolitice Turdaş descoperită în aşezarea de la Zau de Câmpie (jud. Mureş), Marisia, XV-XXII, 1985-1992.

Haimovici, 1994 – Haimovici Sergiu, Notă privind materialul arheozoologic de cultură Coţofeni găsit în apropierea satului Ghida (La Ţigănuş), Judeţul Bihor, Crisia, 24, 1994, p. 401-404.

Lazić, 1988 – Lazić Mila, Fauna of Mammals from the Neolithic Settlements in Serbia, in Srejović Dragoslav, The Neolithic of Serbia, Beograd, 1988, p. 24-38.

Luca, Diaconescu, Roman, 2004 – Sabin Adrian Luca, Diaconescu Dragoş, Roman Cristian, *Cercetări arheologice în peştera Cauce (I), Bibliotheca Septemcastrensis*, IV, Editura Economică, Sibiu, 2004.

Luca, 2001 – Sabin Adrian Luca – Aşezări neolitice de pe Valea Mureşului (II). Noi cercetări arheologice la Turdaş – Luncă. Campaniile anilor 1992-1995, Bibliotheca Musei Apulensis, XVII, Editura Economică, Alba Iulia, 2001.

Von den Driesch, Boessneck, 1974 – Driesch Angela von den, Boessneck Joakim, Kritische Anmerkungen zur Widerristhöhenberechnung aus Lägenmasen vor-und frühgeschichtlicher Tierknochen, Säugetierkundliche Mitteilungen, 22, 1974, München, p. 325-348.

Terzea, 1976 - *Fauna pleistocenă şi holocenă din zona Porţilor de Fier*, *Speologia*. Seria Monografică, Edit. Academiei R.S. România, Bucureşti, 1976.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Trâncă (El Susi), 1983 – Trâncă Georgeta, Analiza faunistică a materialului din aşezarea Coţofeni de la Bocşa-Colţan, jud. Caraş-Severin, Acta MN, XX, 1983, p. 859-866.

Vörös, 1980 – Vörös Istvan, Zoological and Palaeoeconomical Investigations of the Archaeozoological Material of the Early Neolithic Koros Culture, Folia Archaeologica, 32, 1980, p. 37-63

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Măsurători cf. A. von den Driesch, 1976

Ovis aries/ Capra hircus

*unfused distal
**distal line visible

Horn cores

Gl	Gd	Sd	Circonf.	Level
95	35.5	22	94	O/St.Criş
106				O/Turdaş

Axis	
BFcr	Level
43.5	O/T-polgar

Maxilla

P2-M3	M1-M3	P2-P4	M3	Level
	44.5		19.5	O/St.Criş
58	38		16	O/St.Criş
			18	Oc/St.Criş
			21	Oc/St.Criş
		22		Oc/Turdaş
		22		Oc/Turdaş
		26.5		Oc/Turdaş
	40		17	Oc/T-polgar
	44		18	Oc/T-polgar
	41		19	O/Wit.
	43.5		18	O/Wit.
	44		20	O/Wit.

Mandibula

P2-M3	M1-M3	M3	Level
	45	23.5	C/St.Criş
		18.5	Oc/St.Criş
		21	Oc/St.Criş

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

		22	Oc/St.Criş
		23	Oc/St.Criş
	45.5	19	Oc/St.Criş
80	41.5	26.5	C/T-polga
		20	Oc/T-polga
		21	Oc/T-polga
73	58	23	C/Coţofeni
		21.5	Oc/Wit.

Atlas				
GB	BFcr	BFcd	GL	Level
		38	44	O/St.Criş
	41.5	37	40.5	O/Turdaş
		37.5	39.5	O/Turdaş
47.5		36.5	40	O/T-polgar
	50.5	46	49	O/Wit.

Scapula				
HS	SLC	GLP	LG	Level
	17.5	26.5	21.5	C/St.Criş
	17.5	28.5	21.5	C/St.Criş
114	14.5	24	21	O/St.Criş
129	18	28	22	O/St.Criş
143	17.5	26	21	C/Turdaş
	15	27.5	23.5	C/Turdaş
	15	23.5	19	O/Turdaş
	19	29	22	C/T-polgar
	20	33	27	C/Coţofeni
	20	31	24	O/Wit.
	23.5			O/Wit.

Humerus			
BT	Bd	Dd	Level
23.5	25	23	O/St.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

			Criş O/St.
24	25.5	23	Criş O/St.
24	25	21.5	Criş O/St.
24	25	23	Criş O/St.
	25	23	Criş Oc/St
24		22	.Criş O/Tur
24	26.5		daş O/Tur
	27.5	23	daş O/Tur
	27.5	25	daş O/T-
	26	23	polga O/T-
24		21	polga O/T-
	27.5		polga O/Coţ
26.5		29	ofeni
26.5			O/Wit

Radius BFp	Bp	Dp	Bd	Dd	Level
25	26.5	13.5			C/St. Criş
25	25.5	13			C/St. Criş
23.5	25.5	13.5			O/St. Criş
25	27.5	13.5			O/St. Criş
26	28	14			O/St. Criş
24	26	13			O/St. Criş
26	27.5	14			O/Tur daş
24.5		13			Oc/T

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

						urdaş O/Coţ
28.5	31	15				ofeni C/St.
				28	16.5	Criş O/St.
				23	16	Criş O/St.
				24.5	17	Criş O/St.
				24.5	17	Criş O/St.
				23.5	15	Criş

Metacarpus						
Gl	Bp	Dp	Sd	Bd	Dd	Level
						O/St.C
111.5	19.5	15.5	12.5	22	14	riş
						O/St.C
109*	18.5	14.5	11			riş
						O/St.C
				20.5	14	riş
						O/St.C
				22	15	riş
						O/St.C
				22.5	14	riş
						O/St.C
				21	15.5	riş
						C/Turd
88.5*	18	13.5	11			aş
						O/Turd
111	19.5	15	13	22.5	15	aş
						O/Turd
113.5	18	13.5	12	21.5	14	aş
						O/Turd
				21.5**	14	aş
						O/Turd
				21.5	14.5	aş
						O/Turd
				21.5	14	aş
						Oc/Tur
	21.5*	16				daş
	21.5*	15.5				Oc/Tur

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

						daş
						O/T-
	19.5*	14				polgar
						C/T-
				25		polgar
						C/Coţo
				30	18	feni
						O/Coţo
				20	13.5	feni
						O/Coţo
				20	15.5	feni
						O/Coţo
109**	18	14	13	20	13.5	feni

Metatarsus					
GL	Bp	Dp	Bd	Dd	Level
					O/St.
	16.5*	18.5			Criş
					O/St.
			19	13	Criş
					O/St.
			19.5	12.5	Criş
					Oc/St
	18*	18			. Criş
					C/Tur
104*	16.5	17	10.5		daş
					C/Tur
130.5					daş
					O/T-
	17.5*	14			polga
					O/T-
			19	13.5	polga
					O/T-
	17	17**			polga
					O/Coţ
	16.5	16.5			ofeni
					O/Coţ
	16.5*	17			ofeni
					O/Coţ
	17	17.5			ofeni
	18*	16.5			O/Wit

Tibia

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

GL	Bd	Dd	Level
	21	17.5	Oc/St .Criş
	21	16.5	Oc/St . Criş
	21	16.5	Oc/St . Criş
	22	17	Oc/St . Criş
	22	16.5	Oc/St . Criş
	23	18.5	Oc/St . Criş
	24	18	C/St. Criş
	26.5	18	C/Turdaş
	20.5	18	Oc/Turdaş
	22	17	Oc/Turdaş
	25.5	19	C/T-polga
176	22	16.5	O/T-polga
	25.5	19	O/T-polga
	27.5	21	O/T-polga
	21.5	17	O/Coţofeni
	33.5		Oc/Wit.

Talus GLl	GLm	Bd	Level
22.5	21.5	14.5	O/St. Criş
24.5	23	14	O/St. Criş
24.5	23	14.5	O/St. Criş
25.5	23.5	15	O/St. Criş

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

27.5	25	18	C/St. Criş
27.5	25	18	C/St. Criş
	28		Oc/C oţofe

Calcaneus

Gl	GB	Level
46.5	19	O/St.Criş
47	18	O/St.Criş
48	19.5	O/St.Criş
48	20.5	O/St.Criş
48	20.5	O/St.Criş
49	18	O/St.Criş
49		O/St.Criş
49.5	20	O/St.Criş
50	18.5	O/St.Criş
44.5	17.5	O/Turdaş
44.5	18	O/Turda
47.5	19	O/Turda
50	18	O/T-polgar
60.5	23	O/Wit.

Pelvis

Gl	LA	Level
149	20	O/St.Criş
160.5	20	O/St.Criş
	21	O/St.Criş
	23	O/St.Criş
	23.5	Oc/Turdaş
	25.5	O/T-polgar
	26	O/T-polgar
	27.5	O/T-polgar

Sus s. domesticus/ Sus s. ferrus (*)

Mandibula				Maxilla		
P2-M3	M1-M3	M3	Level	M1-M3	M3	Level
	60	31	T-polga	82*	40	T-polgar

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

		37	T-polga
112	66	32	Coţofeni
109	72	35	Coţofeni
		33	Coţofeni
		40	Wit.

Scapula				Humerus			
GL	SLC	GLP	Level	BT	Bd	Dd	Llevel
	35.5		T-polga	40*	46	55	St. Criş
28*	42	35	T-polga	29.5		40	Coţofeni
	48*	41	Coţofeni				
24	36	31	Wit.				

Radius			
Bp	Dp	Bd	Level
27	18.5		St. Criş
		32	T-polga
26			T-polga
28.5	20		Wit.

Mc III	
GL	Level
90.5	St. Criş

Tibia		
Bd	Dd	Level
34.5	32	St. Cri
32	29.5	St. Cri
28	25.5	T-polgar
40*		T-pol

Mt III	
GL	Level
84	Wit.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

	gar

Talus			
GLl	GLm	Bd	Level
44	40	24.5	Turdaş
58*	47.5	32	T-polga
51*	45	27	Coţofeni
44	40	24	Wit.

Mt IV	
GL	Level
78.5	Wit.

Calcaneus	
GL	Level
106	Turdaş

Bos taurus/ Bos primigenius (*)

Horn cores				
Gl	Gd	Sd	Circonf.	Level
180	50	40	147	St. Criş

Mandibula				
P2-M3	P2-P4	M1-M3	M3	Level
			39.5	St. Criş
			32	T-polgar
			34	T-polgar
			34	Wit.
			37	Wit.

Humerus			
BT	Bd	Dd	Level
79.5	86	91	St. Criş

Radius					
BFp	Bp	Dp	Bd	Dd	Level
			93*	60.5	T-polga
		38			T-polga

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Calcaneus			Tibia		
Gl	GB	Level	Bd	Dd	Level
124	46	Wit	60	45.5	T-polga
			61	46	Coțofeni
			60		Coțofeni

Metacarpus				
Bp	Dp	Bd	Dd	Level
68	41.5			T-polgar
55	33			T-polgar
60	32			T-polgar
		47	34	Wit.

Metatarsus		
Bp	Dp	Level
56.5	55	T-polgar

Talus			
GLl	GLm	Bd	Level
62	57	42	St. Criş
78	72	49	Turda
	74*		T-polga
69	64	41	T-polga
68	62	40	Coțofeni
65	62	42	Coțofeni
64	55		Wit.
65	59.5	41	Wit

Cervus elaphus / Capreolus

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

c. (*)

Mandibula				Maxilla			
P2-M3	M1-M3	M3	Level	P2-M3	M1-M3	M3	Level
	77	33	T-polga	61*	35	17	T-polgar
	39	15.5	T-polga				
		16.5	T-polga				
126	78	32	Coțofeni				
128	81	31	Coțofeni				

Scapula				Humerus	
GL	SLC	GLP	Level	Bd	Level
15.5*	25.5	20.5	St. Criş	30.5*	Turdaş
17.5*	25.5	20		64	T-polga
				30*	T-polga
				68	Coțofeni

Radius					
BFp	Bp	Dp	Bd	Dd	Level
59	64	32			Turdaş
59	64	32			Turda
	55	29			T-polga
	26.5*	15			T-polga
	26.5*	15			T-polga
			27*	18.5	T-polga

Metacarpus

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Bp	Dp	Bd	Dd	Level
20.5*	14.5			St. Criş
		47	32	T-polgar

Metatarsus				
Bp	Dp	Bd	Dd	Level
21*	21.5			T-polgar
	52			Coţofeni

Centrotarsale	
GB	Level
49	St. Cri

Talus			
GLl	GLm	Bd	Level
62	57	41	St. Criş
30*	29	18.5	T-polgar

Tibia		
Bd	Dd	Level
51.5	40	T-polgar
26.5*		T-polgar

Lepus sp. Mandibula	
2/ Lg. jugală	Level
18.5	Turdaş

Humerus					
Gl	Bp	Sd	Bd	Dd	Level
106	20.5	7	12.5	10	T-polga
			12.5	11	T-polga
			13	10.5	T-polga

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

			12.5	10.5	T-polga
107					Wit.

Radius					
Gl	Bp	Sd	Bd	Dd	Level
120	10	7	11.5	6	T-polga
113.5*					Wit.
114*					Wit.

Femurus		Tibia		
Bp	Level	Bd	Dd	Level
30	Wit	17	11	Turdaş

Pelvis		Meles meles			
LA	Level	Maxilla			
	T-polgar	26/ Mx. palatală	Lţ. P4	27/ La canini	Lţ. Level Turdaş
11	T-polgar				
12		40	16	31	
9.5	Wit				

Scapula			
GL	SLC	GLP	Level
20	22	21	Wit.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

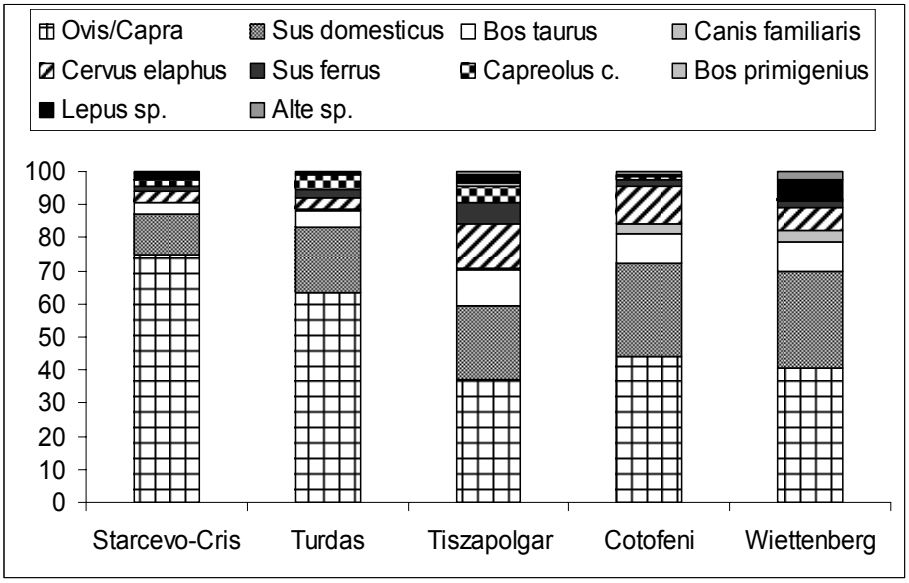

Fig. 1

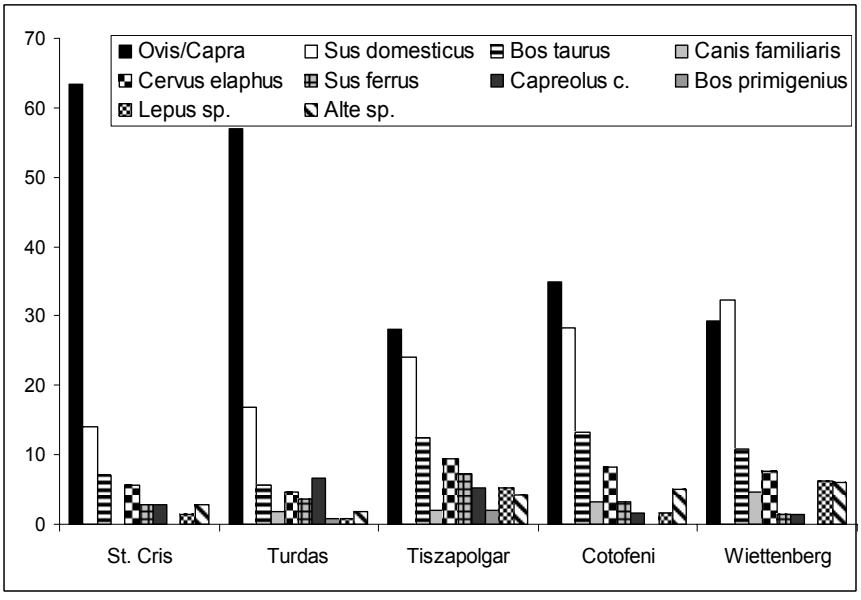

Fig. 2

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

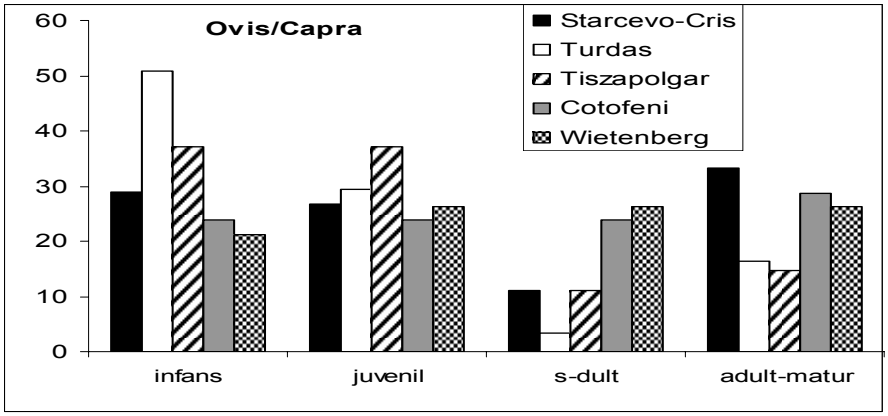

Fig. 3

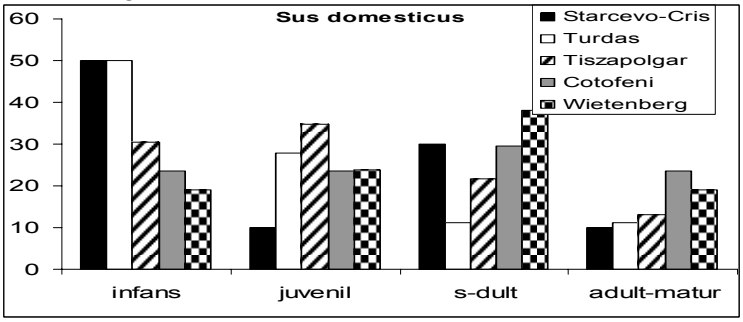

Fig. 4

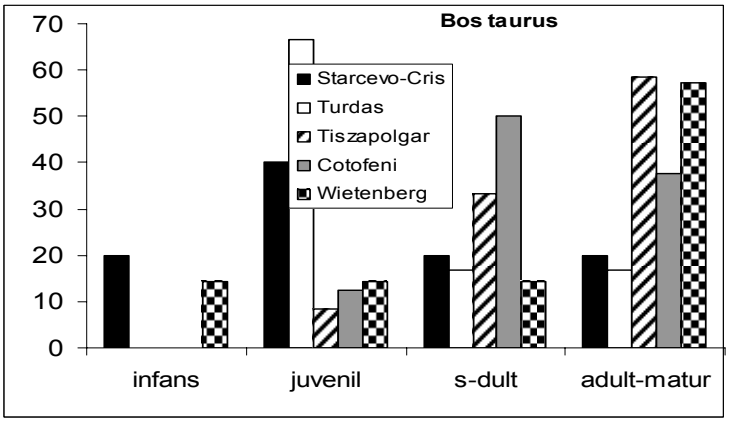

Fig. 5

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

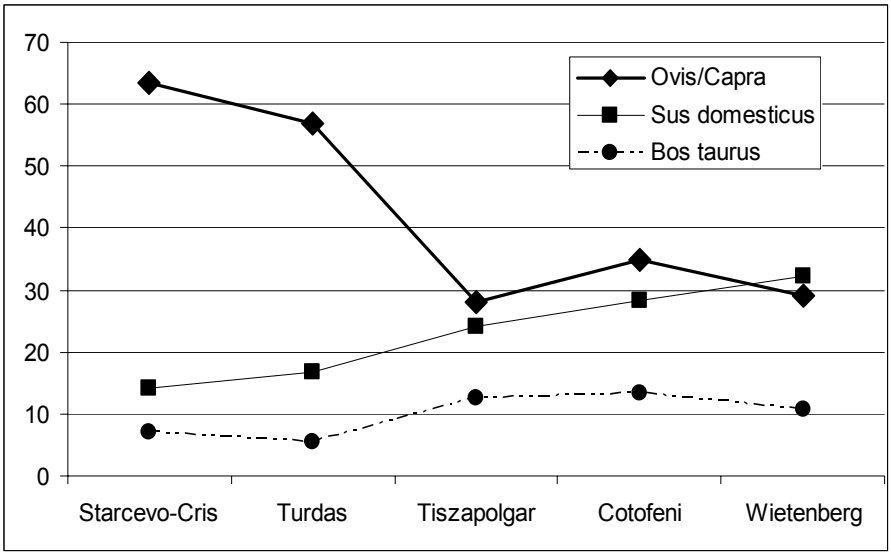

Fig. 6

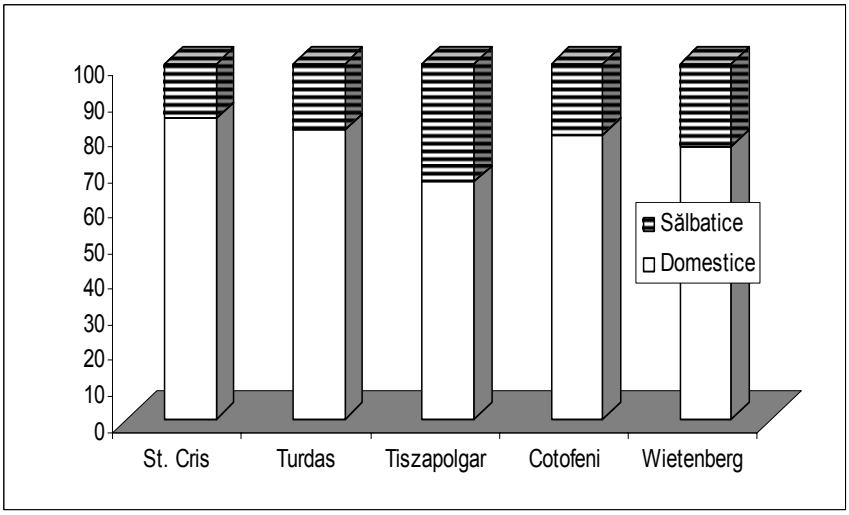

Fig. 7

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

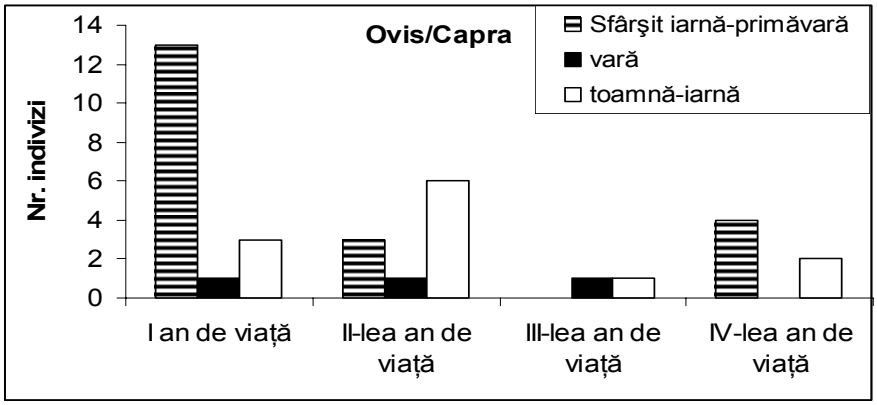

Fig. 8

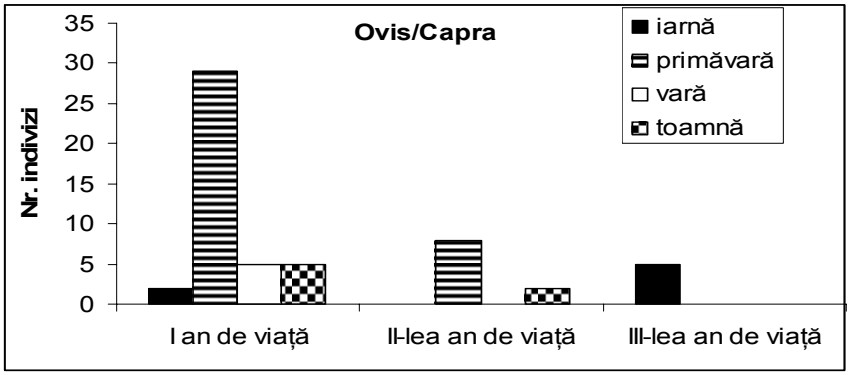

Fig. 9

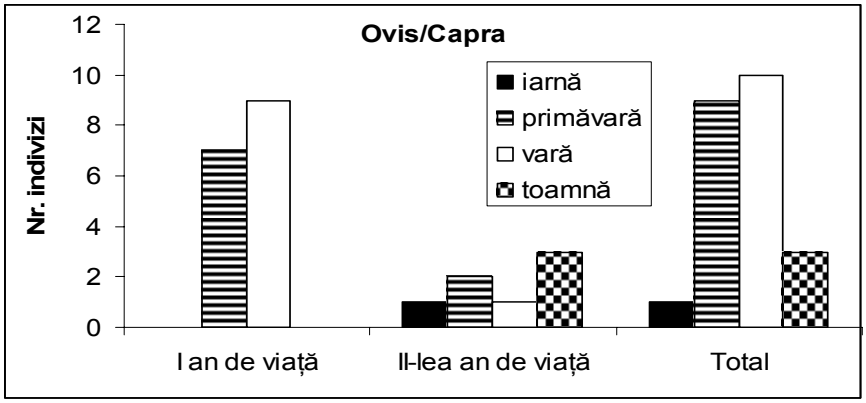

Fig. 10

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

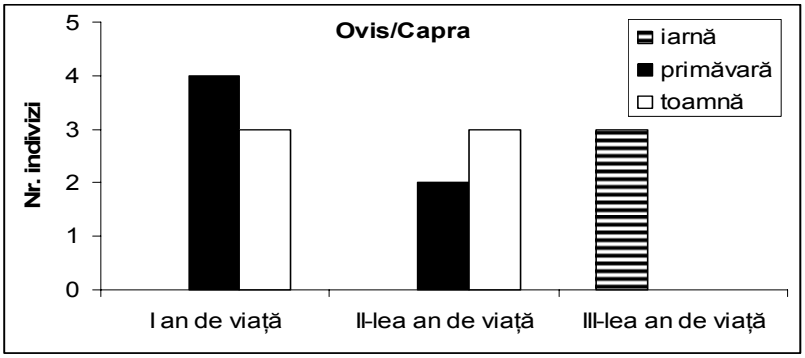

Fig. 11

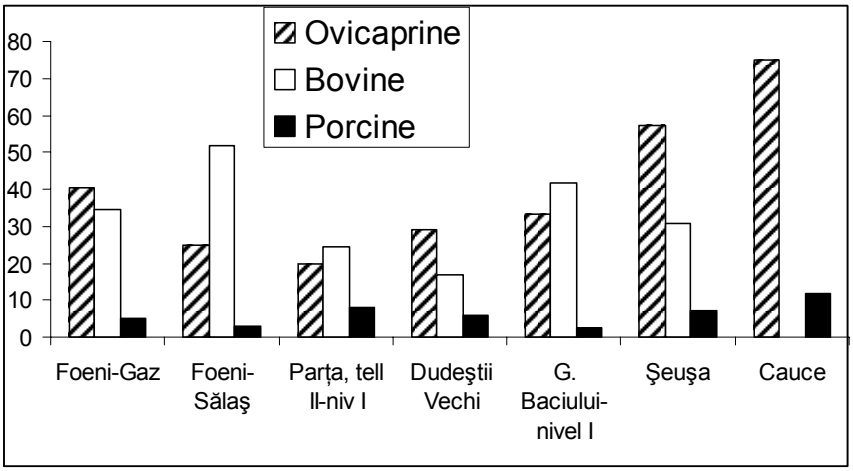

Fig. 12

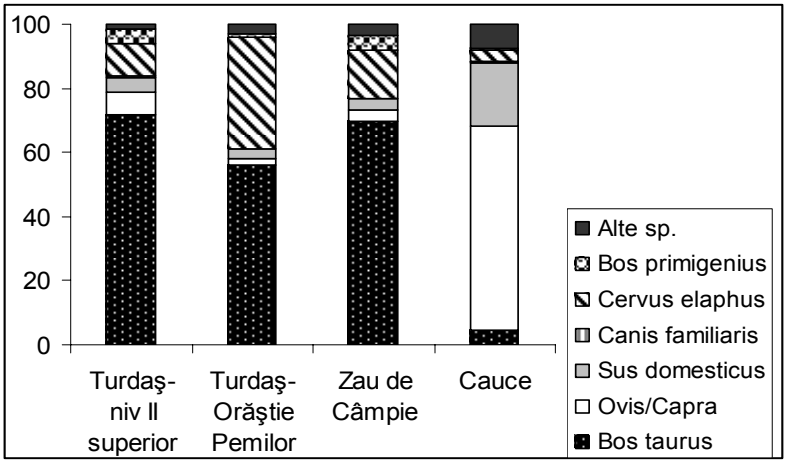

Fig. 13

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

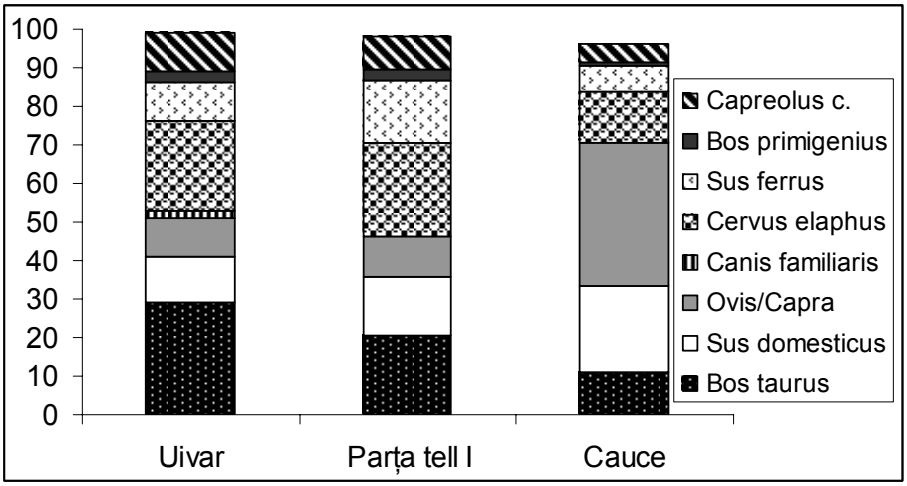

Fig. 14

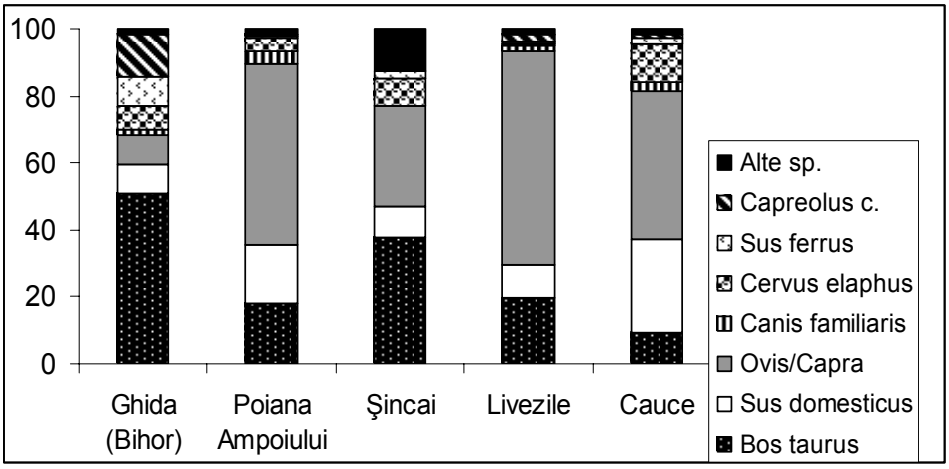

Fig. 15

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Fig. 16

Fig. 17.

Fig. 18.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Fig. 19.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Fig. 20.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CAPITOLUL IX

INDUSTRIA PREISTORICĂ A MATERIILOR DURE ANIMALE

1. Obiective.

În contextul mai larg al valorificării sistematice a descoperirilor IMDA preistorice din România, manifestă în ultimii ani şi în mediul cercetării specifice de la noi[334], demersul de faţă urmăreşte să ofere o sinteză asupra inventarului artefactelor din materii dure animale descoperite în *peştera Cauce* de la Cerişor (CRC).

Demersul are semnificaţii aparte, în condiţiile în care oferă, în premieră, prilejul studierii diacronice a unor loturi de artefacte provenind din acelaşi sit; ele au fost atribuite, pe baze stratigrafice, unui număr de şase culturi arheologice distincte, aparţinând unor epoci diferite, separate de milenii, dar dezvoltate de comunităţi umane având în comun un element major: habitatul instalat periodic în mediul endocarstic, ocuparea unei microregiuni şi exploatarea sezonieră sau permanentă a potenţialului ei economic.

Strategiile adaptaţionale ale acestor comunităţi îşi găsesc reflectarea în dovezile păstrate ale comportamentului lor tehnologic, a cărui expresie este şi industria materiilor dure animale (IMDA). Astfel că avem prilejul de a stabili convergenţe şi deosebiri, de a constata eventuale linii stabile ale tradiţiei prelucrării MDA, inovaţii etc. sau, cu alte cuvinte, elemente de tradiţie şi de progres reflectate de contextul particular al industriei materiilor dure animale.

Testarea expresivităţii şi a potenţialului informaţional într-un *biais* diacronic de-a lungul preistoriei se conturează astfel ca un alt obiectiv al abordării de faţă.

Studiul artefactelor descoperite la CRC se va face în mod unitar, conform reperelor metodologice actuale ale domeniului. Este aplicată clasificarea tipologică şi protocolul de analiză configurate recent şi care au stat la baza elaborării tezei de doctorat a autorului principal, ca şi a redactării mai multor studii şi articole, unele foarte recente[335].

Ocupând un loc important în cadrul activităţilor curente de subzistenţă sau în sfera manifestărilor de ordin artistic / estetic ale diverselor comunităţi preistorice, industria materiilor dure animale (sau „industria osului", cum a consacrat-o tradiţia

[334] Beldiman 1999a; Beldiman 1999b; Beldiman 1999c; Beldiman 2000a; Beldiman 2000b; Beldiman 2000c; Beldiman 2001a; Beldiman 2001b; Beldiman 2002a; Beldiman 2002b; Beldiman 2002c; Beldiman 2002d; Beldiman 2003; Beldiman, Popuşoi 2001; Marinescu-Bîlcu, Beldiman 1997; Popuşoi, Beldiman 1999; Popuşoi, Beldiman 2000; Terzea, Beldiman 2003; Beldiman 2004a-j; Beldiman, Luca, Roman, Diaconescu 2004; Beldiman, Sztancs 2004a-c; Sztancs, Beldiman 2004a-b.

[335] *Ibidem*.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

cercetării) pune la dispoziție date foarte valoroase, încă receptate sumar şi subexploatate în mediul de cercetare de la noi.

Acest gen particular de industrie este ilustrat în mod remarcabil (şi unic în multe aspecte) prin structura inventarelor vestigiilor mobile atribuite culturilor preistorice din paleoliticul superior şi până în epoca bronzului. Anticipând asupra concluziilor, evidențiem faptul că acest lucru va reieşi pregnant şi în urma analizei materialelor de la CRC.

2. Metodologie.

Detaliile privind aspectele metodologice ale demersului care vizează studiul complex al IMDA au fost prezentate în mod detaliat cu mai multe ocazii recente; din acest motiv, considerăm că nu este cazul să mai insistăm asupra lor cu prilejul de față[336].

Studiul ia în considerare toate piesele care prezintă urme de intervenție tehnologică (obiecte întregi, fragmentare şi fragmente; materii prime în diverse stadii de prelucrare; eboşe; deşeuri de prelucrare).

Sunt urmărite sistematic următoarele aspecte: ● criteriile şi structura repertoriului tipologic (categorii / grupe / tipuri / subtipuri / variante / subvariante); ● structura repertoriului descoperirilor, a fişei individuale, a vocabularului etalonat; ● coordonatele analizei: elementele debitajului şi ale fasonării; amenajările specifice; înregistrarea şi interpretarea urmelor macro- şi microscopice ale procedeelor de fabricare, precum şi cele generate de utilizare.

3. Baza documentară.

Situl CRC oferă, între altele, prilejul derulării unor analize complexe multidisciplinare asupra materialelor recuperate, prin recursul la colaborarea cu specialişti din diverse domenii (arheologi, speologi, geologi, mineralogi, arheozoologi, cercetători specializați în tratamentul statistic al datelor, în studiul IMDA şi al industriei litice etc.); în acest sens trebuie subliniat, o dată în plus, meritul deschiderii exemplare spre astfel de abordări colective a coordonatorului proiectului, prof.univ.dr. Sabin Adrian Luca, ca şi a responsabilului lucrărilor de teren, arheologii Cristian Roman şi Dragoş Diaconescu; acest gen de colaborare este inerent unui demers actual complet în domeniul cercetării preistorice; primul volum al monografiei sitului, recent editat, se constituie, în acest sens, într-o mărturie elocventă[337].

Trebuie subliniat şi cu acest prilej faptul că industria preistorică a materiilor dure animale (în continuare IMDA) descoperită în situl CRC reprezintă lotul cel mai consistent de acest fel provenind dintr-un sit de peşteră de pe teritoriul României, supus analizei conform metodologiei actuale. Acest lot ne-a fost oferit, într-o primă tranşă, spre studiu şi valorificare ştiințifică exhaustivă în septembrie 2003[338]. Anterior au fost publicate preliminar piesele de podoabă realizate pe

[336] *Ibidem*.

[337] Luca, Roman, Diaconescu 2004; cf. şi recenzia volumului semnată de Diana-Maria Sztancs – Sztancs 2004.

[338] Exprimăm şi cu acest prilej mulțumirile noastre cele mai călduroase prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca şi lui Cristian Roman pentru colaborarea oferită în mod colegial.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

cochilii de gasteropode fosile, una (*Conus fuscocingulatus*) atribuită culturii Coţofeni, iar două (*Dentalium* sp.) culturii Wietenberg[339]. O primă evaluare a IMDA s-a publicat sub forma listei efectivului şi a încadrărilor tipologice preliminare[340]; un studiu asupra lotului disponibil la acea dată (N = 38) a fost inserat în volumul editat cu prilejul organizării sesiunii naţionale de rapoarte arheologice de la Cluj-Napoca din mai 2004[341].

În iulie 2004, autorii prezentului studiu au procedat la examinarea exhaustivă a materialului osteologic recoltat din nivelurile de locuire preistorică ale sitului, în paralel cu realizarea diagnozei arheozoologice de către dr. Georgeta El Susi. Prin acest demers au fost identificate noi artefacte finite din os şi corn de cervide, precum şi piese aflate în diverse stadii tehnice ale «lanţului operator» al fabricării, augmentându-se în mod consistent efectivul semnalat iniţial şi constituindu-se baza documentară a elaborării prezentului capitol al monografiei sitului, vol. II.

Între timp, unele materiale de extremă importanţă, precum lingura-spatulă de os CRC/I 5 şi piesa de podoabă realizată pe cochilie perforată de *Conus fuscocingulatus* CRC/VI 12 au fost valorificate printr-un studiu special[342] şi, respectiv, o comunicare[343].

Lotul IMDA de la CRC inclus în lucrarea de faţă cuprinde 78 piese (**N total = 78**). Efectivul ne-a fost pus la dispoziţie de autorii cercetărilor, prof.univ.dr. Sabin Adrian Luca, Cristian Roman şi Dragoş Diaconescu, fiind studiat de noi în mod direct şi exhaustiv. Piesele sunt inventariate în colecţiile Muzeului „Castelul Corvinilor" din Hunedoara (MCCH).

Lotul analizat provine din cercetările derulate în sit în campaniile 1997, 1998 şi 1999.

Autorii săpăturilor au precizat, pe criterii stratigrafice, apartenenţa la o cultură sau alta a pieselor din MDA; încadrările respective au fost preluate, ca atare, în cadrul demersului nostru[344]. Nu avem la dispoziţie decât rareori date asupra complexelor de proveniență a artefactelor (cazul lingurii-spatule CRC/I 5 şi al mărgelelor pe cochilii de *Dentalium* CRC/VII 5-6)[345].

Prin publicarea primului volum al monografiei s-au pus la dispoziţie informaţii asupra restului inventarului recuperat din nivelurile preistorice şi care conturează tabloul ambianţei paleotehnologice în care a evoluat industria materiilor dure animale corespondentă (industria litică şlefuită şi cioplită; alte elemente de utilaj litic: lespezi/plăci pentru prelucrarea prin abraziune, percutoare, polizoare pe galeţi etc.)[346].

[339] Baicoană 1999.
[340] Beldiman 2004j.
[341] Beldiman, Luca, Roman, Diaconescu 2004.
[342] Beldiman, Sztancs 2004a.
[343] Beldiman, Sztancs 2004c.
[344] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 44-50, 75-79.
[345] *Ibidem*, p. 76, 78.
[346] *Ibidem*.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Totodată, anterior definitivării acestui capitol, am beneficiat de rezultatele studiului efectuat asupra materialului paleofaunistic, datorat dr. Georgeta El Susi (cf. capitolul din volumul de față)[347].

Accesul la aceste categorii de materiale şi date a fost de natură, astfel, să augmenteze valoarea documentară a lotului pieselor analizate.

4. Repertoriu.

Pentru repertorierea artefactelor şi buna lor departajare şi identificare/regăsire pe nivelurile corespunzătoare diferitelor culturi definite în situl din *peştera Cauce*, am adoptat următoarele convenții: situl a primit abrevierea CRC; fiecare nivel a fost individualizat, de jos în sus (de la cel mai vechi la cel mai recent, conform atribuirii culturale propuse de autorii cercetărilor) printr-o cifră romană, de la I la VII; astfel, siglele pe culturi rezultate se prezintă astfel:

Sigla	Atribuirea culturală
CRC/I	Cultura Starčevo-Criş
CRC/II	Cultura Turdaş
CRC/III	Cultura Petreşti
CRC/IV	Cultura Tiszapolgár
CRC/V	Cultura Bodrogkeresztúr
CRC/VI	Cultura Coțofeni
CRC/VII	Cultura Wietenberg

În aceste condiții, fiecare piesă va avea un indicativ, format din: abrevierea sitului/numărul nivelului şi numărul de ordine în cadrul repertoriului; exemplu: CRC/I 3; CRC/IV 4 etc.

Avantajele adoptării acestui sistem sunt majore; el permite identificarea precisă a fiecărei piese, manipularea în condiții optime a referințelor diverse relative la aceste piese, în orice condiții şi, totodată, extinderea fără limită a repertoriului, pe măsura apariției noilor descoperiri sau prin reconsiderări operate asupra materialelor deja studiate. Aceste avantaje s-au verificat, deja, cu rezultate publicate, în studierea sistematică a industriei materiilor dure animale până în faza A a culturii Vinča inclusiv şi, izolat, şi mai târziu – cultura Noua[348].

Studiul sistematic al IMDA din *peştera Cauce* de la Cerişor oferă un alt prilej semnificativ de aplicare a acestei metodologii, cu rezultate notabile, care se vor detalia în continuare.

Repertoriul include, în formulă tabelară, datele de identificare esențiale referitoare la piesele analizate: indicativul, tipul, marcajul original şi trimiterile la

[347] El Susi 2004. Exprimăm mulțumiri prof.univ.dr. Sabin Adrian Luca pentru manuscrisul pus la dispoziție spre consultare.

[348] Beldiman 1999a; Beldiman 1999b; Beldiman 1999c; Beldiman 2000a; Beldiman 2000b; Beldiman 2000c; Beldiman 2001a; Beldiman 2001b; Beldiman 2002a; Beldiman 2002b; Beldiman 2002c; Beldiman 2002d; Beldiman 2003; Beldiman, Popuşoi 2001; Marinescu-Bîlcu, Beldiman 1997; Popuşoi, Beldiman 1999; Popuşoi, Beldiman 2000; Terzea, Beldiman 2003.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

planşe. Restul datelor este sintetizat în tabelele nr. 1 – 7 şi discutat în subcapitolele rezervate materiilor prime, fabricării şi utilizării.

4.1. Cultura Starčevo-Criş (CRC/I) N = 17

Indicativ	Tipul	Marcajul	Planşa
CRC/I 1	I A21	C 140	I-II
CRC/I 2	I A7 b	C 140	I-II
CRC/I 3	I F11	C 140	I-II
CRC/I 4	V A2 b2	C 142	I-II
CRC/I 5	I F3 b2	C 140	VI-XV
CRC/I 6	I A22	C 140	IV
CRC/I 7	I B1	C 143	IV
CRC/I 8	I B1	C 140	IV
CRC/I 9	I A21	C 140	IV
CRC/I 10	III G3 g	C 142	IV
CRC/I 11	I G4 (?)	C 140	IV
CRC/I 12	V A1 b3	C 140	IV
CRC/I 13	V A1 b3	C 140	IV
CRC/I 14	V A1 b3	C 140	IV
CRC/I 15	V A3 b	C 140	V
CRC/I 16	V A3 b2	C 140	IV
CRC/I 17	V A3 a	C 140	IV

4.2. Cultura Turdaş (CRC/II) N = 20

Indicativ	Tipul	Marcajul	Planşa
CRC/II 1	I A1	C 136	XVI-XVII
CRC/II 2	I A1	C 129	XVI
CRC/II 3	I A7 a	C 138	XVI-XVII
CRC/II 4	I A7 a	C 137	XVI-XVII
CRC/II 5	I A7 a	C 137	XVI, XVIII
CRC/II 6	I A17 a	C 131	XXIII
CRC/II 7	I A7 a	C 138	XVI, XVIII
CRC/II 8	I A22	C 137	XIX-XX
CRC/II 9	I A17 a	C 135	XIX-XX
CRC/II 10	I G1	C 138	XIX-XX
CRC/II 11	I B7	C 129	XXI-XXII
CRC/II 12	I F2	C 128	XXI-XXII
CRC/II 13	V A2 b2	C 130	XIX
CRC/II 14	V A1 b3	C 129	XXIII
CRC/II 15	V A2 a	C 128	XXIII
CRC/II 16	V A2 b1	C 139	XXIV

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CRC/II 17	V A2 b1 b	C 128	XXIV
CRC/II 18	V A3 b	C 137	XXIII
CRC/II 19	V A3 a	C 136	XXIII
CRC/II 20	V A3 a	C 136	XXIII

4.3. Cultura Tiszapolgár (CRC/III) N = 14

Indicativ	Tipul	Marcajul	Planșa
CRC/IV 1	I A1	C 117	XXV
CRC/IV 2	I A1	C 117	XXV, XXVII
CRC/IV 3	I A7 a	C 126	XXV, XXVII
CRC/IV 4	I A7 a	C 125	XXV, XXVII
CRC/IV 5	I A23 a	C 119	XXV, XXVII
CRC/IV 6	I A24	C 117	XXVIII, XXIX
CRC/IV 7	I A25	C 125	XXVI, XXIX
CRC/IV 8	I A25	C 120	XXVI
CRC/IV 9	I G9	C 125	XXVIII-XXIX
CRC/IV 10	V A2 b2	C 126	XXVIII
CRC/IV 11	I A1	C 126	XXX
CRC/IV 12	I G4 (?)	C 116	XXX
CRC/IV 13	V A3 b	C 212	XXX
CRC/IV 14	I B1	C 116	XXX

4.4. Cultura Coțofeni (CRC/VI) N = 12

Indicativ	Tipul	Marcajul	Planșa
CRC/VI 1	I A1	C 114	XXXI
CRC/VI 2	I A10	C 111	XXXI, XXXV
CRC/VI 3	III A2	C 117	XXXIV-XXXV
CRC/VI 4	III A2	C 117	XXXIV-XXXV
CRC/VI 5	I A16	C 115	XXXI-XXXII
CRC/VI 6	I A16	C 115	XXXI-XXXII
CRC/VI 7	I G9	C 218	XXXI-XXXII
CRC/VI 8	I A1	C 110	XXXIII
CRC/VI 9	I A17 a	C 111	XXXIII
CRC/VI 10	I A22	C 114	XXXIII
CRC/VI 11	V A1 b	C 115	XXXIII
CRC/VI 12	III C1	C 114	XXXVI

4.5. Cultura Wietenberg (CRC/VII) N = 14

Indicativ	Tipul	Marcajul	Planșa
CRC/VII 1	I A1	C 223	XXXVII

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

CRC/VII 2	I A1	C 201	XXXVII
CRC/VII 3	I A7 a	C 101	XXXVII-XXXVIII
CRC/VII 4	I A17 a	C 101	XXXVII-XXXVIII
CRC/VII 5	III C1	C 202	XXXVI
CRC/VII 6	III C1	C 101	XXXVI
CRC/VII 7	I A17 a	C 101	XXXIX
CRC/VII 8	I A22	C 101	XXXIX
CRC/VII 9	V A2 b1 b	C 102	XL
CRC/VII 10	V A3 b	C 101	XXXIX
CRC/VII 11	V A3 b	C 101	XL
CRC/VII 12	V A3 b	C 101	XXXIX
CRC/VII 13	V A3 b2	C 101	XXXIX
CRC/VII 14	V A3 b3	C 108	XXXIX

5. Studiul tehnologic.

Analiza parametrilor tehnologici, de la identificarea specifică şi anatomică a materiei prime şi până la decelarea urmelor de uzură şi formularea ipotezelor legate de rolul funcțional se va derula distinct pentru fiecare cultură atestată în sit. Situația statistică generală este redată în tabelul nr. 1 şi histograma nr. 1.

5.1. Materii prime.

Achiziția materiilor prime semnifică parcurgerea unui lanț de etape, succedate într-o perioadă scurtă de timp; acest lanț începe cu segmentul I, care cuprinde: 1. sacrificarea animalelor domestice sau vânarea animalelor sălbatice, 2. tranşarea, 3. stocarea/consumul şi 4. recuperarea elementelor scheletice. Următorul segment este cel strict tehnologic (II), respectiv fabricarea artefactelor: 1. debitaj, 2. fasonare, amenajarea detaliilor morfo-funcționale diverse. Ultimul segment (III) constă în: 1. utilizarea/abandonul sau 2. utilizarea/reamenajarea/abandonul artefactelor.

În cazul cornului de cerb, achiziția parcurge etape simplificate, legate de: culegerea din mediul ambiant în perioada imediat consecutivă căderii, în perioada februarie-martie (*bois de chute*) sau vânarea animalelor şi detaşarea coarnelor pe deplin dezvoltate de pe craniu, în perioada septembrie-februarie (*bois de massacre*).

În cazul cornului de căprior, achiziția se referă la: culegerea din mediul ambiant în perioada imediat consecutivă căderii, în perioada octombrie-noiembrie (*bois de chute*) sau vânarea animalelor şi detaşarea coarnelor pe deplin dezvoltate de pe craniu, în perioada mai-octombrie (*bois de massacre*) – vezi tabelul de mai jos cu datele ciclului de creştere al coarnelor de cerb şi căprior[349].

Specia	Dezvoltare deplină	Cădere	Creştere	Velur
Cerb	Septembrie –	2/2 februarie –	2/2 martie –	August

[349] Etapele ciclului de creştere al coarnelor acestor specii de cervide au fost preluate din studiul lui St. Pratsch – cf. Pratsch 1994, fig. 2 (cu bibliografia).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

	1/2 februarie	1/2 martie	iulie	
Căprior	Mai – 1/2 octombrie	2/2 octombrie – 1/2 noiembrie	2/2 noiembrie – martie	Aprilie

Se constată, în general, frecvența utilizării metapodiilor de ovicaprine şi a cornului de cerb; se înregistrează şi recurgerea la materii prime insolite, precum segmentul de mandibulă, folosit pentru realizarea unui vârf de mari dimensiuni (cultura Tiszapolgár)[350].

Trebuie ținut seama însă şi de posibilitatea ca unele artefacte să nu fie fabricate pe loc, ci aduse din aşezările de origine, ceea ce limitează concluziile legate de procurarea materiei prime şi, implicit, de practicarea unor ocupații în situl de peşteră, precum prelucrarea materiilor dure animale.

Situația statistică generală a materiilor prime (identificarea specifică şi scheletică) este redată în tabelele nr. 1 şi 3.

5.1.1. Cultura Starčevo-Criş.

Constatăm existența a trei categorii: 1. metapodii de ovicaprine (2); 2. fragment de perete de corp costal de erbivor nedeterminabil (1); 3. corn de cerb (1). Prin urmare, speciile reprezentate sunt, în ordine: ovicaprinele, erbivorele nedeterminabile, cerbul.

5.1.2. Cultura Turdaş.

Categoriile prezente sunt în număr de cinci, după cum urmează: 1. metapodiile de ovicaprine (6); 2. cornul de cerb (4); 3. osul lung de bovine (1); 4. osul lung de erbivor nedeterminabil (1); 5. defensa de mistreț (1). Ele provin de la următoarele specii: 1. ovicaprine; 2. cerb; 3. bovine; 4. erbivor nedeterminabil; 5. mistreț.

5.1.3. Cultura Tiszapolgár.

Se constată existența a şase categorii: 1. metapodii de ovicaprine (2); 2. tibia de suine domestice şi ovicaprine (1 + 1); 3. oase lungi de erbivore nedeterminabile (2); 4. corn de cerb (2); 5. fibula de porc domestic (1); 6. mandibula de bovină domestică (1). Speciile atestate sunt, în ordine: 1. ovicaprine; 2. porc domestic; 2. erbivore nedeterminate; 3. cerb; 4. bovine domestice.

5.1.4. Cultura Coțofeni.

Categoriile de materii prime după identificarea scheletică sunt în număr de patru: 1. cornul de cerb (3); 2. caninii de câine (2); 3. ulna de ovicaprine; 4. oasele lungi de erbivore nedeterminabile. Speciile prezente în spectrul paleofaunistic care a procurat materii prime pentru IMDA sunt: 1. cerbul; 2. câinele; 3. ovicaprinele; 4. erbivorele nedeterminabile.

5.1.5. Cultura Wietenberg.

În ceea ce priveşte materiile prime prezente în lotul analizat, se constată existența a patru categorii: 1. oasele lungi de erbivore nedeterminabile (2); 2. metapodul de ovicaprine (1); 3. cornul de cerb (1); 4. cochiliile fosile de

[350] Autorii exprimă mulțumiri dr. Adrian Bălăşescu pentru identificarea parametrilor specifici şi anatomici ai unora dintre artefacte.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

gasteropode (*Dentalium* sp.). Ele provin, aşadar, de la următoarele specii: 1. erbivore neidentificabile; 2. ovicaprine; 3. cerb; 4. gasteropode fosile.

5.2. Tipologia.

Datele relative la structura tipologică a fiecărui lot pe culturi sunt redate sintetic în tabelele nr. 1– 2 şi histogramele nr. 2 – 6. Se constată predominarea vârfurilor diverse (grupa tipologică I A, N = 27; în cadrul ei, frecvente sunt cele realizate pe metapodii de ovicaprine şi pe raze de corn de cerb.

Între tipurile noi înregistrate în lotul studiat (în raport cu lista deja elaborată şi care acoperă circa 15 milenii, respectiv culturile paleoliticului superior, epipaleoliticului, mezoliticului şi neoliticului timpuriu[351]) se numără:

- I A21 (cultura Starčevo-Criş);
- I A22 (cultura Turdaş);
- I A23, I A24, I A25 (toate aparţinând culturii Tiszapolgár);
- I B7 (cultura Turdaş);
- I F11 (cultura Starčevo-Criş);
- I G9 (cultura Coţofeni);
- eboşele şi deşeurile de fabricare a vârfurilor pe metapodii de ovicaprine şi a artefactelor din corn de cerb.

În acest context, remarcabile şi spectaculare sunt, fără îndoială, vârful amenajat pe segment de mandibulă de bovină domestică (I A24) şi eboşele din *compacta* de corn de cerb (V A1 b) şi matricea de extracţie respectivă (V A3 b3).

Structura tipologică generală a lotului analizat include: 3 categorii tipologice (I: Unelte; III: Podoabe; V: Diverse), 8 grupe tipologice (I A: Vârfuri; I B: Netezitoare; I F: Linguri-spatule; I G: Vârfuri oblice; III A: Dinţi perforaţi; III C: Cochilii perforate; III G: Brăţări; V A: Piese tehnice) şi 24 tipuri.

Acestea din urmă sunt redate în lista de mai jos.

Codul tipologic	Denumirea tipului
I A1	Vârf pe fragment de os lung fasonat distal
I A7 a	Vârf pe semimetapod distal de ovicaprine
I A7 b	Vârf pe semimetapod proximal de ovicaprine
I A10	Vârf pe ulna
I A16	Vârf de corn (plantator)
I A17 a	Vârf (*chasse-lame*) pe segment de rază de corn de cerb
I A21	Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal şi proximal
I A22	Vârf pe rază de corn (pumnal sau perforator)
I A23 a	Vârf pe fibula fără epifiză
I A24	Vârf pe segment de mandibulă
I A25	Vârf pe radius proximal
I B1	Netezitor pe fragment de os lung
I B7	Netezitor pe fragment de defensă de mistreţ

[351] Beldiman 1999a.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I F2	Lingură-spatulă cu partea distală ovală şi partea mezială plană
I F3 b2	Lingură-spatulă cu partea distală elipsoidală, partea mezială profilată în formă de U şi extremitatea proximală convexă
I F11	Lingură-spatulă rectangulară cu margini paralele şi extremități convexe
I G1	Vârf oblic pe segment de rază
I G4 (?)	Vârf oblic unilateral pe segment perforat de ax
I G9	Vârf oblic pe segment perforat de rază de corn (de cerb)
III A2	Dinţi perforați – canini
III C1	Cochilii întregi perforate
III G3 g	Brățări pe fragment de cochilie de lamelibranhiate cu secțiuni triunghiulare
V A1 b	Eboşe de corn
V A1 b3	Eboşe de corn – fragment de ax
V A2 a	Materii prime – os
V A2 b1	Materii prime – corn, ax
V A2 b1 b	Materii prime – corn, ax prelevat de pe neurocraniu (*bois de massacre*)
V A2 b2	Materii prime – corn, rază
V A3 a	Deşeuri de os
V A3 b	Deşeuri de corn
V A3 b2	Deşeuri de corn – rază
V A3 b3	Deşeuri de corn – fragment de ax

5.2.1. Cultura Starčevo-Criş.

Structura tipologică a lotului aparținând culturii Starčevo-Criş (N = 17) include un număr de 3 categorii (I = Unelte; III = Podoabe; V = Diverse), 8 grupe tipologice (I A = Vârfuri; I B = Netezitoare; I F = Linguri-spatule; I G = Vârfuri oblice; III G = Podoabe – Brățări; V A = Piese tehnice) şi 11 tipuri (cf. tabelul nr. 2). Remarcăm ca tipuri noi: I A21 = Vârf pe fragment diafizar de os lung fasonat distal şi proximal; I F11 = Lingură-spatulă rectangulară cu margini paralele şi extremități convexe; V A1 b = Eboşe de corn de cerb; V A3 b3 = Deşeuri de corn de cerb – ax.

Cea mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 9 piese, dintre care 4 sunt vârfuri. Aşa cum deja s-a precizat, a fost identificată prezența a două tipuri nou definite de unelte, adăugate în lista deja existentă a IMDA preistorice, respectiv I A21 şi I F11.

Remarcăm şi prezența unui exemplar (fragmentar) de brățară din cochilie de lamelibranhiate de origine mediteraneană (*Spondylus* sp.), care augmentează repertoriul acestui gen de descoperiri din aria culturilor neoliticului timpuriu din România.

Datele relative la structura tipologică a lotului sunt redate sintetic în tabelele nr. 1 – 2 şi histograma nr. 2.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

5.2.2. Cultura Turdaş.

Structura tipologică a lotului atribuit culturii Turdaş (N = 20) include un număr de 2 categorii (I = Unelte; V = Diverse), 5 grupe tipologice (I A = Vârfuri; I B = Netezitoare; I F = Linguri-spatule; I G = Vârfuri oblice; V A = Piese tehnice) şi opt tipuri (cf. tabelul nr. 2).

Cea mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 12 piese, dintre care 9 sunt vârfuri diverse; restul reprezintă tipuri prezente în câte un exemplar. Remarcăm prezenţa unui tip nou definit pentru lista tipologică existentă a IMDA, respectiv I A22 = Vârf pe rază de corn (pumnal sau perforator).

Datele relative la structura tipologică a lotului sunt redate sintetic în tabelele nr. 1 – 2 şi histograma nr. 3.

5.2.3. Cultura Petreşti.

Structura tipologică a lotului atribuit culturii Petreşti (N = 1) include o singură categorie (I = Unelte), o grupă tipologică (I A = Vârfuri) şi un singur tip, I A7 a (cf. tabelul nr. 2).

Datele relative la piesa aparţinând culturii Petreşti în contextul general al lotului IMDA de la CRC sunt redate sintetic în tabelele nr. 1-2 şi histograma nr. 3.

5.2.4. Cultura Tiszapolgár.

Structura tipologică a lotului atribuit culturii Tiszapolgár (N = 14) include un număr de 2 categorii (I = Unelte; V = Diverse), trei grupe tipologice (I A = Vârfuri; I G = Vârfuri oblice; V A = Piese tehnice) şi 10 tipuri (cf. tabelul nr. 2).

Cea mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 12 piese, dintre care 8 sunt vârfuri de os diverse, iar unul de corn de cerb; materiile prime în curs de prelucrare sunt prezente cu 2 piese (raze de corn de cerb). Remarcăm prezenţa a patru tipuri adăugate listei tipologice a IMDA existente: I A23 (Vârf pe fibula fără epifiză), I A24 (Vârf pe segment de mandibulă), I A25 (Vârf pe radius proximal), I G9 (Vârf oblic pe segment perforat de rază de corn de cerb).

Datele relative la structura tipologică a lotului sunt redate sintetic în tabelele nr. 1 – 2 şi histograma nr. 4.

5.2.5. Cultura Coţofeni.

Structura tipologică a lotului atribuit culturii Coţofeni (N = 12) include un număr de 3 categorii (I = Unelte; III = Podoabe; V = Diverse), 5 grupe tipologice (I A = Vârfuri; I G = Vârfuri oblice; III A = Dinţi perforaţi; III C = Cochilii perforate; V A = Piese tehnice) şi 9 tipuri (cf. tabelul nr. 2).

Cea mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 8 piese, dintre care 7 sunt vârfuri de os diverse, iar unul de corn; podoabele sunt prezente cu 3 piese, respectiv 2 canini inferiori de câine, provenind probabil de la acelaşi individ şi o cochilie fosilă perforată. Este de remarcat din nou prezenţa vârfului oblic de tip I G9, semnalat anterior, pentru prima oară, în lotul atribuit culturii Tiszapolgár.

Datele relative la structura tipologică a lotului sunt redate sintetic în tabelele nr. 1 – 2 şi histograma nr. 5.

5.2.6. Cultura Wietenberg.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Structura tipologică a lotului atribuit culturii Wietenberg (N = 14) include 3 categorii (I = Unelte; III Podoabe; V = Diverse), cu 3 grupe tipologice (I A = Vârfuri; III C = Cochilii perforate; V A = Piese tehnice) şi 7 tipuri (cf. tabelul nr. 2).

Datele relative la structura tipologică a lotului sunt redate sintetic în tabelele nr. 1 – 2 şi histograma nr. 6.

5.3. Morfometria.

Parametrii morfometrici (exprimaţi în mm) sunt redaţi sintetic în tabelul nr. 4 şi histograma nr. 7. În tabelul respectiv nu s-au redat decât parametrii întregi sau întregibili (exprimaţi în caractere cursive). Se remarcă faptul că din punct de vedere dimensional, singura grupă tipologică expresivă este aceea a vârfurilor (I A), dat fiind efectivul ei general cu valoare relativ înaltă (N = 36).

Clasele de lungimi sunt stabilite în mod convenţional: I = 0-50; II = 51-100; III = 101-150; IV = 151-200; V = 201-250. I-II sunt clase mici, II-IV clase mijlocii, V şi următoarele clase mari. Pe aceste criterii, se observă predominarea vârfurilor de clasă mică şi medie (II şi III). Totodată, trebuie făcută remarca după care corelaţia criteriilor materie primă/tip determină amploarea claselor de lungimi decelate. Efectivele reduse nu permit conturarea unor concluzii mai consistente pe baze statistice.

5.4. Fabricarea – Debitajul.

Debitajul înregistrează aplicarea unor procedee simple, precum percuţia directă şi fracturarea prin flexiune, percuţia directă / despicarea sau percuţia directă / cioplirea. Acestea se combină cu două-trei alte operaţii în scheme de debitaj complexe, care mai includeau şi: abraziunea în suprafaţă şi şănţuirea axială. În cazul culturilor Coţofeni şi Wietenberg, în sfera debitajului se înregistrează impactul probabil al folosirii uneltelor de tăiat/cioplit metalice (topor, cuţit de cupru şi bronz).

Predilectă apare recurgerea la şănţuirea axială în fabricarea vârfurilor pe metapodii de ovicaprine, în cadrul culturilor Starčevo-Criş, Turdaş şi Tiszapolgár.

Datele relative la etapa debitajului în cadrul lotului analizat sunt redate sintetic în tabelul nr. 6. A se vedea şi schemele relative la debitajul oaselor lungi, ale corpurilor costale şi ale cornului de cerb din setul de planşe.

5.4.1. Cultura Starčevo-Criş.

Etapa debitajului înregistrează aplicarea unui număr de 3 procedee tehnice distincte. Acestea sunt: percuţia directă/despicarea (PD/D); cioplirea (PD/C); şănţuirea axială (Şa). Ele au fost utilizate în mod unic (PD/D, două cazuri; PD/C, un caz) sau într-o succesiune de două (Şa + PD/D, un caz).

Domină percuţia directă / despicarea (PD/D), aplicată exclusiv. O menţiune specială se cuvine a fi făcută artefactelor care documentează, de o manieră edificatoare şi foarte expresivă sub raport tehnic, în premieră pentru cultura Starčevo-Criş, aplicarea schemei de debitaj a cornului de cerb în vederea obţinerii, prin Şa, a unor eboşe (benzi de *compacta* cu lăţimea de cca 20 mm). Sunt prezente atât eboşele, cât şi resturile de debitaj (segmentul de ax păstrând urmele clare ale aplicării procedeului şănţuirii axiale bilaterale). De asemenea, un deşeu de

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

prelucrare (metapod distal de ovicaprine) păstrează, pe una din fețe, urmele șănțuirii axiale.

Schema procedeului tehnic al șănțuirii axiale (însumând toate etapele decelate experimental), a debitajului corpurilor costale şi a fabricării lingurilor-spatule pe metapodii de bovine sunt redate în setul de planşe.

Datele disponibile arată prelucrarea indubitabilă în cadrul sitului a metapodiilor de ovicaprine şi a cornului de cerb.

5.4.2. Cultura Turdaş.

Etapa debitajului înregistrează aplicarea unui număr de 5 procedee tehnice distincte. Acestea sunt: percuția directă / fracturarea (PD/F); percuția directă / despicarea (PD/D); cioplirea (PD/C); abraziunea în suprafață (As); șănțuirea axială (Șa). Ele au fost utilizate în mod unic (PD/F, două cazuri; PD/D, un caz; PD/C, două cazuri); într-o succesiune de două procedee (Șa + PD/D, 5 cazuri; As + PD/D, un caz); într-o succesiune de trei procedee (As + Șa + PD/D, 2 cazuri). Un fragment de eboşă documentează, ca şi în cazul culturii Starčevo-Criş, aplicarea schemei de debitaj a cornului de cerb în vederea obținerii, prin Șa, a unor eboşe (benzi de *compacta* cu lățimea de cca 20 mm). Un alt deşeu de prelucrare (metapod distal de ovicaprine) păstrează, pe ambele fețe, urmele șănțuirii axiale.

Se constată că domină aplicarea unui lanț format din trei procedee (5 cazuri), conturând o schemă predilectă de debitaj al metapodiilor de ovicaprine pentru realizarea vârfurilor de tip I A7.

Datele disponibile arată prelucrarea indubitabilă în cadrul sitului a metapodiilor de ovicaprine şi de cervide, ca şi a cornului de cerb şi de căprior.

5.4.3. Cultura Petreşti.

Dat fiind faptul că acestei culturi îi este atribuită o singură piesă (CRC/III 1), etapa debitajului înregistrează aplicarea unui lanț tehnic reunind 2 procedee, respectiv: șănțuirea axială (Șa) şi percuția directă / fracturarea (PD/D).

Ca şi în cazul precedent, se constată conturarea unei scheme de debitaj a metapodiilor de ovicaprine pentru realizarea vârfurilor de tip I A7.

5.4.4. Cultura Tiszapolgár.

Etapa debitajului înregistrează aplicarea unui număr de 3 procedee tehnice distincte. Acestea sunt: percuția directă / fracturarea (PD/F); percuția directă / despicarea (PD/D); cioplirea; șănțuirea axială (Șa). Ele au fost utilizate în mod unic (PD/D, 5 cazuri; PD/F, 2 cazuri); într-o succesiune de două procedee (Șa + PD/D, 2 cazuri).

Se constată că domină aplicarea procedeului simplu al despicării (5 cazuri), în scopul rezolvării etapei inițiale a realizării vârfurilor de os.

Datele disponibile arată prelucrarea indubitabilă în cadrul sitului a cornului de cerb.

5.4.5. Cultura Coțofeni.

Etapa debitajului înregistrează aplicarea unui număr de 2 procedee tehnice distincte. Acestea sunt: percuția directă/fracturarea (PD/F); percuția directă / despicarea (PD/D). Ele au fost utilizate în mod unic (PD/D, un caz; PD/F, 6 cazuri).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Se constată că domină aplicarea procedeului simplu al percuției directe / fracturării (6 cazuri), în scopul rezolvării etapei inițiale a realizării vârfurilor de os şi corn. Vezi şi schema din setul de planşe.

Datele disponibile arată prelucrarea indubitabilă în cadrul sitului a cornului de cerb şi, probabil, a cochiliilor fosile de gasteropode.

5.4.6. Cultura Wietenberg.

Etapa debitajului înregistrează aplicarea unui număr de 2 procedee tehnice distincte. Acestea sunt: percuția directă / fracturarea (PD/F); percuția directă / despicarea (PD/D). Ele au fost utilizate în mod unic (PD/D, 2 cazuri; PD/F, 2 cazuri).

Datele disponibile arată prelucrarea indubitabilă în cadrul sitului a cornului de cerb şi căprior şi, probabil, a cochiliilor fosile de gasteropode.

5.5. Fabricarea – Fasonarea şi Fixarea în suport.

Procedeele fasonării şi ale finisării sunt mult mai diversificate decât acelea aplicate în etapa debitajului, urmărindu-se atât obținerea formei definitive a obiectului, cât şi amenajarea unor detalii morfo-tehno-funcționale specifice; de asemenea, aici se includ şi: tratamentul termic; finisarea suprafețelor sau a perforațiilor (alezarea); amenajarea dispozitivului care servea la fixare prin suspendarea pe o fibră oarecare (perforații)[352] etc.

Datele relative la procedeele fasonării sunt sintetizate în tabelul nr. 6. Observăm predominarea abraziunii multidirecționale ca procedeu de bază al fasonării. Perforarea este prezentă la amenajarea specifică pentru fixarea cozii vârfurilor de corn şi la fasonarea obiectelor de podoabă, unde apare şi şănțuirea axială. În cazul vârfurilor atribuite culturii Coțofeni percuția directă / despicarea pare un procedeu frecvent aplicat în etapa fasonării pentru obținerea unei porțiuni înguste a părții distale, pe care să se poată amenaja partea activă prin abraziune. Ca procedee rare constatăm: retuşarea, tăierea transversală, cioplirea cu ajutorul unei unelte metalice, excavarea țesutului spongios al cornului de cerb.

Aplicarea tratamentului termic pare a fi frecventă, dar trebuie să avem în vedere şi posibilitatea ca urmele specifice respective să se datoreze arderii accidentale.

În ceea ce priveşte fixarea în suport, respectiv recurgerea la uneltele compozite prevăzute cu coadă, mâner sau piesele de podoabă ataşate pe un fir sau fâşie de piele etc., remarcăm frecvența lor relativ redusă.

Pentru fixarea transversală de tip negativ (perforație transversală) ne referim la vârfurile de tip I G9 şi la dinții perforați; fixarea axială de tip negativ este aceea care priveşte cochiliile de tip III C1; netezitorul de tip I B1 era fixat axial distal, iar cel de tip I B7 era foarte probabil fixat axial distal sau axial lateral într-un mâner de lemn (fixare axială de tip pozitiv).

5.5.1. Cultura Starčevo-Criş.

[352] *Ibidem*, vol. 1, p. 70-71, 261-263; Beldiman, Sztancs 2004c.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Procedeele fasonării / finisării decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Starčevo-Criş sunt în număr de 3: abraziunea multidirecţională (Am, 3 cazuri); raclajul axial (Ra); tratamentul termic (TrT, un caz).

Aşa cum se observă, în majoritatea cazurilor, abraziunea multidirecţională şi raclajul axial sunt procedeele de modelare decelabile aplicate în etapa fasonării; vârful de tip I A21 prezintă şi indicii de aplicare a tratamentului termic.

5.5.2. Cultura Turdaş.

Procedeele fasonării / finisării decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Turdaş sunt în număr de 8: abraziunea multidirecţională (Am); cioplirea (PD/C); perforarea unilaterală (PfU); raclajul axial (Ra); retuşarea (Rt); tăierea transversală (TT); tratamentul termic (TrT); finisarea prin abraziune/lustruire (Fn/A, L).

Se constată, în majoritatea cazurilor, că Am a fost singurul procedeu decelabil aplicat în etapa fasonării (7 cazuri); avem şi un caz în care singurul procedeu decelabil al fasonării a fost PD/C. Combinarea procedeelor are următoarea configuraţie: două procedee (PD/C + Am, 2 cazuri; Am + Fn/A, L, un caz); trei procedee (Rt + Ra + Am, un caz; Am + TT + PfU, un caz). Fixarea într-un suport (mâner de lemn, probabil) este de presupus în cazul piesei piesa CRC/II 7 (netezitor pe fragment de defensă de mistreţ), altfel manevrabil cu randament redus.

Cazul de asociere complexă a mai multor procedee tehnice ale fasonării este ilustrat de aceeaşi piesă CRC/II 7; «lanţul operator» viza, iniţial, obţinerea unui pandantiv cu perforaţie proximală; pe piesa fracturată accidental (cu ocazia perforării?) s-a amenajat netezitorul respectiv. Un alt caz de asociere complexă este acela al lingurii-spatule de tip I F2; fasonarea şi finisarea acesteia s-a realizat prin abraziune multidirecţională şi abraziune pe substrat flexibil (frecare cu o bucată de piele sau de material textil).

În două cazuri s-a recurs la reamenajarea părţii active prin Aa sau Am după fracturare (vârfuri de tip I A7 a).

Amenajările specifice sunt reprezentate în lotul analizat de: regularizarea marginilor prin retuşare (piesa CRC/II 2); perforaţia pandantivului discutat mai sus (piesa CRC/II 7), care s-a realizat prin rotaţie rapidă, aplicată unilateral, probabil cu ajutorul sfredelului.

Frecventă pare recurgerea la tratamentul termic (TrT), decelabil în 9 cazuri, majoritatea pieselor fiind constituită de vârfurile de os.

5.5.3. Cultura Petreşti.

Se constată că Am a fost singurul procedeu decelabil aplicat în etapa fasonării.

5.5.4. Cultura Tiszapolgár.

Procedeele fasonării / finisării decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Tiszapolgár sunt în număr de 6: abraziunea multidirecţională (Am); cioplirea (PD/C); despicarea (PD/D); perforarea unilaterală (PfU); retuşarea (Rt); tratamentul termic (TrT).

În majoritatea cazurilor, Am a fost singurul procedeu decelabil aplicat în etapa fasonării (4 cazuri). Combinarea a două procedee de modelare are următoarea configuraţie: PD/C + PfU, un caz; PD/D + Am, 3 cazuri; Rt + Am, un caz). Nu este

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

prezentă combinarea a trei procedee de fasonare; nu s-au sesizat indicii de fixare în suport.

Amenajările specifice sunt reprezentate în lotul analizat de perforația unilaterală inițiată (neterminată) a piesei CRC/IV 9 (vârf de tip I G9).

Frecventă pare recurgerea la tratamentul termic (TrT), decelabil în 5 cazuri, majoritatea pieselor fiind constituită de vârfurile de os.

5.5.5. Cultura Coțofeni.

Procedeele fasonării / finisării decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Coțofeni sunt în număr de 7: abraziunea multidirecțională (Am); cioplirea (PD/C); perforarea bilaterală (PfB); scobirea sau excavarea (Sc); șănțuirea axială (Șa); finisarea prin rotație continuă (alezare) (Fn/Rot); tratamentul termic (TrT).

Nu s-a constatat predilecția pentru aplicarea unui procedeu anume; în trei cazuri avem recurgerea la perforarea bilaterală, ca mijloc de amenajare specifică a dispozitivului de fixare în suport (coadă de lemn, piesa CRC/VI 7 de tip I G9); dispozitivul de suspendare a dinților este obținut tot prin perforare (piesele CRC/VI 3-4).

Vârful de tip I A10 (CRC/VI 2) a fost fasonat prin cioplire şi abraziune multidirecțională. Piesele perforate prilejuiesc şi constatarea combinării a trei-patru procedee distincte de modelare/finisare: PD/C + PfB + Sc + Fn/Rot, un caz; Șa + PfB + Fn/Rot, 1 caz; PfB + Fn/Rot, 1 caz.

Recurgerea la tratamentul termic (TrT) este decelabilă în 3 cazuri, majoritatea pieselor fiind constituită de vârfurile de os şi corn.

5.5.6. Cultura Wietenberg.

Procedeele fasonării / finisării decelate în cazul lotului IMDA atribuit culturii Wietenberg sunt în număr de 3: abraziunea multidirecțională (Am, un caz); cioplirea (PD/C, un caz); tratamentul termic (TrT, două cazuri). Procedeele de modelare sunt aplicate în formulă simplă (necombinate, Am, un caz) şi combinate câte două (PD/C + Am, un caz). Vârfurile CRC/VII 3 şi CRC/VII 4 prezintă şi indicii de aplicare a tratamentului termic.

Dat fiind efectivul redus al lotului respectiv, datele nu au expresivitate statistică minimă.

5.6. Urme de utilizare.

Examinarea sistematică a suprafețelor cu ochiul liber, cu lupa şi în microscopie optică de mică putere a întregului lot de piese de la CRC a relevat prezența combinată a mai multor tipuri de urme de uzură, care, cu un grad mai mare sau mai mic de probabilitate, sugerează funcționalitatea pieselor respective[353].

Aproape nelipsite sunt urmele de tocire şi de lustru, intense sau superficiale, ca şi fracturile curente, rezultate prin aplicarea unor forțe laterale. Celelalte tipuri de urme de uzură decelate pe piesele studiate se referă la utilizări specifice ale tipurilor respective, având frecvență redusă şi foarte redusă.

[353] *Ibidem*, p. 70-71, 268.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Reamenajarea vârfurilor după fracturare pare rară (un caz clar, cel al piesei CRC/III 1); în schimb, frecventă pare a fi continuarea folosirii vârfurilor după fracturarea extremității distale.

Datele relative la urmele de utilizare decelate pe piesele studiate sunt sintetizate în tabelul nr. 7.

5.6.1. Cultura Starčevo-Criş.

Se constată următoarele tipuri de urme de uzură: tocirea / lustrul (Tc/L); fracturarea prin flexiune sau aplicarea unor forțe pe o direcție laterală în raport cu axul principal al piesei (FL). Aceste urme se combină în 2 cazuri şi caracterizează, în mod curent, afectarea părții active a vârfurilor de os şi a lingurilor, respectiv modificarea aspectului conferit prin fasonare / finisare.

Tot vârfurile de os prilejuiesc şi constatarea folosirii în continuare şi după fracturarea extremității sau a părții distale (un caz); un vârf nu pare a mai fi fost utilizat după fracturarea extremității distale. Nu avem cazuri de reamenajare după fracturarea în timpul folosirii.

5.6.2. Cultura Turdaş.

În cazul lotului atribuit culturii Turdaş se constată prezența următoarelor tipuri de urme de uzură: tocirea / lustrul (Tc/L); fracturarea prin flexiune sau aplicarea unor forțe pe o direcție laterală în raport cu axul principal al piesei (FL); fracturarea prin impact (FI); fracturarea prin presiune (FP); microretuşe (Rt); striuri (Str); tasarea fibrelor țesutului compact (Ts).

Aceste urme sunt indicii singulare de utilizare pentru piesa CRC/II 7 (microretuşe) şi pentru piesele CRC/II 3 şi CRC/II 8 (tocire / lustru); de cele mai multe ori însă, ele se combină pe una şi aceeaşi piesă şi caracterizează, în mod curent, afectarea părții active a vârfurilor de os şi a lingurilor, respectiv modificarea aspectului conferit prin fasonare / finisare; configurația combinațiilor este: Tc/L + FL (6 cazuri); Tc/L + FP; Ts + FI; Ts + Str + FI (câte un caz fiecare).

Vârfurile de os prilejuiesc şi constatarea folosirii în continuare şi după fracturarea extremității sau a părții distale (3 cazuri); 2 piese nu par a mai fi fost utilizate după fracturarea extremității distale.

5.6.3. Cultura Petreşti.

Pentru vârful de tip I A7 a ca reprezentant unic al IMDA aparținând culturii Petreşti se remarcă prezența urmelor de uzură următoare: tocirea / lustrul (Tc/L); fracturarea prin flexiune sau aplicarea unor forțe pe o direcție laterală în raport cu axul principal al piesei (FL).

5.6.4. Cultura Tiszapolgár.

În lotul atribuit culturii Tiszapolgár avem prezența următoarelor tipuri de urme de uzură: tocirea / lustrul (Tc/L); fracturarea prin flexiune sau aplicarea unor forțe pe o direcție laterală în raport cu axul principal al piesei (FL).

Aceste urme sunt indicii singulare de utilizare pentru 2 piese (Tc/L); în majoritatea situațiilor, ele se combină pe una şi aceeaşi piesă şi caracterizează, în mod curent, afectarea părții active a vârfurilor de os şi corn, respectiv modificarea aspectului conferit prin fasonare/finisare; configurația combinațiilor este: Tc/L + FL (7 cazuri).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Vârfurile de os prilejuiesc şi constatarea folosirii în continuare şi după fracturarea extremităţii sau a părţii distale (3 cazuri); 4 piese nu par a mai fi fost utilizate după fracturarea extremităţii distale.

5.6.5. Cultura Coţofeni.

În lotul atribuit culturii Coţofeni se constată prezenţa următoarelor tipuri de urme de uzură: tocirea/lustrul (Tc/L); fracturarea prin impact (FI); striuri (Str).

Aceste urme sunt indicii singulare de utilizare pentru 3 piese (Tc/L); ele se combină pe una şi aceeaşi piesă şi caracterizează, în mod curent, afectarea părţii active a vârfurilor de os şi corn, respectiv modificarea aspectului conferit prin fasonare / finisare; configuraţia combinaţiilor este: FI + Str (un caz); Tc/L + FI + Str (un caz).

5.6.6. Cultura Wietenberg.

În lotul atribuit culturii Wietenberg sunt înregistrate următoarele tipuri de urme de uzură: tocirea / lustrul (Tc/L); tasarea fibrelor ţesutului compact (Ts); fracturarea prin impact (FI).

Aceste urme sunt indicii singulare de utilizare pentru o piesă (Tc/L); ele se combină pe o altă piesă (Ts + FI).

5.7. Funcţionalitatea prezumată. Aspecte ale paleoeconomiei ilustrate de IMDA. Ocupaţii documentate. Caracterul habitatului.

Analiza urmelor de uzură, ca şi comparaţiile cu situaţiile decelate prin studiile paletnologice detaliază aspectele în conexiune cu ocupaţiile documentate de artefactele IMDA: pentru **vârfuri**: perforarea şi asamblarea pieilor şi a materialelor textile (cusutul); împletitul fibrelor vegetale şi animale; armă (pumnal, tipul I A22); armă de lovire (vârf de corn de tip I G9); unealtă de săpat sau afânat solul; pană pentru despicat lemnul; *chasse-lame* pentru debitajul materialelor litice; **netezitor** pentru prelucrarea lemnului şi a pieilor; utilizarea instrumentarului domestic de tipul **lingurilor-spatule** pentru îngurgitarea alimentelor (rolul funcţional „banal" de linguri pentru mâncat) sau pentru curăţarea făinii / a substanţelor colorante de pe râşniţele de tip plat; **materii prime** pentru fabricarea artefactelor diverse – mai ales vârfuri – din corn de cervide (cerb şi căprior); **podoabe** – elemente de colier (dinţi perforaţi) şi cochilii întregi perforate.

Vârfurile domină în mod absolut toate loturile, de la cele banale, de tip I A1, la cele fabricate după o schemă mai complicată, aplicată sistematic, combinând mai multe procedee, în virtutea tradiţiilor tehnice ale comunităţilor respective (Şa, PD/D etc.).

Cum deja s-a subliniat, trebuie ţinut seama şi de posibilitatea ca unele artefacte să nu fie fabricate pe loc, ci aduse din aşezările de origine, ceea ce limitează concluziile legate de procurarea materiei prime şi practicarea unor ocupaţii, precum prelucrarea materiilor dure animale; este cazul probabil al lingurii-spatule CRC/I 5 şi sigur al unor piese de podoabă, cum este brăţara din cochilia scoicii *Spondylus*.

Problema ocupării sezoniere (primăvară-toamnă) sau permanente a peşterii poate beneficia de argumentele oferite de studiul materialului paleofaunistic şi al IMDA. Este vorba de estimarea vârstei de sacrificare a speciilor domestice şi de sezonul vânării cervidelor de la care provin fragmente de neurocranii cu frontale

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

păstrate; coarnele cu baza axului păstrată pot oferi, de asemenea, indicii prețioase asupra sezonului de achiziție (prin vânătoare – *bois de massacre* sau prin culegere – *bois de chute*).

Posibilitatea de a „importa" artefacte fabricate în situl de bază este de luat în calcul şi în cazul uneltelor de corn.

În cazul artefactelor studiate, asocierea diverselor tipuri de piese din MDA ilustrează, în general, contextele curente domestice ale descoperirii *in situ* ale acestora şi ale utilizării lor: este vorba de contexte de fabricare, de utilizare şi de stocare sau de abandon (contexte *intra-sit*).

Pentru lotul analizat lipsesc indiciile legate de contextele specifice de fabricare (arii de debitaj, „ateliere" etc.), aceasta şi datorită lipsei datelor privind inventarul exact al complexelor de proveniență; unele piese tehnice (materii prime neprelucrate, eboşe, piese reamenajate, deşeuri) sunt în măsură să documenteze, de o manieră indubitabilă, prelucrarea MDA pe loc, în cadrul sitului respectiv.

Ca şi în multe alte situații studiate, este de acceptat ipoteza după care fabricarea artefactelor din MDA se făcea în contextul domestic şi nu ilustra practicarea unui meşteşug specializat.

Fiind vorba de un sit de peşteră, acesta era probabil ocupat permanent sau sezonier, în perioada primăvară-toamnă; gama tipo-funcțională a lotului IMDA analizat este compatibilă cu specificul activităților ipotetice derulate într-un astfel de sit; astfel, vânătoarea şi creşterea animalelor şi prelucrarea produselor rezultate din aceste ocupații de bază par să aibă un reflex preponderent în seria artefactelor discutate de noi: prelucrarea IMDA, a materialelor litice prin debitaj laminar, a pieilor, a fibrelor de origine vegetală şi animală etc.

5.7.1. Cultura Starčevo-Criş.

Amenajarea unui complex de tipul locuinței în interiorul peşterii ar pleda pentru o ocupare de mai lungă durată. Autorii cercetărilor opinează chiar pentru ocuparea permanentă a peşterii în etapa corespunzătoare culturii menționate[354]. Aceeaşi concluzie pare a fi susținută de inventarul IMDA şi de rezultatele analizei arheozoologice, prin decelarea sezonului de sacrificare a animalelor domestice, mai ales ovicaprine[355].

5.7.2. Cultura Turdaş.

Depunerile corespunzătoare acestui nivel sunt considerate a avea, cel puțin parțial, caracter ritualic[356].

De aici concluzia unei ocupări speciale a sitului şi, aparent, structura specifică a inventarului ceramic, ca şi a celui din alte materiale.

Piesele IMDA arată însă clar că avem de-a face şi cu activități de achiziție (sacrificarea animalelor domestice, vânătoarea) şi de prelucrare consecutivă a materiilor prime necesare IMDA (metapodii de ovicaprine şi de cervide, coarne de cervide – cerb şi căprior). De asemenea, sunt indicii clare legate de utilizarea acestui instrumentar în derularea unor activități de producție: prelucrarea pieilor, a

[354] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 44-45, 99.
[355] El Susi 2004.
[356] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 103.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

lemnului, împletitul etc. Datele diagnozei arheozoologice susțin o atare interpretare, sugerând ocuparea quasi-permanentă a sitului[357].

5.7.3. Cultura Petreşti.

Autorii cercetărilor pledează pentru caracterul ritualic al depunerii respective[358].

Locuirea aparținând acestei culturi, cu totul sporadică, nu permite decât acceptarea ipotezei unei ocupări de scurtă durată, în timpul sezoanelor calde (primăvară-toamnă). Prezența unei singure piese IMDA, probabil aduse în sit din altă parte, pledează în favoarea acestei supoziții.

5.7.4. Cultura Tiszapolgár.

Pe baza analizei depunerilor, autorii cercetărilor pledează pentru caracterul sezonier (anotimpurile calde, primăvară-toamnă) al ocupării sitului în etapa aferentă culturii menționate; este vorba, ipotetic, de o locuire propriu-zisă[359]. Datele asupra IMDA şi cele ale studiului arheozoologic au confirmat această concluzie[360].

5.7.5. Cultura Coțofeni.

Depunerile respective sunt consistente şi aparţin unor resturi de locuințe şi alte structuri de locuire[361]; pe această bază am putea avea în vedere ocuparea permanentă a peşterii în etapa aferentă culturii Coțofeni, ipoteză susținută şi de datele relative la IMDA şi de diagnoza arheozoologică[362].

5.7.6. Cultura Wietenberg.

Vestigiile primului subnivel, incluzând mai multe complexe, de tipul gropilor şi a două morminte de înhumație, ar putea indica un caracter ritualic şi funerar al sitului. Subnivelul superior include resturile unor locuințe de suprafață, ilustrând, după inventarul ceramic, IMDA şi datele studiului arheozoologic, ocuparea probabilă de caracter sezonier[363].

6. Încadrarea culturală. Analogii.

Date fiind efectivele avute la dispoziție pentru fiecare cultură şi caracteristicile lor tipologice relevante în plan cultural-cronologic, încadrarea culturală este adoptată după concluziile autorilor cercetărilor, care au stabilit-o, în general, pe baza analizei materialului ceramic din fiecare nivel.

În ceea ce priveşte analogiile, nu ne-am propus, în condițiile date ale derulării analizei noastre, exploatarea exhaustivă a surselor publicate, demers cu atât mai dificil cu cât nu dispunem încă de lucrări de sinteză amplă asupra IMDA după faza A a culturii Vinča. Cu prilejul de față trimitem la un număr minim de analogii, regăsite în literatura avută la dispoziție; am privilegiat, cum este şi firesc, descoperirile din regiunea unde se plasează situl CRC, respectiv siturile preistorice

[357] El Susi 2004.
[358] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 109.
[359] *Ibidem*, p. 114.
[360] El Susi 2004.
[361] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 47-48.
[362] El Susi 2004.
[363] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 48-49; El Susi 2004.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

din zona endocarstică a Munţilor Poiana Ruscă; totodată, ne propunem, cu alt prilej, abordarea mai amplă a temei, pe baza unor efective mai largi.

6.1. Cultura Starčevo-Criş.

Materialele Starčevo-Criş de la CRC au fost atribuite *grosso modo*, pe baze strict tipologice, fazelor I C-I A ale acestei culturi[364]. Această încadrare cultural-cronologică este, în general, susţinută şi de unele analogii cunoscute pentru materialele analizate cu prilejul de faţă.

Astfel, **vârfurile** pe aşchii diafizare (I A1) şi cele pe segmente de metapodii de ovicaprine (I A7) sunt prezenţe curente în mediul culturii Starčevo-Criş; citãm ca exemple piesele descoperite la: Cluj-Napoca / Gura Baciului, Ocna Sibiului-*Triguri*, Leţ, Zăuan, Dubova-*Cuina Turcului*, nivelul IV, Balş ş.a. (tipul I A1); Cluj-Napoca / Gura Baciului, Ocna Sibiului-*Triguri*, Leţ, Zăuan, Dubova-*Cuina Turcului*, nivelul IV, Dumbrava, Trestiana, Basarabi, Cârcea-*Viaduct* (tipul I A7)[365].

Lingurile-spatule de mici dimensiuni pe metapodii (I F2) sau realizate pe fragmente de coaste (tipul I F10) se cunosc din mai multe aşezări de pe teritoriul României, între care Trestiana ocupă un loc central[366]; tipul I F3 b2 şi I F11 reperate la CRC sunt noi la acest nivel cronologic şi nu au, deocamdată, analogii exacte cunoscute de noi[367].

Brăţări neolitice timpurii din cochilii de scoici de origine mediteraneană – *Spondylus* sp. (tipul III G3 g) au mai fost descoperite la Drobeta-Turnu Severin / Schela Cladovei şi Gornea-*Căuniţa de Sus*[368].

Piesele tehnice din corn de cerb (eboşe şi resturi de debitaj) documentează, în premieră pentru cultura Starčevo-Criş şi fără analogii cunoscute, deocamdată, de noi, aplicarea unei scheme de debitaj în vederea obţinerii, prin Şa, a unor eboşe (benzi de *compacta*).

6.2. Cultura Turdaş.

Materialele Turdaş de la CRC au fost atribuite fazei a II-a a acestei culturi, paralelizată cu faza C_2 a culturii Vinča.

Pentru analogiile IMDA ne referim, cu acest prilej, doar la cele regăsite în situl de la Turdaş-*Luncă*[369] şi Hodoni, acesta din urmă atribuit culturii Vinča, faza C_1[370].

6.3. Cultura Petreşti.

Locuirea aparţinând acestei culturi a fost cu totul sporadică, urmele materializându-se sub forma fragmentelor de vase ceramice şi a unui vârf de os, recoltate de la partea superioară a nivelului turdăşean[371].

---

[364] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 44-45, 99-103.
[365] Beldiman 1999a – cu bibliografia.
[366] *Ibidem*; Popuşoi, Beldiman 1999; Beldiman, Popuşoi 2000.
[367] Beldiman, Sztancs 2004a.
[368] Beldiman 2000a.
[369] Luca 2001, p. 53-54, fig. 2/3, 8.
[370] Draşovean 1991, fig. 4.
[371] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 45.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Unele analogii pentru vârful CRC/III 1 pot fi regăsite în monografia culturii, realizată de Iuliu Paul[372].

6.4. Cultura Tiszapolgár.

Locuirea atribuită acestei culturi se referă la o etapă târzie[373].

Pentru analogii ale IMDA trimitem la sinteza asupra culturii, datorată lui Gheorghe Lazarovici[374].

6.5. Cultura Coţofeni.

Materialele Coţofeni de la CRC au fost atribuite fazelor a II-a şi a III-a ale acestei culturi[375].

Pentru artefactele IMDA am regăsit analogii în siturile de la: Cerişor-*Peştera nr. 1*[376]; Băile Herculane-*Peştera Hoţilor*, Bocşa Montană-*Colţan*, Ostrovul Corbului, Sebeş-*Râpa Roşie*[377]; Şincai[378].

6.6. Cultura Wietenberg.

Materialele Wietenberg de la CRC au fost atribuite fazelor a II-a şi a III-a ale acestei culturi[379].

Artefactele IMDA au analogii în siturile de la: Cerişor-*Peştera nr. 1*[380]; Piatra Craivii, Sântimbru, Ţelna[381], Derşida[382].

7. Concluzii

În tentativa noastră de *biais* diacronic de-a lungul celor cinci culturi prezente prin vestigii în situl CRC se constată, în general, frecvenţa utilizării metapodiilor de ovicaprine şi a cornului de cerb; se înregistrează, în acelaşi timp, şi recurgerea la materii prime insolite, precum segmentul de mandibulă, folosit pentru realizarea unui vârf de mari dimensiuni (cultura Tiszapolgár).

Înregistrăm, de asemenea, predominarea vârfurilor diverse – grupa tipologică I A, N = 36; în cadrul ei, cele realizate pe metapodii de ovicaprine şi pe raze de corn de cerb sunt cele frecvente.

Între tipurile noi înregistrate în lotul studiat (în raport cu lista deja elaborată şi care acoperă circa 15 milenii, respectiv culturile paleoliticului superior, epipaleoliticului, mezoliticului şi neoliticului timpuriu[383] se numără: I A21 (cultura Starčevo-Criş), I A22 (cultura Turdaş), I A23, I A24, I A25 (toate aparţinând culturii Tiszapolgár); I F11 (cultura Starčevo-Criş); I G9 (cultura Coţofeni).

[372] Paul 1992, p. 43-44, pl. XXVII/7-9, 11-12.
[373] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 114.
[374] Lazarovici 1983.
[375] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 47-48.
[376] Roman, Diaconescu, Luca 2000, p. 34, 38, pl. V/5-6 şi IX/2.
[377] Roman 1976, p. 18, 116, 152, pl. 11 şi 52; Ciugudean 200, pl. 125/4 şi 129/2.
[378] Lazăr 1995, pl. XXII/32-33.
[379] Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 48-50.
[380] Roman, Diaconescu, Luca 2000, p. 14-15, 33, pl. IV/8-10.
[381] Andriţoiu 1992, p. 46, 208, pl. 40/12-13; Rişcuţa 1995.
[382] Jurcsák 1984 – cu bibliografia mai veche; Rişcuţa 1995; pentru detalii legate de podoabele realizate pe cochilii atribuite culturii Wietenberg v. recent Sztancs, Beldiman 2004a.
[383] Beldiman 1999a.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Remarcabile sunt, fără îndoială, vârful amenajat pe segment de mandibulă de bovină domestică (I A24) şi eboşele din *compacta* de corn de cerb (V A1 b) şi matricea de extracţie respectivă (V A3 b3). Subliniem şi raritatea unor piese, precum brăţările din cochilii de scoici de origine mediteraneană – *Spondylus* sp. (III G3 g), prezente cu un exemplar în lotul atribuit culturii Starčevo-Criş.

Evidenţiem şi faptul că, din punct de vedere dimensional, singura grupă tipologică expresivă este aceea a vârfurilor (I A), dat fiind efectivul ei general cu valoare relativ înaltă în cadrul lotului (N = 36).

Pe criteriul claselor de lungimi, se observă predominarea vârfurilor de clasă mică şi medie (II şi III). Rămâne valabilă remarca după care corelaţia criteriilor materie primă/tip determină amploarea claselor de lungimi decelate. Efectivele reduse nu permit conturarea unor concluzii mai consistente pe baze statistice.

Debitajul înregistrează aplicarea unor procedee simple, precum percuţia directă şi fracturarea prin flexiune, percuţia directă / despicarea sau percuţia directă / cioplirea. Acestea se combină cu două-trei alte operaţii în scheme de debitaj complexe, care mai includeau şi: abraziunea în suprafaţă şi şănţuirea axială. Impactul probabil al folosirii uneltelor de tăiat/cioplit metalice (topor, cuţit de cupru şi bronz) se înregistrează în prelucrarea MDA în cazul culturilor Coţofeni şi Wietenberg.

Predilectă apare recurgerea la şănţuirea axială în fabricarea vârfurilor pe metapodii de ovicaprine, în cadrul culturilor Starčevo-Criş, Turdaş şi Tiszapolgár. Piesele tehnice din corn de cerb (eboşe şi resturi de debitaj) documentează, în premieră pentru cultura Starčevo-Criş şi fără analogii cunoscute, deocamdată, de noi, aplicarea unei scheme de debitaj în vederea obţinerii, prin Şa, a unor eboşe (benzi de *compacta*).

Piesele tehnice atestă, de asemenea, de o manieră indubitabilă, prelucrarea în cadrul sitului a metapodiilor de ovicaprine şi de cervide, ca şi a coarnelor de cervide (cerb şi căprior).

Procedeele fasonării şi ale finisării sunt mult mai diversificate decât acelea aplicate în etapa debitajului, urmărindu-se atât obţinerea formei definitive a obiectului, cât şi amenajarea unor detalii morfo-tehno-funcţionale specifice; de asemenea, aici se includ şi: tratamentul termic; finisarea suprafeţelor sau a perforaţiilor (alezarea); amenajarea dispozitivului care servea la fixare prin suspendarea pe o fibră oarecare (perforaţii)[384] etc.

Datele relative la procedeele fasonării sunt sintetizate în tabelul nr. 6. Observăm predominarea abraziunii multidirecţionale ca procedeu de bază al fasonării. Perforarea este prezentă la amenajarea specifică pentru fixarea cozii vârfurilor de corn şi la fasonarea obiectelor de podoabă, unde apare şi şănţuirea axială. În cazul vârfurilor atribuite culturii Coţofeni percuţia directă/despicarea pare un procedeu frecvent aplicat în etapa fasonării pentru obţinerea unei porţiuni înguste a părţii distale, pe care să se poată amenaja partea activă prin abraziune. Ca

[384] *Ibidem*, vol. 1, p. 70-71, 261-263; Beldiman, Sztancs 2004c.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

procedee rare constatate menționăm: retuşarea, tăierea transversală, cioplirea cu ajutorul unei unelte metalice, excavarea țesutului spongios al cornului de cerb.

Aplicarea tratamentului termic pare a fi frecventă, dar trebuie să avem în vedere şi posibilitatea ca urmele specifice respective să se datoreze arderii accidentale.

În ceea ce priveşte fixarea în suport, respectiv recurgerea la uneltele compozite prevăzute cu coadă, mâner sau piesele de podoabă ataşate pe un fir sau fâşie de piele etc., remarcăm frecvența lor relativ redusă.

Pentru fixarea transversală de tip negativ (perforație transversală) ne referim la vârfurile de tip I G9 şi la dinții perforați; fixarea axială de tip negativ este aceea care priveşte cochiliile de tip III C1; netezitoarele de tip I B1 şi I B7 erau foarte probabil fixate axial distal sau axial lateral într-un mâner de lemn (fixare axială de tip pozitiv).

Examinarea sistematică a suprafețelor cu ochiul liber, cu lupa şi în microscopie optică de mică putere a întregului lot de piese de la CRC a relevat prezența combinată a mai multor tipuri de urme de uzură, care, cu un grad mai mare sau mai mic de probabilitate, sugerează funcționalitatea pieselor respective[385].

Aproape nelipsite sunt urmele de tocire şi de lustru, intense sau superficiale, ca şi fracturile curente, rezultate prin aplicarea unor forțe laterale. Celelalte tipuri de urme de uzură decelate pe piesele studiate se referă la utilizări specifice ale tipurilor respective, având frecvență redusă şi foarte redusă.

Reamenajarea vârfurilor după fracturare pare rară (un caz clar, cel al piesei CRC/III 1); în schimb, frecventă pare a fi continuarea folosirii vârfurilor după fracturarea extremității distale.

Analiza urmelor de uzură, ca şi comparațiile cu situațiile decelate prin studiile paletnologice detaliază aspectele în conexiune cu ocupațiile documentate de artefactele IMDA: pentru **vârfuri** de dimensiuni mici, mijlocii, mari: perforarea şi asamblarea pieilor şi a materialelor textile (cusutul); împletitul fibrelor vegetale şi animale; armă (pumnal, tipul I A22); armă de lovire (vârf de corn de tip I G9); unealtă de săpat sau afânat solul; pană pentru despicat lemnul; *chasse-lame* pentru debitajul laminar al materialelor litice; **netezitor** pentru prelucrarea lemnului şi a pieilor; utilizarea instrumentarului domestic de tipul **lingurilor-spatule** pentru îngurgitarea alimentelor (rolul funcțional „banal" de linguri pentru mâncat) sau pentru curățarea făinii/a substanțelor colorante de pe râşnițele de tip plat; **materii prime** pentru fabricarea vârfurilor diverse pe raze de corn de cerb; **podoabe** – brățări, elemente de colier (dinți perforați şi cochilii întregi).

În cazul artefactelor studiate, asocierea diverselor tipuri de piese din MDA ilustrează, în general, contextele curente domestice ale descoperirii *in situ* ale acestora şi ale utilizării lor: este vorba de contexte de fabricare, de utilizare şi de stocare sau de abandon (contexte *intra-sit*).

[385] Beldiman 1999a, vol. 1, p. 70-71, 268.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Ca şi în multe alte situaţii studiate, este de acceptat ipoteza după care fabricarea artefactelor din MDA se făcea în contextul domestic şi nu ilustra, decât excepţional, practicarea unui meşteşug specializat.

Efectivele pe culturi nu sunt prea consistente, ceea ce limitează semnificativ încheierile formulabile; este, de altfel, bine cunoscut că amplitudinea efectivului condiţionează valabilitatea concluziilor.

Prilejul de faţă este unul de aplicare integrală în premieră a protocolului de analiză asupra unor loturi IMDA aparţinând culturilor Starčevo-Criş, Turdaş, Petreşti, Tiszapolgár, Coţofeni şi Wietenberg. Considerăm că datele etalate au valoare ilustrativă pentru fenomenul paleotehnologic abordat şi devin un punct de referinţă pentru studiile viitoare. În acest sens, importantă este şi identificarea tipurilor noi, definite cu acest prilej, care îmbogăţesc repertoriul IMDA preistorice (I A21 – I A25; I F11; I G9).

Furnizate de descoperiri foarte recente, făcute în condiţii optime, piesele aparţinând IMDA din peştera *Cauce* de la Cerişor oferă ocazia analizei unui lot relativ puţin consistent din punct de vedere numeric. Acest lot prilejuieşte însă analiza unui efectiv important de vârfuri, care se evidenţiază prin diversitate tipo-morfo-funcţională şi parametri aparte, unele piese fiind, până acum, unicate în gama tipologică a IMDA preistorice din România.

În încheiere, considerăm că aportul IMDA la elucidarea unor aspecte paleotehnologice şi paleoeconomice specifice culturilor preistorice este în mod concludent ilustrat şi prin analiza materialelor din aşezarea din „Peştera de la Cauce", la care se pot raporta de acum înainte parametrii altor loturi, în proveniență din aceleaşi medii culturale.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Lista abrevierilor

Aa	Abraziune axială
Ad.	Adâncime
Am	Abraziune multidirecțională
Ao	Abraziune oblică
As	Abraziune în suprafață
At	Abraziune transversală
B	Bovine
CD	Calibrul distal
Cn	Corn (de cerb)
Cnd	Câine
Cr	Cerb
Cp	Căprior
CRC	Cerişor-*Peştera Cauce*
Cs	Corp costal
D	Dinte
DEB	Debitajul
Diam.	Diametru
DR	Drept, dreaptă
ED	Extremitatea distală
EP	Extremitatea proximală
Erb	Erbivor de specie nedeterminabilă
Ext.	Exterior
FAS	Fasonarea
Fb	Fibula
FI	Fața inferioară
Fig.	Figura
FIX	Fixarea în suport
FL	Fractură laterală
Fn/A, L	Finisare prin abraziune sau lustruire
Fn/Rot	Finisare prin rotație (alezare)
FP	Fractură de presiune
FS	Fața superioară
FUNC	Rolul funcțional
Gros.	Grosime
Gs	Gasteropode (cochilii de melci)
IMDA	Industria materiilor dure animale
Int.	Interior
L	Lungimea
L tot.	Lungimea totală
Lăț.	Lățime
Lm	Lamelibranhiate (cochilii de scoici)

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

LPA	Lungimea părții active
Max.	Maxim(ă)
MCCH	Muzeul „Castelul Corvineştilor”, Hunedoara
Md	Mandibulă
MD	Marginea dreaptă
MDA	Materii dure animale
Min.	Minim(ă)
MP	Metapod
MS	Marginea stângă
OC	Ovicaprine
OL	Os lung
PD	Partea distală
PD/C	Percuție directă / Cioplire
PD/D	Percuție directă / Despicare
Perf., Pf	Perforație
PfB	Perforație bilaterală
PfU	Perforație unilaterală
Pl.	Planşa
PM	Partea mezială
PP	Partea proximală
Ra	Raclaj axial
Rt	Retuşare
S	Suine
ST	Stâng(ă)
Str	Striuri
Şa	Şănțuire axială
T	Tibia
Tc/L	Tocire / Lustru
TrT	Tratament termic
Ts	Tasare
TT	Tăiere transversală
U	Ulna
UTIL	Utilizarea

Abréviations

Aa	Abrasion axiale
Ad.	Profondeur (de la perforation)
Am	Abrasion multidirectionnelle
Ao	Abrasion oblique
As	Abrasion en surface
At	Abrasion transversale
B	Bovinés
CD	Calibre distal

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Cn	Bois de cerf
Cnd	Chien
Cp	Chevreuil
Cr	Cerf
CRC	Cerişor-*Grotte Cauce*
Cs	Côte
D	Dent
DEB	Débitage
Diam.	Diamètre
DR	Droit (bord)
ED	Extrémité distale
EP	Extrémité proximale
Erb	Herbivore indéterminé
Ext.	Extérieur
FAS	Façonnage
Fb	Fibula
FI	Face inférieure
Fig.	Figure
FIX	Mode de fixation (manche)
FL	Fracture par flexion (latérale)
Fn/A, L	Finisage par abrasion ou lustrage
Fn/Rot	Alésage
FP	Fracture par pression
FS	Face supérieure
FUNC	Fonction
Gros.	Épaisseur
Gs	Gastéropodes
IMDA	Industrie des matières dures animales
Int.	Intérieur
L	Longueur
L tot.	Longueur totale
Lăț.	Largeur
Lm	Lamellibranches
LPA	Longueur de la partie active
Max.	Maximum
MCCH	Musée «Chateau des Corvins», Hunedoara
MD	Bord droit
Md	Mandibule
MDA	Matières dures animales
Min.	Minimum
MP	Métapode
MS	Bord gauche
OC	Ovicaprins
OL	Os long

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

PD	Partie distale
PD/C	Percussion directe / Entaillage
PD/D	Percussion directe / Fendage axial
Perf., Pf	Perforation
PfB	Perforation bilatérale (de deux côtés)
PfU	Perforation unilatérale
PM	Partie mésiale
PP	Partie proximale
Ra	Raclage axial
Rt	Retouches
S	Suidés
ST	Gauche
Str	Stries
Şa	Rainurage
T	Tibia
Tc/L	Emoussement / Lustre
TrT	Traitement thermique
Ts	Tassage
TT	Sciage transversal
U	Ulna
UTIL	Utilisation

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Lista tabelelor

Tabel nr. 1 CRC. IMDA – Tipologia şi reprezentarea materiilor prime.
Tabel nr. 2 CRC. IMDA – Repartiția tipurilor pe culturi.
Tabel nr. 3 CRC. IMDA – Repartiția materiilor prime pe culturi.
Tabel nr. 4 CRC. IMDA – Morfometria.
Tabel nr. 5 CRC. IMDA – Clasele de lungimi ale grupei tipologice I A (vârfuri).
Tabel nr. 6 CRC. IMDA – Procedee de debitaj şi de fasonare.
Tabel nr. 7 CRC. IMDA – Urme de utilizare.

Liste des tableaux

Tableau no. 1 CRC. IMDA – Typologie et matières premières.
Tableau no. 2 CRC. IMDA – Distribution des types par cultures.
Tableau no. 3 CRC. IMDA – Distribution des matières premières par cultures.
Tableau no. 4 CRC. IMDA – Morphométrie.
Tableau no. 5 CRC. IMDA – Classes de longueurs du groupe typologique I A (pointes).
Tableau no. 6 CRC. IMDA – Procédées techniques du débitage et du façonnage.
Tableau no. 7 CRC. IMDA – Traces d'utilisation.

Tabel nr. 1 CRC. IMDA – Tipologia şi reprezentarea materiilor prime

Tip	Indicativ	MtP	SPEC
I A21	CRC/I 1	MP	OC
I A21	CRC/I 9	OL	OC
I A22	CRC/I 6	Cn	Cr
I A7 b	CRC/I 2	MP	OC
I B1	CRC/I 7	MP	Cr
I B1	CRC/I 8	OL	B
I F11	CRC/I 3	Cs	Erb
I F3 b2	CRC/I 5	MP	B
I G4 (?)	CRC/I 11	Cn	Cr
III G3 g	CRC/I 10	Lm	Spondylus sp. (?)
V A1 b3	CRC/I 12	Cn	Cr
V A1 b3	CRC/I 13	Cn	Cr
V A1 b3	CRC/I 14	Cn	Cr
V A2 b2	CRC/I 4	Cn	Cr

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

V A3 a	CRC/I 17	MP	OC
V A3 b	CRC/I 15	Cn	Cr
V A3 b2	CRC/I 16	Cn	Cr
I A1	CRC/II 1	MP	OC
I A1	CRC/II 2	OL	Erb
I A17 a	CRC/II 6	Cn	Cr
I A17 a	CRC/II 9	Cn	Cr
I A22	CRC/II 8	Cn	Cr
I A7 a	CRC/II 3	MP	OC
I A7 a	CRC/II 4	MP	OC
I A7 a	CRC/II 5	MP	OC
I A7 a	CRC/II 7	MP	OC
I B7	CRC/II 11	D	S (mistreț)
I F2	CRC/II 12	OL	B
I G1	CRC/II 10	Cn	Cr
V A1 b3	CRC/II 14	Cn	Cr
V A2 a	CRC/II 15	MP	OC
V A2 b1	CRC/II 16	Cn	Cp
V A2 b1 b	CRC/II 17	Cn	Cp
V A2 b2	CRC/II 13	Cn	Cr
V A3 a	CRC/II 19	MP	Cr
V A3 a	CRC/II 20	MP	OC
V A3 b	CRC/II 18	Cn	Cr
I A7 a	CRC/III 1	MP	OC
I A1	CRC/IV 1	OL	Erb
I A1	CRC/IV 2	OL	Erb
I A1	CRC/IV 11	MP	Cr
I A23 a	CRC/IV 5	Fb	S
I A24	CRC/IV 6	Md	B
I A25	CRC/IV 7	T	S (porc domestic)
I A25	CRC/IV 8	T	OC
I A7 a	CRC/IV 3	MP	OC
I A7 a	CRC/IV 4	MP	OC
I B1	CRC/IV 14	OL	Erb
I G4 (?)	CRC/IV 12	Cn	Cr
I G9	CRC/IV 9	Cn	Cr
V A2 b2	CRC/IV 10	Cn	Cr
V A3 b	CRC/IV 13	Cn	Cr
I A1	CRC/VI 1	OL	Erb
I A1	CRC/VI 8	OL	Erb
I A10	CRC/VI 2	U	OC
I A16	CRC/VI 5	Cn	Cr
I A16	CRC/VI 6	Cn	Cr

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I A17 a	CRC/VI 9	Cn	Cr
I A22	CRC/VI 10	Cn	Cr
I G9	CRC/VI 7	Cn	Cr
III A2	CRC/VI 3	D	Cnd
III A2	CRC/VI 4	D	Cnd
III C1	CRC/VI 12	Gs	Conus
V A1 b	CRC/VI 11	Cn	Cr
I A1	CRC/VII 1	OL	Erb
I A1	CRC/VII 2	OL	Erb
I A17 a	CRC/VII 4	Cn	Cr
I A17 a	CRC/VII 7	Cn	Cr
I A22	CRC/VII 8	Cn	Cr
I A7 a	CRC/VII 3	MP	OC
III C1	CRC/VII 5	Cochilie Gs	Dentalium sp.
III C1	CRC/VII 6	Cochilie Gs	Dentalium sp.
V A2 b1 b	CRC/VII 9	Cn	Cp
V A3 b	CRC/VII 10	Cn	Cr
V A3 b	CRC/VII 11	Cn	Cr
V A3 b	CRC/VII 12	Cn	Cr
V A3 b2	CRC/VII 13	Cn	Cr
V A3 b3	CRC/VII 14	Cn	Cr

Tabel nr. 2 CRC. IMDA – Repartiția tipurilor pe culturi

Tip	Starčevo-Criş	Turdaş	Petreşti	Tiszapolgár	Coţofeni	Wietenberg
I A1		2		3	2	2
I A7 a		4	1	2		1
I A7 b	1					
I A10					1	
I A16					2	
I A17 a		2			1	2
I A21	2					
I A22	1	1			1	1
I A23 a				1		

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I A24				1			
I A25				2			
I B1	2			1			
I B7		1					
I F2		1					
I F3 b2	1						
I F11	1						
I G1		1					
I G4 (?)	1			1			
I G9				1	1		
III A2					2		
III C1					1	2	
III G3 g	1						
V A1 b					1		
V A1 b3	3	1					
V A2 a		1					
V A2 b1		1					
V A2 b1 b		1				1	
V A2 b2	1	1		1			
V A3 a	1	2					
V A3 b	1	1		1		3	
V A3 b2	1					1	
V A3 b3						1	
24	17	20	1	14	12	14	

Tabel nr. 3 CRC. IMDA – Repartiția materiilor prime pe culturi

MtP/Specia	Starčevo-Criş	Turdaş	Petreşti	Tiszapolgár	Coţofeni	Wietenberg

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

MP	5	8	1	3		1
Cs	1					
Cn	8	9		4	6	9
OL	2	2		3	2	2
D		1			2	
Fb				1		
Md				1		
T				2		
U					1	
Cochilii Lm	1					
Cochilii Gs					1	2
OC	4	7	1	3	1	1
Erb	1	1		3	2	2
Cr	9	8		5	6	8
Cp		2				1
S		1		2		
B	2	1		1		
Câine					2	
Dentaliu m sp.						2
Spondylu s sp.	1					
Conus					1	

Tabel nr. 4 CRC. IMDA – Morfometria (mm)

Tip	Indicativ	L tot.	LPA	CD	Diam.	Diam. perf.
I A7 b	CRC/I 2	*98*/97	cca 40	3/2		
I A21	CRC/I 1	*101*/100	cca 50	4/2,5		
I F11	CRC/I 3		8			
V A2 b2	CRC/I 4	210		10/8		
I A21	CRC/I 9	*86*/63	40	3/2		
I A22	CRC/I 6	139	30	10		
I B1	CRC/I 7	64	18/9			
I B1	CRC/I 8	55	13/3			
I F3 b2	CRC/I 5	143				

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I G4 (?)	CRC/I 11					Cca 30
III G3 g	CRC/I 10				Diam. ext. cca 60 Diam. int. cca 45	
V A1 b3	CRC/I 12					
V A1 b3	CRC/I 13					
V A1 b3	CRC/I 14					
V A3 a	CRC/I 17	39				
V A3 b	CRC/I 15	365				
V A3 b2	CRC/I 16	90				
I A1	CRC/II 1	*86*/71	Cca 40	3/2		
I A1	CRC/II 2	*162*/160	Cca 30	8/3		
I A7 a	CRC/II 3	111	Cca 55	3		
I A7 a	CRC/II 4	*95*/88	Cca 50	3/2,5		
I A7 a	CRC/II 5	*93*/90	Cca 50	2,5/2		
I A17 a	CRC/II 6	90	Cca 10	11		
I A7 a	CRC/II 7	65	Cca 35	3/2,5		
I A17 a	CRC/II 9	145	Cca 5	11/10		
I A22	CRC/II 8	230	Cca 30	9/7		
I B7	CRC/II 11	40	5-8			Diam. ext. 4; Diam. int. 3,5
I F2	CRC/II 12	38				
I G1	CRC/II 10	*140*/125	Cca *30*	10/8		
V A2 b2	CRC/II 13	123				
V A1 b3	CRC/II 14					
V A2 a	CRC/II 15	129				

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

V A2 b1	CRC/II 16	85			
V A2 b1 b	CRC/II 17				
V A3 b	CRC/II 18				
V A3 a	CRC/II 19	124			
V A3 a	CRC/II 20	68			
I A7 a	CRC/III 1	*70*/67	Cca 35	2	
I A1	CRC/IV 1	*109*/107	Cca 30	4/3	
I A1	CRC/IV 2	83	Cca 30	12/7	
I A7 a	CRC/IV 3	*120*/108	Cca 70	4/2,5	
I A7 a	CRC/IV 4	*107*/86	Cca 60	4/3	
I A23 a	CRC/IV 5	*85*/78	Cca 20	3,5/2,5	
I A24	CRC/IV 6	*225*/220	Cca 30	10/8	
I A25	CRC/IV 7	*89*/87	Cca 30	4/4	
I A25	CRC/IV 8	*70*/68	Cca 25	3/2	
I G9	CRC/IV 9	138	Cca 20		5/4
V A2 b2	CRC/IV 10	143			
I A1	CRC/IV 11	*84*/74	Cca 30	3	
I G4 (?)	CRC/IV 12		Cca 107		
V A3 b	CRC/IV 13				
I B1	CRC/IV 14				
I A1	CRC/VI 1	67			
I A10	CRC/VI 2	83	Cca 30	5/3	
I A16	CRC/VI 5	180	Cca 50	9	
I A16	CRC/VI 6	170		11/10	
I G9	CRC/VI 7	120		12/10	17
III A2	CRC/VI 3	36			Diam. ext. 5; diam. int. 2
III A2	CRC/VI 4	37			Diam. ext. 5; diam. int. 2
I A1	CRC/VI 8	*66*/54	30	3	

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I A17 a	CRC/VI 9			9/8		
I A22	CRC/VI 10	170		9/8		
V A1 b	CRC/VI 11	117				
III C1	CRC/VI 12	36				Dia m. 2,5
I A1	CRC/VII 1	*115*/95	Cca *50*/30	*8*/4		
I A1	CRC/VII 2	69				
I A7 a	CRC/VII 3	80	Cca 50	3/2		
I A17 a	CRC/VII 4	92	Cca 15			
III C1	CRC/VII 5	35				Dia m. 5-3
III C1	CRC/VII 6	34				Dia m. 5-3
I A17 a	CRC/VII 7	125		9/8		
I A22	CRC/VII 8	210		10		
V A2 b1 b	CRC/VII 9	262				
V A3 b	CRC/VII 10					
V A3 b	CRC/VII 11					
V A3 b	CRC/VII 12					
V A3 b2	CRC/VII 13					
V A3 b3	CRC/VII 14					

Tabel nr. 5 CRC. IMDA – Clasele de lungimi ale grupei tipologice I A (vârfuri)

Cultura	Clase de lungimi (număr piese)				
	I	II	III	IV	V
	Mică		Mijlocie		Mare
Starčevo-Criş		1	1		
Turdaş		5	2	1	1
Petreşti		1			

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Tiszapolgár		4	3		1
Coţofeni		2		2	
Wietenberg		3	1		
Total	0	16	7	3	2

Tabel nr. 6 CRC. IMDA – Procedee de debitaj şi de fasonare

Tip	Indicativ	DEB	FAS	FIX
I A7 b	CRC/I 2	Şa, PD/D	Am	
I A21	CRC/I 1	PD/D	Am	
I F11	CRC/I 3	PD/D	Am	
V A2 b2	CRC/I 4	PD/C		
I A21	CRC/I 9	PD/D	Ra, Aa	
I A22	CRC/I 6	PD/C	PD/C	
I B1	CRC/I 7	PD/D	Am	Mâner Fixare axială distală
I B1	CRC/I 8	PD/D	Am	Mâner Fixare axială distală
I F3 b2	CRC/I 5	PD/D, As	Am Fn/A, L	
I G4 (?)	CRC/I 11	PD/C	PD/C, PfU	Mâner Fixare transversală
III G3 g	CRC/I 10	?	Am, Fn/A, L	
V A1 b3	CRC/I 12	Şa, PD/D	Ra	
V A1 b3	CRC/I 13	Şa, PD/D	Ra	
V A1 b3	CRC/I 14	Şa, PD/D	Ra	
V A3 a	CRC/I 17	Şa, PD/D		
V A3 b	CRC/I 15	PD/C		
V A3 b2	CRC/I 16	PD/C	Ra	
I A1	CRC/II 1	At, Ao, Şa, PD/D	Am	
I A1	CRC/II 2	PD/D, Şa	Rt, Ra, Am	
I A7 a	CRC/II 3	PD/D, Şa	Am	
I A7 a	CRC/II 4	Şa, PD/D	Am	
I A7 a	CRC/II 5	As, Şa, PD/D	Am	
I A17 a	CRC/II 6	PD/C	PD/C	
I A7 a	CRC/II 7	Şa, PD/D	Am	

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I A17 a	CRC/II 9	PD	PD/C, Am	
I A22	CRC/II 8	PD/C	PD/C	
I B7	CRC/II 11	PD/D	Am, TT, PfU	Mâner Fixare axială distală sau axială laterală
I F2	CRC/II 12	PD/D, As	Am Fn/A, L	
I G1	CRC/II 10	PD/C	PD/C, Am	
V A2 b2	CRC/II 13	PD/C		
V A1 b3	CRC/II 14	Şa, PD/D	PD/C, Ra	
V A2 a	CRC/II 15	PD/D		
V A2 b1	CRC/II 16	PD/C		
V A2 b1 b	CRC/II 17	PD/D		
V A3 b	CRC/II 18	PD/C		
V A3 a	CRC/II 19	PD/D, Şa		
V A3 a	CRC/II 20	Şa, PD/D		
I A7 a	CRC/III 1	Şa, PD/D	Am	
I A1	CRC/IV 1	PD/D	Am	
I A1	CRC/IV 2	PD/D	Rt, Am	
I A7 a	CRC/IV 3	Şa, PD/D	Am	
I A7 a	CRC/IV 4	Şa, PD/D	Am	
I A23 a	CRC/IV 5		Am	
I A24	CRC/IV 6	PD/D	PD/D, Am	
I A25	CRC/IV 7	PD/D	PD/D, Am	
I A25	CRC/IV 8	PD/D	PD/D, Am	
I G9	CRC/IV 9	PD	PD/C, PfU	Mâner Fixare transversală
V A2 b2	CRC/IV 10	PD		
I A1	CRC/IV 11			
I G4 (?)	CRC/IV 12	PD/C	PD/C, Pf	Mâner Fixare transversală
V A3 b	CRC/IV 13	PD/C		
?	CRC/IV 14	PD/D		
I A1	CRC/VI 1	PD/D		
I A10	CRC/VI 2	PD	PD/C, Am	
I A16	CRC/VI 5	PD		
I A16	CRC/VI 6	PD		
I G9	CRC/VI 7	PD	PfB, PD/C, Sc, Fn/Rot	Mâner Fixare transversală

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

			(alezare)	
III A2	CRC/VI 3	PD	Şa, PfB, Fn/Rot (alezare)	Fibră Fixare transversală
III A2	CRC/VI 4	PD	PfB, Fn/Rot (alezare)	Fibră Fixare transversală
I A1	CRC/VI 8	PD/D	Am	
I A17 a	CRC/VI 9	PD/C	PD/C	
I A22	CRC/VI 10	PD/C		
V A1 b	CRC/VI 11	PD/C, Şa		
III C1	CRC/VI 12		PfU	Fibră Fixare transversală
I A1	CRC/VII 1	PD	Am	
I A1	CRC/VII 2	PD		
I A7 a	CRC/VII 3	PD/D	PD/C, Am	
I A17 a	CRC/VII 4	PD/D	PD/C, Am	
III C1	CRC/VII 5		PD/D, TT	Fibră Fixare transversală
III C1	CRC/VII 6		PD/D, TT	Fibră Fixare transversală
I A17 a	CRC/VII 7	PD/C	PD/C, Am	
I A22	CRC/VII 8	PD/C	Am	
V A2 b1 b	CRC/VII 9	PD/D		
V A3 b	CRC/VII 10	PD/C		
V A3 b	CRC/VII 11	PD/C		
V A3 b	CRC/VII 12	PD/C		
V A3 b2	CRC/VII 13	PD/C		
V A3 b3	CRC/VII 14	PD/C		

Tabel nr. 7 CRC. IMDA – Urme de utilizare

Tip	Indicativ	UTIL	FUNC	Observaţii
I A7 b	CRC/I 2	Tc/L, FL		Lipsă ED Fără TrT Utilizare după fractură
I A21	CRC/I 1	Tc/L, FL		Lipsă ED TrT Abandon după fractură

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I F11	CRC/I 3	Tc/L	
V A2 b2	CRC/I 4		Materie primă chasse lame, mâner, ic
I A21	CRC/I 9	Tc/L, FL	
I A22	CRC/I 6		
I B1	CRC/I 7	Tc/L, AI	
I B1	CRC/I 8	Tc/L, AI	
I F3 b2	CRC/I 5	Tc/L, AI	
III G3 g	CRC/I 10		
I A1	CRC/II 1	Tc/L, FL	Lipsă PD TrT Utilizare după fracturare
I A1	CRC/II 2	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT Utilizare după fracturare
I A7 a	CRC/II 3	Tc/L	Întreg TrT
I A7 a	CRC/II 4	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT Utilizare după fracturare
I A7 a	CRC/II 5	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT Abandon după fracturare
I A17 a	CRC/II 6	Ts, FI	
I A7 a	CRC/II 7	Tc/L, FL Reamenajare prin Aa	Întreg TrT
I A17 a	CRC/II 9	Ts, FI	Lipsă ED
I A22	CRC/II 8	Tc/L	Întreg Fără TrT
I B7	CRC/II 11	Rt uzură	Pandantiv? pe fragment de defensă de mistreț Netezitor prelucrare lemn
I F2	CRC/II 12	Tc/L, FP	Fragment TrT
I G1	CRC/II 10	Ts, Str, FI	Lipsă ED TrT
I A7 a	CRC/III 1	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

		Reamenajare prin Am	Abandon după reamenajare şi fracturare
I A1	CRC/IV 1	Tc/L, FL	Lipsă ED Fără TrT Utilizare după fracturare
I A1	CRC/IV 2	Tc/L	Întreg Fără TrT
I A7 a	CRC/IV 3	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT Abandon după fracturare
I A7 a	CRC/IV 4	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT Abandon după fracturare
I A23 a	CRC/IV 5	Tc/L, FL	Lipsă EP TrT Abandon după fracturare
I A24	CRC/IV 6	Tc/L, FL	Lipsă ED TrT Utilizare după fracturare
I A25	CRC/IV 7	Tc/L, FL	Lipsă ED Fără TrT Utilizare după fracturare
I A25	CRC/IV 8	Tc/L, FL	Lipsă ED Fără TrT Abandon după fracturare
I G9	CRC/IV 9	Tc/L	Lipsă ED TrT
V A2 b2	CRC/IV 10		Lipsă ED
I A1	CRC/IV 11	Tc/L	
I G4 (?)	CRC/IV 12	FL	
I B1	CRC/IV 14	AI	
I A1	CRC/VI 1		
I A10	CRC/VI 2	Tc/L	Întreg TrT
I A16	CRC/VI 5	Tc/L, Str, FI	Întreg TrT
I A16	CRC/VI 6		Întreg Fără TrT

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

I G9	CRC/VI 7	Str, FI	Întreg TrT
III A2	CRC/VI 3	Tc/L	
III A2	CRC/VI 4	Tc/L	
I A1	CRC/VI 8	Tc/L, FL	
I A17 a	CRC/VI 9	Tc/L, AI, Str, FI	
I A1	CRC/VII 1	Tc/L	Lipsă ED TrT
I A1	CRC/VII 2		
I A7 a	CRC/VII 3	Tc/L	Întreagă TrT
I A17 a	CRC/VII 4	Ts, FI	Lipsă ED TrT
III C1	CRC/VII 5	Tc/L	
III C1	CRC/VII 6	Tc/L	
I A17 a	CRC/VII 7	Tc/L, AI, Str, FI	

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Lista histogramelor

Histograma nr. 1 CRC. IMDA – Structura cantitativă a lotului analizat pe culturi.
Histograma nr. 2 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparținând culturii Starčevo-Criş.
Histograma nr. 3 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparținând culturii Turdaş.
Histograma nr. 4 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparținând culturii Tiszapolgár.
Histograma nr. 5 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparținând culturii Coțofeni.
Histograma nr. 6 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparținând culturii Wietenberg.
Histograma nr. 7 CRC. IMDA – Clase de lungimi ale grupei tipologice I A (vârfuri).

Liste des histogrammes

Histogramme no. 1 CRC. IMDA – Les effectifs par cultures.
Histogramme no. 2 CRC. IMDA – Typologie des artefacts de la culture Starčevo-Criş.
Histogramme no. 3 CRC. IMDA – Typologie des artefacts de la culture Turdaş.
Histogramme no. 4 CRC. IMDA – Typologie des artefacts de la culture Tiszapolgár.
Histogramme no. 5 CRC. IMDA – Typologie des artefacts de la culture Coțofeni.
Histogramme no. 6 CRC. IMDA – Typologie des artefacts de la culture Wietenberg.
Histogramme no. 7 CRC. IMDA – Classes de longueurs du groupe typologique I A (pointes).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Histograma nr. 1 CRC. IMDA – Structura cantitativă a lotului analizat pe culturi

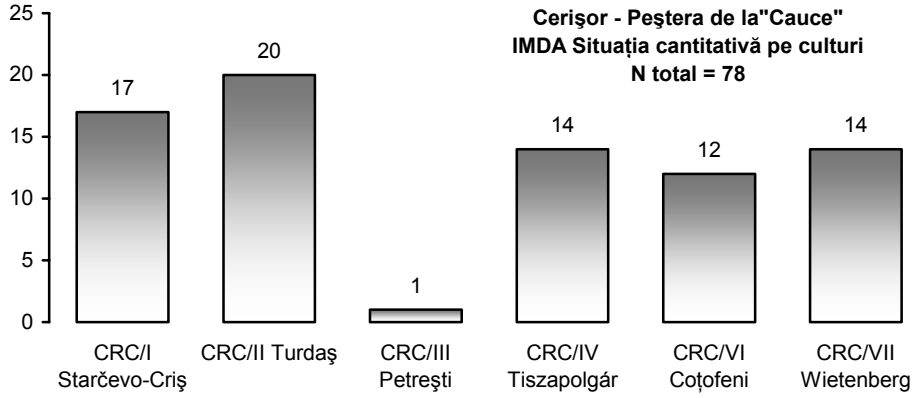

Histograma nr. 2 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparţinând culturii Starčevo-Criş

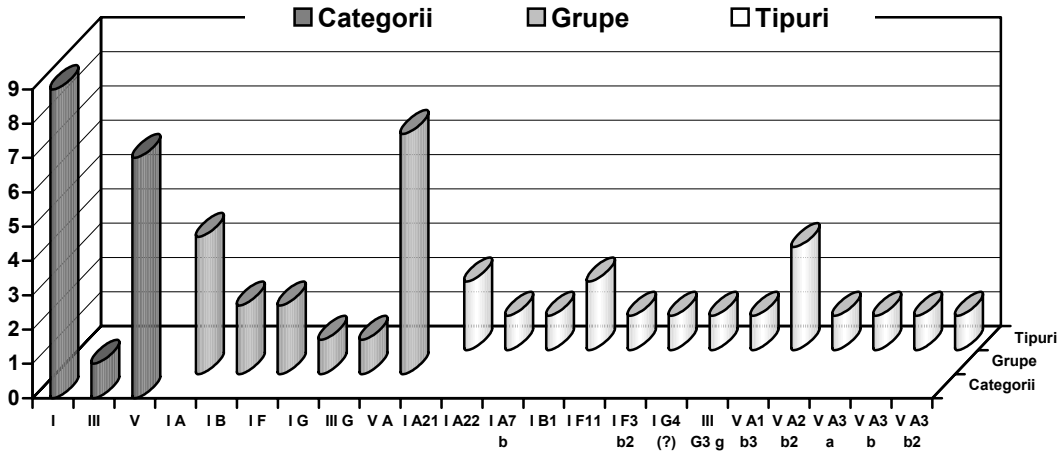

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Histograma nr. 3 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparţinând culturii Turdaş

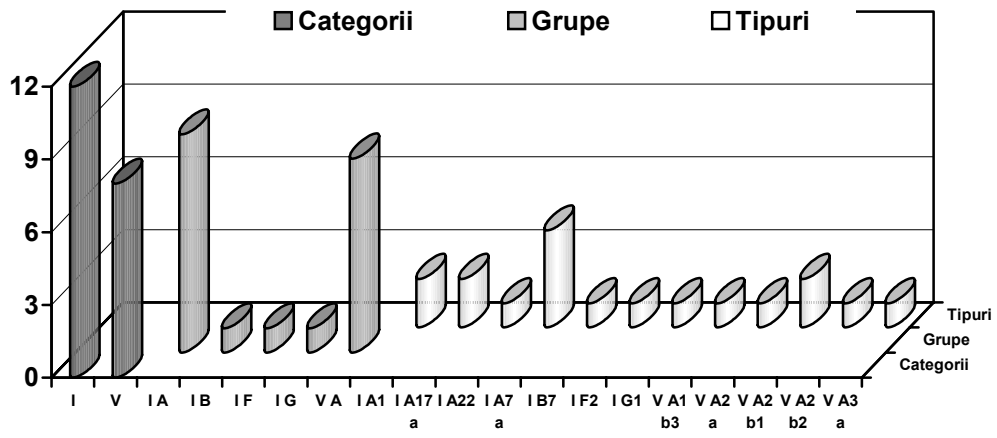

Histograma nr. 4 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparţinând culturii Tiszapolgár

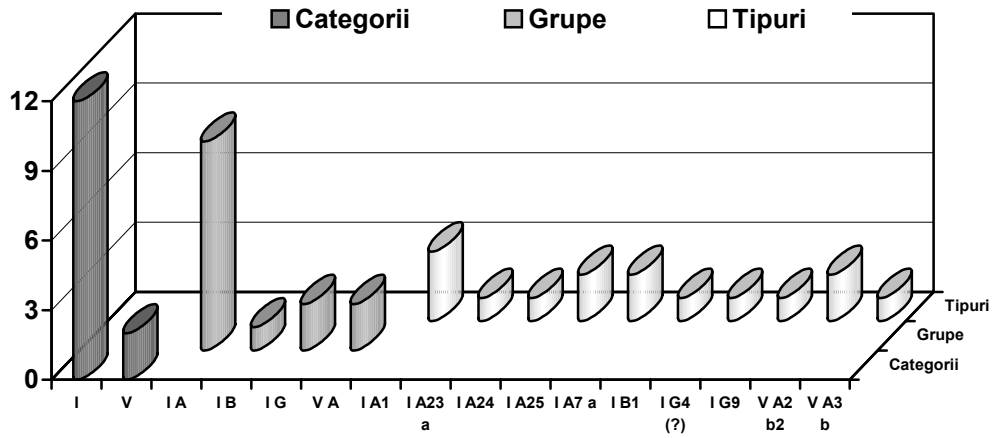

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Histograma nr. 5 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparţinând culturii Coţofeni

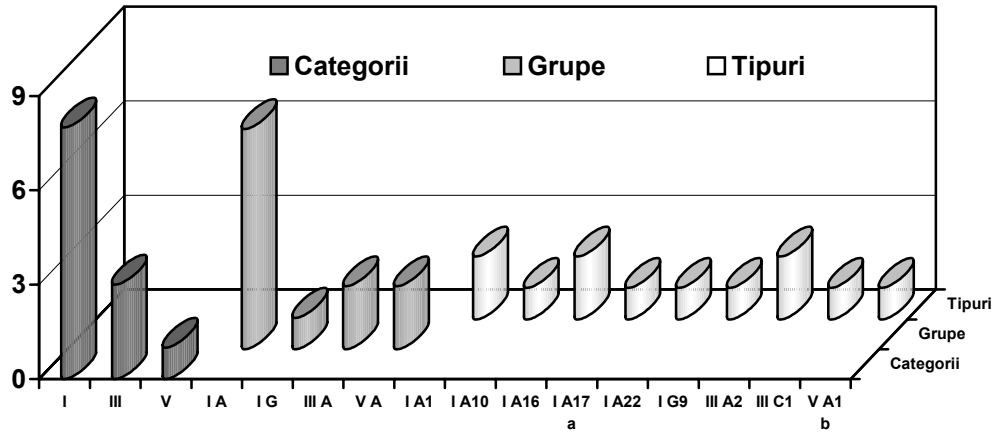

Histograma nr. 6 CRC. IMDA – Tipologia artefactelor aparţinând culturii Wietenberg

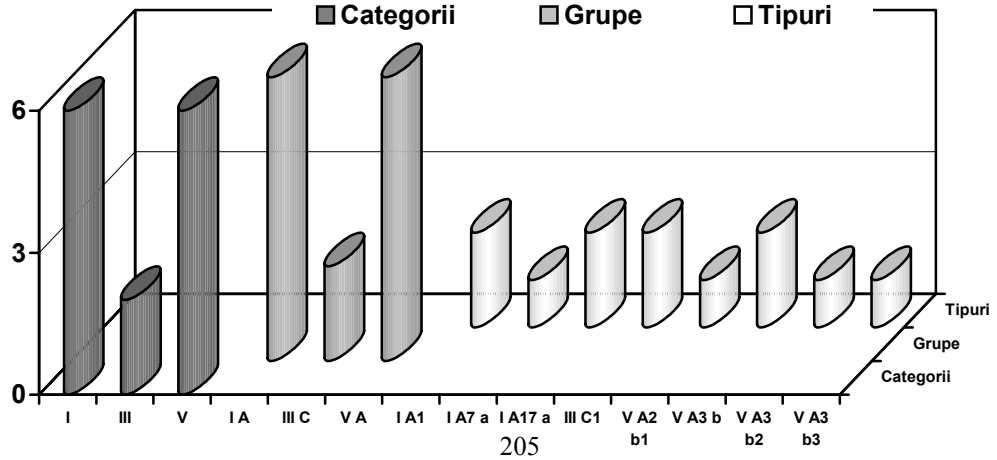

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Histograma nr. 7 CRC. IMDA – Clase de lungimi ale grupei tipologice I A (vârfuri)

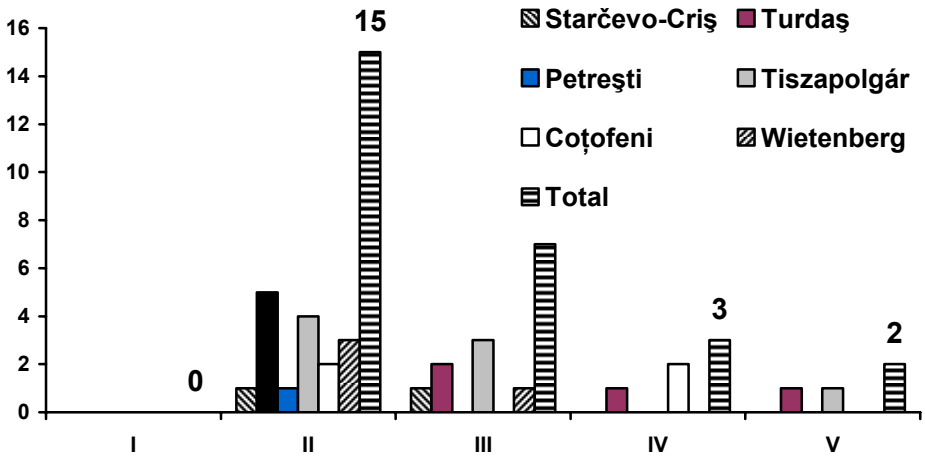

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Lista figurilor

Planşa I	Cultura Starčevo-Criş: piesele CRC/I 1– 4.
Planşa II	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale pieselor CRC/I 1 – 4.
Planşa III	Cultura Starčevo-Criş: piesele CRC/I 6 – 10.
Planşa IV	Cultura Starčevo-Criş: piesele CRC/I 11 – 14, 16 – 17.
Planşa V	Cultura Starčevo-Criş: piesa CRC/I 15.
Planşa VI	Cultura Starčevo-Criş: piesa CRC/I 5.
Planşa VII	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa VIII	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa IX	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa X	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa XI	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa XII	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa XIII	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa XIV	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa XV	Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.
Planşa XVI	Cultura Turdaş: piesele CRC/II 1 – 5, 7. Cultura Petreşti: piesa CRC/III 1.
Planşa XVII	Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 1, 3 – 4.
Planşa XVIII	Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 5, 7. Cultura Petreşti: detalii ale piesei CRC/III 1.
Planşa XIX	Cultura Turdaş: piesele CRC/II 8 – 10, 13.
Planşa XX	Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 8 – 10.
Planşa XXI	Cultura Turdaş: piesele CRC/II 11 – 12.
Planşa XXII	Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 11 – 12.
Planşa XXIII	Cultura Turdaş: piesele CRC/II 6, 14 – 15, 18 – 20.
Planşa XXIV	Cultura Turdaş: piesele CRC/II 16 – 17.
Planşa XXV	Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 1 – 5.
Planşa XXVI	Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 7 – 8.
Planşa XXVII	Cultura Tiszapolgár: detalii ale pieselor CRC/IV 2 – 5.
Planşa XXVIII	Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 6, 9 – 10.
Planşa XXIX	Cultura Tiszapolgár: detalii ale pieselor CRC/IV 6 – 7, 9.
Planşa XXX	Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 11 – 14.
Planşa XXXI	Cultura Coţofeni: piesele CRC/VI 1 – 2, 5 – 7.
Planşa XXXII	Cultura Coţofeni: detalii ale pieselor CRC/VI 5 – 7.
Planşa XXXIII	Cultura Coţofeni: piesele CRC/VI 8 – 11.
Planşa XXXIV	Cultura Coţofeni: piesele CRC/VI 3 – 4.
Planşa XXXV	Cultura Coţofeni: piesa CRC/VI 2 – vedere generală şi detaliu. Detalii ale pieselor CRC/VI 3 – 4.
Planşa XXXVI	Cultura Coţofeni: piesa CRC/VI 12. Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 5 – 6 (după Luca, Roman, Diaconescu 2004,

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

p. 237, pl. VI/1-2).

Planşa XXXVII Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 1 – 4.

Planşa XXXVIII Cultura Wietenberg: detalii ale pieselor CRC/VII 3 – 4.

Planşa XXXIX Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 7 – 8, 10, 12 – 14.

Planşa XL Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 9, 11.

Explication des figures

Planche I Culture Starčevo-Criş: les pièces CRC/I 1 – 4.

Planche II Culture Starčevo-Criş: détails des pièces CRC/I 1 – 4.

Planche III Culture Starčevo-Criş: les pièces CRC/I 6 – 10.

Planche IV Culture Starčevo-Criş: les pièces CRC/I 11 – 14, 16 – 17.

Planche V Culture Starčevo-Criş: la pièce CRC/I 5.

Planche VI Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche VII Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche VIII Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche IX Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche X Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche XI Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche XII Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche XIII Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche XIV Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche XV Culture Starčevo-Criş: détails de la pièce CRC/I 5.

Planche XVI Culture Turdaş: les pièces CRC/II 1 – 5, 7. Culture Petreşti: la pièce CRC/III 1.

Planche XVII Culture Turdaş: détails des pièces CRC/II 1, 3 – 4.

Planche XVIII Culture Turdaş: détails des pièces CRC/II 5, 7. Culture Petreşti: détails de la pièce CRC/III 1.

Planche XIX Culture Turdaş: les pièces CRC/II 8 – 10, 13.

Planche XX Culture Turdaş: détails des pièces CRC/II 8 – 10.

Planche XXI Culture Turdaş: les pièces CRC/II 11 – 12.

Planche XXII Culture Turdaş: détails des pièces CRC/II 11 – 12.

Planche XXIII Culture Turdaş: les pièces CRC/II 6, 14 – 15, 18 – 20.

Planche XXIV Culture Turdaş: les pièces CRC/II 16 – 17.

Planche XXV Culture Tiszapolgár: les pièces CRC/IV 1 – 5.

Planche XXVI Culture Tiszapolgár: les pièces CRC/IV 7 – 8.

Planche XXVII Culture Tiszapolgár: détails des pièces CRC/IV 2 – 5.

Planche XXVIII Culture Tiszapolgár: les pièces CRC/IV 6, 9 – 10.

Planche XXIX Culture Tiszapolgár: détails des pièces CRC/IV 6 – 7, 9.

Planche XXX Culture Tiszapolgár: les pièces CRC/IV 11 – 14.

Planche XXXI Culture Coţofeni: les pièces CRC/VI 1 – 2, 5 – 7.

Planche XXXII Culture Coţofeni: détails des pièces CRC/VI 5 – 7.

Planche XXXIII Culture Coţofeni: les pièces CRC/VI 8 – 11.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planche XXXIV	Culture Coțofeni: les pièces CRC/VI 3 – 4.
Planche XXXV	Culture Coțofeni: la pièce CRC/VI 2 – vue générale et détail. Détails des pièces CRC/VI 3 – 4.
Planche XXXVI	Culture Coțofeni: la pièce CRC/VI 12. Culture Wietenberg: les pièces CRC/VII 5 – 6 (d'après Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 237, pl. VI/1-2).
Planche XXXVII	Culture Wietenberg: les pièces CRC/VII 1 – 4.
Planche XXXVIII	Culture Wietenberg: détails des pièces CRC/VII 3 – 4.
Planche XXXIX	Culture Wietenberg: les pièces CRC/VII 7 – 8, 10, 12 – 14.
Planche XL	Culture Wietenberg: les pièces CRC/VII 9, 11.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa I. Cultura Starčevo-Criș: piesele CRC/I 1 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

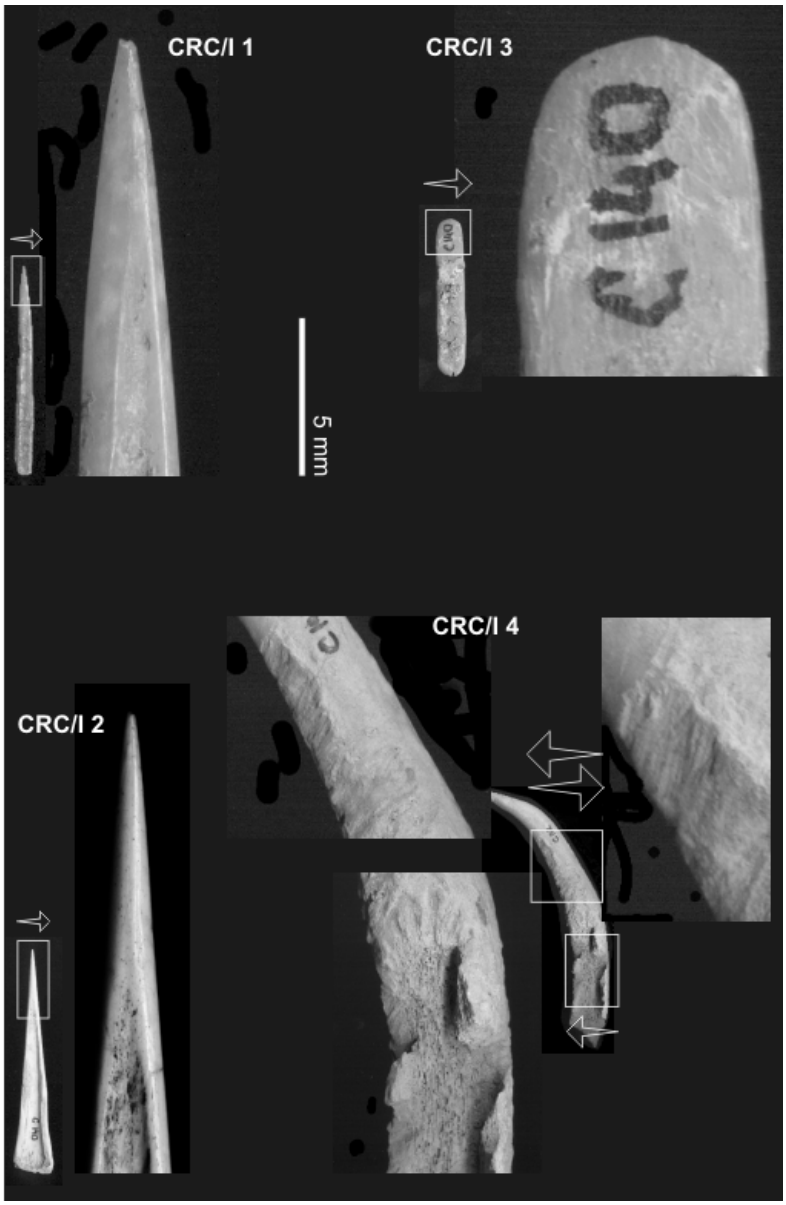

Planşa II. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale pieselor CRC/I 1 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

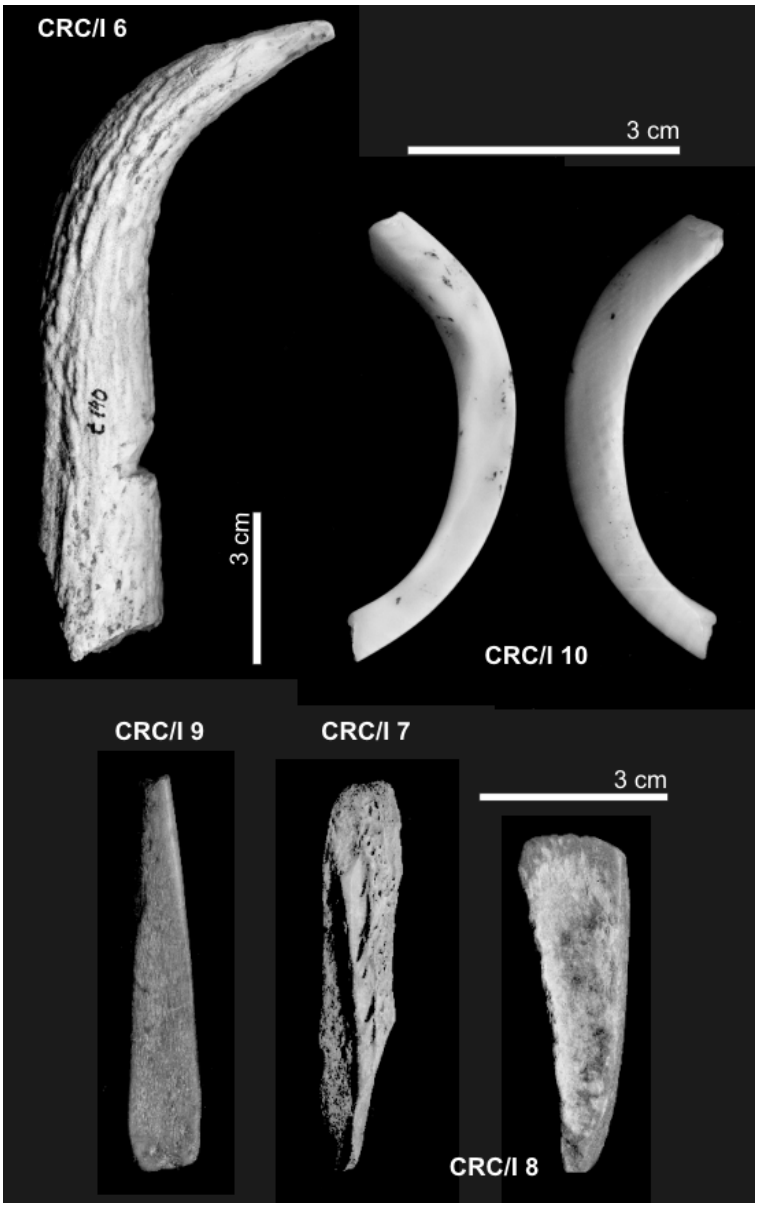

Planşa III. Cultura Starčevo-Criş: piesele CRC/I 6 – 10.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

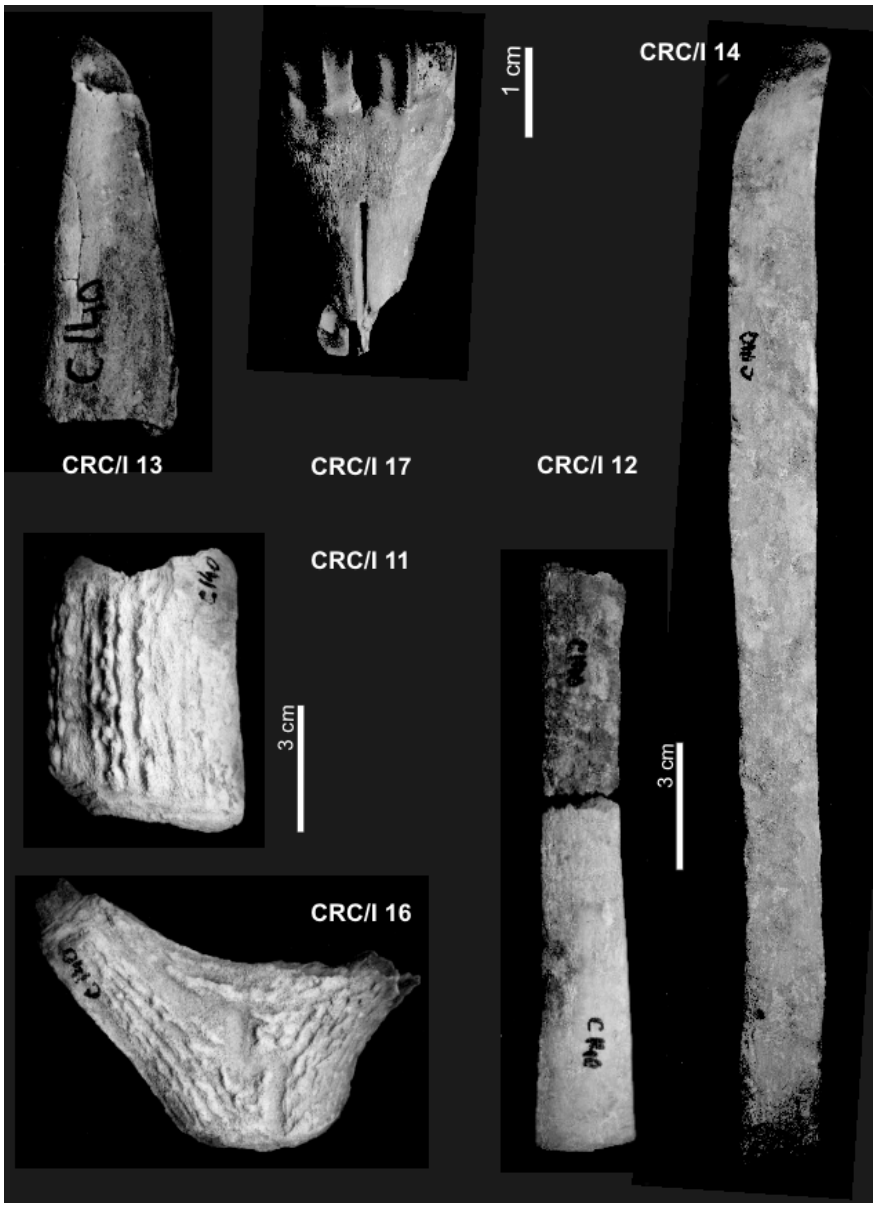

Planşa IV. Cultura Starčevo-Criş: piesele CRC/I 11 – 14, 16 – 17.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa V. Cultura Starčevo-Criş: piesa CRC/I 15.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

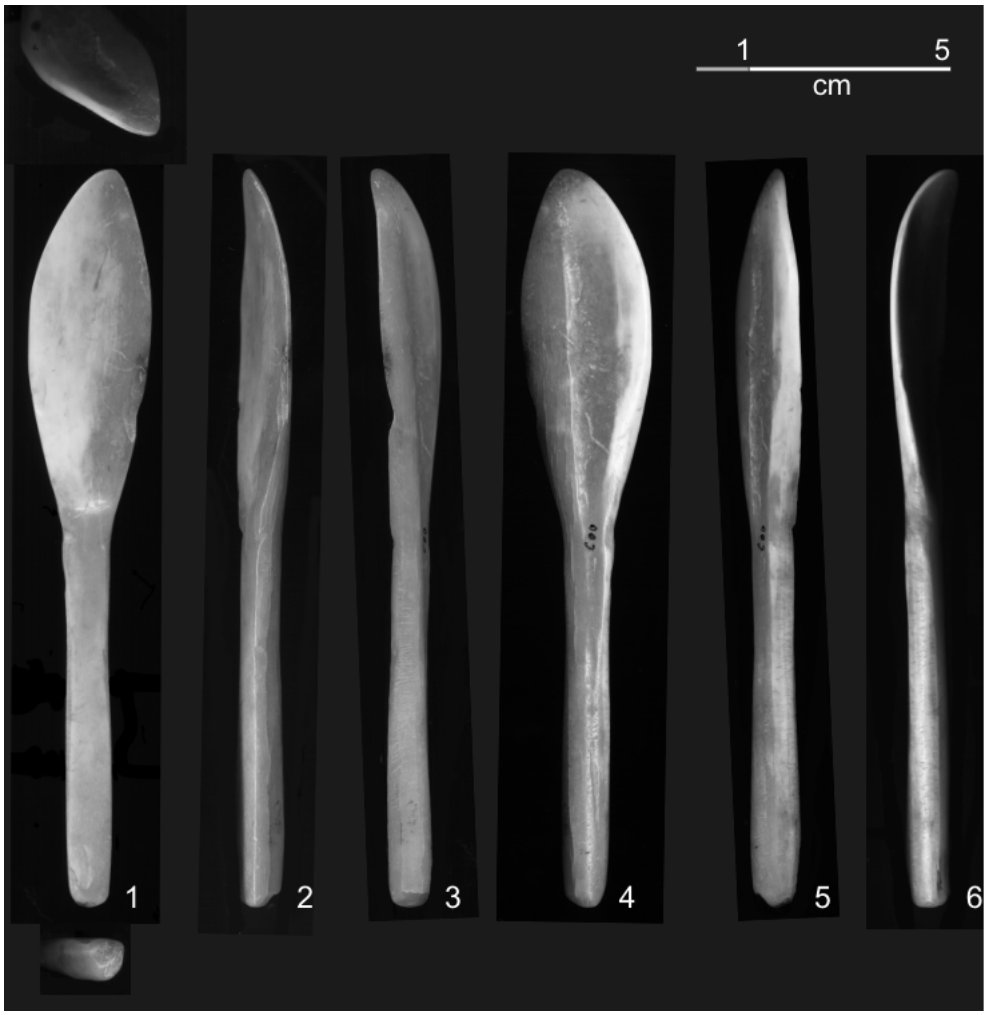

Planşa VI. Cultura Starčevo-Criş: piesa CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

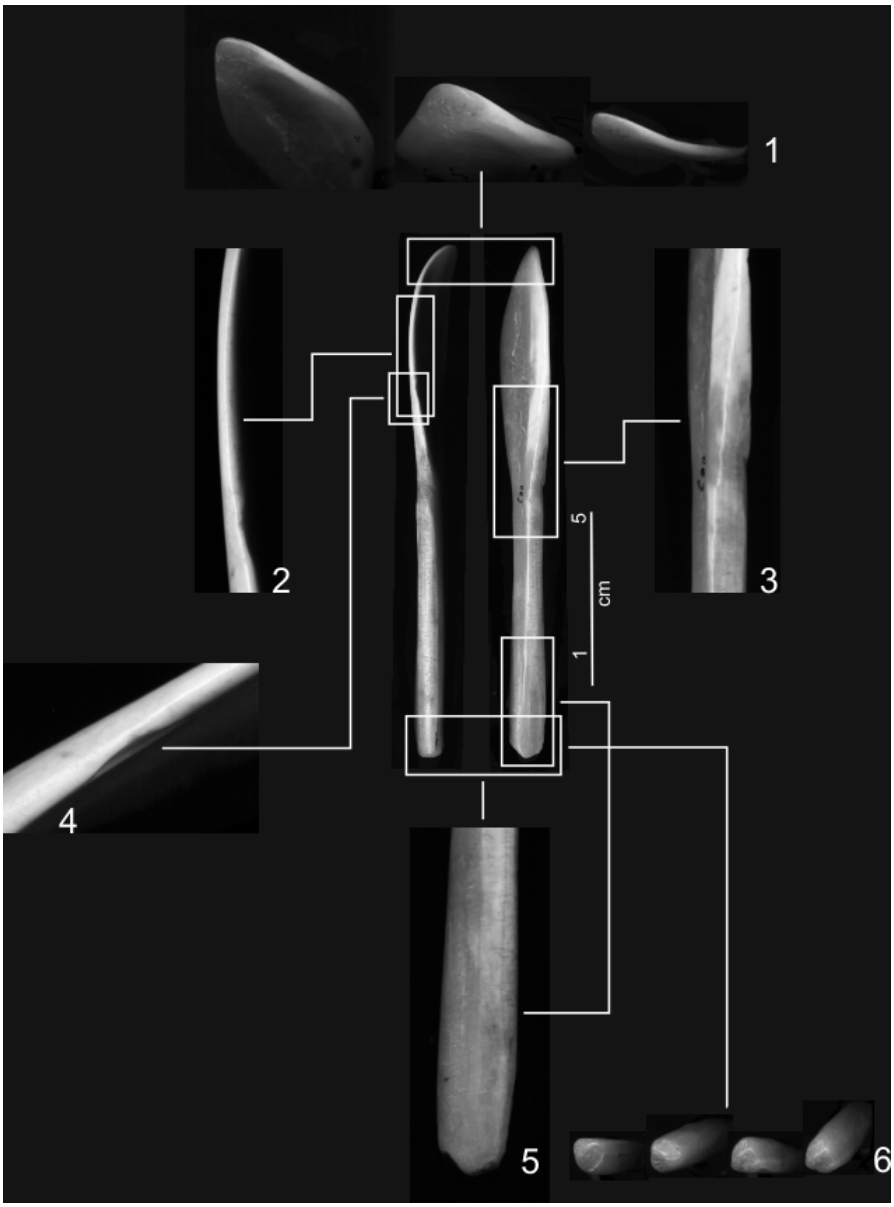

Planşa VII. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

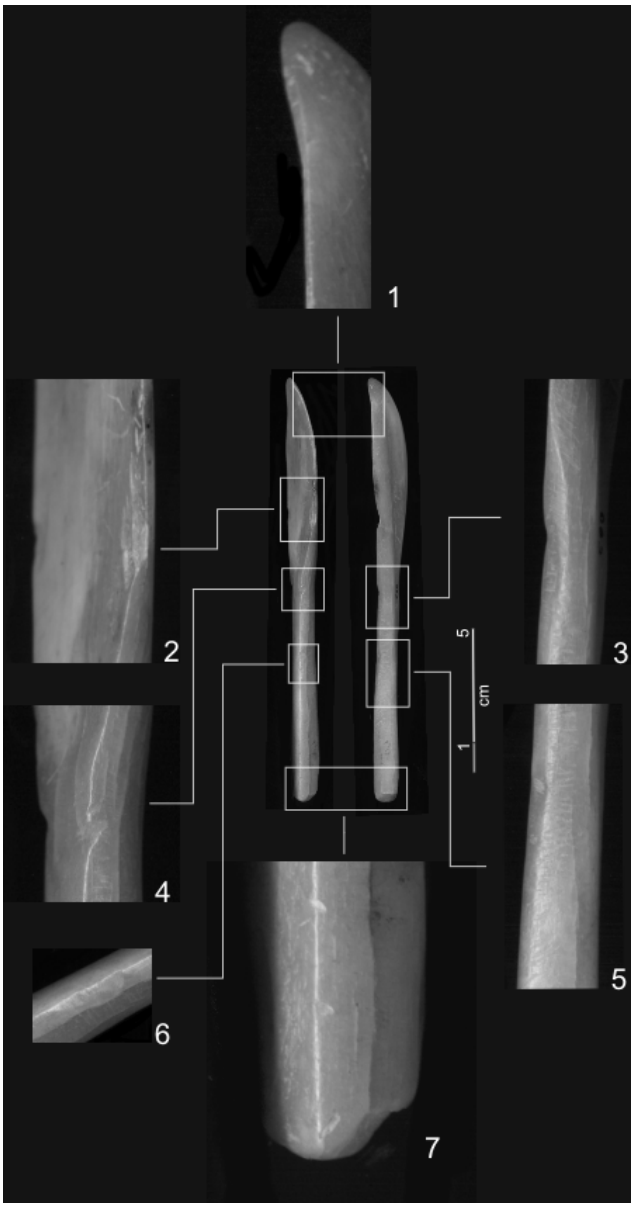

Planşa VIII. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

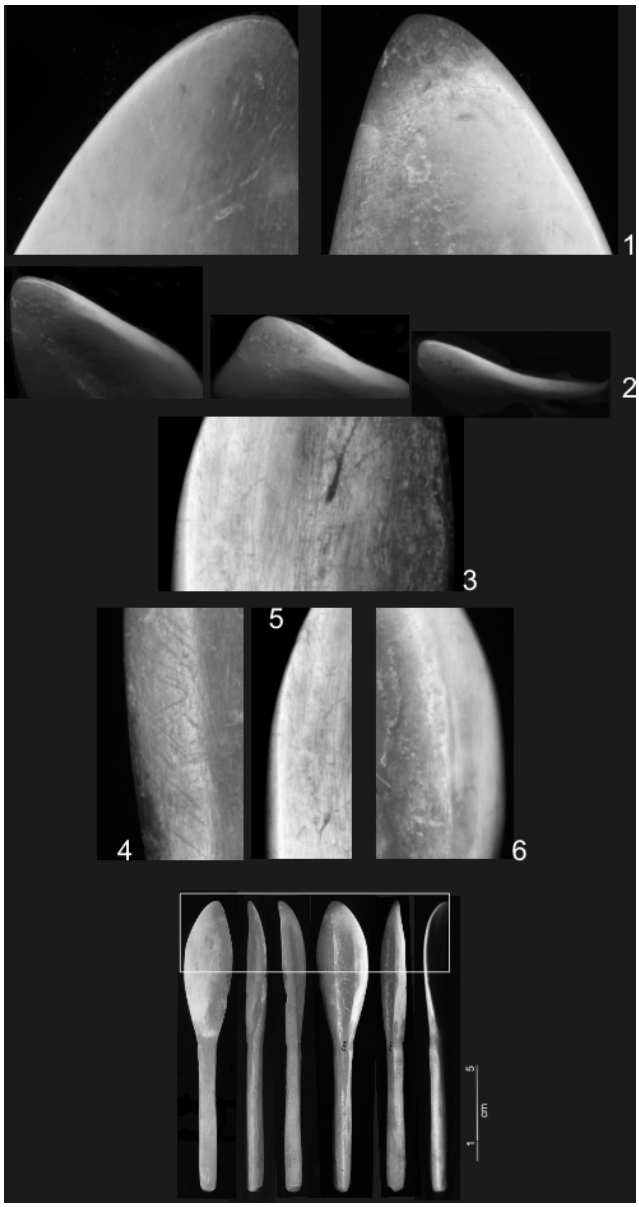

Planşa IX. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

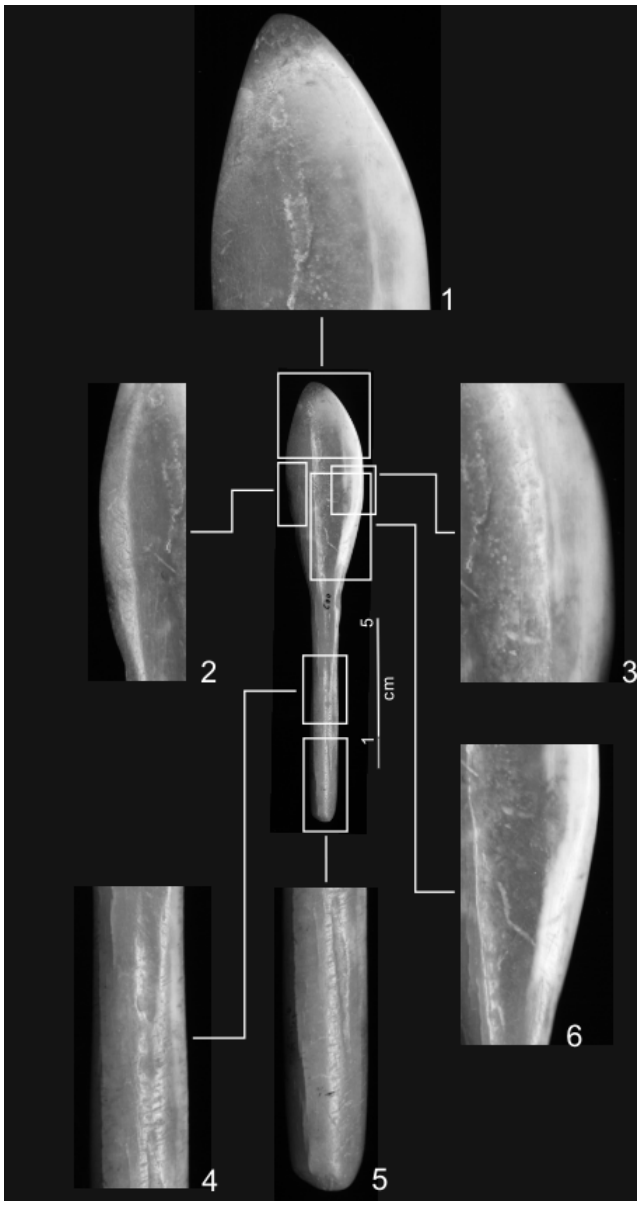

Planşa X. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

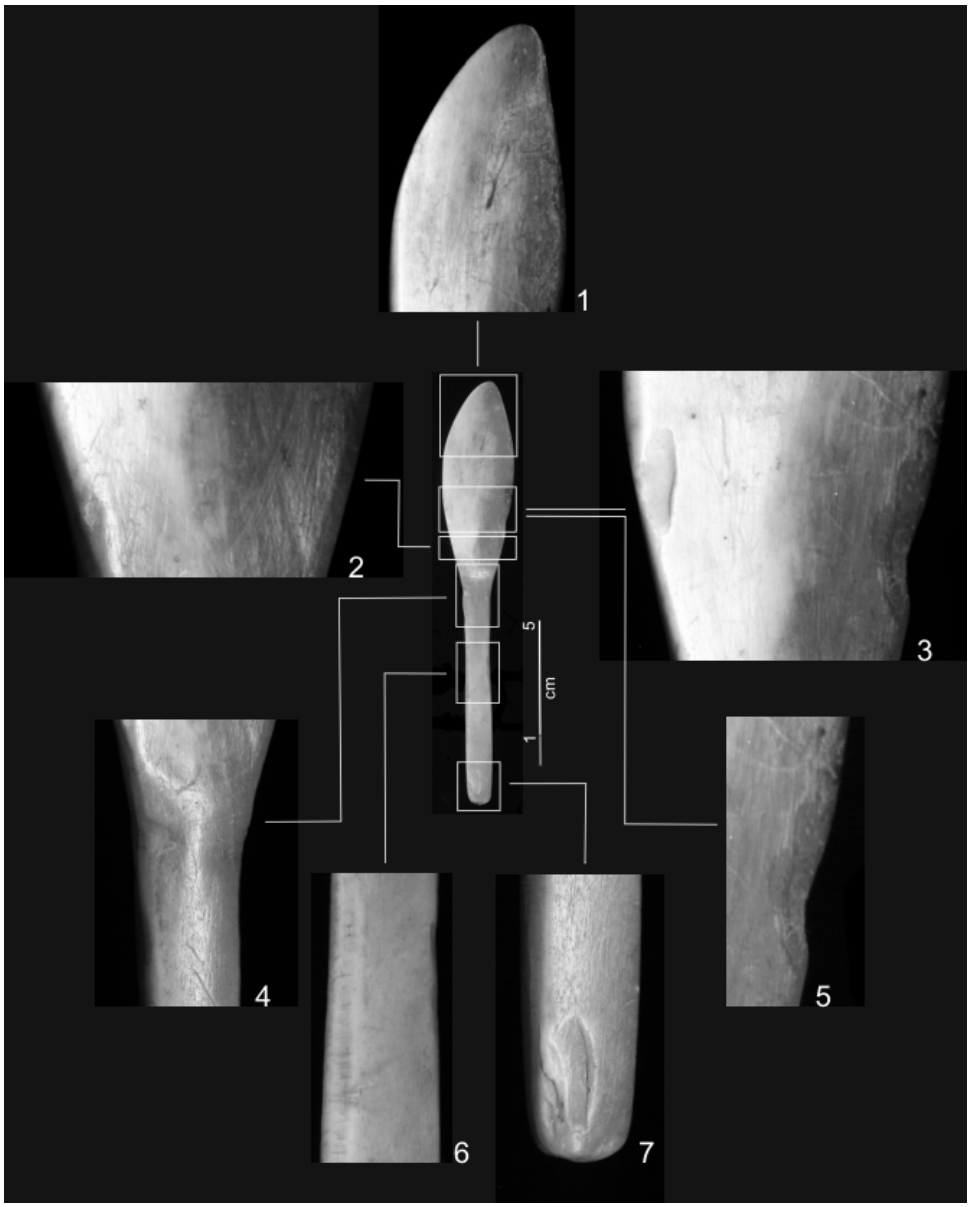

Planşa XI. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

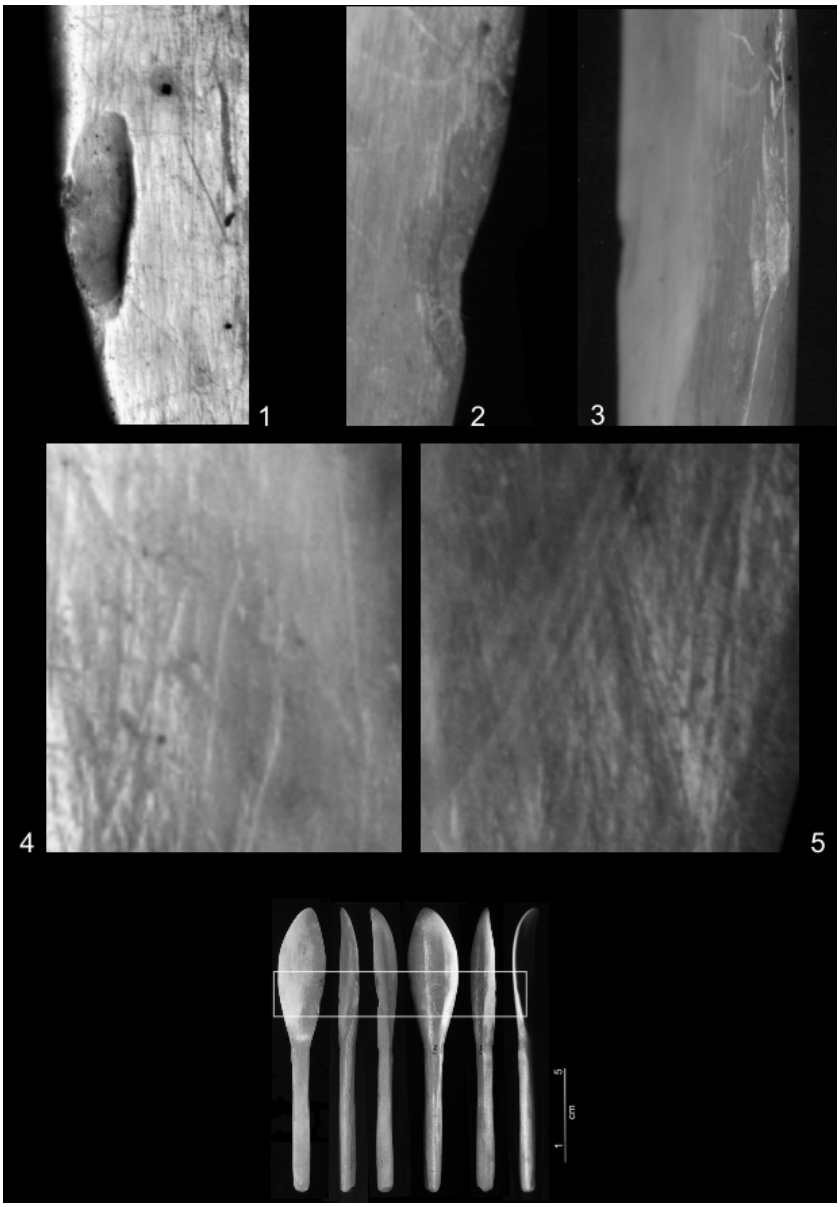

Planşa XII. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

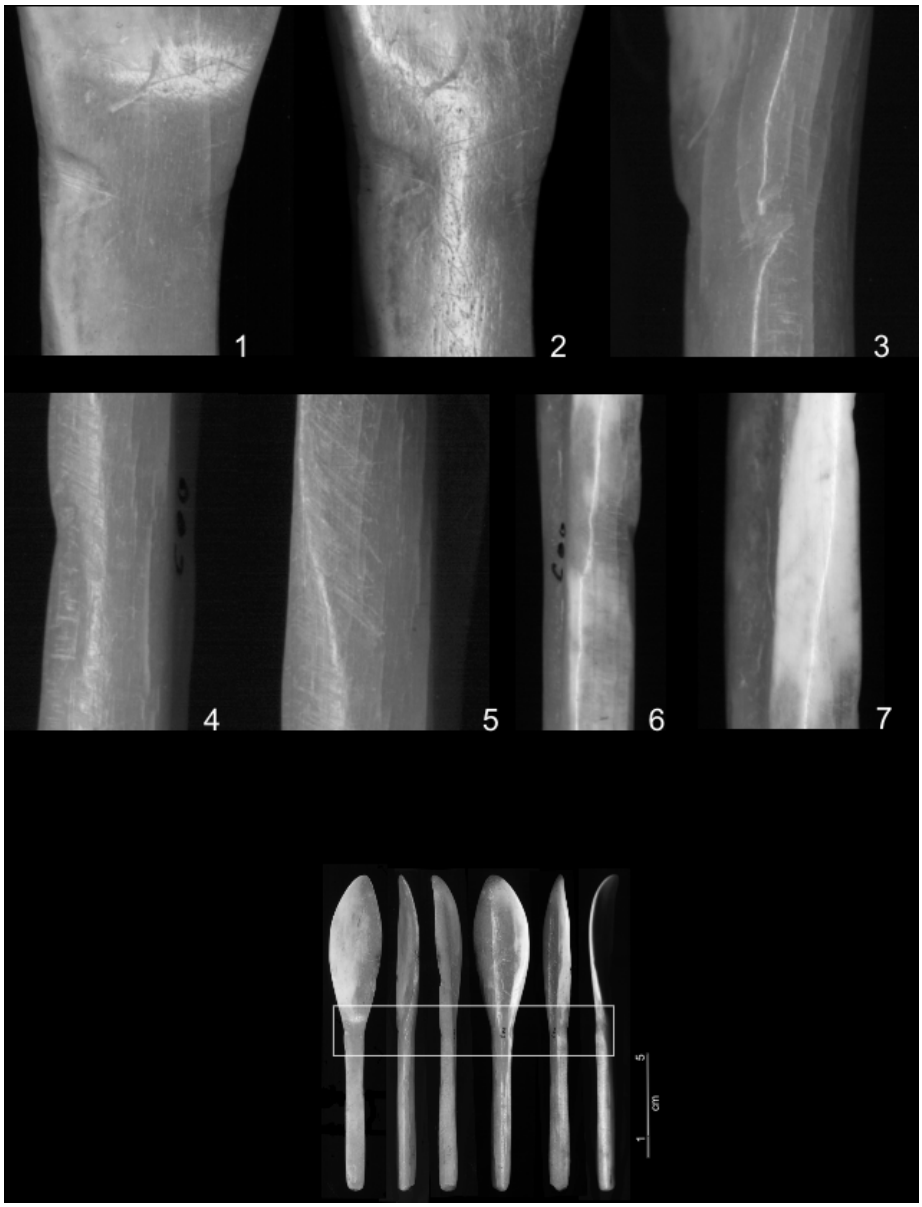

Planşa XIII. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

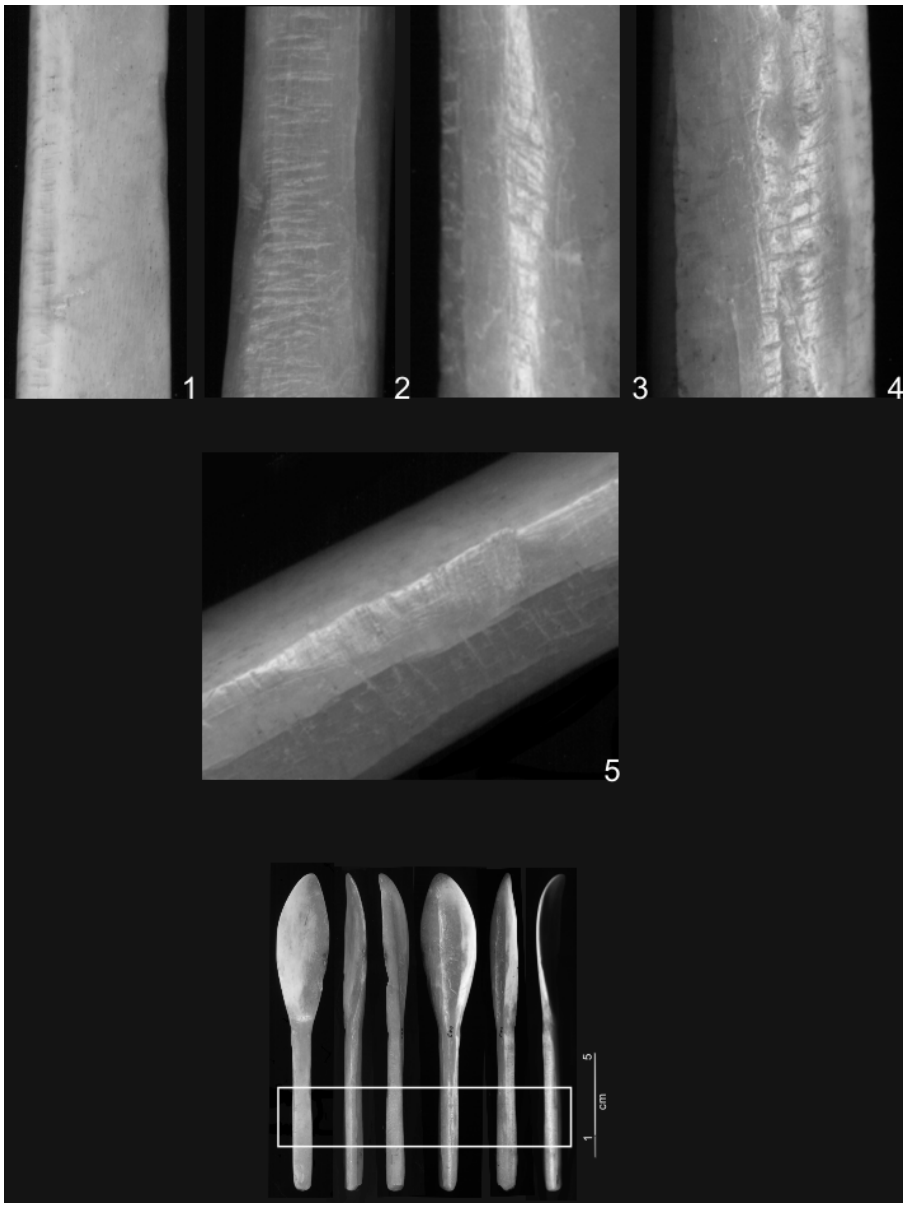

Planşa XIV. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

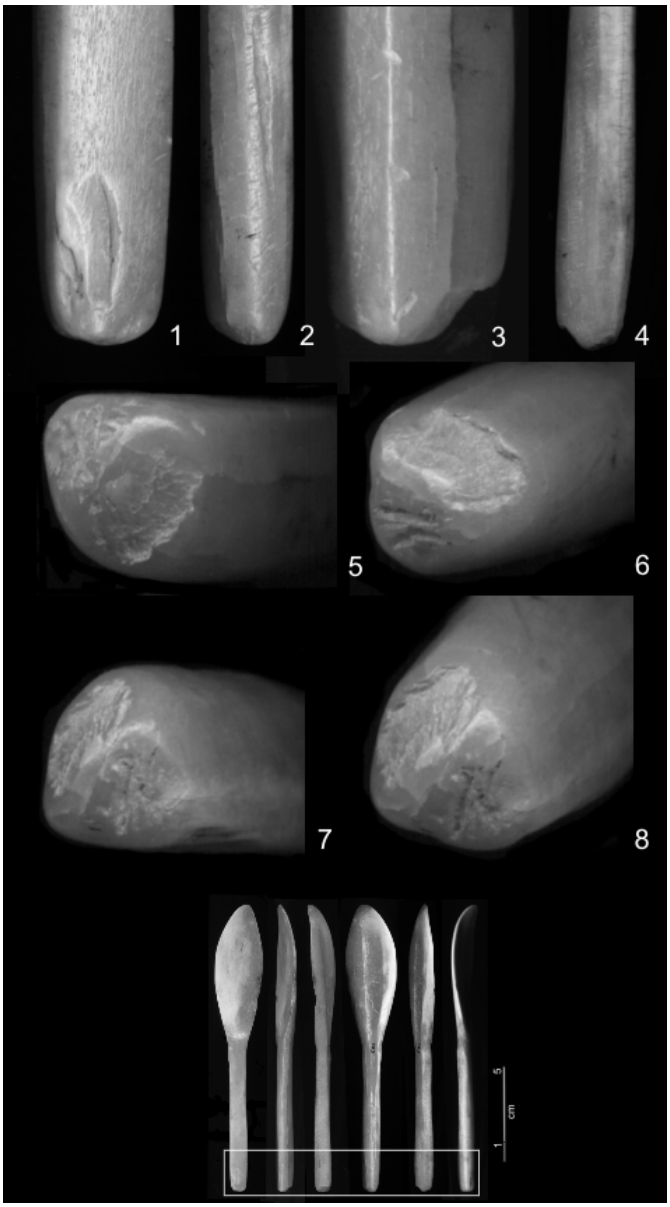

Planşa XV. Cultura Starčevo-Criş: detalii ale piesei CRC/I 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

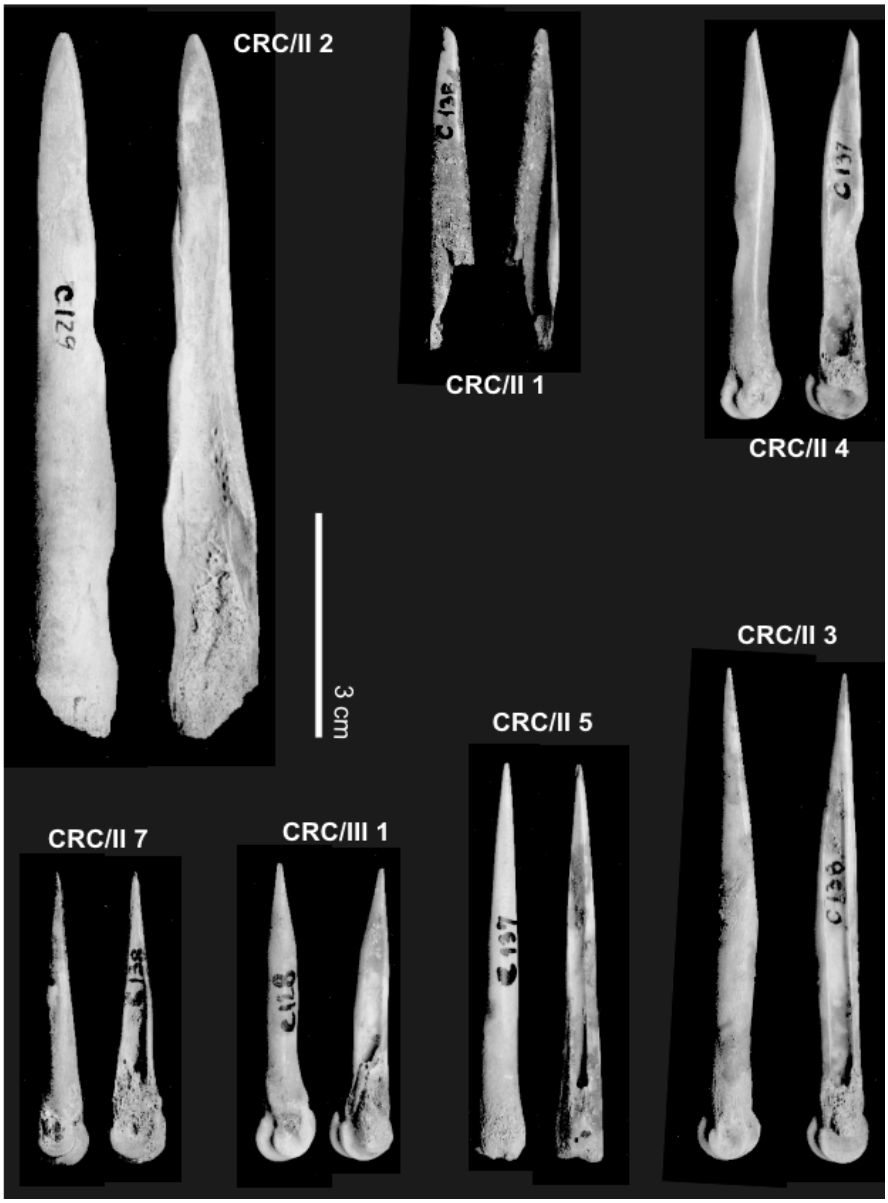

Planşa XVI. Cultura Turdaş: piesele CRC/II 1 – 5, 7. Cultura Petreşti: piesa CRC/III 1.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

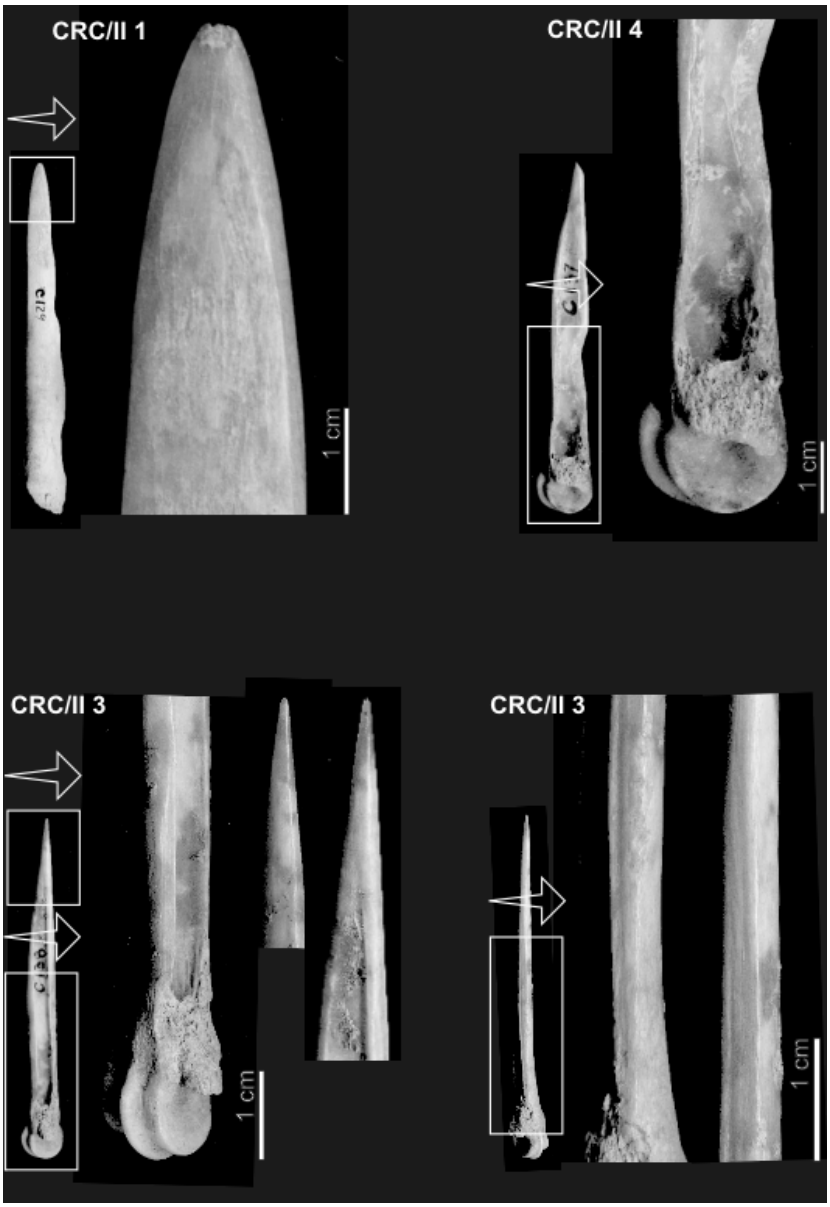

Planşa XVII. Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 1, 3 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

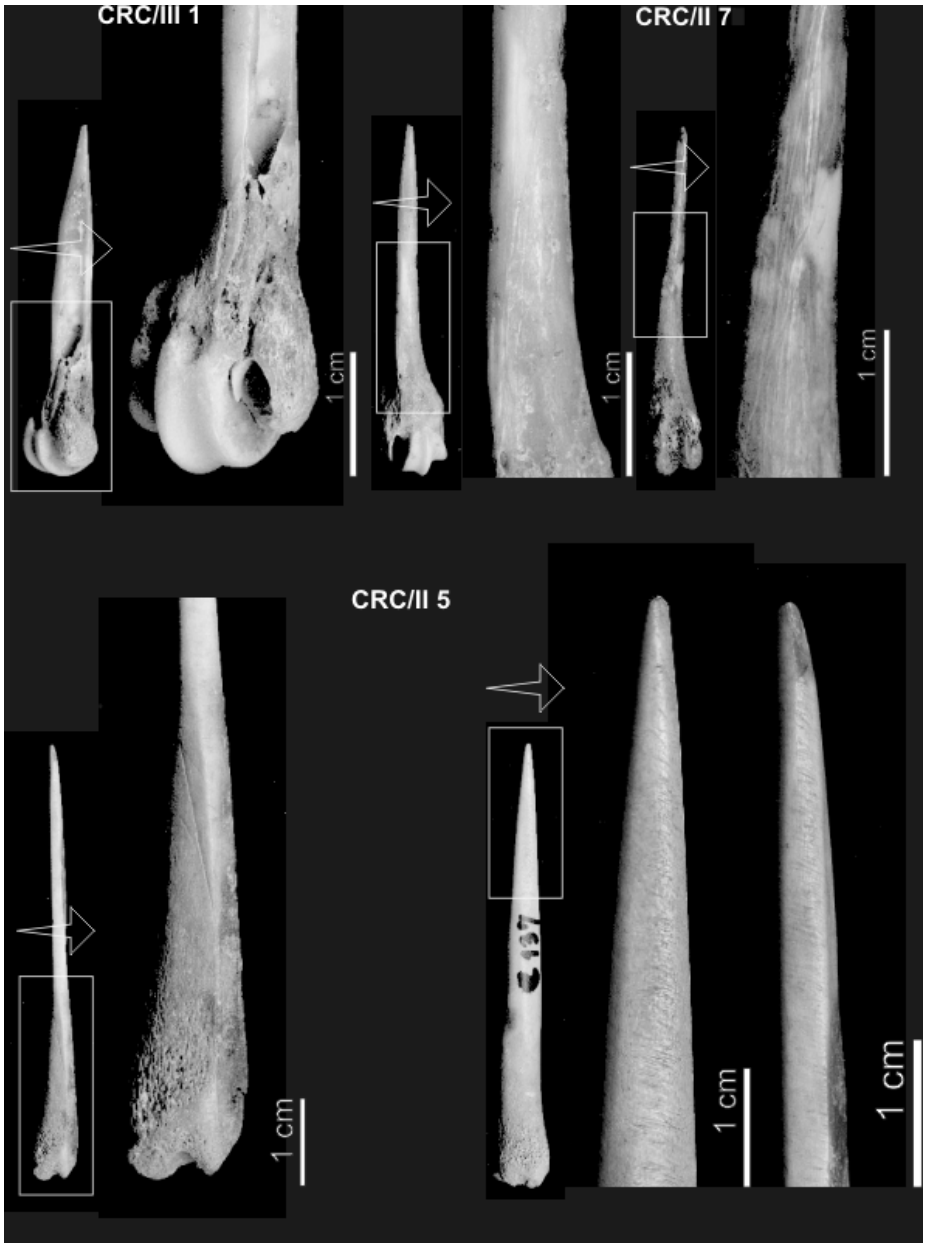

Planşa XVIII. Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 5, 7. Cultura Petreşti: detalii ale piesei CRC/III 1.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa XIX. Cultura Turdaş: piesele CRC/II 8 – 10, 13.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

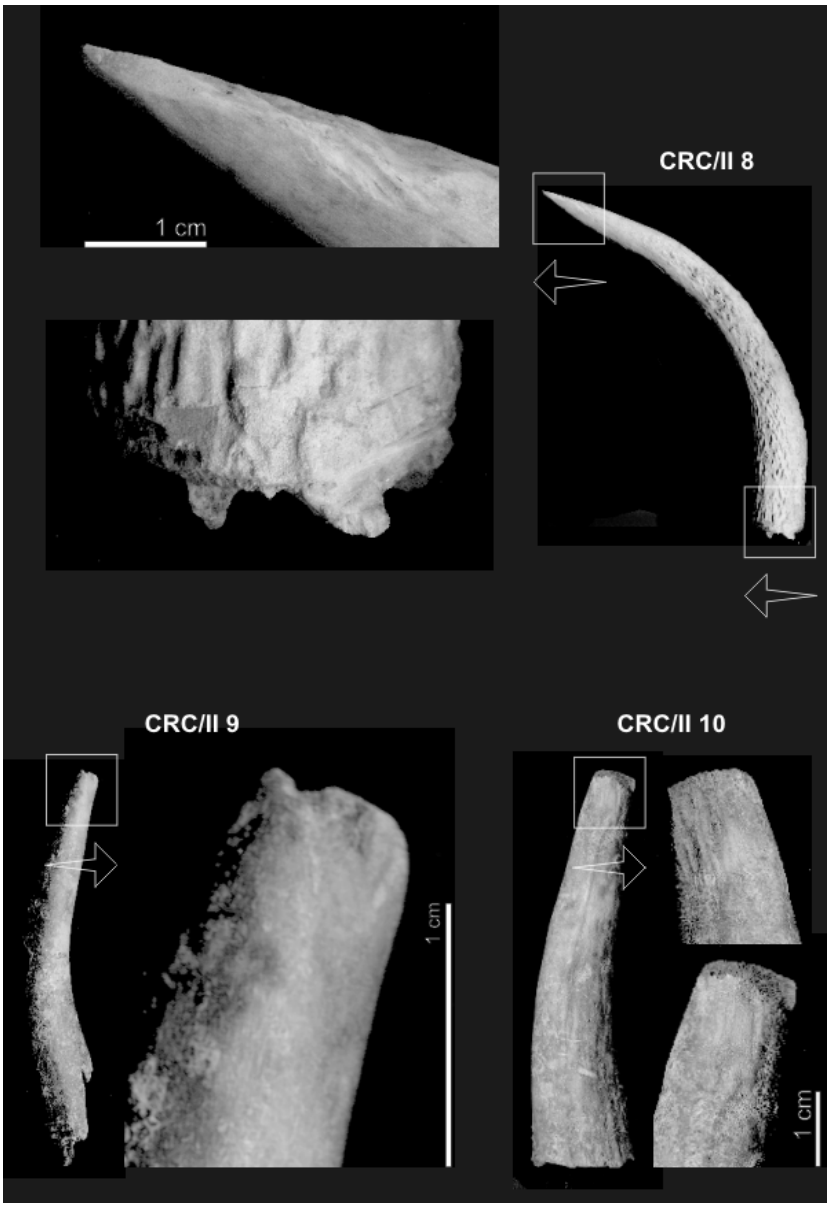

Planşa XX. Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 8 – 10.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

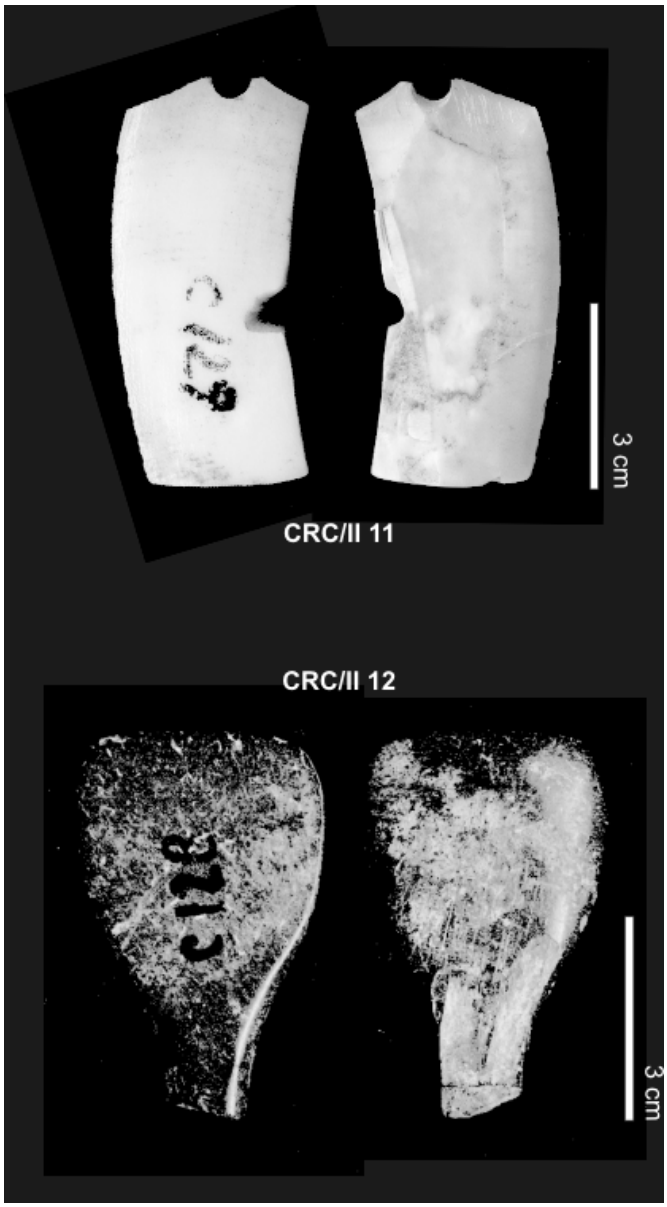

Planşa XXI. Cultura Turdaş: piesele CRC/II 11 – 12.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

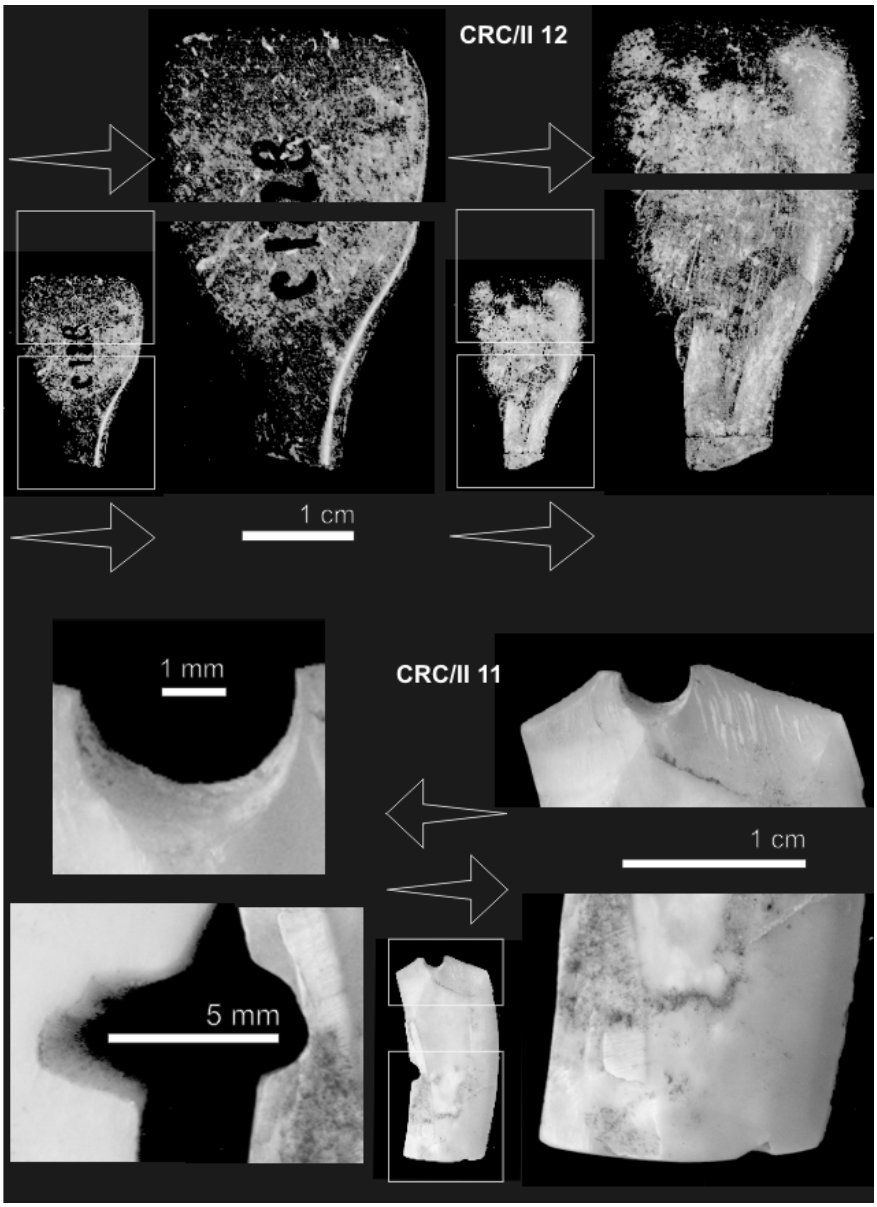

Planşa XXII. Cultura Turdaş: detalii ale pieselor CRC/II 11 – 12.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

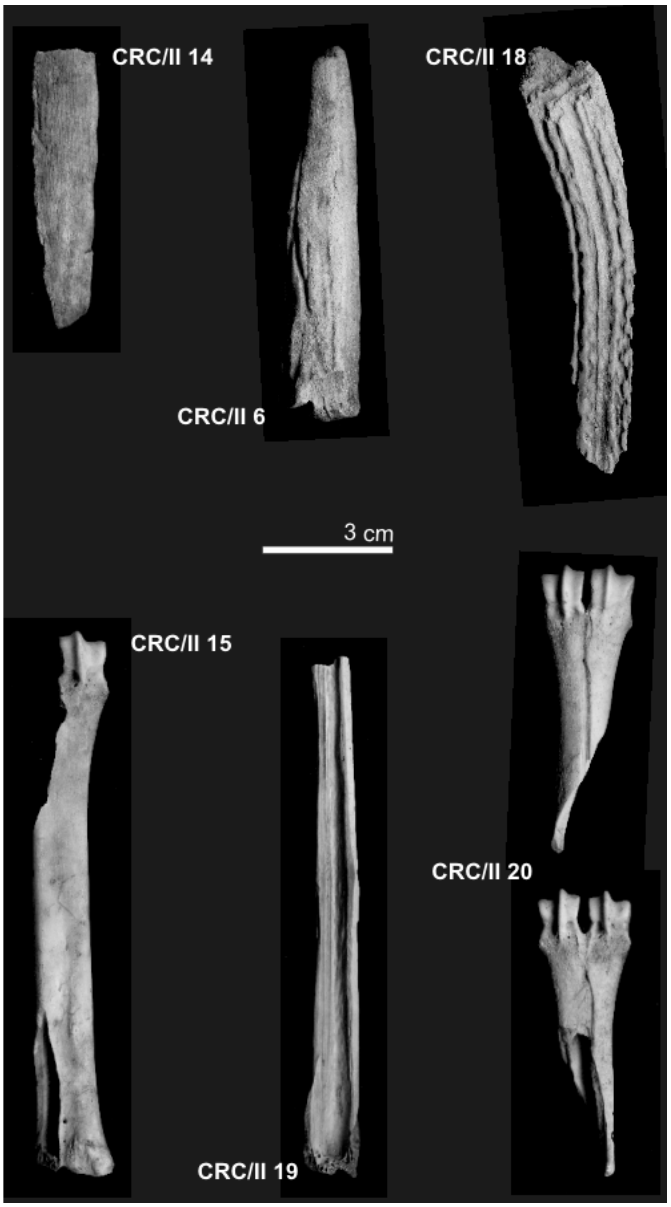

Planşa XXIII. Cultura Turdaş: piesele CRC/II 6, 14 – 15, 18 – 20.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

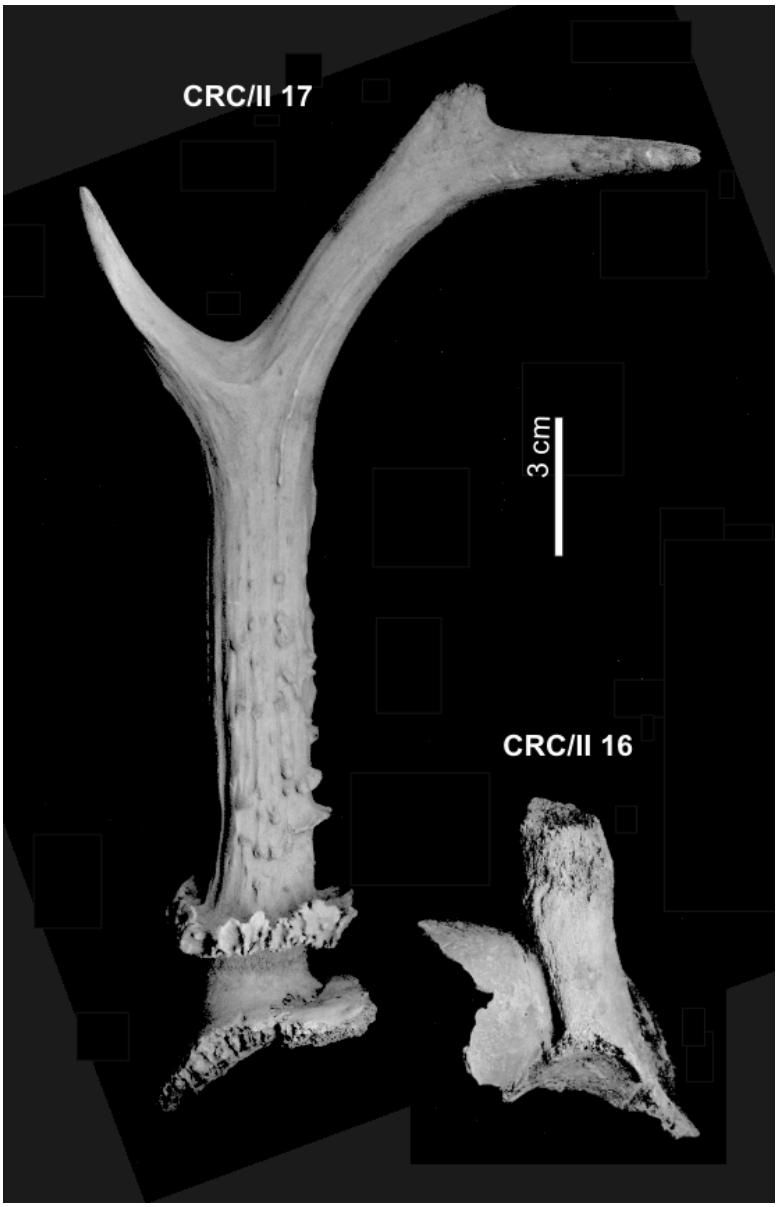

Planşa XXIV. Cultura Turdaş: piesele CRC/II 16 – 17.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

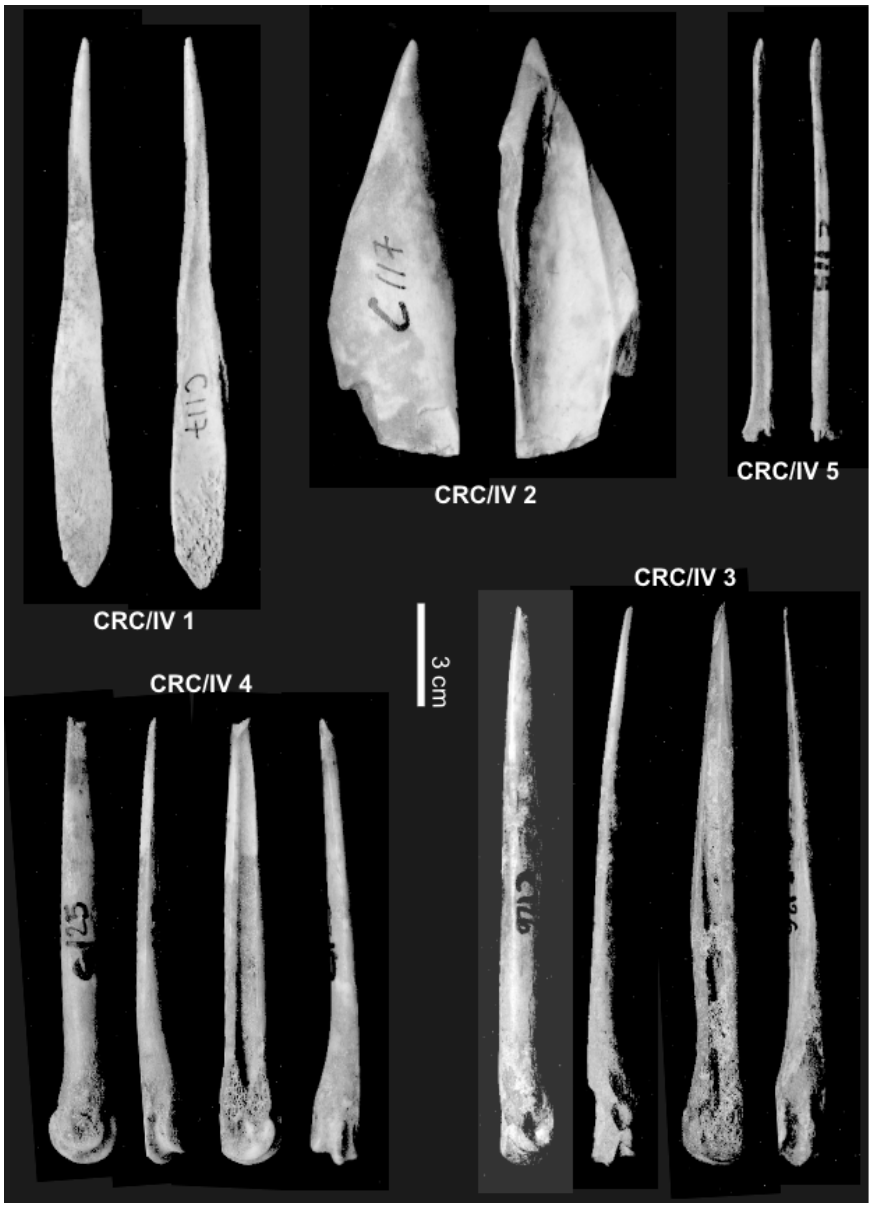

Planşa XXV. Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 1 – 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

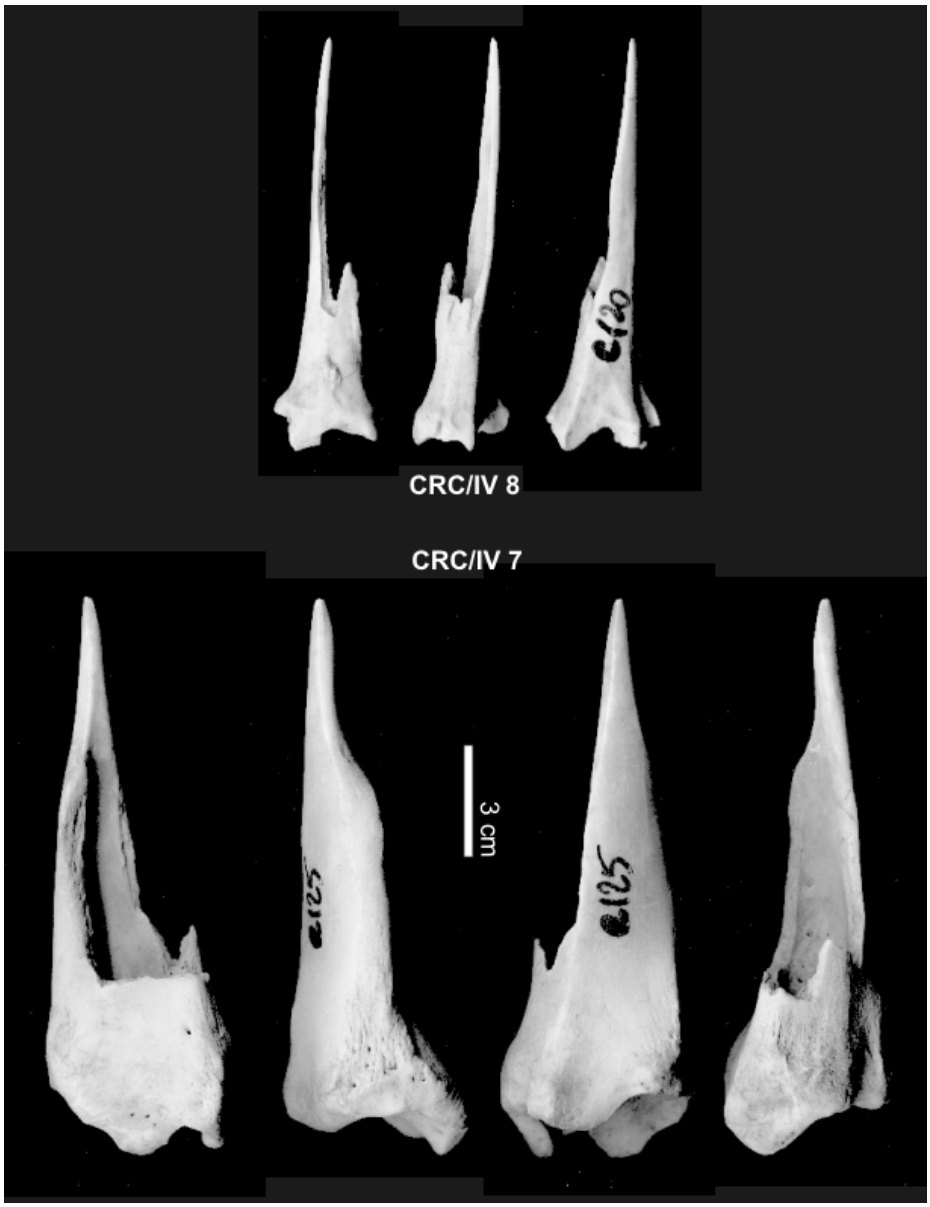

Planşa XXVI. Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 7 – 8.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

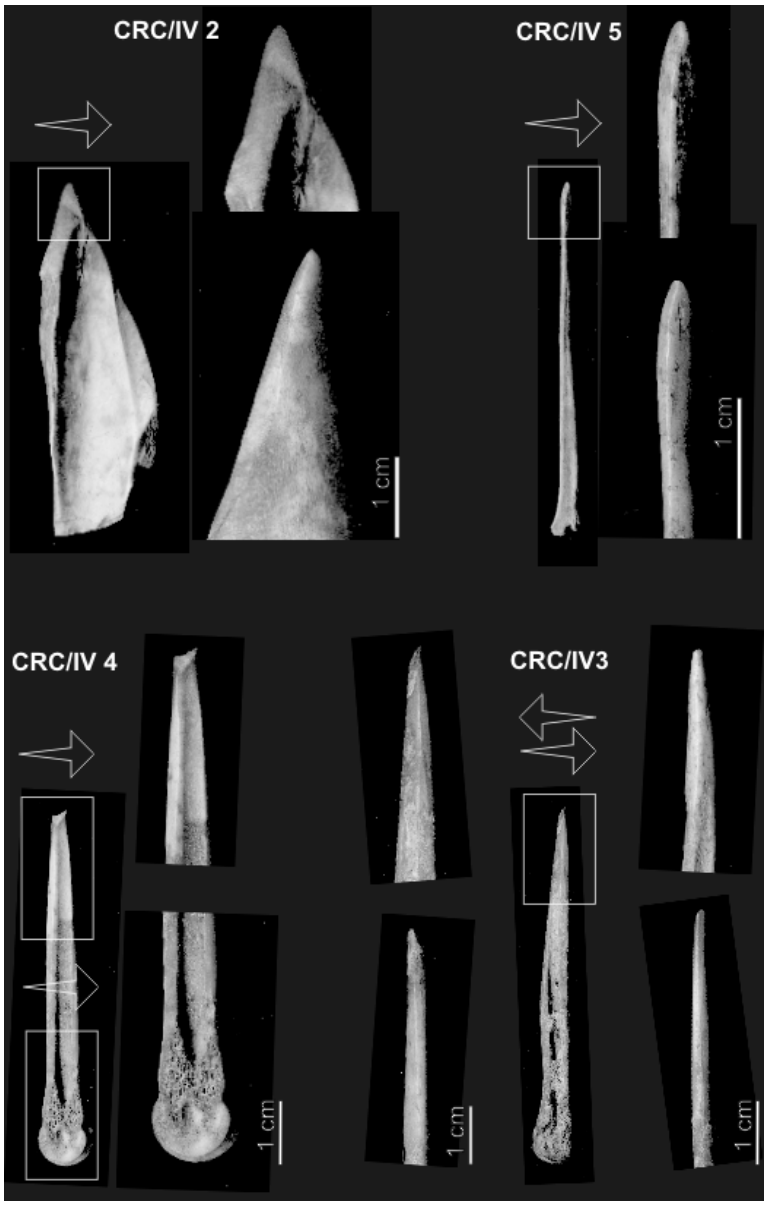

Planşa XXVII. Cultura Tiszapolgár: detalii ale pieselor CRC/IV 2 – 5.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

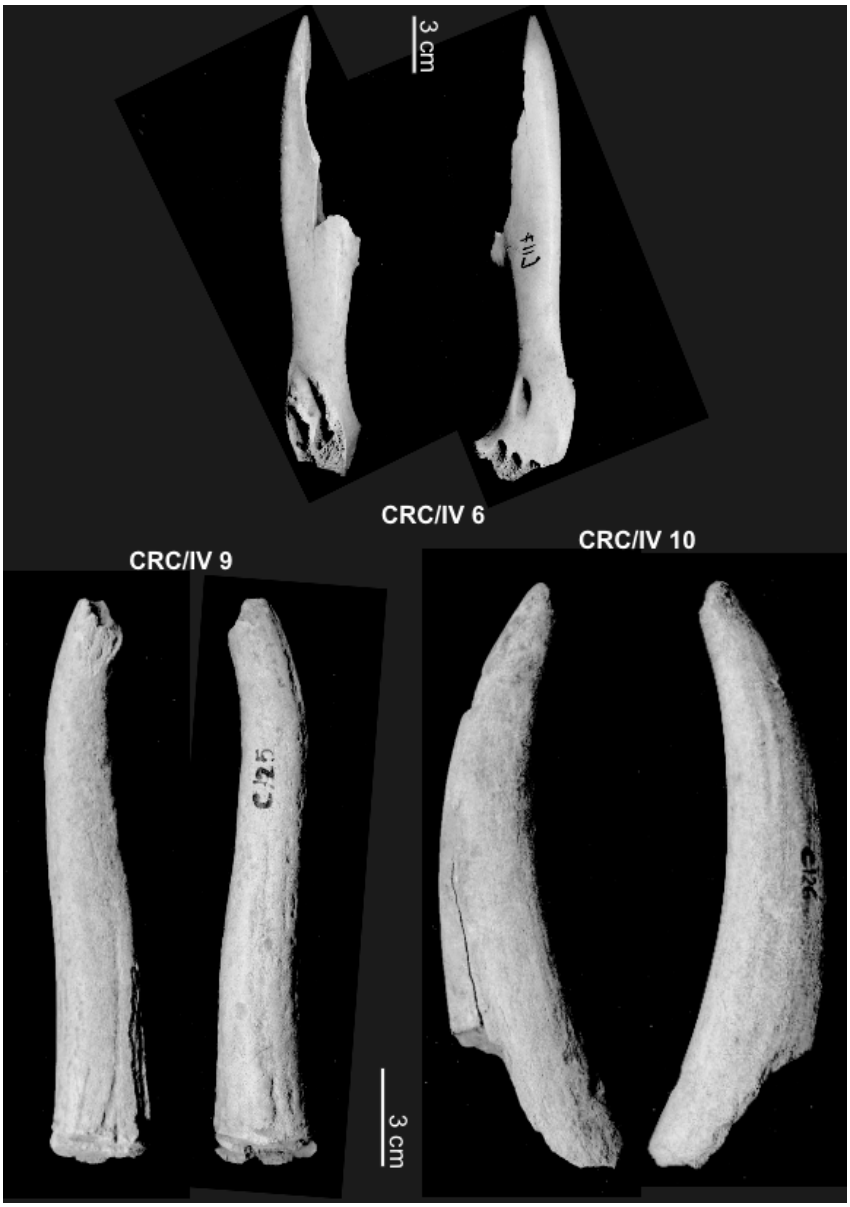

Planşa XXVIII. Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 6, 9 – 10.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

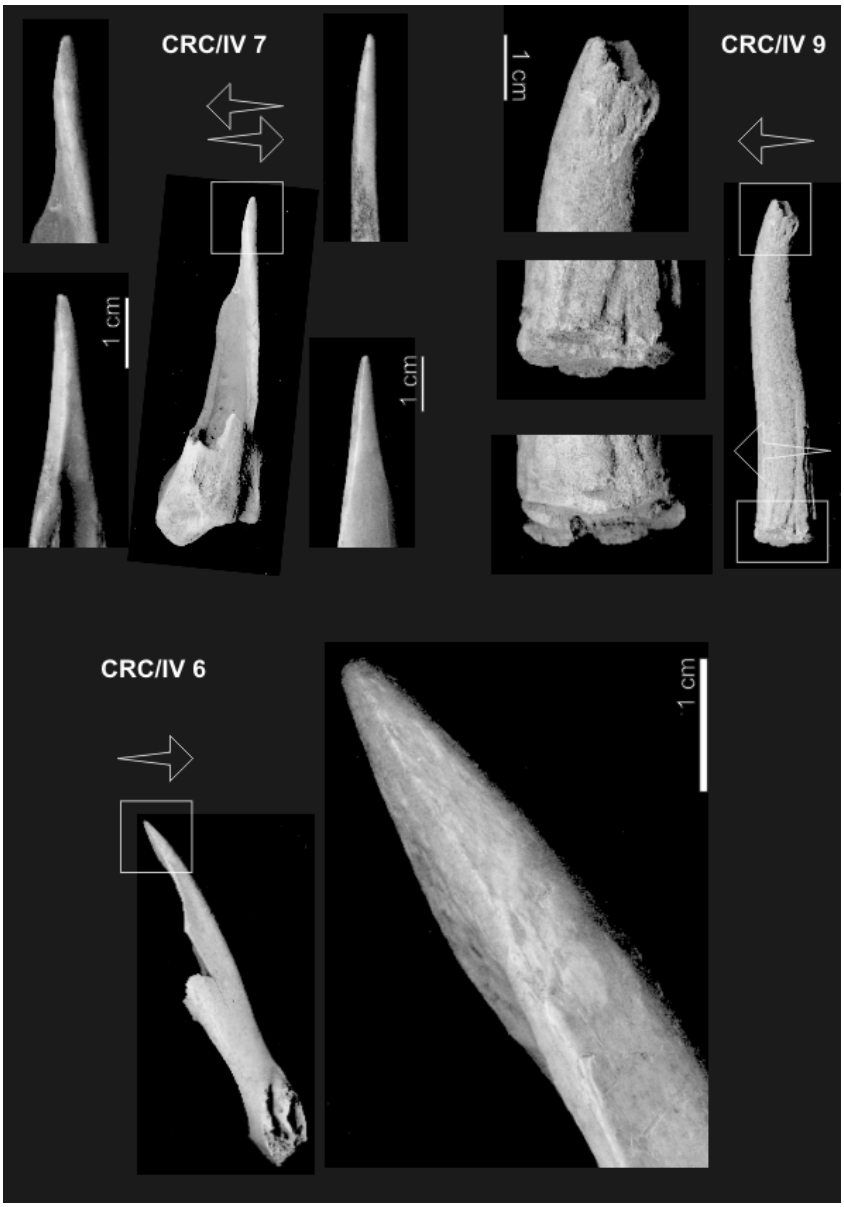

Planşa XXIX. Cultura Tiszapolgár: detalii ale pieselor CRC/IV 6 – 7, 9.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

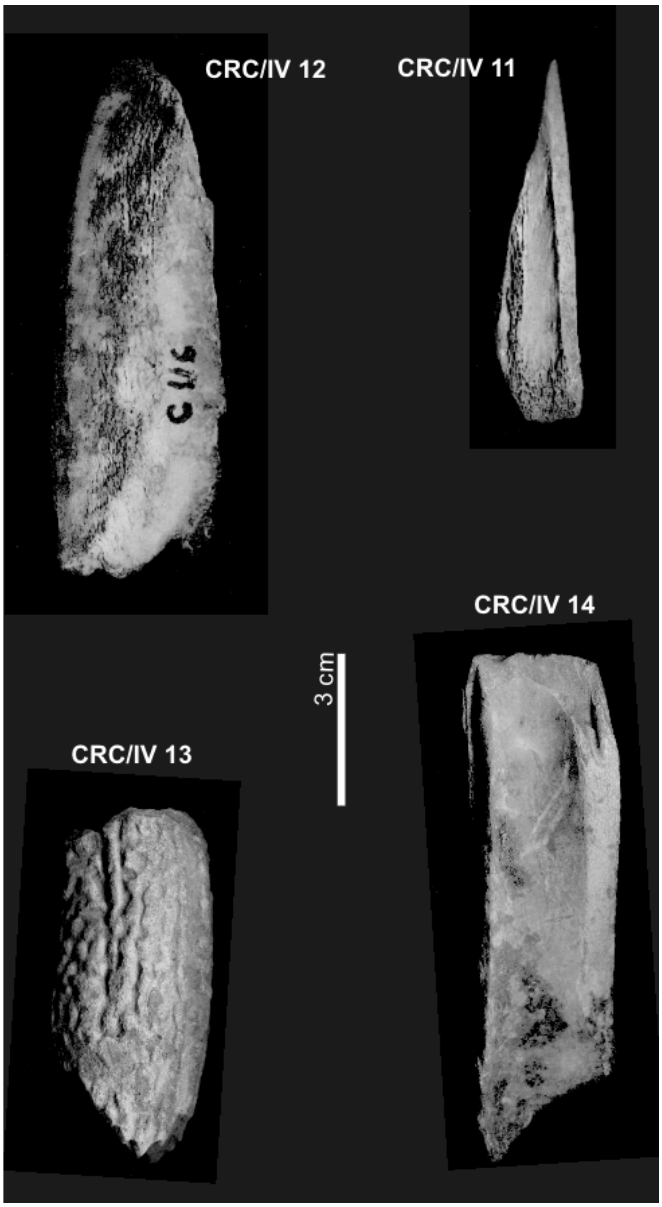

Planşa XXX. Cultura Tiszapolgár: piesele CRC/IV 11 – 14.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

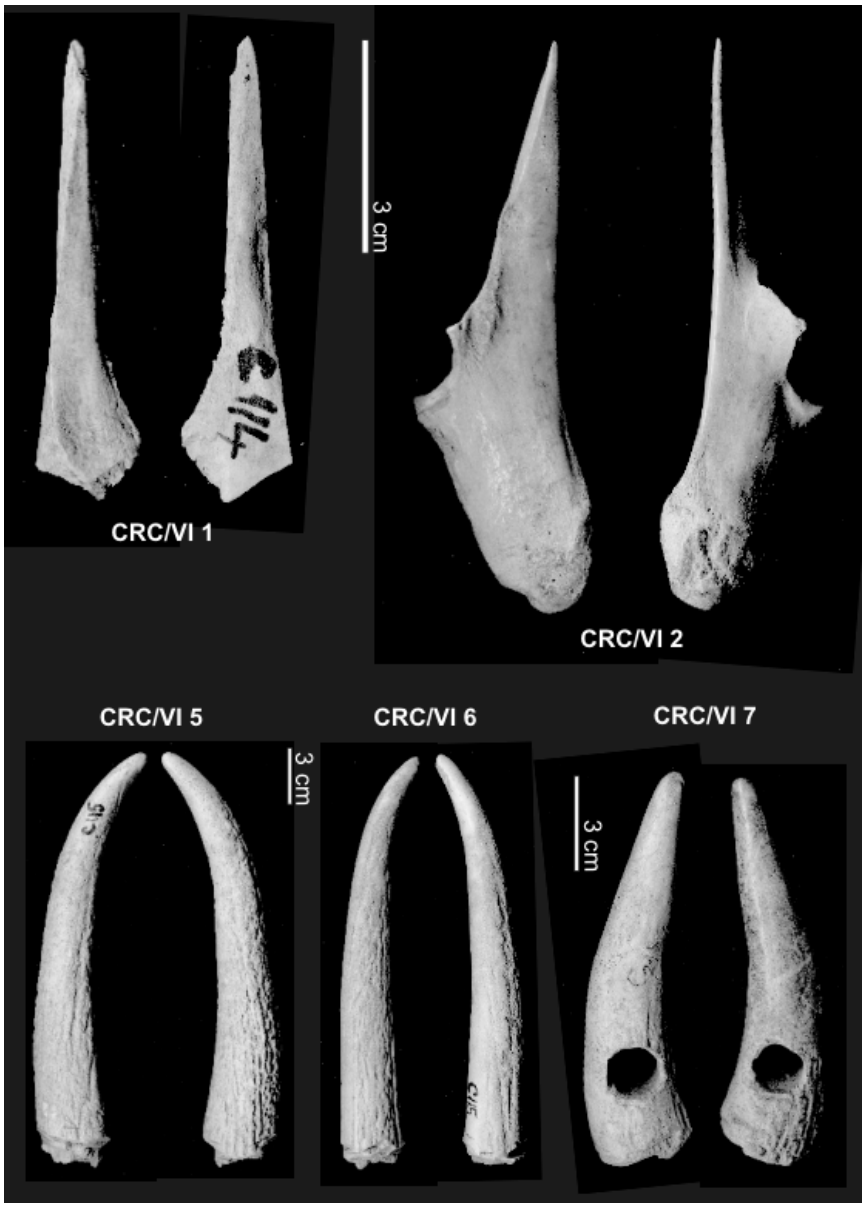

Planşa XXXI. Cultura Coțofeni: piesele CRC/VI 1 – 2, 5 – 7.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

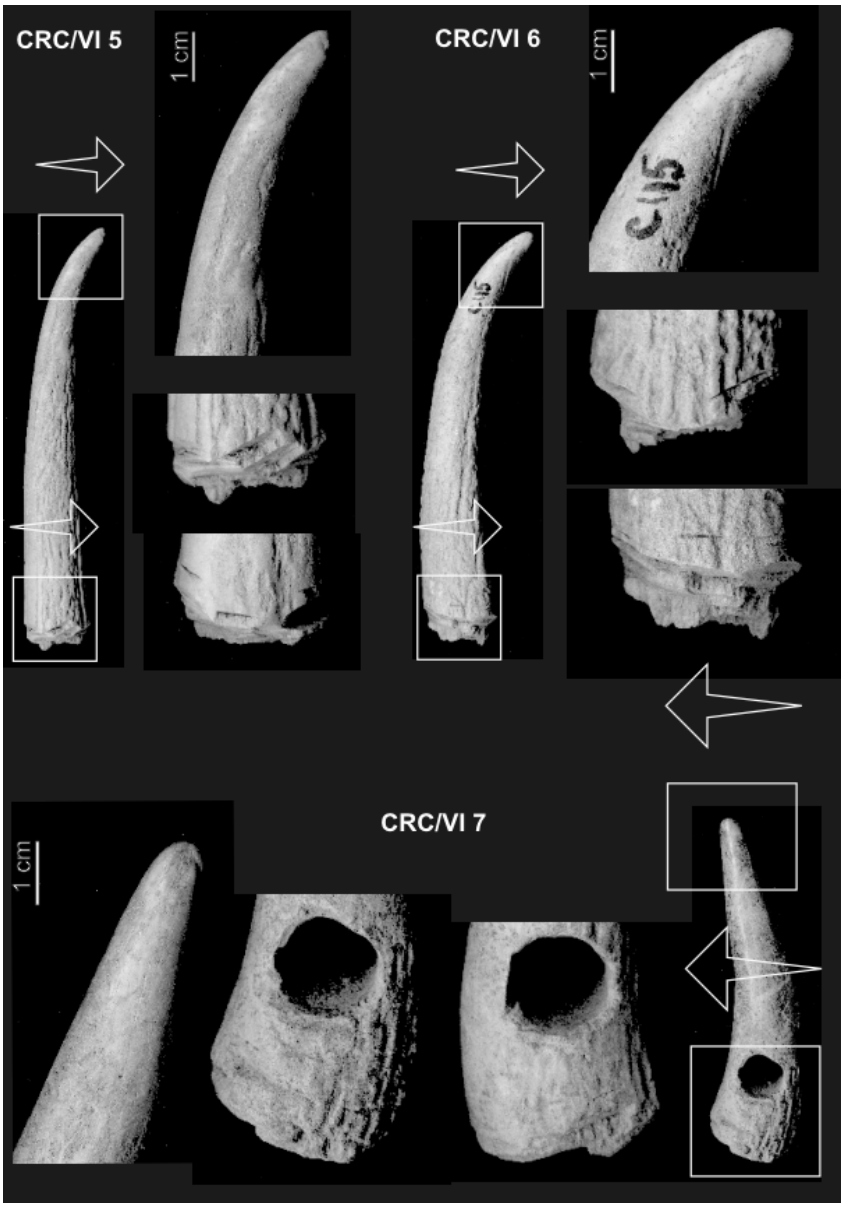

Planşa XXXII. Cultura Coţofeni: detalii ale pieselor CRC/VI 5 – 7.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

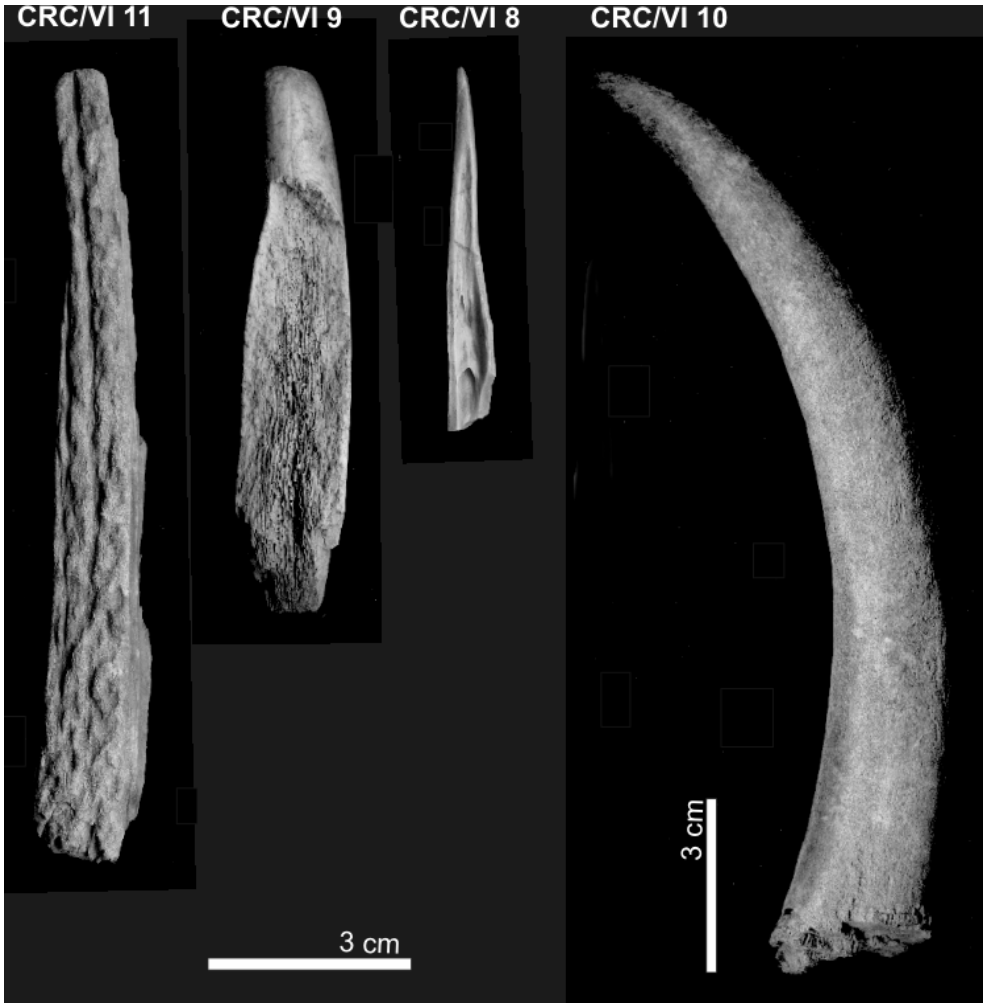

Planşa XXXIII. Cultura Coţofeni: piesele CRC/VI 8 – 11.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa XXXIV. Cultura Coţofeni: piesele CRC/VI 3 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

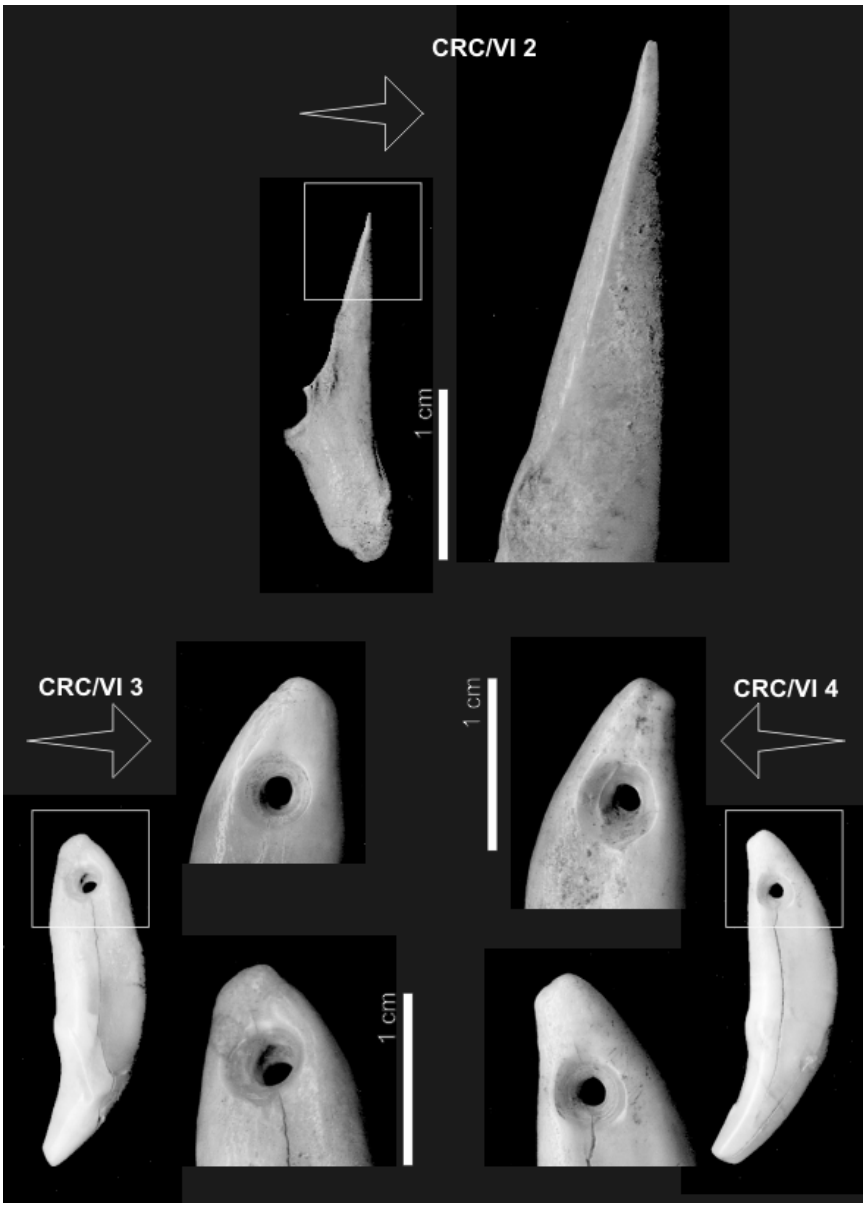

Planşa XXXV. Cultura Coţofeni: piesa CRC/VI 2 – vedere generală şi detaliu. Detalii ale pieselor CRC/VI 3 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

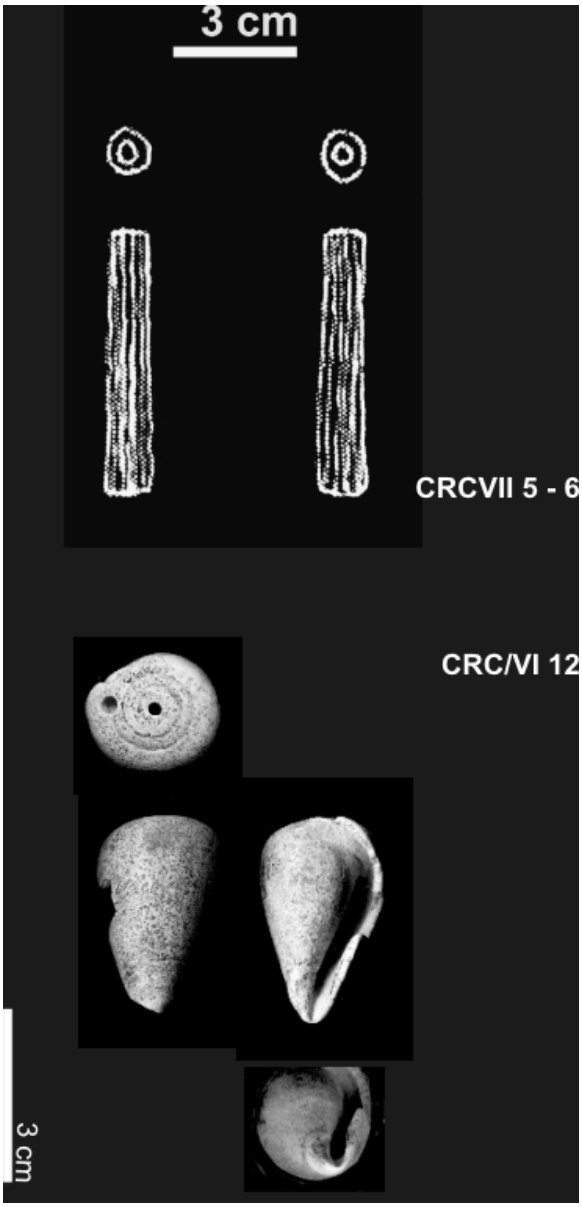

Planşa XXXVI. Cultura Coţofeni: piesa CRC/VI 12. Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 5 – 6 (după Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 237, pl. VI/1-2).

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

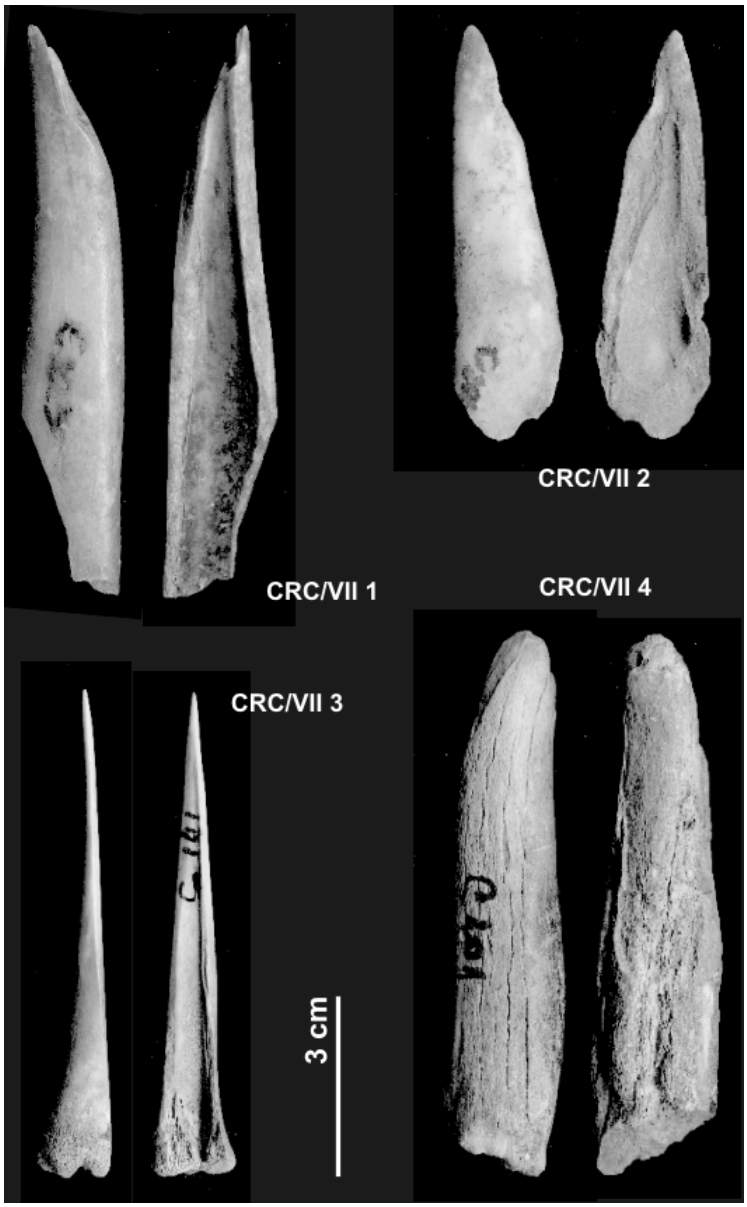

Planşa XXXVII. Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 1 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

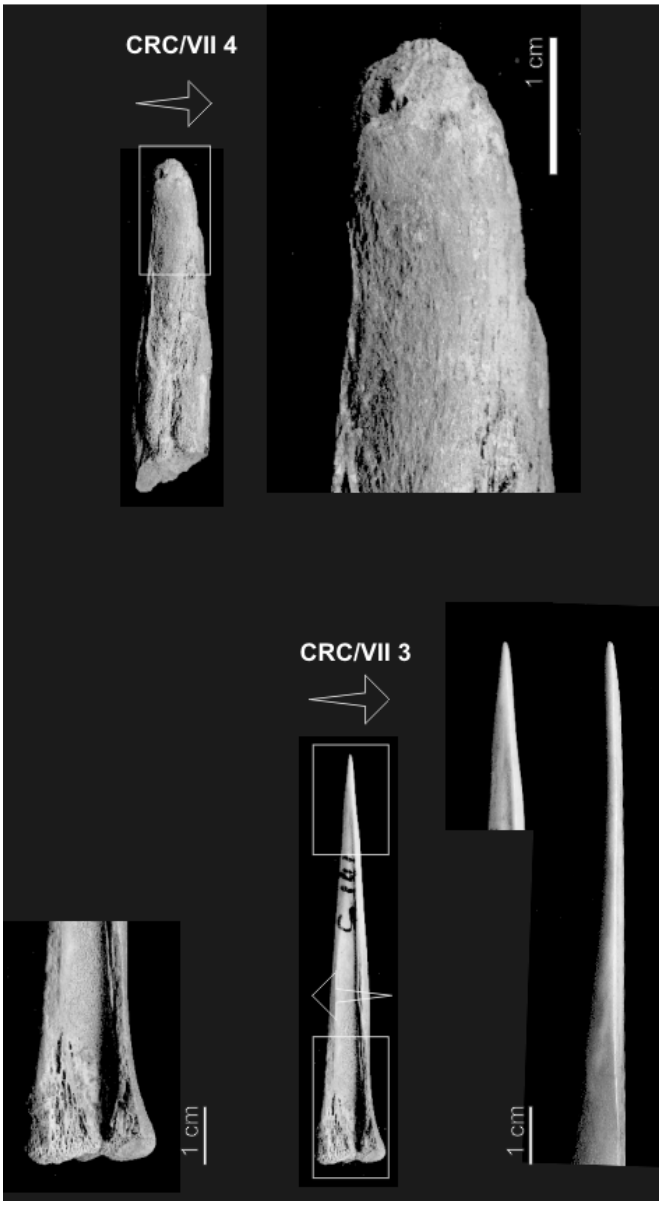

Planşa XXXVIII. Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 3 – 4.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa XXXIX. Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 7 – 8, 10, 12 – 14.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Planşa XL. Cultura Wietenberg: piesele CRC/VII 9, 11.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

L'industrie préhistorique des matières dures animales dans le site Cerişor-*Cauce*. Résumé

L'étude propose une analyse morpho-technologique détaillée menée sur un lot d'objets (des outils en grande majorité) travaillés sur matières dure animale diverses – os (en grande partie), bois de cerf, défense de sanglier, dents de canidés, coquille de *Spondylu*s sp. Ils ont été découverts récemment dans le site Cerişor-*Grotte Cauce*, dép. de Hunedoara, Roumanie. Les artefacts sont attribuées à plusieurs cultures préhistoriques: Starčevo-Criş du Néolithique ancien; Turdaş, Petreşti et Tiszapolgár du Néolitique récent; Coţofeni de la période de transition à l'Âge du bronze; Wietenberg à l'Âge du bronze moyen et récent.

Les pièces ont été découvertes dans des contextes stratigraphiques bien précisés pendant les fouilles menées en 1997-1999 par Sabin Adrian Luca, Cristian Roman et Dragoş Diaconescu; elles sont conservées dans les collections du Musée «Château des Corvins» de la ville de Hunedoara.

L'ouvrage fait partie de la récente série de publications de l'auteur principal, qui a pour but la publication systématique des lots de l'industrie préhistorique des matières dures animales (IMDA) de Roumanie (voir la bibliographie). La méthodologie est celle appliquée dans la thèse de doctorat de l'auteur et c'est inspiré de la conception des *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique*, édités par Henriette Camps-Fabrer.

L'effectif étudié compte 78 pièces; les auteurs des fouilles mentionnent aussi la découverte dans le niveau appartenant à la culture Wietenberg des deux coquilles de *Dentalium* sp. dont n'ont été malheureusement disponibles pour l'examen directe.

Le Répertoire offre les dates concernant les indicatifs et les types des objets, leur marquage et les planches correspondantes. Chaque objet est individualisé par un indicatif obtenu en combinant: la sigle du site, le numéro du niveau de provenance et le numéro d'ordre dans la liste des artefacts de chaque culture: CRC/I = culture Starčevo-Criş; CRC/II = culture Turdaş; CRC/III = culture Petreşti; CRC/IV = culture Tiszapolgár; CRC/VI = culture Coţofeni; CRC/VII = culture Wietenberg; exemples: CRC/I 3; CRC/IV 4 etc.

L'étude technique décrit les étapes du débitage, du façonnage, les traces d'utilisation – décelées à l'œil nu et à binoculaire.

Les matières premières utilisées qui dominent sont les métapodes d'ovicaprins et le bois de cerf. On constate aussi l'utilisation inattendue de la mandibule de bovinés pour l'aménagement d'une grande pointe de type I A24 (piéce CRC/IV 6) et les témoignes d'extraction des bandes ou baguettes en *compacta* de bois de cerf.

La typologie est dominée par les pointes diverses (N = 36); la plupart sont des pointes sur métapodes d'ovicaprins et sur andouillers de cerf. Parmi les types décelés en première pour l'industrie osseuse préhistorique de Roumanie à l'occasion de cette étude on retient: I A21 (pointe sur éclat diaphysaire d'os long

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

façonné à la partie distale et proximale; culture Starčevo-Criş), I A22 (pointe sur andouiller/poignard; culture Turdaş); I A23 (pointe sur fibula), I A24 (pointe sur segment de mandibule); I A25 (pointe sur tibia proximale, toutes les trois appartenant à la culture Tiszapolgár); I F11 (petite cuiller-spatule rectangulaire ayant les extrémités convexes, culture Starčevo-Criş); I G9 (pointe/biseau sur andouiller perforé, culture Coţofeni). Le plus remarquable reste, sans nul doute, la grande pointe sur segment de mandibule de bovinés. On note aussi les vestiges d'extraction des bandes minces ou baguettes en *compacta* de bois de cerf par double rainurage (baguettes et segment d'axe portant des traces spécifiques – culture Starčevo-Criş). Parmi les pièces rares on compte un cuiller-spatule entier en os (I F3 b2) conservé dans des conditions exceptionnelles et un fragment de bracelet sur coquille de *Spondylus* sp., appartenant à la culture Starčevo-Criş.

La morphométrie mis en évidence un seul groupe typologique significatif, celui des pointes (I A), dans laquelle on peut décelé la prédominance des pointes petites (51-100 mm) et de longueur moyenne (101-150 mm).

L'étape technique du débitage fait appel à l'outillage en pierre taillé ou poli et atteste l'application des solutions techniques simples, comme la percussion directe et fracturation par flexion; le fendage; l'entaillage; sciage longitudinale. Le rainurage des deux cotés semble être la solution préférée du débitage des métapodes d'ovicaprins dans les cultures Starčevo-Criş, Turdaş et Tiszapolgár. Toute à la fois, cettes solutions techniques se combinent dans des schéma complexes (ayant deux-trois composantes) avec d'autres procédées, comme l'abrasion en surface (débitage par usure en surface). L'impact probable de l'utilisation des outils métalliques (hache ou couteau en cuivre et en bronze) pour achever le débitage est envisageable dans le cas des cultures Coţofeni et Wietenberg.

Dans l'étape du façonnage et de finition on a appliqué des procédées plus diversifiés que pour le débitage: l'abrasion multidirectionnelle domine, tandis que la perforation (préparation par rainurage axial et rotation alternative de deux cotés sur les dents; par entaillage et excavation de la *spongiosa* sur le bois de cerf) permet d'aménager le dispositif d'attachement sur un lien ou la fixation d'une manche en bois. Dans le cas des pointes de la culture Coţofeni, une solution appliquée fréquemment est le fendage de la partie distale pour obtenir une portion plus étroite en vue de l'aménagement facile de la partie active (sur mandibule de bovinés et sur tibia proximale de suidés et d'ovicaprins). Parmi les procédées appliquées isolement on a: les retouches, le sciage transversal, l'entaillage. En échange, le traitement thermique semble être fréquent; mais dans ce point de vue il faut tenir compte aussi des situations de brûlure par accident.

Les traces d'utilisation décelées sont: extrémités distales (actives) fortement lustrées et émoussées (pointes, cuillers-spatules; ces derniers présentent fréquemment des facettes d'abrasion superposées, bien marquées); fracturation de la partie active par flexion (pointes) ou par pression (cuiller-spatule en os); micro-retouches (lissoir sur fragment de défense de sanglier); arrachement des petits fragments de la partie active et tassage par impact du tissu spongieux à la partie

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

proximale (chasse-lames en bois de cerf). Dans un cas (pièce CRC/III 1, pointe sur métapode d'ovicaprins) le réaménagement de la partie distale après la fracturation semble être probable.

En ce qui concerne le rôle fonctionnel des objets étudiés et l'insertion de l'IMDA dans la paléoéconomie de l'époque, on peut conclure, hypothétiquement, que les pointes diverses ont servi à perforer du cuir ou des matériaux textiles, ainsi que pour tissage/vannerie, pour le travail de la terre (?) et comme chasse-lame (les pointes sur andouiller); une des dernières a pu être utilisée aussi comme poignard; les cuillers-spatules ont été utilisés pour consommé les bouilles de céréales. La pointe perforée de type I G9 semble être utilisée comme partie active emmanchée d'une arme. Quelques andouillers ont été détachés de l'axe en vue de l'utilisation comme matière première. La parure est exceptionnellement représentée par deux canines de chien perforées et un fragment de bracelet sur coquille de *Spondylus* sp. Le rôle fonctionnel des ébauches en bois de cerf (bandes minces) reste à être précisé.

L'étude bénéficié des dates sur le contexte de la découverte des objets (complexes comme le logement de la culture Starčevo-Criş; la sépulture no. 1 de la culture Wietenberg) et des dates de la diagnose archéozoologique (voir le chapitre signé par le dr. Georgeta El Susi dans ce volume) sur le matériel des toutes les niveaux du site, ce qui offre des indices sur la fabrication des artefacts sur place et surtout sur l'occupation saisonnière et permanente du site.

Les conclusions de l'étude sont limitées de quelque sorte par les effectifs relativement réduits. Les artefacts en matières dures animales de Cerişor – „Grotte de Cauce" ont permis d'appliquer en première le protocole d'analyse intégrale à des matériaux de Roumanie datent au Néolithique récent, à la période de transition à l'Âge du bronze et à l'Âge du bronze récent. Cette approche en biais diachronique pendant plusieurs âges de la Préhistoire a permis de mettre en lumière des types rarement attestés jusqu'à maintenant dans l'IMDA préhistorique du pays (plusieurs pointes, une cuiller-spatule, vestiges d'extraction des bandes ou baguettes en *compacta* de bois de cerf par double rainurage) et de déceler l'utilisation combinée des plusieurs solutions technique de fabrication. Toute à la fois, on a pu envisager le déroulement hypothétique de quelques activités domestiques routinières dans une habitation en grotte pendant des occupations saisonnières ou permanentes.

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

Abrevieri bibliografice

Acta MM	Acta Moldavie Meridionalis, Muzeul Județean Vaslui
Acta MN	Acta Musei Napocensis, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
Acta MP	Acta Musei Porolissensis, Muzeul Județean Sălaj, Zalău
Anale B	Analele Banatului, Muzeul Banatului, Timişoara
Anale UCDC	Analele Universității Creştine «Dimitrie Cantemir», Seria Istorie, Bucureşti
Angustia	Angustia, Muzeul Carpaților Răsăriteni, Sf. Gheorghe
Argessis	Argessis, Complexul Muzeal Județean Argeş, Piteşti
BCŞS	Buletinul Cercurilor Ştiințifice Studențeşti, Universitatea «1 Decembrie 1918», Facultatea de Istorie, Alba Iulia
BMA	Bibliotheca Musei Apulensis
BMG	Buletinul Muzeului Județean «Teohari Antonescu», Giurgiu
Bull IA	Bulletin of the Institute of Archaeology, University of London
CIMEC	Institutul de Memorie Culturală, Ministerul Culturii şi Cultelor, Bucureşti
Corviniana	Corviniana, Muzeul Castelul Corvineştilor, Hunedoara
Mem Antiq	Memoria Antiquitatis, Muzeul Județean de Istorie, Piatra Neamț
Rev Bist	Revista Bistriței, Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, Bistrița
Ver BLUF	Veröffentlichungen der Brandenburgischen Landesmuseums für Ur- und Frühgeschichte, Potsdam

Bibliografie

ANDRIȚOIU 1992 — Andrițoiu I., *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Institutul Român de Tracologie, Bibliotheca Thracologica II, Bucureşti

ANGELESCU, OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, VASILESCU 2004 — Angelescu M.-V., Oberländer-Târnoveanu I., Vasilescu Fl. (coord.), Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003. A XXXVIII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Cluj-Napoca, 26-29 mai 2004, CIMEC, Bucureşti

BAICOANĂ 1999 — Baicoană M., Moluşte descoperite în urma săpăturilor arheologice în Peştera de la Cauce, *Speomond*, 4, p. 28-29

BELDIMAN 1999 a — Beldiman C., *Industria materiilor dure animale în paleoliticul superior, epipaleolitic şi neoliticul timpuriu pe teritoriul României,* teză de doctorat sub conducerea

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

dr. S. Marinescu-Bîlcu, Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» al Academiei Române, Bucureşti

BELDIMAN 1999 b Beldiman C., Date privind industria paleolitică a materiilor dure animale în aşezări din zona subcarpatică a Moldovei, *Anale UCDC*, 3, 1999 (2000), p. 41-71

BELDIMAN 1999 c Beldiman C., Studiul industriei preistorice a materiilor dure animale – istoricul problemei şi evoluţia concepţiilor metodologice*, Anale UCDC*, 4, 2001, p. 15-52

BELDIMAN 2000 a Beldiman C., Obiecte de podoabă neolitice timpurii din materii dure animale descoperite pe teritoriul României: brăţări din corn de cerb, *BMG*, 5-7, 1999 (2000), Giurgiu, p. 31-45

BELDIMAN 2000 b Beldiman C., Industria materiilor dure animale în aşezările paleolitice de pe versantul răsăritean al Carpaţilor, *Angustia*, 5, p. 7-29

BELDIMAN 2000 c Beldiman C., Industria materiilor dure animale în aşezarea neolitică timpurie de la Dudeştii Vechi (jud. Timiş), *Anale B*, 7-8, 1999-2000, p. 163-191

BELDIMAN 2001 a Beldiman C., Industria materiilor dure animale în aşezarea neolitică timpurie de la Şeuşa – „La cărarea morii", jud. Alba, în *A XXXV-a Sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 2000, Suceava, 24-26 mai 2001*, CIMEC, Bucureşti, p. 240-242

BELDIMAN 2001 b Beldiman C., Tehnologia şi regnul animal în preistorie: istoricul cercetărilor asupra industriei materiilor dure animale şi evoluţia concepţiilor metodologice, *Anale UCDC*, 4, p. 15-52

BELDIMAN 2002 a Beldiman C., Zoltan, com. Ghidfalău, jud. Covasna. Industria materiilor dure animale în aşezarea aparţinând culturii Noua: privire generală, în *A XXXVI-a Sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 2001, Timişoara-Buziaş, 28 mai – 1 iunie 2002*, CIMEC, Bucureşti, p. 345-349

BELDIMAN 2002 b Beldiman C., Asupra tipologiei uneltelor din materii dure animale în neoliticul timpuriu din România: vârful pe semi-metapod perforat, în C. Gaiu (ed.), *Meşteşuguri şi ateliere în antichitate*, Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Bistriţa, p. 11-23

BELDIMAN 2002 c Beldiman C., Contribuţii la istoria pescuitului în epoca pietrei pe teritoriul României: cârlige epipaleolitice din materii dure animale, *Argessis*, 10-11, 2001-2002, p. 33-52

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

BELDIMAN 2002 d — Beldiman C., Vârfuri de săgeţi din materii dure animale în aşezarea culturii Noua de la Zoltan, jud. Covasna, *Angustia*, 7, p. 115-152

BELDIMAN 2003 — Beldiman C., Industria materiilor dure animale în aşezări neolitice timpurii din sud-estul Transilvaniei, *Rev Bist*, 17, p. 9-31

BELDIMAN 2004 a — Beldiman C., Paleotechnology of antler working in the Mesolithic of the Iron Gates, Romania, *Corviniana*, 8, p. 9-26

BELDIMAN 2004 b — Beldiman C., *Zoo-symbolism and Early Neolithic portable art in Romania*, poster prezentat la 11th Neolithic Seminar: Symbols and Symbolism, Department of Archaeology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia, 4th - 7th November 2004

BELDIMAN 2004 c — Beldiman C., Parures préhistoriques de Roumanie: dents percées paléolithiques et épipaléolithiques (25 000-10 000 BP), *Mem Antiq*, 23, p. 69-102

BELDIMAN 2004 d — Beldiman C., Parures préhistoriques de Roumanie: pendeloques paléolithiques et épipaléolithiques (25 000-10 000 BP), în M. Otte, dir., *La Spiritualité. Actes du Colloque international de Liège (10-12 décembre 2003)*, UISPP, 8ème Commission – Paléolithique supérieur, ERAUL 106, Liège, 2004, p. 55-69

BELDIMAN 2004 e — Beldiman C., Art mobilier au Paléolithique supérieur en Roumanie, în M. Otte, dir., *La Spiritualité. Actes du Colloque international de Liège (10-12 décembre 2003)*, UISPP, 8ème Commission – Paléolithique supérieur, ERAUL 106, Liège, 2004, p. 103-121

BELDIMAN 2004 f — Beldiman C., L'ivoire au Paléolithique supérieur de Roumanie, în V. Dujardin (éd.), *Table Ronde sur le Paléolithique supérieur récent. Industrie osseuse et parures du Solutréen au Magdalénien en Europe, Angoulême (Charente, France), 28-30 mars 2003*, Paris, Mémoires SPF (sub tipar)

BELDIMAN 2004 g — Beldiman C., Parures paléolithiques et épipaléolithiques de Roumanie (25 000-10 000 BP) : typologie et technologie, în V. Dujardin (éd.), *Table Ronde sur le Paléolithique supérieur récent. Industrie osseuse et parures du Solutréen au Magdalénien en Europe, Angoulême (Charente, France), 28-30 mars 2003*, Paris, Mémoires SPF (sub tipar)

BELDIMAN 2004 h — Beldiman C., Bone and antler industry in the Upper Paleolithic of Romania: projectile points, în H. Luik (Ed.), *4th Meeting of the Worked Bone Research Group,*

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

ICAZ, Institute of History in Estonia, Tallinn, 26 – 31 of August 2003, Tallinn (sub tipar)

BELDIMAN 2004 i — Beldiman C., Paleotechnology of antler working in the Mesolithic of the Iron Gates, Romania, în H. Luik (Ed.), *4th Meeting of the Worked Bone Research Group, ICAZ, Institute of History in Estonia, Tallinn, 26 – 31 of August 2003*, Tallinn (sub tipar)

BELDIMAN 2004 j — Beldiman C., *Descrierea materialului arheologic*, în Luca, Roman, Diaconescu 2004, p. 75-79

BELDIMAN, LUCA, ROMAN, DIACONESCU 2004 — Beldiman C., Luca S. A., Roman Cr., Diaconescu Dr., *Cerişor, com. Lelese, jud. Hunedoara. Industria materiilor dure animale*, în Angelescu, Oberländer-Târnoveanu, Vasilescu 2004, p. 85-94, 469-475

BELDIMAN, POPUŞOI 2000 — Beldiman C., Popuşoi E., Trestiana, jud. Vaslui - Industria materiilor dure animale în aşezarea neolitică timpurie (Starčevo-Criş): privire generală, în *A XXXIV-a Sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1999, Deva 24-26 mai 2000*, CIMEC, Bucureşti, p. 14-15

BELDIMAN, POPUŞOI 2001 — Popuşoi E., Beldiman C., Industria materiilor dure animale în aşezarea neolitică timpurie (Starčevo-Criş) de la Trestiana, jud. Vaslui: ace de cusut, *Mem Ant*, 22, p. 21-62

BELDIMAN, SZTANCS 2004 a — Beldiman C., Sztancs D.-M., Industria materiilor dure animale în cadrul culturii Starčevo-Criş din sud-vestul Transilvaniei: o lingură-spatulă descoperită în Peştera Cauce, sat Cerişor, com. Lelese, jud. Hunedoara, *Corviniana*, 8, p. 27-56

BELDIMAN, SZTANCS 2004 b — Beldiman C., Sztancs, D.-M., Considérations sur les objets de parure en matières dures animales du dépôt de Hăbăşeşti, dép. d'Iaşi, Roumanie, în Gh. Dumitroaia (coord.), *Cucuteni. 120 ani de cercetări. Timpul bilanţului, Colocviu internaţional, 21-24 octombrie 2004*, Centrul Internaţional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Istorie şi Arheologie Piatra Neamţ, Rezumate, Piatra Neamţ, p. 28-30

BELDIMAN, SZTANCS 2004 c — Beldiman C., Sztancs D.-M., *Piese preistorice de podoabă descoperite în peşteri hunedorene*, comunicare prezentată la simpozionul „Permanenţă şi continuitate în spaţiul cultural hunedorean", Simpozion organizat de Primăria Municipiului Hunedoara şi Muzeul «Castelul Corvinilor», Hunedoara, 16 octombrie 2004

CAMPS-FABRER, RAMSEYER, — Camps-Fabrer H., Ramseyer D., Stordeur D. et alii, Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

STORDEUR 1990	(sub red. H. Camps-Fabrer). Cahier III. Poinçons, pointes, poignards, aiguilles, Aix-en-Provence
CIUGUDEAN 2000	Ciugudean H., Eneoliticul final în Transilvania şi Banat: cultura Coţofeni, Muzeul Banatului, Timişoara
DRAŞOVEAN 1991	Draşovean Fl., *Aşezarea vinčiană Hodoni*, Muzeul Banatului, Timişoara
EL SUSI 2004	El Susi G., Cercetări arheozoologice în Peştera Cauce (comuna Lelese, judeţul Hunedoara). Studiul resturilor de faună din nivelele neo-eneolitice şi de epoca bronzului, manuscris
JURCSÁK 1984	Jurcsák T., Obiecte de podoabă de origine sudică în aşezarea de epoca bronzului de la Derşida (jud. Sălaj), *Acta MP*, 8, p. 111-119
LAZAROVICI 1983	Lazarovici Gh., Principalele probleme ale culturii Tiszapolgár în România, *Acta MN*, 20, p. 3-31
LAZĂR 1995	Lazăr V., Repertoriul arheologic al judeţului Mureş, Târgu Mureş
LUCA 2001	Luca S. A., Aşezări neolitice pe valea Mureşului (II). Noi cercetări arheologice la Turdaş-Luncă. I. Campaniile anilor 1992-1995, BMA 17, Bucureşti, 2001
LUCA, ROMAN, DIACONESCU 2004	Luca S. A., Roman Cr., Diaconescu Dr., Orlandea E., Suciu C., Beldiman C., *Cercetări arheologice în Peştera Cauce (I) (sat Cerişor, com. Lelese, jud. Hunedoara)*, Universitatea «Lucian Blaga» Sibiu, Institutul pentru Cercetarea şi Valorificarea Patrimoniului Cultural Transilvănean în Context European, Bibliotheca Septemcastrensis IV, Sibiu
MARINESCU-BÎLCU, BELDIMAN 1997	Marinescu-Bîlcu S., Beldiman C., Industria materiilor dure animale în cadrul culturii Starčevo-Criş pe teritoriul României: aşezarea de la Grumăzeşti, jud. Neamţ, *Mem Antiq*, 21, 1997, p. 273-296
PAUL 1992	Paul I., *Cultura Petreşti*, Bucureşti
POPUŞOI, BELDIMAN 1999	Popuşoi E., Beldiman C., Industria materiilor dure animale în aşezarea Starčevo-Criş de la Trestiana, jud. Vaslui. Un exemplu de studiu: spatule, *Acta MM*, 15-20/1, 1993-1998 (1999), p. 82-115
PRATSCH 1994	Pratsch St., Die Geweihartefakte des mesolithisch-neolithischen Fundplatzes von Friesack 4, Kr. Havelland. Formenkundlich-chronologische und technologische Untersuchungen, *Ver BLUF*, 28, p. 7-98
RIŞCUŢA 1995	Rişcuţa N. C., Obiectele din os şi corn în cultura Wietenberg, *BCŞS*, 1, p. 53-60
ROMAN 1976	Roman P., *Cultura Coţofeni*, Institutul de Arheologie, Biblioteca de Arheologie XXVI, Bucureşti

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS descărcat de pe : http://arheologie.ulbsibiu.ro/

ROMAN, DIACONESCU, LUCA 2000 — Roman Cr., Diaconescu Dr., Luca S. A., Săpături arheologice în Peştera nr. 1 (Peştera Mare) de la Cerişor (com. Lelese, jud. Hunedoara), *Corviniana*, 6, p. 7-59

SZTANCS 2004 — Sztancs D.-M., Recenzie la Luca, Sabin Adrian; Roman, Cristian C.; Diaconescu, Dragoş, Cercetări arheologice în Peştera Cauce (I) (sat Cerişor, com. Lelese, jud. Hunedoara). Cu contribuţii de Eugen Orlandea, Cosmin Suciu şi Corneliu Beldiman, Universitatea «Lucian Blaga» Sibiu, Institutul pentru Cercetarea şi Valorificarea Patrimoniului Cultural Transilvănean în Context European, Bibliotheca Septemcastrensis IV, Sibiu, *Corviniana*, 8, p. 277-280

SZTANCS, BELDIMAN 2004 a — Sztancs D.-M., Beldiman C., Piese de podoabă din materii dure animale descoperite în Peştera Mare, sat Cerişor, com. Lelese, jud. Hunedoara, *Corviniana*, 8, p. 97-109

SZTANCS, BELDIMAN 2004 b — Sztancs, D.-M., Beldiman C., L'industrie des matières dures animales dans le site appartenant à la culture Cucuteni de Mărgineni, dép. de Bacău, Roumanie, în Gh. Dumitroaia (coord.), *Cucuteni. 120 ani de cercetări. Timpul bilanţului, Colocviu internaţional, 21-24 octombrie 2004*, Centrul Internaţional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Istorie şi Arheologie Piatra Neamţ, Rezumate, Piatra Neamţ, p. 34-35

TERZEA, BELDIMAN 2003 — Terzea E., Beldiman C., Peştera nr. I din Dâmbul Colibii: date paleontologice şi arheologice, *Rev Bist*, 17, p. 33-43